

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ศึกษานิเทศน์ ชุมชนท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัด
สมุทรสงคราม

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร. วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ	หัวหน้าโครงการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงทิพย์ จันทร์อ่วม	นักวิจัย
อาจารย์นวลจันทร์ โชติคุณากร	นักวิจัย
อาจารย์จรรยา ไพโรจน์กุล	นักวิจัย
อาจารย์จุฬาลักษณ์ แก้วศิระวงศ์	นักวิจัย

วันที่..... 2 ก.ย. 2551
เลขทะเบียน..... 011091

จจ,
410.4
7446
ข.ก.๕๑

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริก
ปีการศึกษา 2550

Title	Community – Based Tourism Management : A Case Study of Tha-Kha Community Amphawa District , Samut – Songkhram Province
Researchers	Asst.Prof.Dr. Wilailak Ratanapeantamma Asst. Duangthip Chan-uam Mrs. Nualchan Chotikunakorn Miss. Chanya Pairojkul Mrs. Chulalak Kaewsiwawong
Year	2007

Abstract

This research on Community –Based Tourism Management : a case study of Tha-Kha Community Amphawa District , Samut – Songkhram Province had aimed to study in the components , problems and obstacles of community – based tourism management of Tha-Kha floating market for making the procedures and the ways of sustainable community –based tourism management . Many instruments of collecting the data were utilized such as focus group discussions, doing activities, observing, indepth interviewing, surveying by questionnaire, brain storming and seminars to analyze the strengths, weaknesses, opportunities and threats of this local tourism management. The results of this research pointed that the existing of sustainable community–based tourism in Tha-Kha involving with many factors as community participation, fairly in distribution of income and the leader who have powerful sacrificial and vision to make procedures of all activities for promoting consciousness in environmental conservation, traditional cultures, partnerships not only tourists merchants, local people but related persons also. Preserving the ecological system and strengthen local people could lead the Tha-Kha to sustainable community –based tourism management.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง "การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน : ศึกษากรณี ตลาดน้ำท่าคา อำเภอ อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม" ฉบับนี้ จัดทำขึ้นตามนโยบายด้านการประกันคุณภาพการศึกษา ของมหาวิทยาลัยเกริกที่ต้องการเปิดโอกาสให้อาจารย์ประจำฝึกฝนการทำวิจัยในลักษณะการทำงานเป็นกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มจะมีอาจารย์ผู้ที่มีประสบการณ์การทำวิจัยสูงเป็นหัวหน้าทีมเพื่อเป็น ที่เลี้ยงให้กับนักวิจัยรุ่นใหม่ ซึ่งถือว่าการวิจัยในลักษณะดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการ พัฒนาศักยภาพทางวิชาการของอาจารย์ประจำได้อย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งทำให้มหาวิทยาลัยมี ผลงานการวิจัย และนักวิจัยเพิ่มมากขึ้น

งานวิจัยฉบับนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ และปฐมภูมิ และเนื่องจากงานวิจัยดังกล่าวนี้เป็นงานวิจัยที่จำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลจาก การศึกษาภาคสนามเป็นหลัก กลุ่มผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล จากชุมชนท่าคา แม่น้ำตลาดน้ำ นักท่องเที่ยวตลาดน้ำ นักท่องเที่ยวผู้ใช้บริการโฮมสเตย์ และ จากกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน เป็นข้อเท็จจริง โดย ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย อาทิเช่น การสำรวจภาคสนาม การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก เทคนิค Mind Map และเทคนิค SWOT ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวนี้จะทำให้ได้รับข้อมูลที่สามารถ นำมาวิเคราะห์และมีบทสรุปที่เป็นประโยชน์ด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างแท้จริง

ท้ายนี้ คณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณ ดร.เบญจา มังคละพฤกษ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัย เกริก ที่สนับสนุนงบประมาณการทำวิจัย และได้ให้ความสนใจเข้าร่วมฟังในทุกเวทีที่มีการ นำเสนอผลงานวิจัย ซึ่งถือเป็นกำลังใจสำคัญสำหรับนักวิจัยทุกคนเป็นอย่างมาก ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.พรณี บัวเล็ก ที่ให้คำปรึกษาและดำริจัดทำโครงการที่ถือเป็นนวัตกรรมให้ เกิดขึ้นในชุมชนมหาวิทยาลัยเกริก ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.กฤษณะ ศรีสริมโภาค รอง อธิการบดีฝ่ายวิชาการและที่ปรึกษางานวิจัย ที่ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้วิจัย และงานวิจัยชิ้นนี้จะไม่สำเร็จล่วงได้ หากไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวชุมชนท่าคาผู้มี น้ำใจอันงดงามยิ่ง ทุกครั้งที่ลงพื้นที่ผู้วิจัยสามารถรับรู้ได้ถึงความอบอุ่น น้ำใจ ความเป็นกันเอง ความช่วยเหลือและความมีไมตรีของชาวชุมชน จึงขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงด้วยความ จริงใจมา ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ข)
กิตติกรรมประกาศ	(ข)
สารบัญตาราง	(ข)
สารบัญแผนภาพ	(ข)
สารบัญภาพ	(ณ)
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1-1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	1-4
1.3 คำถามการวิจัย	1-5
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	1-5
1.5 สถานที่ศึกษาวิจัย	1-5
1.6 ขอบเขตการวิจัย	1-6
1.7 วิธีการวิจัย	1-6
1.8 การวิเคราะห์ข้อมูล	1-10
1.9 นิยามศัพท์	1-10
1.10 ระยะเวลาทำการวิจัย	1-12
1.11 แผนการเผยแพร่ผลงาน	1-12

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดด้านการท่องเที่ยว	2-1
2.1.1 ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว	2-1
2.1.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว	2-3
2.1.3 ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว	2-4
2.2 แนวคิดด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	2-6
2.2.1 ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	2-6
2.2.2 หลักการและความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	2-10
2.2.3 การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	2-13
2.3 แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2-15
2.3.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2-15
2.3.2 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2-19
2.3.3 วิสัยทัศน์และจุดมุ่งหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2-22
2.3.4 นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2-23
2.4 แนวคิดด้านการจัดการการท่องเที่ยว	2-24
2.4.1 ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยว	2-24
2.4.2 องค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยว	2-25
2.4.3 รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว	2-28
2.4.4 แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยว	2-30
2.5 แนวคิดด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	2-33
2.5.1 การบูรณาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน	2-38
2.5.2 แนวความคิดเกี่ยวกับโฮมสเตย์	2-42

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.6 แนวคิดด้านการมีส่วนร่วม	2-46
2.6.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม	2-46
2.6.2 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม	2-48
2.6.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว	2-49
2.7 เทคนิคการวิจัย	2-52
2.7.1 เทคนิค SWOT	2-52
2.7.2 การสังเกต	2-54
2.7.3 การประชุมกลุ่มย่อย	2-59
2.7.4 แผนที่ทางความคิด	2-62
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	2-64
2.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย	2-70
บทที่ 3 พื้นทีศึกษา	
3.1 สภาพทั่วไป	3-1
3.2 ที่ตั้ง	3-3
3.3 ภูมิประเทศ - ภูมิอากาศ	3-4
3.4 ประวัติความเป็นมา	3-4
3.5 ประชากร และการประกอบอาชีพ	3-10
3.6 แหล่งน้ำ	3-12
3.7 การปกครอง	3-17

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.8 สาธารณูปโภค	3-14
3.8.1 ถนน	3-14
3.8.2 การไฟฟ้า	3-16
3.8.3 โทรคมนาคม	3-16
3.8.4 สาธารณสุข	3-17
3.8.5 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	3-17
3.8.6 แหล่งน้ำธรรมชาติ	3-17
3.8.7 แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น	3-18
3.9 การศึกษา	3-19
3.10 การคมนาคม	3-20
3.11 การเดินทาง	3-21
3.12 สภาพเศรษฐกิจ	3-22
3.13 สภาพสังคมและระบบเครือญาติ	3-23
3.14 ศาสนาและความเชื่อ	3-25
3.15 อัตลักษณ์/เอกลักษณ์	3-25
บทที่ 4 สภาพทั่วไปด้านการท่องเที่ยว	
4.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยว	4-1
4.1.1 ตลาดน้ำท่าคา	4-2
4.1.2 โฮมสเตย์	4-5
4.1.3 วิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ	4-7
4.1.4 การชมหิ่งห้อย	4-11

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.2 แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง	4-12
4.3 เครือข่ายองค์กรในชุมชนท่าคา	4-17
4.3.1 กลุ่มโฮมสเตย์	4-20
4.3.2 กลุ่มเรือพาย	4-32
4.3.3 กลุ่มผลิตภัณฑ์	4-38
4.4 การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว	4-42
4.5 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยว	4-46
4.6 ความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	4-48
บทที่ 5 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	
5.1 การวิเคราะห์สถานการณ์ภายในและภายนอก (SWOT)	5-2
5.2 การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนท่าคา	5-6
5.2.1 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ที่มีอยู่ในท้องถิ่น	5-6
5.2.2 การกระจายรายได้แก่ประชาชนและชุมชนอย่างเป็นธรรม	5-8
5.2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว	5-8
5.2.4 การกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการดำเนินการที่ส่งผลต่อ การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	5-9
5.2.5 การพัฒนาการที่เป็นมิตรกับทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	5-9

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.3 การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	5-10
5.3.1 วัตถุประสงค์ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	5-10
5.3.2 นโยบายด้านการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน	5-10
5.3.3 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	5-11
5.4 สรุป	5-14
5.5 ข้อเสนอแนะ	5-15
5.5.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	5-15
5.5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชน	5-16
5.3.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	5-17
บรรณานุกรม	บ-1
ภาคผนวก	ผ-1

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่		
2.1	เปรียบเทียบความแตกต่างของการท่องเที่ยวแบบมวลชน กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2-18
4.1	ปัญหาและสาเหตุของปัญหา	4-51

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
2.1 หลักการพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2-21
2.2 ความสัมพันธ์ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว	2-26
2.3 การท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม	2-34
5.1 กรอบแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	5-2

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
3.1 แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดสมุทรสงคราม	3-2
3.2 ที่ตั้งตำบลท่าคา	3-3
3.3 สินค้าที่ชาวบ้านนำมาขาย	3-5
3.4 บริเวณตลาดน้ำท่าคา	3-5
3.5 สินค้าทางการเกษตร	3-6
3.6 ตลาดน้ำโบราณ	3-8
3.7 ชาวบ้านนำสินค้ามาแลกเปลี่ยนซื้อขายในวันที่มีนัด	3-9
3.8 ชาวบ้านปั่นพะองเพื่อเก็บน้ำตาล	3-11
3.9 ชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกต้นมะพร้าวบนร่องสวน	3-11
3.10 การเคียนน้ำตาลมะพร้าว	3-12
3.11 ผลิตภัณฑ์น้ำตาลมะพร้าว	3-12
3.12 ป้ายรณรงค์การทิ้งขยะในบริเวณชุมชน	3-14
3.13 ป้ายบอกทาง	3-14
3.14 ถนนลาดยางเข้าหมู่บ้าน	3-15
3.15 การทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ ของชุมชน	3-26
3.16 การทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ ของชุมชน	3-26
3.17 นักท่องเที่ยวตักบาตรในช่วงเช้า	3-27
3.18 นักท่องเที่ยวตักบาตรในช่วงเช้า	3-27
3.19 ชกมวยทะเล	3-28
3.20 แข่งเรือพายหัวใบท้ายบอด	3-28
3.21 การทำบุญประจำปี	3-29

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.1 แม่ค้าตลาดน้ำขายอาหารแก่นักท่องเที่ยว	4-2
4.2 ชุมชนวันที่ไม่มีตลาดน้ำ	4-3
4.3 อีกมุมหนึ่งของตลาดน้ำ	4-3
4.4 ศาลาอเนกประสงค์ของชุมชนท่าคา	4-4
4.5 การทำน้ำตาลมะพร้าว	4-5
4.6 นักท่องเที่ยวชมตลาดน้ำ	4-5
4.7 โฮมสเตย์ที่มีการปรับปรุงบางส่วน	4-6
4.8 โฮมสเตย์แบบดั้งเดิม	4-6
4.9 โฮมสเตย์กึ่งรีสอร์ท	4-6
4.10 สภาพภายในโฮมสเตย์	4-7
4.11 สวนมะพร้าวภายในชุมชน	4-8
4.12 กระบอกล้วนร่อนน้ำตาล	4-10
4.13 การเคี้ยวน้ำตาล	4-10
4.14 ผลิตภัณฑ์น้ำตาลมะพร้าว	4-10
4.15 ชาวบ้านมาร่วมประชุมกันที่ศาลาอเนกประสงค์	4-20
4.16 ชาวบ้านมาร่วมประชุมกันที่ศาลาอเนกประสงค์	4-20
4.17 อีกมุมหนึ่งของโฮมสเตย์	4-21
4.18 การเดินทางภายในชุมชนโดยใช้เรือพาย	4-35
4.19 การบริการนักท่องเที่ยวโดยใช้เรือยนต์และเรือพาย	4-38
4.20 ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจักสาน	4-42
4.21 ขนมถ้วยหน้าบ้านประธานชุมชน	4-43
4.22 ขนมกล้วย	4-43

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 เป็นต้นมา ได้มีส่วนสำคัญการผลักดันให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างมากและถือได้ว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญส่วนหนึ่งของประเทศ อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศ ดังนั้นจึงส่งผลให้เกิดการปรับตัวของระบบการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

กระแสการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลกเมื่อครั้งมีการประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลก หรือ "Earth Summit" เมื่อปี 2535 ที่ ริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล มีส่วนผลักดันให้เกิดกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ประการ ประกอบด้วย (1) กระแสความต้องการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ (2) กระแสความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวในด้านการศึกษารเรียนรู้ และ (3) กระแสความต้องการพัฒนาคน

จากกระแสพัฒนาทั้ง 3 ประการดังกล่าวจึงส่งผลต่อการปรับตัวของระบบการท่องเที่ยวในการแสวงหาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ (Alternative Tourism) เพื่อตอบสนองต่อความต้องการและทดแทนการท่องเที่ยวตามประเพณีนิยม (Conventional Tourism) แบบเดิม ๆ ที่เคยปฏิบัติกันมา แนวคิดในการนำเสนอการท่องเที่ยวอันเป็นทางเลือกใหม่นี้ มีชื่อเรียกหลากหลาย เช่น Green Tourism, Bio Tourism, Sustainable Tourism, Conservation Tourism, Responsible Tourism สำหรับการจัดการการท่องเที่ยวที่นิยมอย่างแพร่หลายที่สุดในเวลานี้ และถือว่าคุณสอดคล้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ซึ่งโดยรวมแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นคำที่ใช้เรียกการท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นหลัก แต่ในการอ้างอิงอย่างเป็นทางการยังไม่มีชื่อภาษาไทยบางครั้งก็เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงศึกษาระบบนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ นิเวศ สัตว์จร นิเวศท่องเที่ยวและอื่น ๆ อีกหลายคำ ด้วยเหตุนี้องค์กรและชุมชนที่ดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวในประเทศไทย จึงอนุโลมให้มีการเรียก "Ecotourism" ว่า "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางกระแสท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และให้

ความสำคัญกับสิทธิชุมชนท้องถิ่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 46 และ มาตรา 56 จึงได้บัญญัติให้สิทธิชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน มีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่น ตามมาตรา 78 รวมทั้งกระแสดการเรียกร้องของชุมชนท้องถิ่นท่ามกลางแนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ดังนั้น โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จึงได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวของตนเอง โดยได้นิยามเชิงปฏิบัติการการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า หมายถึง “ทางเลือกในการจัดการการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในการท่องเที่ยวต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปทบทวน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ”

ชุมชนท่าคา ตั้งอยู่ที่บ้านหมู่ 2 (บ้านคลองศาลา) ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งมีคลองท่าคาอันเป็นคลองสายสำคัญของหมู่บ้านที่พาดผ่านกลางหมู่บ้านในแนวทิศตะวันออกตะวันตก โดยมีคลองย่อยอื่น ๆ เชื่อมต่อกันได้แก่ คลองพันลา คลองสวนทุ่ง คลองขุดเจ๊ก เป็นต้น การมีคลองต่าง ๆ พาดผ่านทำให้บ้านหมู่ 2 มีลักษณะพิเศษ คือ การเดินทางของชาวบ้านนั้นนิยมเดินทางโดยใช้เรือเป็นพาหนะ แม้ว่าทางการจะได้ทำถนนลาดยางเชื่อมหมู่บ้านกับโลกภายนอกแล้วก็ตาม นอกจากคลองจะเอื้อให้ชาวบ้านนิยมเดินทางโดยใช้เรือแล้ว ยังช่วยรักษาลักษณะเด่นของหมู่บ้านให้คงอยู่มาเป็นเวลานานนับร้อยปี นั่นคือตลาดน้ำท่าคาหรือที่ชาวบ้านเรียกติดปากว่านัดท่าคา ชุมชนตลาดน้ำท่าคาแห่งนี้มีความเป็นชุมชนสูงมาก และชาวบ้านต่างมีความสามัคคีและเอื้ออาทรต่อกัน

ปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจโดยรวมของตำบลท่าคาขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรม รองลงมาเป็นภาคอุตสาหกรรม โดยทั่วไปประชาชนในตำบลท่าคาเป็นเกษตรกรชาวสวน อาทิเช่น สวนมะพร้าว ฝรั่ง ลำไย ลิ้นจี่ ที่มีชื่อมาก ได้แก่ หอม กระเทียม พริกสด พริกแห้ง ปลุกข้าวโพด ถั่วลิสง ถั่วเหลือง ถึงฤดูกาลทำนาก็จะปลุกข้าวในท้องร่อง บนหลังร่องจะปลุกพืชล้มลุกต่าง ๆ และทำยาจัด

(ยาจิด เป็นพืชที่มีลักษณะคล้ายยาสูบใช้ใบมาหั่นแล้วล้าง นำไปเกลี่ยบนแผงไม้ตากแดดให้แห้ง จะได้ยาจิดเป็นฝอยสีน้ำตาลอ่อน ไม่ฉุน มีกลิ่นหอมเล็กน้อย ใช้กินกับหมาก) ส่วนพืชชนิดอื่นจะมีการเก็บเกี่ยวตามฤดูกาล สินค้าทั้งหลายของชาวบ้านจะมีพ่อค้าแม่ค้ามาซื้อถึงบ้านและจะมีสินค้าส่วนหนึ่งที่ชาวบ้านนำไปขายและแลกเปลี่ยน (Barter) กับสินค้าชนิดอื่นที่นัดทำนบทำคาซึ่งเป็นชื่อเรียกในสมัยนั้น ชาวบ้านที่อยู่ใต้ทำนบลงไปจะนำน้ำตาลมะพร้าว (น้ำตาลปึก) และของทะเลมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านที่อยู่เหนือทำนบทำคา ที่มีพวกผักสด ผลไม้ พริก หอม กระเทียมเป็นประจำ

การเดินทางไปนัดทำนบทำคา ชาวบ้านที่อยู่ใต้ทำนบจะพายเรือมาค้างคืนที่นัด บริเวณนัดทำนบจะมีแผงขายสินค้ามีหลังคาเรียวยาวตั้งอยู่บนฝั่ง ส่วนพวกที่อยู่ส่วนเหนือทำนบจะออกเดินทางตั้งแต่เช้ามืดไปถึงนัดตั้งแต่ตีห้าเริ่มค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากัน ใครขายหมดหรือซื้อของได้ตามต้องการก็จะเดินทางกลับ โดยตลาดจะวายประมาณบ่ายสามโมงเป็นประจำ จากนัดทำนบทำคา เรือก็จะจอดติดริ้วมาเรื่อย ๆ ตามลำคลองศาลาเพราะพ่อค้าแม่ค้ามาดักซื้อสินค้าก่อนถึงนัด ในที่สุดก็มาติดตลาดเป็นกลุ่มก้อนที่คลองพันลาหรือคลองศาลาตลอดมา โดยจะมีเรือทุกลำคลองเดินทางมาค้าขายเป็นจำนวนมากทุกวันนัด การพบปะกันจะมีขึ้น 5 วัน 1 ครั้ง ทั้งนี้เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงวันสำคัญทางศาสนาด้วย ซึ่งกำหนดวันนัดที่มีมาตั้งแต่เดิม ได้กำหนดให้มีในวันข้างขึ้น-ข้างแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ ของทุกเดือน กิจกรรมนี้ดำเนินเรื่อยมาจนเป็นวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามสืบต่อกันมาจวบจนมาถึงยุคของตลาดน้ำท่าคาในปัจจุบัน

“ตลาดน้ำท่าคา” จึงยังเป็นตลาดน้ำที่คงสภาพของชุมชนริมน้ำที่มีวิถีชีวิตของการหาเลี้ยงชีพที่ดำเนินไปอย่างเรียบง่าย ตามครรลองของธรรมชาติ ที่มีสายน้ำเป็นตัวกำหนดดังเช่นในอดีต วัตถุประสงค์ของตลาดน้ำยังคงเป็นไปเพื่อการซื้อขายแลกเปลี่ยนระหว่างผู้คนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ และการค้าขายของพ่อค้าแม่ขายก็ยังคงมีอยู่เฉพาะในวันที่เป็นกำหนดวันนัดดั้งเดิมมาแต่โบราณ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเสน่ห์ดึงดูดใจให้ผู้คนต่างถิ่น ต่างวัฒนธรรม สนใจใคร่ชมและสัมผัสบรรยากาศของชุมชนริมน้ำ และตลาดน้ำที่ยังคงความมีชีวิตชีวา ดังเช่นที่เคยเป็นมา

ปัจจุบัน “ตลาดน้ำท่าคา” ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งซึ่งเป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอในช่วงที่มีตลาดนัดและนอกเหนือจากการเดินทางไปเที่ยวชมเพื่อซื้อหาสินค้าพื้นบ้าน สินค้าการเกษตร และผลิตผลจากการเกษตรแล้วชุมชนตลาดน้ำท่าคายังมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจในการนำเที่ยวชมสวน

มะพร้าว สวนผลไม้ ชมการทำน้ำตาลมะพร้าว การนั่งเรือพายเพื่อชมความงดงามของบรรยากาศ สองฝั่งคลองและวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ รวมถึงการให้บริการบ้านพักค้างคืนที่เรียกกันว่า Home stay (การพักค้างคืนร่วมกับเจ้าของบ้าน กินอาหารพื้นบ้าน และศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตในชุมชน) หรือบริการบ้านพักแบบให้เช่าสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการความเป็นส่วนตัวก็มีเปิดให้บริการอยู่บ้าง และยามค่ำคืนมีการบริการล่องเรือนำเที่ยวเพื่อชมทิวทัศน์อีกด้วย การให้บริการเพื่อการท่องเที่ยวต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นกิจกรรมซึ่งดำเนินการโดยกลุ่มคนในชุมชน เป็นผู้ดูแลและจัดการทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตามลักษณะการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ชุมชนที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ได้จัดการการท่องเที่ยวซึ่งมีจำนวนสมาชิกไม่มากนัก ทั้งนี้ได้แบ่งออกเป็นกลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม Home stay กลุ่มต้นลำพู กลุ่มทำขนม กลุ่มจักสาน และกลุ่มเรือพาย โดยให้บริการแก่ชุมชน และนำเงินบางส่วนเข้ากองทุน เช่น กลุ่มเรือพาย เมื่อนักท่องเที่ยวเช่าเรือเที่ยวละ 200 บาท จะหักเงินเข้ากองทุน 20 บาท แล้วนำมารวมกันเมื่อครบ 6 เดือนจึงจะนำไปปันผลให้กับกลุ่มต้นลำพู ส่วนกลุ่ม Home Stay นักท่องเที่ยวที่เข้าพัก 10 คน (คนละ 350 บาท) จะหักเข้ากองทุน 100 บาท อย่างไรก็ตามยังมีบางส่วนที่ไม่ได้เข้าร่วมกับการจัดการดังกล่าว นอกจากนั้นการจัดสรรกลุ่มนักท่องเที่ยวเริ่มมีปัญหาเกี่ยวกับความไม่เป็นธรรมส่งผลให้มีการรับนักท่องเที่ยวโดยไม่ผ่านกองทุนและรูปแบบการบริการนักท่องเที่ยวยังไม่มีมาตรฐานในการดูแลและการต้อนรับนักท่องเที่ยว การเอาใจนักท่องเที่ยวในลักษณะที่ไม่เหมาะสม เช่นการจัดหาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การส่งเสียงรบกวนชาวบ้านยามค่ำคืน ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้อาจจะส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว ทั้งนี้เนื่องจากยังไม่มีบริหารจัดการที่เป็นรูปธรรมและเป็นมาตรฐาน

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน สถานการณ์การท่องเที่ยว กระบวนการและการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนปัจจุบัน องค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคเพื่อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน อันจะเป็นการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการนำไปสู่การพึ่งตนเอง เป็นชุมชนที่เข้มแข็งและเกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยว การจัดการการท่องเที่ยวและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.3 คำถามการวิจัย

1. ปัจจุบันชุมชนมีการจัดการการท่องเที่ยวอย่างไร
2. ในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนมีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง
3. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมและนำไปสู่ความยั่งยืนเป็นอย่างไร

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงทรัพยากรการท่องเที่ยว สถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. ทำให้ทราบถึง กระบวนการ แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวรวมทั้งปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้นำไปแก้ไขปัญหามีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านการจัดการการท่องเที่ยว
3. ได้แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมอันจะนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.5 สถานที่ศึกษาวิจัย

ด้วยวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาคั้งนี้มุ่งที่จะหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมกับบริบท วัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชนและสอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หลักการเลือกพื้นที่และชุมชนที่ศึกษาจึงจำเป็นที่จะเลือกชุมชนที่มีลักษณะและความเหมาะสมที่สอดคล้องกับประเด็นปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปพัฒนาต่อไปได้ ชุมชนท่าคาคาเป็นชุมชนที่ยังคงมีวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ ดังนั้นการเลือกชุมชนศึกษาในชั้นตอนนี้เป็นการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยเลือกศึกษาชุมชนท่าคาคา เพราะนอกจากจะเป็นประชากรในเชิงทฤษฎีแล้วยังเป็นกลุ่มประชากรเชิงประจักษ์ (empirical population) ด้วยมีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการเป็นชุมชนศึกษาดังนี้

1. เป็นชุมชนที่มีอายุยาวนานและยังคงมีวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ
2. ลักษณะประชากรในชุมชนสามารถให้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ คือมีประชากรดั้งเดิมในวัยต่าง ๆ ได้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่ ผู้นำชุมชนที่ได้รับการยอมรับและกลุ่มอนุรักษ์ที่ให้ความร่วมมือในการศึกษา

3. ชุมชนมีองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมรวมทั้งมี
 วิวัฒนาการในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

4. ลักษณะของชุมชนมีความปลอดภัยสามารถเข้าถึงได้สะดวก

1.6 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาบริบทของชุมชนและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน สภาพปัจจุบัน ปัญหาและ
 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อหาแนว
 ทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมและยั่งยืน

ขอบเขตด้านพื้นที่

ชุมชนท่าคา หมู่ 2 บ้านคลองศาลา ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา จ. สมุทรสงคราม

ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในชุมชน ซึ่งได้แก่ กลุ่มผู้อาวุโสในท้องถิ่น
 กลุ่มผู้นำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ กลุ่มแม่ค้าตลาดน้ำ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลนอกชุมชน
 ได้แก่ นักท่องเที่ยว

ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษาครั้งนี้ใช้เวลา 6 เดือน นับตั้งแต่ได้รับการอนุมัติทุนส่งเสริมและทุนสนับสนุน
 การวิจัย

1.7 วิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน : ศึกษากรณีชุมชนท่าคา อำเภอ
 อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่ง
 ศึกษาบริบทและวิถีชีวิตชุมชน สภาพปัจจุบันด้านการท่องเที่ยว ปัญหาและผลกระทบที่เกิดจาก
 การท่องเที่ยว รวมทั้งองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่ง
 ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อหาแนวทางการจัดการที่เหมาะสมอย่างยั่งยืน ซึ่งใช้วิธีการวิจัยแบบมีส่วน
 ร่วม (Participatory Research) และใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี

1. การศึกษาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ คือเอกสาร ตำรา ตำนาน ประวัติของชุมชน
 บทความ รายงาน เอกสารต่าง ๆ จากหน่วยงานและส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง การท่องเที่ยวแห่ง

ประเทศไทย สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรแห่งชาติ แผนที่ทำคา อำเภออัมพวา ซึ่งเอกสารเหล่านี้จะนำมาพิจารณาร่วมกับข้อมูลปฐมภูมิเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดและหาข้อมูลในขั้นต่อไป

2. การศึกษาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ

การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะและสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษาที่ได้จากการศึกษาภาคสนามโดยแบ่งออกเป็น 4 ส่วนหลัก ได้แก่

1. การสำรวจภาคสนาม (Field Survey)
2. การสังเกต (Observation)
3. การสัมภาษณ์ (Interview)
4. การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)

1. การสำรวจภาคสนาม (Field Survey)

เป็นการสำรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา สภาพของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา เพื่อศึกษาสภาพของพื้นที่ในประเด็นเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ และศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ศึกษา ซึ่งการสำรวจภาคสนามนั้นจะสังเกตในประเด็นดังนี้

- 1) สภาพและลักษณะเฉพาะของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ศึกษา
- 2) การเข้าถึงและการคมนาคมของแหล่งท่องเที่ยว
- 3) สาธารณูปโภค สาธารณูปการ
- 4) การใช้ประโยชน์ที่ดิน
- 5) ศูนย์กลางการบริการการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา
- 6) ลักษณะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ศึกษา

ในการสำรวจลักษณะพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการสำรวจเพื่อทำการวิเคราะห์เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ศึกษา ว่าแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างไร และมีแนวโน้มในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคตอย่างไร เพื่อเป็นปัจจัยในการวางแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

2. การสังเกต (Observation)

การสังเกตเป็นการเก็บข้อมูลทางด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณี ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยชุมชนโดยสังเกตเป็นช่วง ๆ คือ ช่วงวันหยุดและวันธรรมดา สังเกตเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่ศึกษา ช่วงวันเทศกาล ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเทศกาลเกี่ยวกับพุทธศาสนา การจัดเทศกาลงานประเพณีต่าง ๆ นอกจากนั้นสังเกตแม่ค้าพ่อค้าที่มาขายของในวันที่มีนัด สังเกตชาวบ้านที่มาแลกเปลี่ยนสินค้าและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่รวมทั้งสังเกตรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การนำนักท่องเที่ยวล่องเรือชมหิ่งห้อย ล่องเรือชมชุมชนริมฝั่งคลอง และกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น งานเทศกาลต่าง ๆ ในชุมชน ตามประเพณี เช่น การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า การชกมวยทะเล การพายเรือกระทะ และงานแสดงศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นต้น

3. การสัมภาษณ์ (Interview)

หลังจากการเก็บข้อมูลภาคสนามและสังเกตการณ์ซึ่งได้มาซึ่งภาพรวมของพื้นที่ศึกษาแล้ว จึงได้สรุปข้อมูลที่ได้มาเป็นปัจจัยในการสัมภาษณ์ เพื่อนำไปวิเคราะห์และสรุป และประมวลผลร่วมกับข้อมูลที่ได้จากแหล่งอื่น ๆ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ศึกษาต่อไป การสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ (Key Informants) และการสัมภาษณ์โดยทั่วไปในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ (Key Informants) เป็นการสัมภาษณ์ใน 2 หัวข้อหลัก คือ การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ศึกษาและความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ศึกษา ซึ่งมีประเด็นในการสัมภาษณ์ ดังนี้

- ความเป็นมาและการจัดตั้งกลุ่มเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- การจัดการกลุ่มเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ความเชื่อมโยงของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ผลที่ได้รับจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ปัญหาและความขัดแย้งเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ซึ่งการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ศึกษาและการรวมตัวเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประชากรเป้าหมายในการสัมภาษณ์คือ

- ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ นายอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล
- หัวหน้าชุมชนในพื้นที่ศึกษา

- หัวหน้ากลุ่มหรือสมาชิกในกลุ่มเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ศึกษา

4. การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)

เป็นการเก็บข้อมูลเพื่อเสริมข้อมูลบางส่วนโดยใช้กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาและพักค้างคืนโฮมสเตย์ ทำการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามในช่วงเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน 2550 ในประเด็นการศึกษาลักษณะโครงสร้างของนักท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ประเด็นหลักที่ใช้ในการตั้งคำถามเกี่ยวกับข้อมูลการท่องเที่ยว ความพึงพอใจและความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

5. การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก (Focus group discussion and In depth interview)

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่มีประเด็นคำถามที่พัฒนาขึ้นมาจากสมมติฐานชั่วคราว โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของชุมชน บทบาท วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน การเปลี่ยนแปลง ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว รวมทั้งความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส ตัวแทนกลุ่มอาชีพ พ่อค้าแม่ค้า และชาวบ้าน ที่มีความรู้เฉพาะด้าน ใช้การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) โดยวิธีการ Snowball และวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

6. เทคนิค Mind Map การทำ Mind Map หรือแผนที่ความคิด ซึ่งจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการระดมสมองอย่างสร้างสรรค์เพื่อให้สามารถมองเห็นภาพรวมเรื่องราวต่าง ๆ ได้ง่ายและชัดเจน และเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น

7. เทคนิค SWOT ในการวิจัยและใช้เทคนิค SWOT เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมภายในและภายนอก เพื่อค้นหาจุดแข็งและจุดอ่อน โอกาสและภัยคุกคามเพื่อนำผลที่ได้นำไปใช้ในการกำหนดแนวทางการจัดการโดยการวิเคราะห์ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและชุมชน เป็นการกระตุ้นให้ชุมชน รู้จักมองหาจุดดีจุดเด่นจุดอ่อนของชุมชนเพื่อหาแนวทางแก้ไขต่อไป

1.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลทุติยภูมิ : เมื่อรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิแล้ว ทำการเสนอข้อมูลโดยการบรรยายเชิงพรรณนา

ข้อมูลปฐมภูมิ : เมื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลดังกล่าวมาข้างต้นแล้วจากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1) ศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายในพื้นที่ศึกษา โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว สถานการณ์การท่องเที่ยวความร่วมมือของชุมชน และกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน นำเสนอข้อมูลในเชิงพรรณนา

2) วิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ร่วมกับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ศึกษา โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis วิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน คำนึกถึงสภาพปัญหา ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่ศึกษา จากนั้นทำการเสนอข้อมูลโดยการบรรยายเชิงพรรณนา แผนภูมิและแผนที่

3) เสนอแนะแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่ศึกษา จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ศึกษา พร้อมข้อเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.9 นิยามศัพท์

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism-CBT)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนหรือการท่องเที่ยวฐานชุมชน หมายถึง รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ประชาชนในท้องถิ่นและชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด การทำ ร่วมกันดูแล รับผิดชอบ และร่วมรับผิดชอบแทน ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นก็มีส่วนช่วยสนับสนุนการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรม และประเพณีที่ดั้งเดิมของชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation Tourism)

หมายถึงการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism)

หมายถึง การท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนาและบำรุงรักษาทางด้านกิจกรรมและการบริหาร ภายใต้บริบทของชุมชน สิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ควบคู่กันไป ทั้งนี้ต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านลบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้ชุมชนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสมและเท่าเทียมกัน เพื่อร่วมกัน ปกป้องและสงวนรักษาเป็นมรดกสืบทอดสู่คนรุ่นหลังอย่างยั่งยืน

ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource)

หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม และวัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึง อารยธรรมท้องถิ่น ที่มีลักษณะเด่น ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวแบ่งแยกได้ 3 ประเภท คือ

- ประเภทธรรมชาติ
- ประเภทประวัติศาสตร์
- ประเภทศิลปวัฒนธรรม

การจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Management)

หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม และต้องคำนึงถึงสถานการณ์ที่แท้จริงรวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการและแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบแนวคิดที่วางไว้ เพื่อให้การจัดการการท่องเที่ยวดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

โฮมสเตย์

หมายถึง ที่พักที่นักท่องเที่ยวอาจพักร่วมกับเจ้าของบ้านหลังเดียวกัน เพื่อศึกษา ธรรมชาติ วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมไทย โดยมีการจัดบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร

นักท่องเที่ยว (Tourist)

หมายถึง ผู้ที่เดินทางจากถิ่นที่อยู่อาศัยจะถาวรหรือไม่ก็ตามไปยังบริเวณอื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความสุข การประชุมหรือปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง

1.10 ระยะเวลาทำการวิจัย 6 เดือน

แผนงานการดำเนินงานตลอดโครงการ

กิจกรรมการดำเนินงาน	พ.ศ. 2550					2551
	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.
1. ทบทวนและสำรวจข้อมูลเบื้องต้น	***					
2. สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน/สังเกตสภาพแวดล้อม	***					
3. จัดเวทีชุมชน / ศึกษาข้อมูลด้านการท่องเที่ยว ในชุมชน/ประชุมกลุ่มย่อย/สัมภาษณ์/แผนที่ ความคิด		***				
4. ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน		***				
5. ศึกษาศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนร่วม ประชุม/สัมภาษณ์ผู้นำ Stakeholders			*****			
6. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล				*****		
7. สรุปแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชน					*****	
8. สรุปผลและรายงานการวิจัยขั้นสมบูรณ์						*****

1.11 แผนการเผยแพร่ผลงาน

- นำเสนอผลงานในงานสัปดาห์วิชาการช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2551
- เสนอบทความในวารสารร่วมพฤษ

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎีในส่วนที่เกี่ยวข้องนำมาบูรณาการและปรับปรุงให้สอดคล้องกับหลักการเพื่อให้เกิดแนวคิดที่สะดวก สอดคล้องต่อการมองประเด็นที่จะศึกษา ทั้งนี้เพราะแนวคิดทฤษฎีหนึ่งๆย่อมมีข้อจำกัดในการอธิบายสังคม ชุมชน ปรากฏการณ์ ในขณะเดียวกันชุมชนหรือสังคมนั้นย่อมมีลักษณะเฉพาะตนที่บางครั้งทฤษฎีหนึ่งไม่อาจอธิบายได้อย่างครบถ้วน ดังนั้นในการวิจัยเพื่อพัฒนาแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ศึกษากรณีชุมชนท่าคา ผู้วิจัยได้ทบทวน แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้

- 2.1 แนวคิดด้านการท่องเที่ยว
- 2.2 แนวคิดด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 2.3 แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2.4 แนวคิดด้านการจัดการการท่องเที่ยว
- 2.5 แนวคิดด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2.6 แนวคิดด้านการมีส่วนร่วม
- 2.7 เทคนิคการวิจัย
- 2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.9 กรอบแนวคิดในการศึกษา

2.1 แนวคิดด้านการท่องเที่ยว

2.1.1 ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) โดยสรุปว่าหมายถึงการเดินทางออกจากที่พักเป็นการชั่วคราวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เยี่ยมญาติ หรือวัตถุประสงค์อื่นใดที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลินและผ่อนคลายความเครียดในยามว่าง หรือเมื่อเวลาที่ต้องการจะพักผ่อน ซึ่งอาจเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้และประสบการณ์จากการเดินทางท่องเที่ยวอีกด้วย (ไพฑูรย์และวิลาสวงค์ พงศบุตร, 2536 ; นิคม จารุมณี, 2536 ; สงศรี วงษ์เวช , 2545 ; ภูสวัสดิ์ สุขเสียง, 2545)

ปัจจุบันถือได้ว่าการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกับประเทศที่ไม่มีอุตสาหกรรมหนักเป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยธุรกิจโดยตรงและธุรกิจทางอ้อม หรือการสนับสนุนการบริการนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะแก่ชาวต่างชาติถือได้ว่าเป็นสินค้าออกที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่าได้ (Invisible Export) เป็นการซื้อขายเงินตราต่างประเทศ โดยการขายสินค้า คือ บริการต่างๆ ซึ่งผลประโยชน์จะตกอยู่ในประเทศ เพราะก่อให้เกิดอาชีพหลายแขนง นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังเป็นการพักผ่อนคลายความตึงเครียด และได้รับความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมและยังเป็นการนำทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวาง โดยความสำคัญของการท่องเที่ยว (เลวี วังส์ ไพจิตร, 2534 อ้างถึงในสุพัตรา วิชัยประเสริฐกุล, 2545) มีดังนี้

1. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ โดยนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศชาติ เช่นเดียวกับการส่งสินค้าออกไปขายต่างประเทศ คือ ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว (Tourism Expenditure) ที่ใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวในประเทศไทย ซึ่งสามารถคำนวณรายได้จากนักท่องเที่ยว คือ จำนวนนักท่องเที่ยว x วันพักเฉลี่ย x ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย/วัน/คน

2. การท่องเที่ยวแก้ปัญหาการขาดดุลการค้าและดุลชำระเงินของประเทศ กล่าวคือ ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนาและประสบปัญหาสภาวะการขาดดุลการค้า และดุลชำระเงิน เนื่องจากประเทศกำลังพัฒนาจะต้องพึ่งพิงประเทศที่พัฒนาแล้วในการนำเข้าสินค้าที่ตนเองไม่สามารถผลิตได้ เช่น เครื่องมือ เครื่องจักรและเทคโนโลยีต่างๆ อันเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อการผลิตและพัฒนาประเทศ ซึ่งสินค้าเหล่านี้มีมูลค่าสูงมากเมื่อเทียบกับมูลค่าส่งออกสินค้าทางการเกษตร นอกจากนี้ประเทศกำลังพัฒนายังต้องพึ่งสถาบันการเงินระหว่างประเทศ เพื่อกู้ยืมเงินมาใช้ในการพัฒนาประเทศ ดังนั้น รายได้จากการท่องเที่ยวมูลค่านับแสนล้านบาทต่อปี จึงช่วยลดดุลการค้าได้อย่างมาก

3. การท่องเที่ยวช่วยเพิ่มรายได้จากการจัดเก็บภาษีรัฐบาล คือ นักท่องเที่ยวต้องจ่ายภาษีต่างๆ เช่นเดียวกับคนอื่นๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ นักท่องเที่ยวต้องจ่ายภาษีเมื่อซื้อสินค้าและบริการ และภาษีทางอ้อมที่จะจ่ายอีก เช่น ค่าธรรมเนียมการใช้สนามบิน ค่าภาษีศุลกากร ค่าธรรมเนียมการประทับตราหนังสือเดินทาง และธุรกิจอื่นที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น ภาษี กรมสรรพากร ภาษีหน่วยราชการส่วนท้องถิ่นจัดเก็บ ค่ารถบริการต่างๆ เช่น ค่าธรรมเนียมโรงแรม ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตจำหน่ายอาหาร สุรา และเครื่องดื่ม เป็นต้น

4. การท่องเที่ยวเป็นการกระจายรายได้ออกไปตามส่วนภูมิภาคของประเทศ เนื่องจากการท่องเที่ยวประกอบด้วยธุรกิจขนาดเล็กจำนวนมาก ดังนั้นรายรับจากการท่องเที่ยวจึงกระจายออกไปสู่ประชาชนอย่างรวดเร็วทั้งระบบเศรษฐกิจ

5. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการจ้างงาน สร้างอาชีพให้แก่ประชาชนทั้งแรงงานทั่วไป (Unskilled) และแรงงานที่มีความชำนาญ (Skill) เพราะการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีสัดส่วนของแรงงานสูงกว่าเครื่องจักร (Labour Intensive Industry)

6. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการหมุนเวียนเงินตราอย่างกว้างขวาง ช่วยกระตุ้นการผลิตและการลงทุนในอัตราสูง ด้วยค่าทวีทางเศรษฐกิจ (Economic Multiplier) เป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจอย่างยิ่ง เพราะนอกจากค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวจะมีผลโดยตรงต่อผู้จัดการที่หักและธุรกิจต่างๆ รวมทั้งสร้างงานอาชีพอีกมากมายแล้ว ผลทางอ้อม จากค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว ยังทำให้รายได้ของแรงงานในธุรกิจท่องเที่ยวต่างๆ หมุนเวียนรับ - จ่าย ต่อไปอีกหลายรอบ จนกระทั่งถึงจุดสิ้นสุดของตัวเอง ยิ่งหมุนเวียนได้มากรอบเพียงใดก็ยิ่งทำให้มูลค่าของมันเพิ่มมากขึ้นเพียงนั้น

7. การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัด (Limitless Boundary Industry) ไม่มีปัญหาเรื่องการผลิตและไม่มีกำหนดโควตาการจำหน่าย กล่าวคือ การผลิตไม่ขึ้นกับสภาพดินฟ้าอากาศ หรือเครื่องมือเครื่องมือโดยเฉพาะเจาะจงเหมือนเช่นการผลิตในสาขาอื่น ๆ การท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา แล้วแต่ความเหมาะสมของแต่ละประเทศแต่ละภูมิภาคของประเทศ และขึ้นอยู่กับความสามารถของรัฐบาลแต่ละประเทศที่จะใช้กลยุทธ์ในการพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของตน

2.1.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะเข้าเยี่ยมชมนั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542: 45), Collier and Harraway (1997:18) ได้กล่าวว่าการที่การท่องเที่ยวจะบรรลุวัตถุประสงค์ขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ หรือ 3 As ดังนี้

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) เช่นความสวยงามตามธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน ฯลฯ อันเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญที่สุดของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ต้องมีสิ่งดึงดูดใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ในการที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางไปเยี่ยมชมเยือน ถ้าไม่มีสิ่งดึงดูดใจแล้ว นักท่องเที่ยวก็ไม่มีแรงจูงใจมาสถานที่นั้น

2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) หมายถึงสิ่งที่จะบริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจ สะดวกและอยากมาท่องเที่ยวอีก หรือพักอยู่นานขึ้น เช่น ที่พัก

ร้านอาหาร การขนส่ง การสื่อสาร ไฟฟ้า น้ำประปา ร้านจำหน่ายของที่ระลึกและบริการนำเที่ยว เป็นต้น

3. การเข้าถึงพื้นที่ (Accessibility) หมายถึงการคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ ต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงพื้นที่นั้น ตลอดจนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกัน ระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับบริเวณใกล้เคียง จะเห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเข้าถึงได้โดยมี ปัจจัยคมนาคมที่สะดวกก็จะมีนักท่องเที่ยวนิยมเข้าไปท่องเที่ยวมาก แต่ถ้าแหล่งท่องเที่ยวอยู่ไกล และไม่มี การคมนาคมเข้าถึงได้สะดวกเพียงพอก็จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นลดความสำคัญลง

โครงการศึกษาวิจัยมนุษย์และสิ่งแวดล้อม (2541:2-5) กล่าวว่านอกเหนือจากปัจจัย ดังกล่าวข้างต้นแล้ว องค์ประกอบด้านการตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Marketing) เป็นอีก ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่จะชักนำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว เพราะการตลาดท่องเที่ยวหมายถึง ความพร้อมที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน แล้วใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งด้านสิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการ ซึ่ง การตลาดการท่องเที่ยวอาจทำได้ 2 วิธีคือ การให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว และการ โฆษณา ประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวผ่านสื่อต่างๆ เป็นต้น

องค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวซึ่งผู้เกี่ยวข้องต้อง พิจารณาในปัจจัยต่างๆให้เหมาะสมกับรูปแบบ ลักษณะการท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวแต่ละ ประเภทมีความแตกต่างกันไป เช่น การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) การท่องเที่ยวเชิง นิเวศ (Eco Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อ ทรัพยากรการท่องเที่ยว หรือการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงต้องมีการ บริหารจัดการให้เหมาะสม

2.1.3 ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวส่งผลกระทบทั้งในด้านดีและด้านลบ ซึ่งผลกระทบดังกล่าวของการ ท่องเที่ยวมีดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,2540)

ผลกระทบในด้านบวก

1) มาตรฐานการครองชีพดีขึ้น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ทำให้มาตรฐาน การครองชีพของคนในท้องถิ่นดีขึ้น สืบเนื่องจากการก่อให้เกิดการกระจายรายได้ การกระจาย โอกาสการจ้างงานไปสู่คนในท้องถิ่นมากขึ้นทั้งทางตรง เช่น การจ้างงานบุคลากรของธุรกิจต่างๆ ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว คือ พนักงานโรงแรม พนักงานขนส่ง พนักงานบริการนำเที่ยว

พนักงานบริการให้เช่าสินค้าและบริการต่าง ๆ และทางอ้อม เช่น คนส่งหนังสือพิมพ์ให้กับโรงแรม คนงานทอผ้า พนักงานเก็บค่ากระแสไฟฟ้า เกษตรกรผู้ผลิตอาหาร พนักงานธนาคาร ฯลฯ

2) ความสะดวกสบายจากการพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการอันเกิดจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผลพลอยได้ที่สำคัญต่อคนในท้องถิ่นที่สามารถจะได้ใช้ความสะดวกสบายเหล่านั้นพร้อมๆ กับแหล่งท่องเที่ยว เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ จุดตรวจของตำรวจ รดยนต์โดยสาร ฯลฯ

3) การเดินทางท่องเที่ยวช่วยลดปัญหาการอพยพหลังไหลของประชากรสู่เมืองหลวง ซึ่งโดยธรรมชาติของคนทั่วไปหากสามารถสร้างรายได้จากการประกอบอาชีพในถิ่นฐานบ้านเกิดของตนก็จะไม่ย้ายถิ่นฐาน และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเปิดโอกาสในการประกอบอาชีพรายย่อยให้กับคนในท้องถิ่น ซึ่งอาจจะเป็นการประกอบอาชีพโดยอิสระ เช่น การขายอาหาร ของที่ระลึก หรือเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ร้านขนมไทยแม่กิมไล้ จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น

4) การนำทรัพยากรที่เหลือใช้มาแปรรูป และการส่งเสริมพื้นฟูภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การนำเศษวัสดุประเภทไม้มาใช้ในการทำของที่ระลึก หรือ การประกอบสิ่งประดิษฐ์เพื่อใช้ตกแต่งอาคารสถานที่ และการนำผลิตภัณฑ์พื้นเมืองในท้องถิ่นต่างๆ มาพัฒนาและจำหน่ายให้เป็นสิ่งของที่ระลึก

ผลกระทบด้านลบ

1) การบุกรุกพื้นที่อนุรักษ์/พื้นที่สาธารณะ การพัฒนาการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ก่อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่เขตสงวนและเขตอนุรักษ์รวมถึงพื้นที่สาธารณะต่างๆ ของร้านอาหาร โรงแรม สถานที่ประกอบการ เพื่อนำพื้นที่มาเปลี่ยนแปลงสภาพเพื่อใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว

2) ปัญหาน้ำทิ้ง น้ำทิ้งจากการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาจากสถานที่พักแรม รองลงมาเป็นน้ำทิ้งจากร้านอาหารและสถานบริการในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งปล่อยน้ำทิ้งลงสู่แหล่งน้ำใกล้เคียงหรือแม้กระทั่งมีการต่อท่อน้ำเสียจากห้องสุขาลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะโดยตรงโดยไม่มีการบำบัดเสียก่อน

3) ขยะมูลฝอย แหล่งท่องเที่ยวทุกที่มีปัญหาในเรื่องขยะมูลฝอยในระดับแตกต่างกันไป ทั้งในเรื่องการจัดเก็บที่ไม่ทั่วถึง หรือไม่มีการจัดเก็บ ทำให้มีขยะตกค้างหรือการทิ้งขยะไม่เป็นที่ของนักท่องเที่ยว หรือผู้ประกอบการที่ไม่มีจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม ซึ่งนักท่องเที่ยวชาวไทยมีพฤติกรรมทิ้งขยะไม่เป็นที่มากกว่านักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยจะสังเกตได้

จากการทิ้งเศษภาชนะพลาสติก เช่น ขวดน้ำ กล่องโฟม ถุงขนมขบเคี้ยวตามข้างทาง หรือแม้กระทั่งในเส้นทางเดิน เช่น เส้นทางเดินชมธรรมชาติบริเวณน้ำตกห้วยแก้วและวังบัวบานในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ ที่มีทั้งขยะพลาสติกและเศษแก้วจากขวดเครื่องดื่มต่างๆ

4) มลภาวะทางเสียง ส่วนใหญ่เกิดจากการใช้รถยนต์พาหนะหรือเกิดจากการใช้เครื่องกำเนิดไฟฟ้า การเล่นเครื่องดนตรีของสถานบริการ หรือจากเรือโดยสารและกีฬาทางน้ำ เช่น เรือยนต์

5) ด้านเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงอาชีพจากชาวไร่ ชาวนา มาทำงานด้านการท่องเที่ยว จะทำให้เกิดปัญหาผลผลิตการเกษตรลดลงในขณะที่ความต้องการเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวมาร่วมกินร่วมใช้ ราคาสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวันเพิ่มขึ้น ทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น

6) ด้านสังคม

6.1 ความรู้สึกที่นักท่องเที่ยวมีอภิสิทธิ์ ก่อให้เกิดความรู้สึกต่อต้านที่เป็นต้นเหตุของการเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยที่เคยโอบอ้อมอารี มีความเป็นมิตรไมตรีต่อนักท่องเที่ยว

6.2 เกิดปัญหาอาชญากรรมเนื่องจากค่าครองชีพที่สูงขึ้น

6.3 นักท่องเที่ยวบางกลุ่ม มีส่วนในการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นปัญหาของสังคมเช่นการบริการทางเพศ การเสพยาเสพติดฯ

2.2 แนวคิดด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.2.1 ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้พัฒนามาจากแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน จากการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development) หรือการประชุม EARTH SUMMIT ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism)ว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใด จะเป็นกลุ่มใหญ่ (Mass Tourism) เป็นกลุ่มขนาดเล็กทั้งในเมืองและชนบท ซึ่งสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2539) กล่าวว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการป้องกันและสงวนรักษาโอกาสต่างๆของอนุชนรุ่นหลัง ซึ่งการท่องเที่ยวในลักษณะนี้มีความหมายถึงการจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมและรักษาระบบนิเวศด้วย

ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีความแตกต่างหลากหลาย เป็นเสมือนแนวคิดที่ไม่สามารถชี้วัดให้เห็นความชัดเจนได้ เนื่องจากเป็นการกระทำเพื่ออนาคตที่ไม่อาจเห็นผลได้ในปัจจุบัน ดังนั้น นิยามความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจึงเป็นไปตามทรรศนะที่ประมวลจากประสบการณ์และความคาดหวังของแต่ละคน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายสำคัญที่สุดในการพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยคำนึงถึงขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน วัฒนธรรมนิยม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต ที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการและได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

ในทรรศนะของ Bulter (1993 : 29) กล่าวว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนาและการทำนุบำรุงรักษา ทั้งด้านกิจกรรมและกระบวนการภายใต้บริบทของชุมชนและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความสถาพรของระดับคุณค่า และไม่ทำให้เกิดความเสื่อมเสียต่อสภาพทางกายภาพ และการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

WTO (1997 : 36) ได้ให้นิยามความหมายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องสอดคล้องกับความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมาย ในการคงความมีเสน่ห์ดึงดูดในการแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น ให้เป็นที่ประทับใจต่อผู้มาเยือนครั้งแรกและคงความพึงพอใจต่อผู้ที่กลับมาเยือนในเวลาต่อๆ ไป ด้วยเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มั่นคงและสภาพแวดล้อมที่สมดุล

ในขณะเดียวกัน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 7) ได้จำกัดความการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า หมายถึง การท่องเที่ยวของกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่าง

เหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยือนสม่ำเสมอเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืนยาว

Robert Cleverdon และ WTO (อ้างถึงใน กฤติยา จักรสาร, 2545) ได้ให้คำนิยามการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนว่า เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสให้ถึงอนุชนรุ่นหลัง โดยการจัดการการท่องเที่ยวมีความหมายต่อการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศได้ด้วย อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมต้องปรับสภาพการจัดการเพื่อให้สอดคล้องกับยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป จึงมีขอบเขตการพัฒนาที่ครอบคลุมทุกส่วนของการท่องเที่ยว คือ

- 1) กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องดำรงอยู่ได้
- 2) มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมเยือนอย่างสม่ำเสมอ
- 3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจได้ไม่เสื่อมคลาย
- 4) กิจกรรมการบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ
- 5) ต้องไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม

โดยสรุปการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนาและบำรุงรักษาทางด้านกิจกรรมและการบริหาร ภายใต้บริบทของชุมชน สิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ทั้งนี้ต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านลบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสมและเท่าเทียมกัน เพื่อร่วมกันปกป้องและสงวนรักษาเป็นมรดกสืบทอดสู่คนรุ่นหลังอย่างยั่งยืน

(บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542 พจนานุกรม สอนศรี, 2542 ภราเดช พยัทธิเชียร, 2539) ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น อย่างน้อยต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Sustainability)

1.1 การเติบโตต้องอยู่ในอัตราที่บริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากโตเร็วไปอาจทำให้รองรับนักท่องเที่ยวด้านต่าง ๆ ไม่พร้อม ไม่เพียงพอ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน

คุณภาพแรงงาน และการให้บริการอาจมีผลทำให้นักท่องเที่ยวไม่พึงพอใจ ขาดความนิยม ไม่เดินทางมาท่องเที่ยว ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำในระยะยาว

1.2 การเติบโตของการท่องเที่ยวอาจทำให้คนส่วนใหญ่หันมาประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทำให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาคอื่นๆ เช่น ภาคการเกษตร การกลั่นกรอง การอุตสาหกรรม

1.3 การเติบโตที่ต้องอาศัยวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน และผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ เป็นผลทำให้เงินตรารั่วไหลออกไปนอกประเทศ

2. ความยั่งยืนทางด้านสังคม (Social Sustainability)

2.1 การหลั่งไหลของนักท่องเที่ยวต่างประเทศมากเกินไปและรวดเร็วเกินไป มีผลกระทบต่อชุมชนที่มีความเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่น

2.2 การใช้จ่ายเงินของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีกำลังสูงกว่าคนในท้องถิ่น การใช้ชีวิตที่หรูหรา หรืออย่างอิสระ ซึ่งทะลักเข้าสู่ชุมชนหนึ่งๆ อาจกลายเป็นแม่เหล็กดึงดูดใจให้คนหนุ่มสาวในท้องถิ่นหลงใหลมัวเมาต่อทรัพย์สินเงินทองหรือความสำเร็จที่หาได้ง่ายๆ ทำให้เกิดปัญหาสังคมติดตามมา

2.3 อาชีพขายบริการทางเพศทั้งหญิงชาย การขายยาเสพติด การละทิ้งคุณค่าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น อาจนำไปสู่ความล่มสลายทางโครงสร้างวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งมีผลทำให้ชุมชนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อนักท่องเที่ยวว่าเป็นตัวการทำให้สังคมเสื่อม ซึ่งบางครั้งอาจสะท้อนออกมาในรูปของการกระทำที่รุนแรงต่อนักท่องเที่ยว

3. ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability)

3.1 การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการควบคุม อาจกลายเป็นสิ่งที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นคุณค่าหรือความเป็นตัวต้นกำเนิดของกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นๆ เสียเอง เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวที่มากเกินไป ความแออัดยัดเยียด ความสกปรก เป็นต้น

3.2 การเร่งรัดพัฒนาโดยใช้เทคนิคก่อสร้างที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดการพังทลายอย่างถาวรของหน้าดิน หาดทราย ชายทะเล การสูญเสียสภาพภูมิทัศน์ ฯลฯ

3.3 การก่อสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างในตำแหน่งที่ผิดพลาด อาจทำให้วงจรทางธรรมชาติเกิดความแปรปรวน

3.4 การเก็บเอาพันธุ์ไม้ไปจากพื้นที่ อาจทำลายระบบนิเวศวิทยาที่เปราะบางของพื้นที่บางแห่งไป

3.5 กิจกรรมของนักท่องเที่ยวจำนวนมากทำให้เกิดปริมาณของเสียอย่างมหาศาล เช่น ของเสีย น้ำเสีย อาหารเหลือ ขยะ ฯลฯ ทำให้มลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างมากมาย

2.2.2 หลักการและความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

หลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแบบยั่งยืน (Globe'90 Conference) ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2533 Shirley Eber ได้กำหนดหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ 10 ประการ คือ (อ้างถึงใน กานต์พิชชา สุริคุณพงษ์,2545)

- 1.การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Using Resource Sustainably) คือ การใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างพอเพียงต่อความจำเป็นเท่านั้น และมีการอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป
2. การลดการบริโภคที่มากเกินไปและความจำเป็นและการลดของเสีย (Reducing Over Consumption and Waste) คือ การบริโภคแต่เพื่อความพอเพียง เพื่อจำกัดปริมาณของเสีย และปริมาณการใช้จ่าย
- 3.การรักษาความหลากหลาย (Maintaining Diversity) คือ การรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เพื่อรักษาระบบนิเวศและความงดงามของวัฒนธรรมให้คงอยู่
- 4.การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไปในแผนการพัฒนา (Integrating Tourism into Planning) คือ การนำเอาการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไปในแผนการพัฒนาของชาติ และแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยให้มีการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment-EIA) เพื่อให้เกิดการขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาวต่อไป
- 5.การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น (Supporting Local Economies) คือ การส่งเสริมและรองรับทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนให้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงราคาและการพัฒนาคุณค่าของสิ่งแวดล้อม
- 6.การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น (Involving Local Communities) คือ การที่ประชาชนและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนต่างมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างพร้อมเพรียงและ

เต็มกำลัง ซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันแล้ว ยังเป็นการสร้างมาตรฐานคุณภาพ การจัดการท่องเที่ยวได้อีกด้วย

7. การปรึกษากันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และรัฐ หรือมหาชน (Consulting Stakeholders and the Public) คือ การพูดคุย ปรึกษาหารือ ประชุม และระดม พลังความคิด ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น องค์กรส่วนท้องถิ่น ประชาชน ผู้ประกอบการ และ องค์กรอื่นๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันกำหนดทิศทางในการดำเนินงาน และป้องกันความ ผิดพลาดที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และศักยภาพในการประสานงาน เพื่อป้องกันความ ขัดแย้งด้านผลประโยชน์

8. การฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) คือ การฝึกอบรมบุคลากรใน ท้องถิ่นทุกระดับให้มีความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาและการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดมาตรฐานใน การบริการการท่องเที่ยว

9. การตอบสนองการตลาดท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsibly) คือ การเตรียมข่าวสารข้อมูลที่ถูกต้อง พร้อมเพรียง และเป็นประโยชน์ เพื่อสร้าง ความเข้าใจให้กับทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องและนักท่องเที่ยว และช่วยทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพอใจ

10. การวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ (Undertaking Research) คือ การ วิจัยติดตามผล ตรวจสอบด้านการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อช่วยแก้ไขปัญหา และเพิ่ม ผลประโยชน์ให้กับแหล่งท่องเที่ยวกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากหลักการ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนดังกล่าว การท่องเที่ยวแห่ง ประเทศไทย (2538-2539) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ ความยั่งยืน คือ

- 1) ต้องดำเนินการในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติชุมชน ชนบทธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการการท่องเที่ยว
- 2) ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ชนบทธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว
- 3) ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ เกิดขึ้น จากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
- 4) ต้องชี้้นำความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ ท่องเที่ยวนั้นๆ ในการที่จะดำเนินการตามองค์ประกอบหลักดังกล่าวข้างต้นนั้น ให้เกิดความ

สัมฤทธิ์ผลได้ จำเป็นต้องดำเนินการด้วยการผสมผสานคุณสมบัติหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 3 ปัจจัย ดังนี้ (WTO, 1997 : 232)

(1) คุณภาพ (Quality) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว ต้องเพิ่มคุณภาพชีวิตของชุมชนและต้องยึดคุณภาพของสิ่งแวดล้อม

(2) ความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องสามารถทำให้แหล่งทรัพยากรธรรมชาติคงอยู่ไม่เสื่อมค่า ทำให้วิถีวัฒนธรรมของชุมชนคงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง โดยสามารถนำความพึงพอใจมาสู่นักท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง

(3) ความสมดุล (Balance) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทำให้เกิดความพอดีหรือดุลยภาพต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การรักษาสีงแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่น โดยความร่วมมือของทุกฝ่ายเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้ง

จากองค์ประกอบและคุณสมบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่กล่าวมาแล้วนั้น บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (อ้างแล้ว) ได้นำเสนอรูปแบบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่าเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

- 1) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมประเพณี
- 2) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง
- 3) เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว
- 4) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม
- 5) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนยาว
- 6) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

2.2.3 การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนตลอดไป ควรมีการกำหนดแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า จะดำเนินงานอะไร จะดำเนินงานไปทำไม จะดำเนินงานที่ไหน จะดำเนินงานอย่างไร จะดำเนินงานเมื่อไร และใครเป็นผู้ดำเนินงานหรือรับผิดชอบ โดยกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายเพื่อพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป โดยวัตถุประสงค์นั้นจะต้องมีความสอดคล้องและเกิดประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่าย รวมทั้งต้องมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

A.K. Bhatia (1983 อ้างใน รัฐติตยา หิรัญยหาต,2544) ให้หลักการว่า ในการวางแผนพัฒนาท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนจะมีประโยชน์อย่างมาก หากตั้งวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานให้มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยขั้นตอนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอาจกระทำได้ดังนี้

1. ศึกษาถึงอุปสงค์และอุปทานของนักท่องเที่ยว
2. ตั้งวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยว
3. การวางแผนด้านการใช้ประโยชน์จากพื้นที่
4. สำนวจความพร้อมในโครงสร้างพื้นฐาน
5. วางแผนการใช้งบประมาณในการพัฒนา
6. วางแผนการใช้งบประมาณในทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่
7. จัดโครงสร้างการบริหารและจัดการ
8. การทำตลาดและโฆษณาประชาสัมพันธ์
9. ติดตามตรวจสอบความก้าวหน้า
10. กำหนดช่วงเวลาในการพัฒนา

Shirley Eber (อ้างใน สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย,2542) ได้เสนอความเห็นไว้ว่า แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) จะสนับสนุนการใช้งบประมาณและการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างฉลาดเพื่อให้ดำรงอยู่ยาวนาน ดังนั้นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) เป็นการท่องเที่ยวผนวกกับโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องทั้งปัจจุบันและอนาคต โดยดำเนินไปภายใต้ขีดความสามารถตามธรรมชาติ รวมทั้งขนบธรรมเนียมและรูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชน ชุมชนได้รับส่วนแบ่งที่ยุติธรรมจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของการท่องเที่ยว และเป็นไปตามความประสงค์ของผู้คนและชุมชนท้องถิ่นในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ

ศรีพร สมบุญธรรม (อ้างใน รัฐติตยา หิรัญยหาต,2544) กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) เป็นทางออกที่ดีทางหนึ่งของการใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ โบราณวัตถุ โบราณสถาน วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น แต่อุปสรรคที่สำคัญในการนำเอาความคิดมาลงมือปฏิบัติอยู่ที่ความสามารถในการสร้างสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างกระแสการพัฒนาและกระแสอนุรักษ์ ซึ่งจะสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการ คนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่รัฐ ตลอดจนนักท่องเที่ยว ในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและรอบคอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งสำหรับปัจจุบันและอนาคต โดยลักษณะ 6 ประการที่ประกอบขึ้นเป็นแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค ควรส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจัง ก่อนการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ เพื่อเป็นหลักประกันถึงความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับระบบสาธารณูปโภคที่มีอยู่
2. ควรส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่
3. ควรมีการพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว (Carrying Capacity) ทั้งนี้ควรผลักดันให้การท่องเที่ยวได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ
4. ควรสนับสนุนให้มีการใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากผลผลิตต่างๆ ของคนในท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยลดดุลการค้ากับต่างประเทศได้ทางหนึ่งและเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย
5. การพัฒนาการท่องเที่ยวควรเป็นรูปแบบที่สามารถนำรายได้เข้าสู่ท้องถิ่นให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ระยะยาวของชุมชน
6. ควรมุ่งส่งเสริมรูปแบบของงานที่มีความน่าสนใจและได้รับผลตอบแทนสูงสุดให้กับคนในท้องถิ่น

จากแนวคิดและหลักการข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องอาศัยกระบวนการวางแผนและการดำเนินงานเป็นขั้นตอน โดยต้องอาศัยแนวทาง

การศึกษาเกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นควบคู่กันไป คือ จะทำอย่างไรในการพัฒนาเพื่อให้ท้องถิ่นสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ ขณะเดียวกันท้องถิ่นก็ยังคงดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของตนเอง และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมในปัจจุบัน และยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องในอนาคต ทั้งนี้ยังรวมถึงการพัฒนาและการรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติด้วย

2.3 แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ในปัจจุบันแนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวและตระหนักถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรงและเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจ ยังเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวก อีกทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะเดียวกันก็เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นที่ คุณค่าของธรรมชาติ หรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวและเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยไม่เน้นที่การเสริมแต่ง หรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

2.3.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาจากคำว่า Ecotourism ซึ่งผสมกันระหว่างคำว่า Ecology (นิเวศวิทยา) กับคำว่า Tourism (การท่องเที่ยว) หมายถึงการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีส่วนเกี่ยวข้องรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้คนในท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และรักษาระบบนิเวศท้องถิ่น พัฒนาเศรษฐกิจ รวมถึงความสามารถและสร้างกำลังใจให้กับชุมชนชนบทได้พึ่งตนเอง

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีผู้ให้คำนิยามไว้มากมาย นับตั้งแต่ Hector Ceballos – Lascurain (1990) ซึ่งเป็นบุคคลแรกที่กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า เป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น ในขณะที่ Elizabeth Boo (1991) ได้นิยามว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ การท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่ การสร้างงานให้ชุมชนหรือท้องถิ่นและการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับ The Ecotourism Society (1991) ที่กำหนดให้นิยามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติ ซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น (อ้างใน พรพิมล วิกฤษพัฒน์ ,2542 : 11)

ส่วน “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทย มีการให้ความหมายกันอย่างกว้างขวางเช่นเดียวกับวงการท่องเที่ยวในระดับนานาชาติ ส่วนหนึ่งของนิยามที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวประเภทนี้ค่อนข้างชัดเจนโดยศุภชัยวิจิตรป้าไม้ (2541) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า หมายถึง การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในพื้นที่ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ ในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น (อ้างอิงใน <http://www.Esanenvi.net/kae/ecotourism.htm>:2546)

แม้ว่าปัจจุบันจะยังไม่สามารถสรุปคำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมาตรฐานในประชาคมโลกได้ แต่นักวิชาการส่วนใหญ่ก็มีมุมมองและความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น แท้จริงแล้วคือการท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือที่เรียกกันในภาษาอังกฤษว่า Nature tourism หรือ Nature-based tourism หรือ Nature-oriented tourism ลักษณะหนึ่ง that แยกแขนงออกมาเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทางธรรมชาติเฉพาะกลุ่ม โดยคนกลุ่มนี้เรียกตัวเองว่า “นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” หรือ “Ecotourist” การแตกแขนงดังกล่าวก่อให้เกิดตลาดเฉพาะที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ขึ้นในช่วงเวลาที่กระแสความตระหนัก

ในปัญหาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั่วโลกมีความเข้มข้นและขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วงปลายทศวรรษ 1980

นักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่า “นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” มีความมุ่งหวังที่จะใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องรวมถึงต้องการที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่อนุรักษ์ให้ผู้เข้าไปประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศและวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น การปรับเปลี่ยนดังกล่าวเน้นให้นักท่องเที่ยวเป็นผู้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและความเคยชินต่อความสะดวกสบายในสภาพแวดล้อมที่ไปเยือน แทนการปรับเปลี่ยนหรือเสริมแต่งโครงสร้างทางกายภาพเข้าไปในพื้นที่ธรรมชาติเพื่อความสะดวกสบายของนักท่องเที่ยว

สำหรับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึงการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ โดยการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ไม่ได้มุ่งเสนอขายสินค้า หรือบริการทางการท่องเที่ยวอย่างเดียว หากแต่มุ่งประสานผลประโยชน์ทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอีกด้วย เมื่อเปรียบเทียบระหว่างการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) จะเห็นความหมายที่ชัดเจนของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (นำชัย ทนุผล, 2540 อ้างใน กานต์พิชชา สุริคุณาพงษ์, 2545 : 14) ดังนี้

ตารางที่ 2.1 เปรียบเทียบความแตกต่างของการท่องเที่ยวแบบมวลชนกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กิจกรรม	การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism)	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)
1. สถานที่พัก (Accommodation)	- มีความหนาแน่นไม่จำกัดจำนวน - ขนาดใหญ่และมีการดัดแปลง ธรรมชาติ - ผู้เป็นเจ้าของเป็นนักธุรกิจใหญ่หรือ กลุ่มนักธุรกิจจากภายนอก	- มีความเบาบาง จำกัดจำนวน - ขนาดเล็กและอยู่ในสภาพ ธรรมชาติท้องถิ่น - ธุรกิจขนาดเล็กคนในท้องถิ่นเป็น เจ้าของ
2. จุดดึงดูดใจ (Attractions)	- วัฒนธรรมและธรรมชาติที่เป็นธุรกิจ สำหรับนักท่องเที่ยว	- วัฒนธรรมและธรรมชาติที่อนุรักษ์ ไว้สำหรับท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว
3. การตลาด (Marketing)	- ตลาดขนาดใหญ่ - เป็นฤดูกาลหมุนเวียน - ตลาดถูกครอบงำโดยบริษัท	- ตลาดขนาดเล็ก - มีตลอดปี - การตลาดนำโดยท้องถิ่น
4. ผลกระทบทาง เศรษฐกิจ (Economic impact)	- ไม่เชื่อมโยงกับคนท้องถิ่น - มีการรั่วไหลของเศรษฐกิจสูง	- เป็นธุรกิจเชื่อมโยงกับท้องถิ่น - มีการรั่วไหลของเศรษฐกิจต่ำ
5. กฎระเบียบ (Regulation)	- ท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการควบคุม - มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวก่อน มีการวางแผนการท่องเที่ยว - เศรษฐกิจเป็นแรงจูงใจ - ไม่มีเพดานของการพัฒนาและการ ท่องเที่ยว (No Carrying Capacity)	- ควบคุมโดยท้องถิ่น - มีการวางแผนการท่องเที่ยวก่อนมี การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว - เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมเป็น แรงจูงใจ - มีเพดานของการพัฒนาและการ ท่องเที่ยว (Carrying Capacity)

ที่มา : นำชัย ทนุผล, เอกสารประกอบการบรรยายการฝึกอบรมหลักสูตรการท่องเที่ยวเกษตร
เชิงนิเวศ, 2540 อ่างใน กานต์พิชชา สุริคุณาพงษ์, 2545 : 14

2.3.2 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

องค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมี 4 ประการ คือ

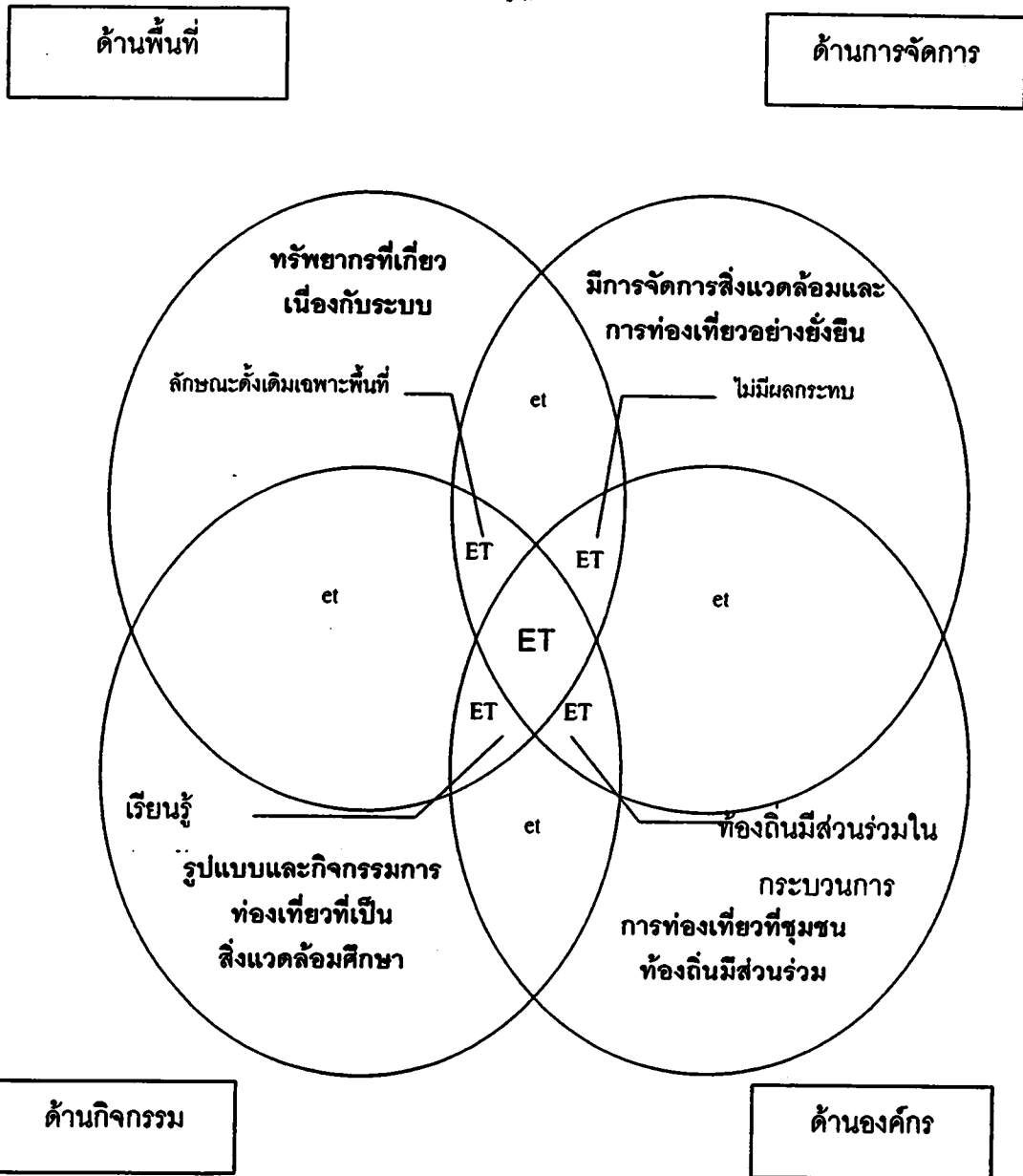
- 1) องค์ประกอบด้านพื้นที่เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-system) ในพื้นที่นั้นๆ ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature - based tourism)
- 2) องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably managed tourism) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible travel) ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม
- 3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental education-based tourism)
- 4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of local community or People participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับความยินยอม ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย จนในที่สุดท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี่เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า (Grass root) จนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่นและอาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community participation-based tourism)

หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ตามลักษณะดังกล่าวข้างต้น จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไป ความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจกลายเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ

ลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การมุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เพื่อประสานการท่องเที่ยวกับความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศ (Eco - system) มีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับความสนใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการพัฒนา อารยธรรมของมนุษย์ในการเอาชนะธรรมชาติ (ที่รวมเอาลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบ ธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ไว้) ลักษณะเฉพาะนี้จึงทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ใช่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural tourism และ Historical tourism) แม้ว่าจะมีความคาบเกี่ยวกันในพื้นที่ก็ตาม ในทำนองเดียวกันการท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural tourism) จึงไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมด ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวนั้น ๆ ด้วย

ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ จึงมีบางส่วนจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ หรือแหล่งท่องเที่ยวหนึ่ง ๆ อาจมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวแบบอื่น ๆ ได้ โดยสรุปการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบปกติหรือแบบประเพณีนิยมดังนี้

- 1) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นหลักและเน้นการส่งเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ
- 2) มีรูปแบบกิจกรรมและขนาดที่เหมาะสมกับพื้นที่ นักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กๆ สามารถทำลายนสิ่งแวดล้อมได้เช่นเดียวกันหรือมากกว่านักท่องเที่ยวคณะใหญ่หากปราศจากการจัดการที่ดี ดังนั้นการจัดการกับการท่องเที่ยวคณะใหญ่ในทิศทางและภายใต้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงจัดเป็น Mass Ecotourism

แผนภาพที่ 2.1 หลักการพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่มา : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540

3) มีการจัดการที่ดี มีการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีการประสานความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวและให้ประโยชน์ที่เหมาะสมตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอาจตอบสนองของนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่มทุกระดับและอาจทำรายได้สูงเช่นกัน

วันที่ 2 ก.ย. 2551
 เลขทะเบียน 011091

79.
91014
11446
311091

4) ให้ความสำคัญในการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกมากกว่าการให้ความพึงพอใจอย่างไม่มีขอบเขตของนักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องมีการประสานความเข้าใจกันอย่างเหมาะสมตลอดกระบวนการ

จากความหมายและนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้ทราบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation tourism) ที่มีรูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม เป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่รักษาคุณภาพทั้งการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural - based tourism) และแหล่งวัฒนธรรม (Cultural - based tourism) อันจะนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism) ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด สามารถรักษาเอกลักษณ์ความเป็นธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุดและให้ประโยชน์ได้ยาวนานที่สุด

2.3.3 วิสัยทัศน์และจุดมุ่งหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

วิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ในระยะ 10 ปี) ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย คือ "การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีการจัดการสิ่งแวดล้อม ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสืบไป" โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุด (Super Goal) ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คงสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติทางสังคมที่ดีและประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้

ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมาย ขั้นตอน และวิธีการจัดการอย่างเป็นระบบ สามารถกำหนดผลสำเร็จของการจัดการและโครงข่ายความเชื่อมโยงที่เหมาะสม และสอดคล้องกับการปรับสภาพความสมดุลของกระแสความต้องการของแต่ละด้านในทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการรักษาระบบนิเวศ การจัดการในกระบวนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สามารถควบคุมขนาดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสม โดยเฉพาะองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ ทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยวและองค์การบริหารการจัดการ ซึ่งจะมีประสิทธิผลให้ทรัพยากรธรรมชาติสามารถอำนวยประโยชน์ ดำรงสถานภาพ บทบาทหน้าที่ และพื้นตัวได้ตามสภาพธรรมชาติ นักท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้อง และประชาชนทั่วไป มีจิตสำนึกและมีความตระหนักในการอนุรักษ์ ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและมีขีดความสามารถในการจัดการเกิดความภูมิใจ และยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน

2.3.4 นโยบายการท่องเที่ยวงเชิงนิเวศ

1) นโยบายหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวงเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวงเชิงนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวงที่ต้องมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้น จึงกำหนดให้มีนโยบายหลักดังนี้

(1) การพัฒนาการท่องเที่ยวงเชิงนิเวศ จะต้องมีการควบคุมดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรให้คงสภาพเดิมแท้ไว้ให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงหรือลดเว้นการท่องเที่ยวงในพื้นที่ที่อ่อนไหว ง่ายต่อการถูกรบกวนและฟื้นตัวได้ยาก

(2) การจัดการการท่องเที่ยวงเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมและการปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบและกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ พึงหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยวงรูปแบบอื่นๆ หากเน้นในการแปรประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวงเชิงนิเวศสู่การจัดการการท่องเที่ยวงโดยรวม

(3) การพัฒนาการท่องเที่ยวงเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงการพัฒนาด้านการให้การศึกษา การสร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกัน มากกว่าการมุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจ และการมีรายได้เพียงอย่างเดียว

(4) การจัดการท่องเที่ยวงเชิงนิเวศต้องให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยวง รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา หรือให้ประชาชนมีตัวแทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ

(5) ให้ความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวงเชิงนิเวศ เป็นความจำเป็นอันดับต้น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวงที่ยั่งยืน ทั้งนี้ให้องค์กรต่างๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวงเชิงนิเวศ โดยมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และกำหนดวิธีการที่เหมาะสม

(6) นำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวงเชิงนิเวศ เข้าสู่แผนพัฒนาระดับต่างๆ อย่างมีความสำคัญ ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนาภาค พร้อมทั้งให้มีการจัดสรรและกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึงและเพียงพอ

(7) สนับสนุนการศึกษา วิจัย และประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบด้าน เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการ การแก้ไขปัญหาและการปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นตอน

(8) มีการใช้กฎหมายในการควบคุม ดูแล รักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวงอย่างเคร่งครัด โดยเน้นการแนะนำ ตักเตือน และสร้างวินัยการท่องเที่ยวงควบคู่ไปด้วย

(9) จัดทำแนวทางปฏิบัติ หรือคู่มือการจัดการ (Code of Conduct) แก่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้อง

(10) จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยให้มีการประสานงานด้านข้อมูลข่าวสารและการจัดการร่วมกันทุกระดับ

2) นโยบายในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการจัดการที่ประสานการจัดการในด้านต่าง ๆ ภายใต้หลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและองค์ประกอบในเชิงระบบของการท่องเที่ยว ซึ่งกระบวนการจัดการจะต้องมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดและชัดเจน ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ อย่างไรก็ตาม นโยบายการจัดการได้กำหนดแนวทางด้านต่างๆ 6 ด้าน ซึ่งสามารถกำหนดเป็นนโยบายและกลยุทธ์ในการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพได้ ดังนี้

- (1) นโยบายด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
- (2) นโยบายด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก
- (3) นโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น
- (4) นโยบายด้านการส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว
- (5) นโยบายด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐานและการบริการการท่องเที่ยว
- (6) นโยบายด้านการส่งเสริมการลงทุน

2.4 แนวคิดด้านการจัดการการท่องเที่ยว

2.4.1 ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยว

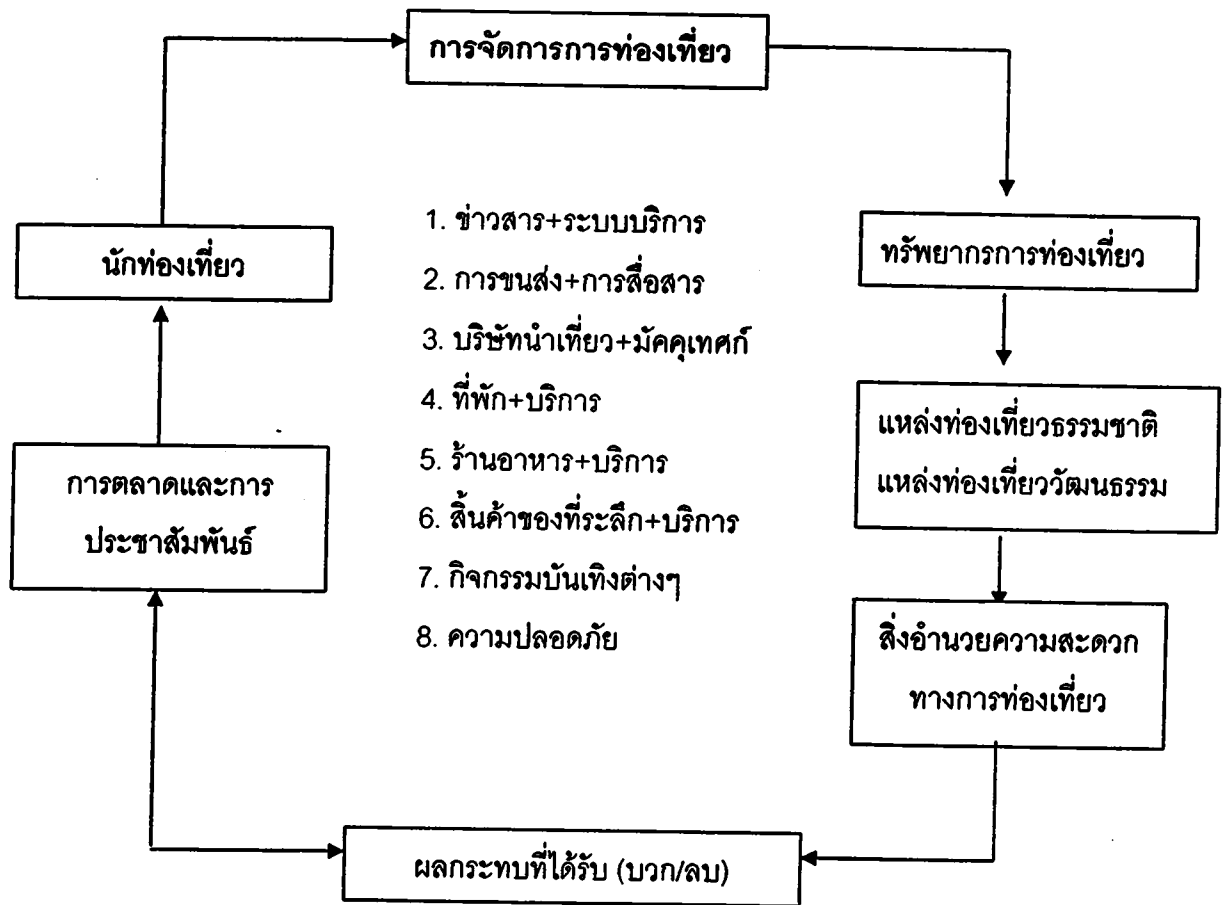
การจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่างๆ ทางสังคม และสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทางมาตรการและแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่กำหนดไว้ มิฉะนั้นการจัดการการท่องเที่ยวจะดำเนินการไปอย่างไรทิศทางและประสบความสำเร็จ (โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, 2541 : 6) ดังนั้น การจัดการการท่องเที่ยวจึงมีความจำเป็นต้องมีการวางแผนนโยบายที่ชัดเจนสอดคล้องกันในทุกระดับทั้งระดับแนวนอนซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และระดับแนวตั้ง คือ องค์กรเอกชน ชุมชนท้องถิ่น ที่มีบทบาทสำคัญเป็นตัวแทนของพื้นที่ เพื่อจะได้ส่งเสริมและสร้างแนวทางการจัดการท่องเที่ยวให้เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ Ecotourism Network'96 ได้ประชุมเรื่อง มาตรฐานการนำเที่ยว : เครือข่ายด้านการบริการ 8 ประการ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ว่าควรมีการให้ข้อมูลล่วงหน้าเพื่อทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว อาจเป็นการให้เอกสารและการจัดปฐมนิเทศ (Orientation) ให้กับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ในการจัดทำรายการนำเที่ยวควรบรรจุสาระการท่องเที่ยวนิเวศที่น่าสนใจ เอกลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ รวมทั้งมีข้อกำหนดในการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยว เพื่อมิให้มีผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรม และคนในท้องถิ่น ส่วนด้านการตลาดควรคำนึงถึงความสามารถในการรองรับที่เหมาะสม ที่จะใช้เป็นกลไกในการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว

2.4.2 องค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยว

การจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมา พบว่า มีปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดหลายประการที่ทำให้ไม่สามารถทำให้การบริหารจัดการท่องเที่ยวดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งปัญหาในด้านพื้นที่ ซึ่งมีขีดความสามารถที่จะรองรับได้ในบางช่วง ปัญหาชุมชนท้องถิ่น การได้หรือเสียประโยชน์ของคนในพื้นที่ การกระจายผลประโยชน์ที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดความขัดแย้ง ความร่วมมือในการจัดการ ปัญหาของผู้ประกอบการ ซึ่งมีธุรกิจที่เกี่ยวข้องหลายประเภท ทั้งธุรกิจบ้านพัก ร้านอาหาร นำเที่ยว ขนส่ง ปัญหาด้านการประสานงานของหน่วยงานต่างๆ องค์การชุมชนทั้งภายในและภายนอก ต้องมีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ดังนั้นองค์ประกอบต่างๆของการจัดการการท่องเที่ยว ต้องมีความสัมพันธ์กันเป็นระบบ เพราะต่างก็มีประโยชน์ซึ่งกันและกัน แต่ละภาคส่วนต้องมีเป้าหมายเพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่อง โดยสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจอยากเดินทางมาค้างแรมนานและมาอีกหลายครั้ง และบอกต่อๆ กันไป โดยทั่วไป การท่องเที่ยว นอกจากจะขึ้นอยู่กับความสวยงามสมบูรณ์ของพื้นที่แล้ว ยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องอีกหลายประเภท ทั้งด้านการขนส่ง การประชาสัมพันธ์ โรงแรมที่พัก การจัดการธุรกิจนำเที่ยว สินค้าของที่ระลึก ซึ่งต้องมีความสัมพันธ์กันดังนี้

แผนภาพที่ 2.2 แสดงความสัมพันธ์ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ที่มา : เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง หลักการจัดการการท่องเที่ยวชนบทที่ยั่งยืน

โดยรำไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2545 : 1

จากภาพดังกล่าวจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของการจัดการ การบริการ การท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์ต่อกันคือ

1) ข่าวสารและการบริการ ข้อมูลต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวควรรู้ก่อนเดินทาง ควรจัดการให้พร้อมแจ้งราคาค่าบริการให้ชัดเจน อาจทำเป็นแผ่นปลิว เอกสารพับ แคตตาล็อก (ตามแต่งบประมาณดำเนินการ) เผยแพร่ให้กว้างขวาง ตลอดจนการตอบข้อมูลทางโทรศัพท์ที่สอบถามต้องชัดเจน ในการตอบโทรสารและ E-Mail ต้องชัดเจนและรวดเร็ว

2) การขนส่ง การสื่อสาร และการบริการ การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านนั้น หากมีรถโดยสาร รถประจำทางบริการ ควรแจ้งกำหนดการเดินทางและค่าบริการเป็นราคาเดียวกันชัดเจน หากเป็นสถานที่ท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงที่จอดรถสะดวก ค่าบริการจอดรถมีหรือไม่ ต้องชัดเจน

การสื่อสาร หมายถึงระบบโทรศัพท์ ระบบการส่งจอง ควรทันสมัยตามกระแสโลก (E-Mail, E-Commerce, E-Tourist) รวมถึงการบริการจัดส่งทางพัสดุในระบบต่าง ๆ ด้วย

3) การนำชมสถานที่ ควรมึมัคคเทศก์ที่รอบรู้นำชม อาจเป็นมัคคเทศก์ท้องถิ่น หรือนักสื่อความหมาย ซึ่งต้องสามารถใช้ภาษาการสื่อสารได้เป็นอย่างดี

4) ที่พักและบริการ ห้องถิ่นใดมีที่พัก อาจเป็นโรงแรม รีสอร์ท เกสต์เฮ้าท์ หรือ โฮมสเตย์ ต้องสะอาดได้รับมาตรฐานการบริการสากล และมีการบริการที่ดี

5) ร้านอาหารและบริการต้องสะอาด คำนึงถึงสุขอนามัย รวมทั้งคุณภาพชีวิต ของนักท่องเที่ยว ราคาชัดเจน ควรมีการจัดระบบรักษาสิ่งแวดล้อม มีระบบการดักไขมัน การจัดการขยะ การบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

6) สินค้าที่ระลึก การจัดทำสินค้าของที่ระลึก ต้องคำนึงถึงควมมีเอกลักษณ์ท้องถิ่น อาจปรับปรุงรูปแบบสีลันตามรสนิยมของตลาด ควรเป็นผลิตภัณฑ์ที่สะอาด (Green and Clean Product) มีการจัดระบบการจัดการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน มีการแจ้งราคาชัดเจน ควรสร้างมาตรฐานสินค้าให้ได้ระดับสากล สินค้าของที่ระลึกบางชิ้นควรมีเอกสารกำกับไว้ด้วย เช่น ผ้าทอ เครื่องแกะสลักไม้ เครื่องประดับเครื่องเงิน เพื่อนักท่องเที่ยวจะได้ใช้เป็นคู่มือในการเก็บรักษาของนั้นไว้ได้ยาวนาน

7) กิจกรรมบันเทิงต่าง ๆ หากเป็นกิจกรรมในหมู่บ้าน ควรคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และ วัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การละเล่นพื้นบ้าน การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน นอกจากนั้นควรมีการ จัดการให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อความบันเทิงและการเรียนรู้วัฒนธรรม ท้องถิ่น ซึ่งนับเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งกันและกันด้วย

8) การรักษาความปลอดภัย จะต้องมีการจัดการอย่างมีระบบ คำนึงถึงหลักการ เป็นเจ้าของบ้านที่ดี ดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ต้องรอบรู้ด้วย ว่า หากนักท่องเที่ยวได้รับอุบัติเหตุ อุบัติภัยแล้ว ควรมีการแจ้ง การติดต่อ เพื่อการบริการให้ พร้อมอย่างไร ที่ไหน เช่น การปฐมพยาบาล การรักษาพยาบาล เป็นต้น

มนัส สุวรรณและคณะ (2541) กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากจะต้อง มีการจัดการสิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วจะต้องพิจารณาสาระสำคัญอื่น ๆ ดังต่อไปนี้

1. ความต้องการด้านเศรษฐกิจ โดยต้องคำนึงว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทาง เศรษฐกิจ เป็นเครื่องมือที่มีอำนาจในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ได้เป็นอย่างมาก

2. ตอบสนองความต้องการหรือพันธะทางสังคม ซึ่งหมายถึงการให้ความเคารพต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนต่าง ๆ ตลอดจนความหลากหลายทางชีวภาพและมรดกเชิงวัฒนธรรม

3. สุนทรียภาพ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะสถานที่นั้นจะมีความยิ่งใหญ่เพียงใด หรือมีชื่อเสียงมากน้อยเพียงไร การดำรงรักษาไว้ซึ่งสุนทรียภาพของสถานที่เหล่านั้น คือ ภารกิจสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยว

4. การคำนึงถึงกระบวนการและขอบเขตทางนิเวศวิทยา เพื่อให้การพัฒนาสามารถดำรงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งทางกายภาพและชีวภาพที่เปราะบางเอาไว้

5. การรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ (Biological Diversity) ของพืชพรรณและสัตว์ต่าง ๆ เพราะสิ่งเหล่านี้คือทรัพยากรที่สำคัญของการท่องเที่ยว

6. การดำรงไว้ซึ่งระบบสนับสนุนชีวิต (Life-supporting Systems) ซึ่งจะช่วยมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหมดในโลก มีชีวิตรอดอยู่ได้ต่อไป

2.4.3 รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว

Adhikary, M. (1995 : 31-33) ได้เสนอรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว (7-S Model) เพื่อปรับใช้กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

1) Strategy หมายถึง กลยุทธ์ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความผสมกลมกลืนระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญ การควบคุมและขอบเขตของกิจกรรมต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งต้องประกอบไปด้วยกลยุทธ์ในการวางแผน การดำเนินงานที่สามารถปฏิบัติได้ และต้องเป็นไปตามนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งชาติด้วย เช่น บริษัทที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อที่จะสามารถหากลยุทธ์ที่เหมาะสมที่นำไปสู่เป้าหมายนั้น

2) Structure หมายถึง โครงสร้างในองค์การ ซึ่งควรจะเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับขั้นและการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสม เพราะโครงสร้างที่ดีจะเป็นกุญแจที่สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม โครงสร้างองค์กรยังขึ้นอยู่กับรูปแบบของ RASI ด้วย ซึ่งหมายถึง ความรับผิดชอบ (Responsibility) อำนาจหน้าที่ (Authority) การสนับสนุน (Support) และข่าวสารข้อมูล (Information)

3) System หมายถึง ระบบในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งมีความหมายที่ครอบคลุมไปถึงระบบการจัดการข้อมูล ระบบการดำเนินงาน การปฏิบัติการ การเงิน การจัดการทรัพยากร

มนุษย์ การตลาดและระบบอื่น ๆ ด้วย โดยทุกระบบต้องมีการประสานความร่วมมือกัน และมีความสัมพันธ์กันในทุกขั้นตอน

4) Staff บุคลากรนับเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำเนินการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะบุคคลที่ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยคัดสรรบุคคลที่มีความละเอียดรอบคอบ มีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบ ให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจซื่อสัตย์ ทำงานดีประสบความสำเร็จและสามารถทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจเป็นสำคัญ

5) Skill ในการทำงานทุกอย่างจะต้องอาศัยความชำนาญ งานจึงจะดีและมีประสิทธิภาพ โดยขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่าง คือ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติต่องาน ความรู้ในงานเป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกในการที่จะทำให้การทำงานต่าง ๆ มีประสิทธิภาพ ความรู้ไม่ได้หมายถึงเพียงแต่รู้ว่าทำอะไร แต่ต้องรู้ทุกอย่างว่าคืออะไร ที่ไหน อย่างไร และทำไม รวมทั้งเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ซึ่งความรู้นั้นอาจเป็นความรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ในการทำงานก็ได้ ดังนั้น ผู้ที่ทำงานด้านการท่องเที่ยวควรมีทั้งความรู้และทักษะในงานที่เกี่ยวข้องเฉพาะสาขาด้วย เพราะธุรกิจด้านการท่องเที่ยวต้องการผู้ที่มีความรู้และทักษะเฉพาะทางเป็นพิเศษ

6) Style หมายถึง การรวมกันระหว่าง Staff หรือ Skill แต่ละคนจะมีรูปแบบในการดำเนินงานที่แตกต่างกัน โดยปกติแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

6.1) Autocratic Style หรือ Top Down Style หมายถึง การสั่งการจากส่วนบนลงสู่ส่วนล่าง หรือจากผู้บังคับบัญชาลงสู่ผู้ใต้บังคับบัญชา รูปแบบนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่พอใจ เพราะไม่ชอบถูกสั่งให้ทำตามแต่มักจะชอบมีเหตุผลที่มีส่วนร่วมพูดคุยให้คำแนะนำมากกว่า

6.2) Democratic Style หรือ Bottom-up ซึ่งตรงกันข้ามกับรูปแบบแรก รูปแบบนี้จะเป็นการร่วมกันในการวางแผน การจัดการได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย จึงมักประสบความสำเร็จในการจัดการ

7) Share หมายถึง การแบ่งปันเวลาการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็น ความรู้ ซึ่งนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวได้ดีที่สุด นักท่องเที่ยวแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้าน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะทำให้ได้รับความรู้และประสบการณ์มากมายที่เป็นประโยชน์ นับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็น โดยเฉพาะผู้ที่เริ่มจะทำธุรกิจทางการท่องเที่ยวได้นำข้อมูลต่าง ๆ มาวางแผนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

โครงการศึกษาวิจัยมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและสถาบันดำรงราชานุภาพ (2541) ได้เสนอถึง หลักการบริการและการจัดการการท่องเที่ยวว่า ประกอบด้วย

1) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพ ในการพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยพิจารณาจากที่ตั้ง กิจกรรม ความพร้อม และความต้องการของชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบของการเป็นคณะกรรมการรับผิดชอบการดำเนินการ การสนับสนุนภาครัฐ เป็นต้น

2) องค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น สภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการสนับสนุนแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินการองค์กรประชาชนอื่น ๆ

3) ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐมีหน้าที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค

4) ประชาชนในท้องถิ่น จะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

กล่าวโดยสรุปการจัดการการท่องเที่ยว คือ การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับ หลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านี้ต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้ง ข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดี ต้องคำนึงถึงกรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้ เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2.4.4 แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

แนวคิดการบริหารและการจัดการโดยเฉพาะในเรื่องทรัพยากรที่ล้ำค่าที่เกิดขึ้นมา ตั้งแต่ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ทั้งนี้ได้มีการวิเคราะห์ว่าปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่นับวันจะเพิ่มความรุนแรงมากขึ้นนั้น มีผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ดังนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องเข้าไปดูแลเรื่องทรัพยากรธรรมชาติให้มากขึ้น โดยวิธีการที่เหมาะสม การดูแลทรัพยากรธรรมชาติจำเป็นที่จะต้องอาศัยวิธีการที่เรียกว่า การประสานงานหรือความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชน โดยคำว่า "รัฐ" นั้น หมายรวมถึง องค์กรของรัฐในทุกระดับ ซึ่งได้แก่ จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน และองค์กรอื่น ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่นั้น ๆ ประกอบกับคณะรัฐมนตรีได้มีมติมอบหมายให้จังหวัด อำเภอ และตำบลเข้ามามีบทบาทในการบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้จังหวัด

ริเริ่มสร้างความตระหนักความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นในจังหวัดอย่างทั่วถึงทั้งจังหวัด ให้หน่วยงานต่าง ๆ ช่วยกันพิจารณากำหนดแนวทางหลักของพื้นที่พื้นที่อนุรักษ์หรือพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ ซึ่งจังหวัดและอำเภอจะมีบทบาทในการช่วยบริหารหรือช่วยจัดการด้วย ตลอดจนริเริ่มหาแนวทางที่ชัดเจนว่าจะบริหารพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดอย่างไร รวมถึงสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมที่จังหวัดมีอยู่ เช่น วัด หรือศิลปกรรมอื่น ๆ

ปัจจุบันการบริหารและการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นไม่ใช่เป็นเรื่องที่รัฐจะเป็นผู้ดำเนินการแต่ฝ่ายเดียวอีกต่อไป ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน (2540) ได้บัญญัติรับรองว่า "บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ" (มาตรา 46) และ "สิทธิบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง " (มาตรา 56 วรรคแรก) อีกทั้งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ซึ่งดำเนินการต่อเนื่องมาจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ที่ยึด "คนเป็นศูนย์กลาง" ในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวม โดยส่งเสริมบทบาทชุมชนและองค์กรในชุมชนท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างครบวงจร ทั้งการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การบำรุง เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ชุมชนและท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมทั้งสนับสนุนให้มีการพัฒนาสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านและบริการในท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับธุรกิจการท่องเที่ยว นอกจากนี้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ยังได้กำหนดเป้าหมายที่สำคัญของประเทศทางด้านการสร้างคุณภาพทางเศรษฐกิจ เพื่อให้เกิดรายได้ เพื่อกระตุ้นให้การท่องเที่ยวฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว (โครงการศึกษาความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ, 2547)

รูปแบบการบริหารจัดการในลักษณะ "พหุภาคี" ซึ่งประกอบด้วย รัฐ ประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชนและรวมทั้งนักวิชาการสื่อมวลชนต่าง ๆ ในการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ในแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะในระดับจังหวัดหรืออำเภอเพื่อเป็นตัวกลางในการเอื้ออำนวยให้ชุมชนแสดงบทบาทในการพัฒนาและจัดการตนเองอย่างเป็นระเบียบและขั้นตอน คือ การร่วมกันวางแผนและจัดผังการใช้ดิน น้ำ ป่า การพัฒนาปรับปรุงดิน น้ำ ตามแผนการออกกฎระเบียบ

ข้อบังคับควบคุมตนเอง การรับรองสิทธิการใช้ของสมาชิกโดยชุมชนผ่านคณะกรรมการและความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ

หากจะพิจารณาถึงรูปแบบในการบริหารจัดการการพัฒนาที่มีอยู่ในพื้นที่ในปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่ามี 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ

1. การบริหารจัดการโดยรัฐฝ่ายเดียว ได้แก่ การดำเนินกิจการในพื้นที่ที่รัฐเป็นผู้ปฏิบัติจัดทำเองทั้งหมด โดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบดั้งเดิม
2. การบริหารจัดการโดยรัฐร่วมกับประชาชน ได้แก่ การบริหารการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐในรูปของโครงการพัฒนาต่าง ๆ

การให้ภาคเอกชนหรือองค์กรประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินภารกิจของรัฐ มีได้หลายรูปแบบ และหลายสัดส่วนมาก-น้อย ตามบทบาทอำนาจรัฐกับเอกชน และองค์กรประชาชน ซึ่งแล้วแต่รูปแบบของการมีส่วนร่วม

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2538 อ้างถึงใน ทัดดาว บุญปัญญาโรจน์, 2545) ได้จัดกลุ่มกิจกรรมของภาครัฐและแสดงสัดส่วนระหว่างบทบาทของรัฐกับเอกชน และประชาชนไว้ ดังนี้

1) กิจกรรมที่รัฐยังต้องมีบทบาทนำเป็นด้านหลัก คือ กลุ่มความมั่นคงและกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ การรักษาความมั่นคงของประเทศ การรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งภารกิจพิเศษที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น การป้องกันและปราบปราม การฉ้อราษฎร์บังหลวง การป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เป็นต้น

2) กิจกรรมที่รัฐควรมีบทบาทร่วมกับเอกชน ซึ่งรูปแบบการร่วมจะมีลักษณะตั้งแต่การให้เอกชนเข้ามามีบทบาทน้อยที่สุดไปจนถึงการให้เอกชนมีบทบาทที่สุด เรียงตามลำดับ ดังนี้ (1) กลุ่มกิจการต่างประเทศ (2) กลุ่มผู้บริหาร (3) กลุ่มการคลังและเศรษฐกิจ (4) กลุ่มพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (5) กลุ่มพัฒนาชนบท ชุมชน เมือง (6) กลุ่มเกษตรกรรม (7) กลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (8) กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ (9) กลุ่มโครงสร้างพื้นฐานและพลังงาน

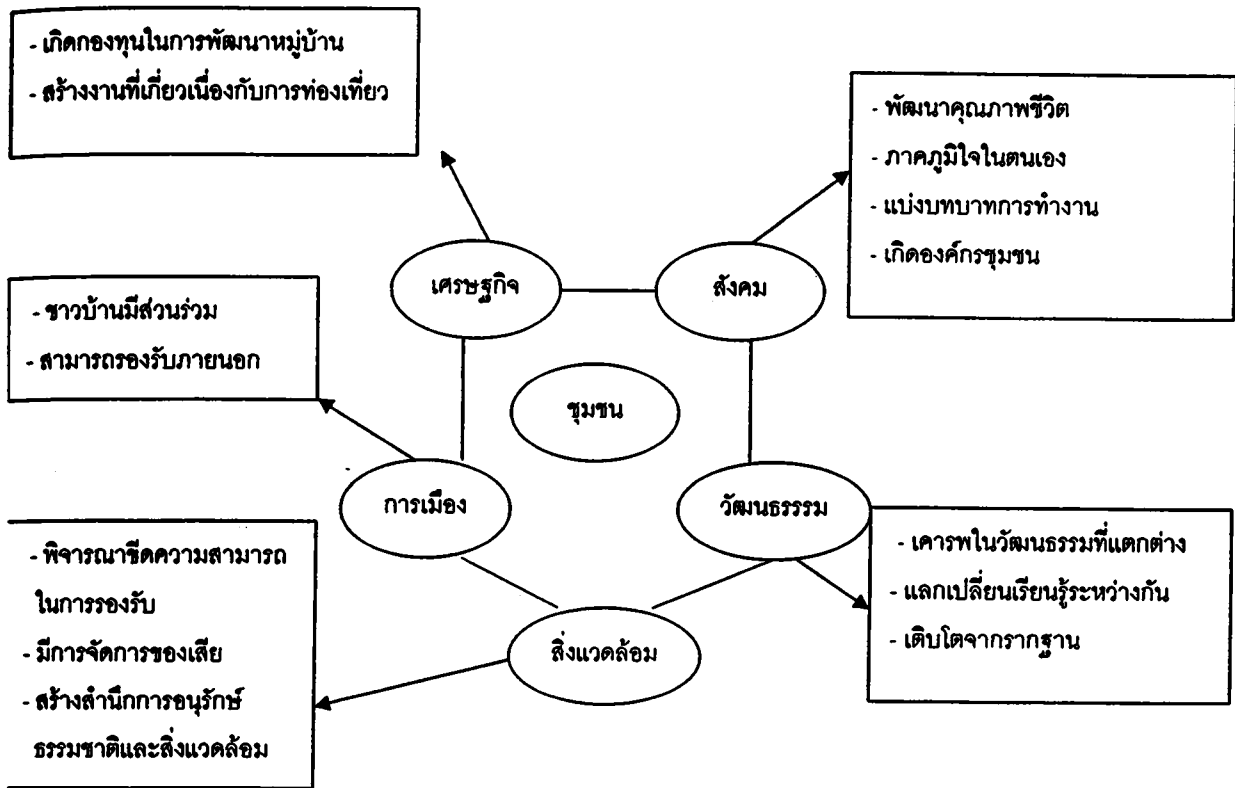
3) กิจกรรมที่รัฐ ไม่ควรมีภารกิจอีกต่อไป คือ กลุ่มรัฐวิสาหกิจต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นมาด้วยเหตุผลทางการแสวงหากำไร แต่เมื่อดำเนินการแล้วไม่สามารถเลี้ยงตัวได้ สมควรหาทางให้เอกชนมีการแข่งขันดำเนินการได้ เว้นรัฐวิสาหกิจบางแห่งที่จัดตั้งขึ้นมา ด้วยเหตุผลทางด้านความมั่นคงของรัฐ การอนุรักษ์ หรือเพื่อสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ก็อาจใช้วิธีร่วมลงทุนกับเอกชน

2.5 แนวคิดด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมามีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยถูกคาดหวังว่าจะเป็นวิธีการจัดการการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่มีศักยภาพ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการและสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันก็เกิดประโยชน์แก่เศรษฐกิจชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) เป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยคำนึงถึงความยั่งยืนในประเด็นสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม (สินธุ์ สโรบล, 2546) ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว นำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่น

พจนานุกรม (2546) ได้มีความเห็นว่าเจตนารมณ์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ เพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชน และมองการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง

แผนภาพที่ 2.3 แสดงการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม
ที่มา : คู่มือการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2546

สินธุ์ สโรบล (2546) ได้เสนอปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น ฐานการพัฒนาที่แท้จริงนั้นต้องมาจากชุมชนและประชากรในชุมชนใช้ฐานทรัพยากรหรือต้นทุนของชุมชนที่มีอยู่เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ซึ่งฐานทรัพยากรหรือต้นทุนของชุมชนดังกล่าวนี้ได้แก่ ทุนทางธรรมชาติ (Natural Resources Capital) ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Culture Capital) ทุนทางภูมิปัญญา (Wisdom Capital) ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) และเห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นควรนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้น ควรกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังนี้

การพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพ ต้องทำให้วิถีชีวิตมีความเป็นอยู่อย่างอิสระและมีศักดิ์ศรี ขณะเดียวกันต้องคำนึงถึงการจัดสรรประโยชน์จากทรัพยากรให้เป็นธรรม ด้วยการกระจายไปสู่พื้นที่ที่มีความขาดแคลนอย่างทั่วถึง การส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นต้อง

คำนึงถึงความพร้อมของชุมชนด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การกระจายรายได้ และการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว

สิ่งสำคัญที่ชุมชนต้องคิดเมื่อต้องการจัดการการท่องเที่ยวคือ สร้างชุมชนให้มีความภาคภูมิใจในตนเอง มีทรัพยากรที่ผลิตได้เอง และมีองค์การที่เข้มแข็ง ภายใต้แนวคิดจากระดับล่างขึ้นสู่บน (Bottom up community basis) ไม่ใช่เกิดจากการสั่งการจากหน่วยงานรัฐ อย่างไรก็ตาม หน่วยงานรัฐมีหน้าที่สนับสนุน และให้คำแนะนำโดยเฉพาะด้านการตลาด ทั้งนี้ชุมชนจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับศักยภาพของทรัพยากร กิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกที่ได้มาตรฐานเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว และการป้องกันผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนต้องวางแผนการพัฒนาให้เหมาะสม จัดรูปองค์การและการบริหารที่ดี ฝึกอบรมบุคลากรให้พร้อม สร้างความเข้าใจกันอย่างสม่ำเสมอ มีการดำเนินการภายใต้คณะกรรมการ และหาจุดเด่นในท้องถิ่นนำเสนอให้แก่นักท่องเที่ยว

David A. Fennell (1999) นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวแห่งภาควิชาบัณฑิตการและการพักผ่อนศึกษา มหาวิทยาลัยบริก ประเทศแคนาดา ได้เสนอแนวคิดการท่องเที่ยวที่ไม่ช่วงชิงการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน หากแต่มุ่งตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นให้มากที่สุด ด้วยการใช้เทคโนโลยีในชุมชนเท่าที่จำเป็น ที่สำคัญยังต้องมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกันกับคนในชุมชน

Fennell ได้เสนอคุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวชุมชนดังกล่าวว่า จะต้องประกอบไปด้วย 5 ประการ ได้แก่

1. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีผลกำไรตอบแทนมายังครอบครัวของสมาชิกในชุมชน ในฐานะการเปิดให้เป็นที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยวในชุมชนนั้นๆ โดยไม่ต้องผ่านนายหน้าใดๆ อันจัดเป็นการสร้างรายได้ทางตรงแก่คนในชุมชน
2. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้รับประโยชน์โดยรวมอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสาธารณูปโภค และการยกระดับความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน "เพื่อสมาชิกในชุมชน" แต่ไม่ใช่ "เพื่อนักท่องเที่ยว"
3. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความตึงเครียดด้านสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน อันเนื่องมาจากความพยายามนำความทันสมัยแบบตะวันตกเข้ามาสู่ชุมชน
4. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกในการเคารพและรักษาสิ่งแวดล้อม สังคม ตลอดจนวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว

5. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีงามระหว่างประเทศ ทั้งในระดับนานาชาติ นานาภูมิภาค ที่ล้วนอยู่ภายใต้ขนานาวัฒนธรรม โดยนัยนี้การท่องเที่ยวชุมชนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สอนให้นักท่องเที่ยวเคารพในความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม และ ไม่มองว่าใคร “เจริญกว่า” และใคร “ด้อยกว่า”

ปัญหาที่สำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือการจัดการด้านการตลาด ชุมชนบางแห่งแม้จะมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว แต่มีนักท่องเที่ยวไปเยือนน้อยเพราะทำการตลาดไม่ดี ดร.ชนันท์ เอ็มพันธุ์ (2545) กล่าวว่า การทำตลาดต้องมุ่งประเด็นสำคัญ 2 ประเด็น คือ การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายต้องรู้ว่ากลุ่มเป้าหมายเป็นใคร และทำอย่างไรจึงเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญเพราะทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2547) พิจารณาทรัพยากรท่องเที่ยวในท้องถิ่น กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่มีชุมชนเป็นเจ้าของแล้ว สามารถแยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. แหล่งธรรมชาติที่มีความสวยงามโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเช่น ป่า เขา น้ำตก ถ้ำ ทะเล
2. แหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนสถานที่สวยงาม พิพิธภัณฑสถาน
3. งานบุญพื้นบ้าน งานประเพณีพื้นเมืองในรอบปี (12 เดือน)
4. ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตพื้นบ้าน และการประกอบอาชีพหลักในชุมชน ไร่ นา สวน เกษตรต่างๆ และฟาร์มเลี้ยงสัตว์ต่างๆ
5. บุคลากรในท้องถิ่นที่มีความสามารถทำงานในธุรกิจท่องเที่ยวด้านบริการอย่างมีคุณภาพในแต่ละสาขา เช่น บริการนำเที่ยว เรือนำเที่ยว บริการในร้านอาหารและบริการนำเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือวิทยากรในท้องถิ่น) เป็นต้น

พจนา สอนศรี (2546) ได้ให้ความเห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะตัว แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากการท่องเที่ยวโดยทั่วไป ซึ่งผู้ที่จะนำแนวความคิดนี้ไปปฏิบัติควรต้องทำความเข้าใจถึงเบื้องหลัง ความคิด หลักการ ความหมายและองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน อีกทั้งการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นไม่ได้เป็นเพียงผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว (Tourism Product) ซึ่งเมื่อถูกผลิตขึ้นแล้วจะหมุนไปตามกลไกการตลาดและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว หากแต่การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการพัฒนาชุมชนที่

ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ โดยการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น จากนั้นได้เสนอหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Principles) เพื่อเป็นการช่วยให้เห็นจุดยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน คือ

1. ชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทาง
3. ส่งเสริมความภาคภูมิใจของตนเอง
4. ยกระดับคุณภาพชีวิต
5. มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
6. คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
7. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
8. เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
9. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมของท้องถิ่น
10. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน

จากโครงการนำร่องเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมคลองอัมพวา (สถาปัตยกรรม-ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548) สรุปว่า การท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนอัมพวา คือ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยใช้รูปแบบการท่องเที่ยวฐานชุมชน คือประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยมีคุณสมบัติและลักษณะเฉพาะดังนี้

1. ริเริ่มโดยชุมชน-ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการคิดและช่วยสนับสนุนการดำเนินงาน
2. สร้างและพัฒนาโดยชุมชน-ใช้แรงงานและวัสดุในชุมชนใช้เทคนิคและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลัก
3. บริการและดำเนินงานท่องเที่ยวโดยชุมชน-รายได้ส่วนใหญ่ตกอยู่กับคนในชุมชน
4. ผลประโยชน์และรายได้คืนสู่ชุมชน-ภาษี กองทุนกลุ่มอนุรักษ์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน
5. เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน-ไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน
6. สนับสนุนการอนุรักษ์ชุมชน-สร้างแรงจูงใจมีการอนุรักษ์วิถีชีวิต วัฒนธรรมที่ดั้งเดิม

ทั้งนี้ผลกระทบที่คาดหวังจากการจัดการการท่องเที่ยวคือ

1. นักท่องเที่ยว ได้รับประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจ ความประทับใจ ความพึงพอใจ
2. ชุมชนท้องถิ่น ได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ความภูมิใจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และศิลปวัฒนธรรม

2.5.1 การบูรณาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใช้วิธีการบูรณาการ ภายใต้การประสานประโยชน์ของการพัฒนาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ครอบคลุมทั้งมิติด้านสิ่งแวดล้อม มิติด้านเศรษฐกิจ และมิติด้านสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นการผสมผสานการพัฒนาต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวม

สำหรับมิติด้านสิ่งแวดล้อม มุ่งกระตุ้นชาวบ้านในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ และการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รู้ปัญหาและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว เพื่อจำกัดการพัฒนาและดำเนินการจัดการการท่องเที่ยว โดยพยายามหลีกเลี่ยงให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด

มิติด้านเศรษฐกิจมุ่งให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว โดยนำฐานทรัพยากรซึ่งเป็นสินทรัพย์ร่วมหรือสมบัติสาธารณะมาเป็นต้นทุนในการจัดการการท่องเที่ยว มีการกระจายรายได้อย่างเสมอภาคและยุติธรรม และที่สำคัญชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนเห็นพ้องต้องกันที่จะนำฐานทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ทั้งธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และสถานที่ทางประวัติศาสตร์มาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีการประชุมปรึกษาหารือ ระดมความคิด สร้างฉันทานุมัติกันว่า การพัฒนาพื้นที่ในชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นความต้องการของชาวบ้านส่วนใหญ่อย่างแท้จริง และชาวบ้านเข้าใจตรงกันว่า การท่องเที่ยวเป็นเพียงช่องทางหนึ่งในการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนมิใช่มุ่งให้เป็นรายได้หลักของชุมชนแต่อย่างใด

ส่วนมิติด้านสังคมและวัฒนธรรมมุ่งใช้กิจกรรมต่าง ๆ รองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม เพิ่มความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งอาจมีการจัดการในรูปของการตั้งกลุ่มให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว การรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำเอกสารเผยแพร่ด้านภูมิปัญญา ทั้งนี้ควรยึดความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ รวมทั้งคำนึงถึงความสามารถในการรองรับทางธรรมชาติ

และความสามารถในการรองรับทางสังคม วัฒนธรรม อันเป็นทางเลือกใหม่ของการจัดการท่องเที่ยวที่สนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง มีการผสมผสานการพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจเข้ากับการพัฒนาทางสังคม และการคุ้มครองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ

สำนักกองทุนทรัพยากรกองทุนการวิจัย (สกว.) (สนธิ์ สโรบล, 2546) ได้สรุปประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวอันหลากหลายของชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของทรัพยากรอันหลากหลาย ตั้งอยู่บนแนวคิดที่เน้นความสำคัญของการผสมผสานจุดมุ่งหมายของการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อม อัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีวิถีชีวิตและประเพณีแตกต่างกันออกไป การเคารพต่อความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมของชุมชนท้องถิ่น โดยมีจุดมุ่งหมายให้ชุมชนท้องถิ่นมีสำนึกและความภาคภูมิใจ ในอัตลักษณ์และวัฒนธรรมประเพณีของตน สามารถอธิบายให้คนนอกหรือนักท่องเที่ยวได้รับรู้ และเข้าใจว่ามีความสวยงามและมีคุณค่าอย่างไร อันรวมถึงพัฒนาการของวัฒนธรรม ประเพณี ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

2. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการจัดการ

การพิจารณาในประเด็นที่เน้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนเงื่อนไขของการจัดการที่มีความรับผิดชอบลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม รวมทั้งมีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตโดยเน้นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน ภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่น กับธรรมชาติในฐานะเป็นวิถีชีวิตที่เกื้อกูลในระบบนิเวศเดียวกัน ซึ่งไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้ ภายใต้หลักการที่ว่า ผู้ที่ดูแลรักษาทรัพยากรย่อมสมควรได้รับประโยชน์จากการดูแลรักษา

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการจัดกระบวนการทัศนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติ ในลักษณะเป็นการเกื้อหนุนกันระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากร การท่องเที่ยวกับการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น รวมทั้งมีความพยายามในการนำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ซึ่งแนวทาง

ดังกล่าวจะเป็นการกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวออกไปในวงกว้างไม่เพียงแต่ชุมชนเท่านั้นหากรวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย

อย่างไรก็ตามความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นอยู่กับหลักการสำคัญของการสร้างแรงจูงใจ ให้ผู้เข้าร่วมขบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ทำการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและได้รับประโยชน์โดยตรงจากการกระทำของตนอีกด้วย

3.การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของกระบวนการและกิจกรรม

การพิจารณาในประเด็นนี้ เน้นให้มีการสร้างระบบการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา ทั้งนี้การท่องเที่ยวอาจสร้างความตระหนัก และปลูกจิตสำนึกของชุมชนในฐานะ ภายใต้บริบทของสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างดุลยภาพระหว่างการผลิตในภาคเกษตรกรรม กับการประกอบอาชีพของชาวบ้านที่ผูกโยงกับฐานทรัพยากรของชุมชน รวมทั้งการจรรโลงสร้างสรรค์ความเป็นธรรมภายในสังคม และการรวมตัวกันเพื่อต่อสู้การเอารัดเอาเปรียบของบริษัทนำเที่ยวจากภายนอก

การท่องเที่ยวโดยชุมชนอาจไม่จำกัดอยู่แต่เพียงชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือหมู่บ้านแห่งใดแห่งหนึ่งอย่างโดด ๆ ได้ แต่อาจมีการรวมตัวกันของชุมชนหลาย ๆ แห่ง สร้างเครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกัน เพื่อให้การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีเป้าหมายในการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ สร้างความตระหนัก และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนผู้ประกอบการท่องเที่ยว องค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม เพื่อการจัดทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยว

4.การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชน

การพิจารณาการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านนี้ เป็นการคำนึงถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น และหมายรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับ

ผลตอบแทนโดยมีจุดหมายปลายทางในการกลับมาบำรุงดูแลรักษา และจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย

ในทางปฏิบัติ ท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพท้องถิ่นในที่นี้อาจเริ่มต้นจากชุมชนระดับรากหญ้า จนถึงองค์การปกครองท้องถิ่นและอาจรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

5. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในมิติของการพัฒนาองค์กรชุมชน

การพิจารณาในบริบทนี้เป็นความพยายามจะชี้ให้เห็นถึงบทบาทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการพัฒนาองค์กรชุมชนท้องถิ่น ควบคู่กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมอย่างยั่งยืน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กำลังดำเนินอยู่ และกำลังจะดำเนินการต่อไปนั้นเป็นเครื่องมือและกลไกของชุมชนท้องถิ่น ในฐานะที่เป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือก เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม ประเพณีอันหลากหลายของชุมชน และกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเป็นความพยายามในการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น

ด้วยเหตุนี้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นส่วนหนึ่งของทางเลือกใหม่ ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นหลากหลายด้าน เช่น เศรษฐกิจของชุมชน การจัดการทรัพยากรของชุมชน ทางเลือกในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการสร้างเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริงในชุมชนท้องถิ่น

นอกจากนี้การที่ภาคเอกชนบางแห่ง บางจังหวัด ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งเน้นการสร้างรายได้และความเจริญเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว และบางครั้งได้มีผลกระทบต่อการทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ อันเนื่องจากชุมชนท้องถิ่นขาดอำนาจในการจัดการการท่องเที่ยวของตน จึงมีความจำเป็นที่จะมีการกำหนดบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้เข้ามามีบทบาทสำคัญร่วมกับชุมชน ในการจัดการและหารูปแบบของการท่องเที่ยวในบริบทของชุมชนท้องถิ่น อันจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และระบบการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้กับชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น

2.5.2 แนวความคิดเกี่ยวกับโฮมสเตย์

1) ความหมายของโฮมสเตย์

โฮมสเตย์ (Home Stay) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้ความหมายว่า "ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท" ซึ่งหมายถึง บ้านพักประเภทหนึ่งที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน และมีวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวบ้านซึ่งเต็มใจที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งจัดที่พักและอาหารให้กับนักท่องเที่ยว โดยได้รับค่าตอบแทนตามความเหมาะสม (นักรบ ระวังการณ์, 2545)

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (2548) ได้ให้คำจำกัดความของโฮมสเตย์มาตรฐานไทย ไว้ว่าโฮมสเตย์มาตรฐานไทย หรือที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทมาตรฐานไทย หมายถึง บ้านที่อยู่ในชุมชน ชนบท ที่มีประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าของ และเจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่ประจำ หรือใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในบ้านดังกล่าว นอกจากนี้บ้านดังกล่าวต้องมีความพร้อมในการเป็นโฮมสเตย์ กล่าวคือ

1) เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวต้องถือว่าการทำโฮมสเตย์เป็นเพียงรายได้เสริม นอกเหนือรายได้จากอาชีพหลักของครอบครัวเท่านั้น

2) มีพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเหลือและไม่ได้ใช้ประโยชน์ สามารถนำมาดัดแปลงให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้

3) นักท่องเที่ยวต้องเข้าพักค้างแรมในบ้านเดียวกับที่เจ้าของบ้านอาศัยอยู่ โดยมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตระหว่างกัน

4) สมาชิกในครอบครัวต้องมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักค้างแรมในบ้าน พร้อมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว

5) เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัว ให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดการโฮมสเตย์เป็นอย่างดี

6) บ้านนั้นควรเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ ที่ร่วมกันจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนนั้น

จุดมุ่งหมายของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา คือ ต้องการให้โฮมสเตย์มาตรฐานไทย คงความเป็นเอกลักษณ์ และสามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่นที่ก่อให้เกิดรายได้ของชุมชน เช่น สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เป็นต้น

2) มาตรฐานของโฮมสเตย์

คุณลักษณะที่พึงประสงค์วัฒนธรรมชนบทที่เหมาะสมมีองค์ประกอบหรือมาตรฐาน 7 ด้าน โดยในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

1.ด้านที่พักประกอบด้วย

- 1) โครงสร้างบ้านพักมีความมั่นคง
- 2) บ้านพักมีอากาศถ่ายเทได้สะดวกและแสงสว่างส่องเข้าไม่มีกลิ่นอับ มีหลังคาที่สามารถกันน้ำฝนได้
- 3) มีเตียงนอนที่สบาย
- 4) มีห้องอาบน้ำและส้วมที่สะอาด
- 5) มีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอนและอุปกรณ์สำหรับนอนทุกครั้ง เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าพัก
- 6) มีการกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอยู่เสมอ
- 7) มีการดูแลสภาพแวดล้อมของบ้านพักอยู่เสมอ

2.ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ประกอบด้วย

- 1) มีกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ตกปลา ซี่ม้า ปีนเขา ซี่จักรยาน ฯลฯ
- 2) มีกิจกรรมฝึกหัดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น ทอผ้า จักสาน
- 3) มีกิจกรรมต้อนรับตามประเพณีของท้องถิ่น เช่น บายศรีสู่ขวัญ
- 4) มีกิจกรรมบันเทิง เช่น ดนตรี การเดินรำ การแสดงพื้นบ้าน
- 5) มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

3.ด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย

- 1) มีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย
- 2) มีเครื่องมือและวิธีการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่เมื่อเกิดเหตุร้าย
- 3) มีเครื่องมือตลอดจนการเคลื่อนย้ายที่เหมาะสม กรณีนักท่องเที่ยวเจ็บป่วย
- 4) มีการตักเตือนนักท่องเที่ยวเรื่องการเก็บรักษาทรัพย์สิน
- 5) มีการดูแลและซ่อมแซมกลอนประตู/หน้าต่างในที่พักเพื่อความปลอดภัยอยู่เสมอ

เสมอ

4.ด้านการบริหารจัดการและบริการ ประกอบด้วย

- 1) มีการรวมกลุ่มของชาวบ้าน จัดการในรูปของชมรม สหกรณ์ หรือกลุ่มชาวบ้าน
- 2) มีคณะกรรมการบริหารโครงการเป็นรูปธรรม
- 3) มีการกำหนดข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อมิให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรมจารีตประเพณีและความเชื่อของชุมชน
- 4) มีระบบการจองล่วงหน้าและลงทะเบียนเพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว
- 5) มีรายละเอียดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมและบริการต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยวทราบชัดเจน
- 6) มีข้อมูลกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างละเอียดให้นักท่องเที่ยวเลือก
- 7) ชุมชนไม่มุ่งหวังจะสร้างรายได้จากโฮมสเตย์อย่างเดียว และต้องไม่มีผลกระทบต่ออาชีพดั้งเดิมของชุมชน
- 8) มีผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ที่เป็นเยาวชนท้องถิ่น

5.ด้านสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย

- 1) มีแหล่งโบราณคดี โบราณสถานประวัติศาสตร์
- 2) มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
- 3) มีการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมอยู่เสมอ
- 4) มีสถานพยาบาล ไพรศณีย์ ธนาคารอยู่ไม่ไกลเกินไป
- 5) พื้นที่หลักยังคงสภาพเดิมของชุมชนท้องถิ่นรักษาวัฒนธรรมและประเพณีเก่าแก่

6. ด้านมูลค่าเพิ่ม ประกอบด้วย

- 1) มีร้านขายของที่ระลึก
- 2) มีผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยชาวบ้านและใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นผลิต
- 3) มีโอกาสได้เผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชน
- 4) มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชนในด้านการให้บริการที่ประทับใจ

7. ด้านส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ประกอบด้วย

- 1) มีคู่มือการท่องเที่ยวเป็นของตนเอง
- 2) มีเว็บไซต์ (website) เผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยว
- 3) มีรายชื่ออยู่ในคู่มือการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ของกระทรวงฯ
- 4) มีแผนที่แสดงที่พักและเส้นทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว
- 5) มีตารางกิจกรรมที่หลากหลายให้เลือก

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวได้สร้างกรอบมาตรฐานของโฮมสเตย์ขึ้นโดยเรียกว่าเป็นกรอบดัชนีชี้วัดคุณภาพมาตรฐานที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Home stay) ไว้โดยประกอบไปด้วยตัวชี้วัด 8 ด้าน ได้แก่ ด้านที่พัก ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านความปลอดภัย ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว ด้านสภาพแวดล้อม ด้านมูลค่าเพิ่ม และด้านการส่งเสริมการตลาด โดยแต่ละด้านมีการกำหนดรายละเอียดที่โฮมสเตย์ควรปฏิบัติเอาไว้ โดยรายละเอียดของดัชนีในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการ จะเน้นการจัดการที่เกิดจากการร่วมมือของกลุ่มชาวบ้าน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization, 2003) ได้แนะนำมาตรฐานขั้นต่ำของโฮมสเตย์ (Home stay Minimum Standards) โดยเสนอแนะเกี่ยวกับการรักษากันให้สะอาด มีการจัดสรรพื้นที่สำหรับนอนของนักท่องเที่ยวอย่างเป็นสัดส่วน และควรประกอบด้วยเครื่องนอนที่สะอาด มีความปลอดภัยในการพักอาศัย ห้องน้ำในบ้านจะเป็นแบบไทยหรือตะวันตกก็ได้ แต่ควรปูกระเบื้องและทำความสะอาดอย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง มีห้องครัวสะอาดแยกเป็นสัดส่วนและมีพื้นที่สำหรับพักผ่อนและรับประทานอาหารภายในบ้าน นอกจากนี้ยังได้เสนอรายการตรวจสอบประจำวันสำหรับเตรียมความพร้อมของโฮมสเตย์ที่เจ้าของบ้านควรทำด้วย

ความแตกต่างระหว่าง Home stay กับการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการที่พักแบบ Home stay นั้น เป็นการให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมโดยมีลักษณะเหมือนแขกที่เข้าพักหรือญาติพี่น้อง มาพักร่วมชายคาเดียวกันโดยไม่หวังผลตอบแทน อย่างไรก็ตามผลที่ชุมชนได้รับคือผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่มีอัตราค่าตอบแทนการให้บริการเป็นตัวกำหนด และชุมชนสามารถจัดการเข้าพักแบบนี้ได้ แต่การเข้าพักแบบ Home stay นี้ จะเกิดผลกระทบทางลบขึ้นได้ถ้าเจ้าของบ้านมองเพียงแต่การให้บริการจนลืมความเป็นอยู่ดั้งเดิม และผู้เข้าพักคำนึงถึงความสะอาดกสบายจนละเลยเรื่องการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและการเคารพคุณค่าความ

เป็นมนุษย์ ส่วนในความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นจะเน้นที่การเรียนรู้ในบริบทชุมชนมากกว่า มีการพบปะและแลกเปลี่ยน เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้หลากหลายขึ้น

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นมุ่งเน้นที่ตัวชุมชนท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ โดยไม่ผ่านคนกลาง อีกทั้งยังสร้างจิตสำนึก ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเอกลักษณ์ การรักษา และการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้กับทั้งนักท่องเที่ยวและผู้ที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่นเองด้วย

2.6 แนวคิดด้านการมีส่วนร่วม

2.6.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นคำหลักคำหนึ่งที่นิยมใช้กันมากในปัจจุบัน ทั้งในวงวิชาการและวงราชการ โดยถูกนำมาใช้ในชื่อของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525-2529) เป็นต้นมา นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและตีกรอบแตกต่างกัน ตามความหมายในเชิงจิตวิทยา การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย (อโนทัย เพียรคงชล, 2540 : 23)

ปัจจุบันหลายฝ่ายยอมรับว่า การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการพัฒนา เพราะหมายถึง การที่สมาชิกของชุมชนมีการกระทำออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน มีความร่วมมือร่วมใจ ในการที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม และดำเนินการร่วมกัน ในการเพิ่มอำนาจการต่อรองทางการเมืองและเศรษฐกิจ เพื่อปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในชุมชน หรือเป็นกระบวนการที่ประชาชนร่วมมือร่วมใจกันในการแก้ปัญหาที่ตนประสบอยู่ และร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมนั้นให้ลุล่วงไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน ช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของ ทำให้การดำเนินโครงการต่างๆที่วางไว้ดำเนินการไปสู่จุดมุ่งหมายของการท่องเที่ยวได้ จะเห็นได้ว่า กิจกรรมการพัฒนาใดๆ ก็ตาม หากประชาชนมีความรู้สึกว่าได้เป็นเจ้าของและไม่ได้ลงมือทำกิจกรรมของตนเองแล้ว กิจกรรมนั้นก็จะเป็นผลสำเร็จ แต่หากว่าประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ มีส่วนร่วมก็จะมองเห็นผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้เป็นอย่างดี และมีผลให้ประชาชนสามารถช่วยตนเองได้ในระยะยาว โดยไม่ต้องพึ่งพาภาครัฐหรือภาคเอกชนต่อไป (นำชัย ทนุผล, 2540 ;นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์, 2527)

ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการพัฒนาความสามารถของประชาชนในชุมชนในการใช้ประโยชน์และกระจายทรัพยากร รวมถึงการทำให้มีปัจจัยในการผลิตในชุมชน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีพด้านเศรษฐกิจและสังคม ตามความสามารถและตามความจำเป็นและในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การมีส่วนร่วมนี้เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถพัฒนาการรับรู้ และความสามารถในการตัดสินใจกำหนดรูปแบบในการดำเนินชีวิตของตนตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมของประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกมาในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง การมีส่วนร่วมต้องยึดแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

1) ประชาชนเป็นหลักในการแก้ปัญหาของเขาเอง รัฐและองค์กรเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมหรือสนับสนุนเท่านั้น

2) กิจกรรมต้องเริ่มจากพื้นฐานของชุมชน วิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ในชุมชน การยึดเยียดกิจกรรมจากภายนอกจะไม่นำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เป็นการทำลายศักยภาพขาดความมั่นใจในตนเอง

3) การกระจายและสื่อสารข้อมูลเพื่อพัฒนาการรับรู้ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแก้ปัญหา

การดำเนินการดังกล่าวต้องอยู่บนฐานของความเข้าใจเกี่ยวกับ วัฒนธรรม ระบบความคิด ค่านิยมของชุมชน ตลอดจนมาตรฐานพฤติกรรมที่แตกต่างกันระหว่างสังคมชนบทกับสังคมเมือง

ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีอยู่ในปัจจุบัน สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการทุกขั้นตอน ตั้งแต่ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา การร่วมคิดและหาวิธีแก้ไขปัญหาร่วมวางแผนนโยบาย ร่วมวางแผนงานหรือโครงการ ร่วมตัดสินใจ ร่วมคิดหาวิธีใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ร่วมปฏิบัติตามนโยบายหรือแผนงานให้บรรลุตามผลที่กำหนดไว้ และร่วมควบคุม ติดตาม และประเมินผลให้เป็นไปตามขั้นตอนที่เตรียมไว้ และลักษณะที่สอง คือ การมีส่วนร่วมไม่แท้จริง คือ ประชาชนมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนเท่านั้น

โดยเฉพาะการเข้าร่วมเพื่อปฏิบัติตามโครงการที่ได้กำหนดไว้แล้ว ซึ่งส่วนใหญ่ปัจจุบันจะเป็นการเข้าร่วมในลักษณะนี้มากกว่า

2.6.2 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนประกอบด้วย 4 ขั้นตอน (นำชัย ทนุผล ,2529:118-119) คือ

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหาและสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าประชาชนไม่มีบทบาทในการระบุปัญหาและความต้องการของเขาแล้ว โครงการต่างๆ ที่ออกมาก็จะไร้ประโยชน์ เพราะโครงการที่วางออกมามีได้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชน อีกทั้งประชาชนจะมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมและการดำเนินกิจกรรมก็จะไม่ประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการระบุปัญหา วิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง โครงการที่วางไว้ก็จะสามารถดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายได้ง่าย เพราะประชาชนเกิดความรู้สึกที่เป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาพวกเขาเอง

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เมื่อประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมเข้ามามีบทบาทในการระบุปัญหาแล้ว ขั้นต่อไป คือ การร่วมกันวางแผนโครงการดำเนินกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาของพวกเขาด้วยตัวเขาเอง แต่อย่างไรก็ตาม นักพัฒนาหรือผู้มีความรู้ในการวางแผนควรมีส่วนเข้าไปร่วมในการวางแผนด้วย เพื่อคอยให้คำแนะนำประชาชนในการวางแผนกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา แต่ไม่ใช่ว่านักพัฒนาเหล่านี้จะไปเป็นผู้วางแผนกำหนดแนวทางแก้ปัญหา เพราะผลเสียที่ติดตามมากก็คือ ประชาชนจะไม่สามารถดำเนินการช่วยตัวเองได้ในโอกาสต่อไป การที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแรงร่วมใจในการตัดสินใจหาแนวทางแก้ปัญหาและแนวทางดำเนินกิจกรรมนี้ จะมีผลทำให้พวกเขาเหล่านี้ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of belonging) กิจกรรมนั้นและจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจกันดำเนินกิจกรรมที่วางไว้

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน ดังที่กล่าวมาแล้วว่าเมื่อประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมแล้ว ผลที่ตามมาคือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่วางไว้ นอกจากนั้นแล้วนักพัฒนาควรกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนในรูปของทรัพยากรธรรมชาติที่ประชาชนในชุมชนที่อยู่ตามกำลังความสามารถของประชาชน แทนที่จะใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยจากภายนอกของชุมชนเสียทั้งหมด การดำเนินกิจกรรมร่วมกันนั้นจะเป็นการเสริมสร้างให้ประชาชนรู้จักการทำงานร่วมกัน

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล การมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นนี้ จะทำให้ประชาชนมีการประเมินว่า ผลงานที่ตัวเองดำเนินไปนั้นได้รับผลดีหรือได้รับผลประโยชน์มากน้อยเพียงไร และอุปสรรคต่างๆ ที่ได้รับจากการดำเนินการนั้น การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลนี้จะทำให้ประชาชนรู้แจ้งเห็นจริงว่า กิจกรรมที่พวกเขาทำไปนั้นดีหรือไม่ดีอย่างไร ซึ่งพวกเขาจะนำไปใช้วางแผนทางแก้ไขในโอกาสต่อ ๆ ไปได้

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสามารถใช้ประโยชน์และได้รับประโยชน์จากการจัดการนั้นๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยการเข้ามามีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนการวางแผน การลงทุนและปฏิบัติตามแผน และการติดตามประเมินผล

2.6.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

ลักษณะทางสังคมกับผลกระทบที่ชุมชนได้รับจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในอดีตที่ผ่านมา ส่งผลให้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการท่องเที่ยวในบางส่วน เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยถือว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเป็นเป้าหมายที่สำคัญ ทิศทางและแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชน จะต้องเป็นการนำไปสู่ความร่วมมือในการใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว เพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนตามกรอบและลักษณะการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับนโยบาย ระดับแผน และระดับปฏิบัติ

ภราเดช พัทฒวิเชียร (2542) กล่าวว่า ในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นจำเป็นที่สุด คือ การสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน เสริมสร้างในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม องค์ความรู้ต่างๆ เพื่อเป็นการลดช่องว่างความอ่อนด้อย ถ้าชุมชนไม่แข็งแรงก็จะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างไม่มั่นคงและก้าวหน้า นอกจากนั้นธุรกิจการท่องเที่ยวต้องนำรายได้กลับคืนแก่ชุมชนท้องถิ่น เกิดประโยชน์ร่วมกันระหว่างผู้ดำเนินธุรกิจและชุมชนท้องถิ่น จึงจะเกิดความยั่งยืนในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้เสนอรูปแบบ วิธีการ และแนวคิดของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

1. รูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ทาง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

รูปแบบที่ 1 ชักชวนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รูปแบบนี้ รัฐบาลเป็นผู้วางนโยบายและวางแผนโครงการ การพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดทำโครงการท่องเที่ยวเลย แต่จะถูกชักชวนจากรัฐบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการท่องเที่ยว

รูปแบบที่ 2 การให้องค์กรชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาต่อรอง สำหรับวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งรูปแบบนี้ รัฐบาลและตัวแทนขององค์กรชุมชนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แม้ว่าในความจริงการริเริ่มโครงการท่องเที่ยวจะมาจากรัฐบาลกลางก็ตาม แต่องค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้าร่วมตัดสินใจเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลได้ เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบนี้ องค์กรชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีศักยภาพสูงและมีความตื่นตัวในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นตนเองให้มากที่สุด

รูปแบบที่ 3 การให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วยตนเอง รูปแบบนี้ ชุมชนท้องถิ่นจะเป็นผู้จัดการควบคุมและวางแผนพัฒนาการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิง นับเป็นรูปแบบของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง โดยไม่อาศัยความคิดริเริ่ม และชักจูงจากบุคคลภายนอกหรือรัฐบาล ประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหา และแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตลอดจนเปิดโอกาสอย่างเต็มที่แก่ชุมชนท้องถิ่น ให้เข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ แต่ละชุมชนท้องถิ่นต้องมีความพร้อมและประสิทธิภาพสูง

2. วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทาง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน

วิธีการที่ 1 การร่วมประชุมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการร่วมถกปัญหาของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชนชุมชนท้องถิ่นในเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วิธีการที่ 2 การให้คำปรึกษาในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการให้ประชาชนในชุมชนหรือในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหาร

โครงการท่องเที่ยว เพื่อให้ความมั่นใจว่า มีเสียงของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และร่วมในการตัดสินใจวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 3 การสำรวจความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น โดยให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 4 การประสานงานร่วมกันในวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วม ตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มเข้าไปร่วมงานบริหารหรือการจัดการหรือร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษาจากฝ่ายประชาชนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 5 การไต่สวนสาธารณะในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการไต่สวนข้อมูลจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 6 การออกเสียงประชามติโดยตรงในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการตอบคำถามรัฐบาล โดยให้ประชาชนทุกคนในสังคมออกความคิดเห็นโดยตรงต่อรัฐบาล และให้ทุกคนในสังคมเป็นผู้ตัดสินใจแทนรัฐบาล ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของชุมชน จึงเริ่มมีได้ตั้งแต่การให้ข้อมูลของท้องถิ่น การเตรียมการจัดการ การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการบริหาร และการได้ประโยชน์จากการบริการ โดยชุมชนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จะต้องไม่เป็นการเบียดบังทำลายสิ่งแวดล้อม ดังนั้น องค์กรชุมชนจึงมีความสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วม องค์กรของชุมชนอาจเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชนในชุมชน เป็นองค์กรภายใต้กฎหมายที่กำหนดบทบาทของปัจเจกบุคคล ฉะนั้น จึงควรผลักดันให้องค์กรดังกล่าวเป็นองค์กรของประชาชนที่แท้จริง เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยวดังกล่าว ดังนั้น การมีส่วนร่วมที่ดีต้องให้ความสำคัญแก่กลุ่มบุคคลมากกว่าลักษณะปัจเจกบุคคล

รูปแบบของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยว อาจมีหลายรูปแบบ เมื่อพิจารณาจากพื้นฐานวัฒนธรรม การปกครองท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตของชุมชนไทย รูปแบบที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในระดับปฏิบัติ ควรมีรูปแบบเป็นองค์กรกึ่งอิสระ ไม่เป็นทางการเกินไป ไม่อิสระเกินไป โดยมีระบบการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันเป็นครรลอง ผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ควรได้รับมีอาทิ

- 1) ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดแก่คนในชุมชนส่วนใหญ่ ให้มีงานสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
- 2) ผลประโยชน์ทางสังคม คือ มีสวัสดิการที่ดี สังคมมีความมั่นคงและสามารถดำรงเอกลักษณ์ทางสังคมของตนไว้ได้
- 3) ความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อม มีความเข้าใจการอนุรักษ์และร่วมมือพัฒนาเพื่อความยั่งยืน
- 4) ความภาคภูมิใจ มีความสุขในการเป็นอยู่ มีความร่วมมือในชุมชน เกิดความรักและห่วงแหนพร้อมจะอนุรักษ์หรือพัฒนาอย่างสร้างสรรค์

อนึ่ง หากชุมชนมีส่วนร่วมมากหรือมีอำนาจเพียงพอในการร่วมควบคุมการท่องเที่ยว จะช่วยให้เกิดการพัฒนาคอนเป็นอย่งดี อีกทั้งสามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การให้ชุมชนมีส่วนร่วมสิ่งสำคัญที่จำเป็นคือ การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ในการดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการเพิ่มทักษะในการจัดการและประสานงานกับภายนอก

การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในท้องถิ่น จึงต้องเป็นการมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Local Benefit) ซึ่งหมายถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว และท้ายที่สุดชุมชนสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ มีการรักษาระบบนิเวศที่ยั่งยืน สังคมพัฒนาอย่างเหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยการพัฒนาการของชุมชนเอง

2.7 เทคนิคการวิจัย

2.7.1 เทคนิค SWOT

กลยุทธ์เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับองค์กรเพราะทุกองค์กรต่างใช้กลยุทธ์ในการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยกลยุทธ์ของแต่ละองค์กรจะถูกกำหนดตามธรรมชาติและ

ลักษณะขององค์กรนั้น ๆ ทั้งนี้ การที่องค์กรจะกำหนดกลยุทธ์ได้นั้นจำเป็นศึกษาสถานภาพหรือสถานะขององค์กรของตนเสียก่อน นอกจากนั้น ยังต้องมีกระบวนการกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมสำหรับตนเอง วิธีการและเทคนิคในการวิเคราะห์สถานะขององค์กรและกระบวนการกำหนดกลยุทธ์มีหลายวิธีด้วยกัน หนึ่งในวิธีการเหล่านี้ คือ กระบวนการวิเคราะห์ SWOT ซึ่งเป็นวิธีการที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลาย

ความหมายของ SWOT

SWOT เป็นคำย่อมาจากคำว่า Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats Strengths คือ จุดแข็ง หมายถึง ความสามารถและสถานการณ์ภายในขององค์กรที่เป็นบวก ซึ่งองค์กรนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือ หมายถึงการดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ดี เช่น ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ สถานภาพทางการเงิน บุคลากร ผลผลิต มีเครือข่ายการจัดจำหน่ายที่ครอบคลุม โดยประเมินค่าเป็นระดับจากสูงสุดไปหาต่ำสุด อย่างไรก็ตาม จุดแข็งในบางมิติอาจไม่มีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กรก็ได้

Weaknesses คือ จุดอ่อน หมายถึง สถานการณ์ภายในขององค์กรที่เป็นลบและด้อยความสามารถ ซึ่งองค์กรไม่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือ หมายถึงการดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ไม่ดี เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกับตัวแทนจำหน่ายไม่ราบรื่น ต้นทุนการผลิตสูงกว่าองค์กรอื่น โดยการประเมินจะประเมินจากค่าสูงสุดไปหาต่ำสุด

Opportunities คือ โอกาส หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การทำงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการขององค์กร เช่น ภาวะเศรษฐกิจดี แนวโน้มราคาน้ำมันลดต่ำลง ทั้งนี้ องค์กรควรพิจารณาโอกาสในมิติของความดึงดูดใจและความน่าประสบความสำเร็จขององค์กร

Threats คือ อุปสรรค หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่ขัดขวางการทำงานขององค์กรไม่บรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึงสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นปัญหาต่อองค์กรและมักจะตรงข้ามกับ Opportunities เช่น สภาพเศรษฐกิจตกต่ำซึ่งส่งผลกระทบต่อธุรกิจ กลุ่มลูกค้า และชีพพลายเออร์มีอำนาจต่อรองมากขึ้น หรือพฤติกรรมผู้บริโภคเปลี่ยนไปในทิศทางที่เป็นผลลบต่อองค์กร เป็นต้น บางครั้งการจำแนกโอกาสและอุปสรรคเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะทั้งสองสิ่งนี้สามารถเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจทำให้สถานการณ์ที่เคยเป็นโอกาสกลับกลายเป็น

อุปสรรคได้และในทางกลับกัน อุปสรรคอาจกลับกลายเป็นโอกาสได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้องค์กรมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ของตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์แวดล้อม

หลักการสำคัญของ SWOT คือ การวิเคราะห์โดยการสำรวจจากสภาพการณ์ 2 ด้าน คือ สภาพการณ์ภายในและสภาพการณ์ภายนอก ดังนั้น การวิเคราะห์ SWOT จึงเรียกได้ว่าเป็นการวิเคราะห์สภาพการณ์ (Situation Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน เพื่อให้รู้ตนเอง รู้จักสภาพแวดล้อมชัดเจน และวิเคราะห์โอกาส-อุปสรรค การวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กร ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารขององค์กรทราบถึงการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายนอกองค์กร ทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต รวมทั้งผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ที่มีต่อองค์กรธุรกิจและจุดแข็ง จุดอ่อนและความสามารถด้านต่าง ๆ ที่องค์กรมีอยู่ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดกลยุทธ์และการดำเนินตามกลยุทธ์ระดับองค์กรที่เหมาะสมต่อไป

ประโยชน์ของการวิเคราะห์ SWOT

การวิเคราะห์ SWOT เป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กร ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะช่วยให้เข้าใจได้ว่ามีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานขององค์กรอย่างไร จุดแข็งขององค์กรจะเป็นความสามารถภายในที่ถูกใช้ประโยชน์เพื่อการบรรลุเป้าหมาย ในขณะที่จุดอ่อนขององค์กรจะเป็นคุณลักษณะภายในที่อาจจะทำลายผลการดำเนินงาน โอกาสทางสภาพแวดล้อมจะเป็นสถานการณ์ที่ให้โอกาสเพื่อการบรรลุเป้าหมายองค์กร ในทางกลับกัน อุปสรรคทางสภาพแวดล้อมจะเป็นสถานการณ์ที่ขัดขวางการบรรลุเป้าหมายขององค์กร ผลจากการวิเคราะห์ SWOT นี้จะใช้เป็นแนวทางในการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดกลยุทธ์เพื่อให้องค์กรเกิดการพัฒนาไปในทางที่เหมาะสมอย่างยั่งยืน

2.7.2 การสังเกต (Observation)

ความหมายของการสังเกต

การสังเกต เป็นวิธีการวัดโดยเฝ้าดูพฤติกรรมของบุคคลอย่างมีจุดมุ่งหมาย แล้วทำการจดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ไว้เป็นหลักฐาน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจ พฤติกรรม เหมาะที่จะใช้วัดพฤติกรรมทักษะพิสัย และพฤติกรรมด้านจิตพิสัย ที่เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมในการปฏิบัติ มุ่งให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาโดยการกระทำหรือลงมือปฏิบัติกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง จึงจำเป็นต้องวัดโดยใช้วิธีการสังเกตหรือเฝ้าดูพฤติกรรมที่เขาแสดงออกมาอย่างละเอียดตั้งแต่เริ่มต้น

จนกระทั่งสิ้นสุดกระบวนการปฏิบัติ ด้วยตาของผู้วัดเอง ถึงจะตัดสินได้อย่างแม่นยำว่าคุณจะสามารถปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ ได้ดีคุณลักษณะสำคัญที่ผู้สังเกตจะต้องมี คือ

(<http://csweb.bsru.ac.th>, 27 สิงหาคม 2550)

1. มีความตั้งใจจริง (Attention) โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสังเกตชัดเจนและมุ่งสังเกตตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เท่านั้น

2. มีประสาทสัมผัสที่ดี (Sensation) โดยเฉพาะประสาทสัมผัสทางตา และหู เช่น ตาไม่ฝ้า ฟาง หูไม่ตึง

3. สามารถรับรู้ได้ดี (Perception) มีความไวต่อการรับรู้และสามารถถ่ายทอดสิ่งที่รับรู้มาอย่างถูกต้อง ผู้สังเกตจึงต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่สังเกตอย่างดี และมีสภาพร่างกาย และอารมณ์ อยู่ในสภาวะที่ปกติ

ประเภทของการสังเกต

แบ่งตามเกณฑ์การมีส่วนร่วมของผู้สังเกตได้ 2 ประเภทคือ

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นการสังเกตโดยที่ผู้สังเกตเข้าไปร่วมเป็นสมาชิกและอยู่ในสถานการณ์เดียวกันกับกลุ่มที่ถูกสังเกต โดยไม่ควรให้ผู้ถูกสังเกตรู้ว่ากำลังถูกสังเกต จึงไม่สามารถจดบันทึกพฤติกรรมที่สังเกตในขณะที่ทำการสังเกตอยู่ เพราะจะทำให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัวว่ากำลังถูกเฝ้าดูพฤติกรรม การบันทึกพฤติกรรมจึงต้องกระทำภายหลังจากที่สังเกตครั้งนั้นเสร็จสิ้นลงแล้ว แต่จะต้องรีบจดบันทึกโดยเร็วที่สุด เพื่อป้องกันการลืม เช่น การประชุมประจำเดือนของผู้นำชุมชน

2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกต ไม่ได้มีส่วนร่วมอยู่ในสถานการณ์เดียวกับผู้ถูกสังเกต แต่เฝ้าสังเกตอยู่ภายนอก โดยผู้สังเกตอาจรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ได้

แบ่งตามเกณฑ์โครงสร้างการสังเกตได้ 2 ประเภทคือ

1. การสังเกตแบบมีโครงสร้าง (Structured Observation) เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตกำหนดรายละเอียดของสิ่งที่ต้องการสังเกตไว้อย่างชัดเจนก่อนลงมือสังเกตว่าต้องการสังเกตอะไร ในประเด็นใดบ้าง เช่น จะสังเกต 5 ประเด็น คือ 1) ความถูกต้องของท่าขณะเดิน 2) ความสอดคล้องของการก้าวเท้ากับจังหวะ 3) ลีลาท่าทางในขณะเดิน 4) ความยิ้มแย้มแจ่มใสในขณะเดิน และ 5) ความพร้อมเพรียง การสังเกตประเภทนี้จำเป็นต้องเตรียมเครื่องมือบันทึกการสังเกตไว้ให้พร้อม เครื่องมือที่นิยมใช้ คือ แบบสำรวจรายการ และมาตราประมาณค่า

2. การสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Observation) เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตไม่ได้กำหนดประเด็น หรือรายละเอียดที่จะสังเกตไว้อย่างชัดเจน ก่อนลงมือสังเกต ผู้สังเกตจะจดบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นในขณะที่ทำการสังเกตพฤติกรรม เมื่อพบว่าพฤติกรรมใดสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ต้องการสังเกตก็จะทำการจดบันทึกพฤติกรรมนั้นลงในแบบบันทึกตามความเป็นจริง

เกณฑ์การได้มาของข้อมูลแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1. การสังเกตโดยตรง (Direct Observation) เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตทำการสังเกตหรือเฝ้าดูพฤติกรรมของผู้ถูกสังเกต และบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ด้วยตนเอง
2. การสังเกตโดยอ้อม (Indirect Observation) เป็นการสังเกตโดยที่ผู้สังเกตได้รับการถ่ายทอดสิ่งที่สังเกตมาจากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง เช่น จากการดูภาพถ่ายวิดีโอ จากการฟังผู้อื่นเล่า

ข้อแนะนำในการสังเกต

1. ต้องกำหนดจุดมุ่งหมายของการสังเกตให้ชัดเจนก่อนทำการสังเกต การกำหนดจุดมุ่งหมายของการสังเกตอย่างชัดเจนจะช่วยให้การวางแผนการสังเกตเป็นไปอย่างเหมาะสมและได้ผลการสังเกตตรงตามจุดมุ่งหมายของผู้สังเกต
2. ต้องศึกษาสิ่งที่ต้องการสังเกตให้เข้าใจ และให้คำจำกัดความของสิ่งที่ต้องการสังเกตให้ชัดเจน เพื่อผู้สังเกตจะได้รู้ว่าพฤติกรรมลักษณะใดอยู่ในขอบเขตที่จะต้องสังเกต ซึ่งจะช่วยให้ทำการสังเกตได้ตรงและครอบคลุมพฤติกรรมที่ต้องการจะสังเกต ได้ผลการสังเกตแม่นยำเชื่อถือได้
3. ควรมีการเตรียมสังเกตไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นระบบ โดยเตรียมสถานการณ์ให้พร้อม นัดหมายผู้ถูกสังเกตล่วงหน้ากรณีที่ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว เตรียมเครื่องมือประกอบการสังเกต และเตรียมพร้อมตัวเองให้มีประสาทการรับรู้ที่ดีก่อนที่จะทำการสังเกต
4. จดบันทึกสิ่งที่สังเกตโดยทันทีเท่าที่จะทำได้ โดยใช้เครื่องมือประกอบการสังเกตช่วยในการจดบันทึก เช่น แบบบันทึก แบบสำรวจรายการ หรือมาตราประมาณค่า ทั้งนี้เพื่อป้องกันการหลงลืม ซึ่งจะทำให้ผลการสังเกตคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง
5. จดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้อย่างตรงไปตรงมาตามที่สังเกตได้จริง โดยไม่แสดงความคิดเห็นสอดแทรก หากต้องการบันทึกความคิดเห็นเพิ่มเติม ให้บันทึกแยกคนละส่วนกับผลการสังเกตจริง
6. ควรทำการสังเกตหลายๆ ครั้ง หลายๆ เวลา หลายๆ สถานการณ์ ก่อนสรุป หรือแปลความหมายพฤติกรรม

7. ถ้าเป็นไปได้ควรทำการตรวจสอบความแม่นยำของการสังเกต โดยสังเกตซ้ำ 2 ครั้ง หรือให้ผู้สังเกต 2 คน สังเกตสิ่งเดียวกันแล้วดูความสอดคล้องของผลการสังเกต

8. ผู้สังเกตต้องวางตัวเป็นกลาง ไม่ลำเอียงต่อผู้สังเกตทั้งทางด้านบวก และด้านลบ ในการสังเกตผลงานที่ได้จากการปฏิบัติจึงไม่ควรเขียนชื่อผู้สังเกตติดไว้บนผลงาน โดยอาจติดไว้ที่ด้านหลังผลงาน หรือใช้รหัสแทนชื่อ เพื่อป้องกันผู้สังเกตลำเอียง

9. กรณีการวัดการปฏิบัติ นอกจากครูแล้วควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสังเกตด้วย

การสังเกต (Observation) ใช้มากในการวิจัยเชิงคุณภาพ การสังเกต คือ การเฝ้าดู ใช้ร่วมกับการสัมภาษณ์ ประโยชน์ของการสังเกตก็เพื่อช่วยให้การวิจัยบรรลุเป้าหมาย สามารถวางแผนเตรียมการได้อย่างเป็นระบบ การจดบันทึกเรื่องราวอย่างเป็นระบบอาจนำไปพิสูจน์ข้อสมมุติฐานต่างๆ ได้ สามารถควบคุมความถูกต้องและความเชื่อถือได้ จุดเด่นของการสังเกต ทำให้รู้พฤติกรรมที่แสดงออกมาตรงตามสภาพความเป็นจริง ข้อมูลที่ได้เป็นแบบปฐมภูมิซึ่งมีความน่าเชื่อถือมาก ลักษณะของผู้สังเกตต้องมีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส มีความไวต่อคำพูดและปฏิกิริยาของผู้ให้ข้อมูล มีความช่างคิด ช่างสังเกต ช่างวิเคราะห์

การสังเกตอย่างมีระบบในสภาพธรรมชาติของชุมชนเพื่อดู ฟัง และรับรู้สถานการณ์ในชุมชน เป็นวิธีการเก็บข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นการสังเกตที่ไม่ติดกฏเกณฑ์มาก่อน การสังเกตนั้นนักวิจัยใช้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้จากความสามารถในการดู เก็บ จดและจำ นำมาเขียนอ่าน ทำบันทึกแล้วนำมาเรียบเรียงเขียนสะท้อนปรากฏการณ์ที่ได้จากชุมชน

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยอาจใช้อุปกรณ์ เช่น กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียงหรือวิดีโอเทป เพื่อช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยไม่สามารถจะสังเกตทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดในสนามได้หมด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีศูนย์กลางของการสังเกต กรอบของปรากฏการณ์ในแต่ละฉากสนาม (Social Setting) ไม่ว่าจะเป็นองค์กร โรงเรียน ชุมชน มุมถนน ฯลฯ ซึ่งสามารถแยกย่อยออกเป็นศูนย์กลางของการสังเกต ตั้งแต่เล็กไปหาใหญ่ได้ประมาณ 6 หน่วย (Lofland, 1971 : 14-15) ดังนี้

1. การกระทำ (Acts) หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์หนึ่งในช่วงเวลาสั้นๆ คือ ตั้งแต่วินาที นาทีไปจนถึงชั่วโมง

2. กิจกรรม (Activities) หรือการกระทำของหลาย ๆ คนในฉากซึ่งแสดงความสำคัญ และความผูกพันการกระทำที่เกี่ยวข้องกับหลายคนมากกว่าเป็นส่วนบุคคล หรือส่วนตัวซึ่งใช้เวลานานเป็นหน่วยวัน สัปดาห์ เดือนหรือเป็นช่วงฤดูปลูก หน่วยงาน เป็นต้น

3. ความหมาย (Meanings) คือการให้ความหมายของการกระทำหรือกิจกรรม โดยคำพูด ที่แสดงออกของผู้ให้ข้อมูล (Actor's Verbal) อธิบายให้คำจำกัดความ และทิศทางของการกระทำ ต่อสิ่งของ เหตุการณ์และคุณลักษณะต่างๆ ของมนุษย์ เช่น ทำตามวัฒนธรรม ความเชื่อ ความเข้าใจ อุดมการณ์ ภาพตายตัวหรือภาพเหมารวม (Stereotype) อคติต่างๆ ทั้งทางบวกและทางลบ

4. การมีส่วนร่วม (Participation) ของบุคคลต่างๆ ในสถานการณ์หรือฉากที่เราศึกษา ซึ่งอาจเป็นการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมของบุคคลในองค์กรที่มีรูปแบบอยู่แล้วในชุมชน เช่นร่วมอยู่เป็นกรรมการกลุ่มอาชีพ เช่น ทำน้ำตาลมะพร้าว เป็นผู้ช่วยในการทำ หรืออาจเป็นรูปแบบอันเกิดจากการคิดสร้าง โดยคุณสมบัตินั้นมีส่วนร่วมในฉากหนึ่งๆ (Constructing Pattern) ก็ได้

5. ความสัมพันธ์ (Relationship) ของบุคคลต่างๆ ลักษณะของความสัมพันธ์อันเกิดขึ้น ในช่วงเวลาที่มีอิทธิพลต่อกันและกัน ความสัมพันธ์ของกิจกรรมที่เชื่อมโยงในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นทางแนวตั้งหรือแนวนอน ทางมิตรหรือปรปักษ์ ทางปกป้อง หรือละเลย ฯลฯ

6. สถานที่ (Settings) รูปแบบทุกสิ่งทุกอย่างภายใต้ "สภาพศึกษา" ซึ่งถือเป็นหน่วยการวิเคราะห์ อาจเป็นสถาบันรูปแบบต่างๆ เช่น โรงเรียน โรงงาน โรงพยาบาล หรืออาจเป็นระบบ เช่น ระบบราชการ ระบบเอกชน ฯลฯ

ข้อดีของการสังเกต

1. ข้อเท็จจริงด้วยวิธีการสังเกตโดยตรง เพราะได้ศึกษาและมีประเด็นต่างๆ ทั้งหมดเกี่ยวกับ ปรากฏการณ์นั้นๆ โดยตรง ทำให้ได้ข้อมูลที่มีความเชื่อถือได้สูง

2. ช่วยให้ได้ข้อมูลที่เป็นตัวแทนพฤติกรรมในสภาพการณ์ต่างๆ อย่างแท้จริง ซึ่งจะมี ความหมายลึกซึ้งกว่า ข้อมูลจากที่อื่น

3. สามารถบันทึกข้อเท็จจริงได้ ในระหว่างที่ปรากฏการณ์สังเกต กำลังเกิดขึ้นจริงๆ

4. ช่วยให้ได้ข้อเท็จจริงที่ไม่บิดเบือน เพราะเป็นข้อเท็จจริงจากบุคคลนั้นๆ ทันทีโดยไม่มี โอกาสที่จะต้องนึกคิดเปลี่ยนแปลง

5. ช่วยให้เราสามารถรวบรวมข้อมูลบางอย่างที่ผู้ถูกสังเกตบอกหรือเป็นข้อมูลที่เป็น ความลับบางอย่างได้

6. ช่วยรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากที่ได้ด้วยวิธีการอื่นๆ เพื่อให้ได้ความรู้ความเข้าใจในข้อมูลให้ชัดเจนถูกต้องยิ่งขึ้น

7. ช่วยให้ได้ข้อเท็จจริงบางอย่างที่เป็นผลพลอยได้ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในระหว่างการสังเกต โดยมีความสำคัญต่อการสังเกตอย่างยิ่ง

ข้อจำกัดของการสังเกต มีดังนี้

1. ผลการสังเกตขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของผู้สังเกตเป็นสำคัญ ถ้าผู้สังเกตไม่มีความรู้ในเรื่องที่จะสังเกตอาจไม่มีความเข้าใจในวิธีการสังเกต การสังเกตจะได้ผลน้อยมาก

2. เสียเวลามาก เพราะพฤติกรรมบางอย่างที่ต้องการสังเกต เกิดขึ้นในระยะเวลาอันสั้น แต่ต้องรอระยะเวลาหนึ่งจึงเกิดพฤติกรรมปรากฏการณ์นั้น

3. อาจมีเหตุการณ์ไม่คาดคิดเกิดขึ้น ทำให้ไม่มีโอกาสสังเกตเหตุการณ์หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นยากที่จะคาดคะเนให้ได้

4. เหตุการณ์หรือปรากฏการณ์บางอย่างอาจยากที่จะไปสังเกตหรือเห็นบางอย่างที่อาจจะเกิดพร้อมๆ กันหลายๆ อย่างและหลายๆ เวลาเดียวกัน ยากแก่การไปสังเกตให้ได้ผลครบถ้วน

5. เหตุการณ์หรือปรากฏการณ์บางอย่างไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่า จึงไม่สามารถบันทึกผลได้

6. ผู้ถูกสังเกต ถ้ารู้ว่าตนถูกสังเกต อาจจะพยายามสร้างทำให้ได้รอยประทับใจเป็นพิเศษให้แก่ผู้สังเกตจนทำให้ผู้สังเกตได้ข้อมูลไม่ตรงกับความเป็นจริงได้

2.7.3 การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) หรือการสนทนากลุ่ม

กิติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์ (2546 : 144) ได้กล่าวว่า การประชุมกลุ่มย่อยหรือการจัดกลุ่มสนทนาประเด็นเฉพาะ (Focus group) ในการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างหนึ่งโดยเป็นการใช้กระบวนการกลุ่มในการค้นหาคำตอบในประเด็นเฉพาะที่ชัดเจนลงไป

กลุ่มสนทนาเป็นกลุ่มบุคคล ที่คัดเลือกมาเข้ากลุ่มโดยใช้หลักเกณฑ์ที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ หรือลักษณะทางจิตวิทยา หรือลักษณะทางทัศนคติ หรือพฤติกรรมที่มีความใกล้เคียงกัน ให้เข้ามาร่วมอภิปรายถกเถียงกัน โดยมีการนำของผู้ทำหน้าที่ประสานงานกลุ่ม (Moderator) ที่ได้รับการฝึกอบรมมาเป็นการเฉพาะ และการอภิปรายถกเถียงนั้นเป็นประเด็นที่กำหนดเป็นการเฉพาะขึ้นมานับว่าเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อ

เจาะลึกข้อมูลด้านอารมณ์ความรู้สึกและทัศนคติของกลุ่มประชากรหรือผู้มีส่วนร่วม เพื่อทำความเข้าใจสาเหตุที่ลึกซึ้งของพฤติกรรมหรือการกระทำ

การจัดให้ผู้มีส่วนร่วมมาเข้ากลุ่มสนทนาอภิปรายร่วมกันเช่นนี้มีเป้าหมายหลักอยู่ที่ การกระตุ้นให้ผู้มีส่วนร่วมได้มีการปฏิสังสรรค์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อว่า คำตอบจะได้ครบถ้วน โดยทั่วไปการจัดกลุ่มสนทนาประเด็นเฉพาะจะมีลักษณะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ตั้งแต่ 4-6 คน หรือบางกรณีอาจจะใช้ 8-10 คนโดยทั่วไปไม่เกิน 15 คน โดยใช้เวลานับ ๆ ประมาณ ครึ่งชั่วโมง - 2 ชั่วโมง

การประชุมกลุ่มย่อยหรือบางที่เรียกว่าการสัมภาษณ์กลุ่มนั้น สามารถจัดกระทำได้ เช่น การสัมภาษณ์ที่มุ่งในประเด็นปัญหาวิจัยเพื่อได้ข้อมูลจากกลุ่ม โดยจัดกลุ่มเล็กๆ ของกลุ่มคนที่ คล้ายคลึงกัน (Homogeneous) และมีผู้ดำเนินการ (Moderator) ป้อนคำถามเกี่ยวกับหัวข้อวิจัย 2-3 ประเด็น ให้กลุ่มตอบ ฉะนั้นคนในกลุ่มจะได้ยินคำตอบของคนอื่นๆ แล้วก็ให้คำตอบที่เห็น ด้วยเพิ่มเติมหรือขัดแย้งก็ได้ ฯลฯ ในขณะที่ผู้ดำเนินการจะเป็นผู้สัมภาษณ์ซักไซ้และตะล่อม กล่อมเกล่า ให้มุมมองของทุก ๆ คนมีโอกาสสะท้อนออก

ข้อดีของเทคนิคดังกล่าว จะช่วยประหยัดเวลากว่าการสัมภาษณ์รายบุคคล นอกจากนี้ กลุ่มยังมีโอกาสได้พูดคุยสนทนา ซักถาม ถกประเด็นต่าง ๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ได้เรียนรู้แง่มุมของ คนภายในด้วยกัน เกิดสภาวะการร่วมรู้สึก รับรู้ประเด็นต่าง ๆ ซึ่งสภาพการณ์นี้จะไม่เกิดในการ สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล และการสัมภาษณ์กลุ่มในสนามก็สามารถจัดทำได้ง่าย ๆ อย่างไรก็ตาม “เรื่อง” ที่จะใช้ในการประชุมกลุ่มย่อย ควรจะต้องเป็นเรื่องเกี่ยวกับกลุ่ม หรือสาธารณชน มิใช่ เรื่องส่วนตัวหรือส่วนบุคคล หรือเรื่องที่อาจก่อความรู้สึกอับอาย และต้องเป็นเรื่องที่บุคคลในกลุ่ม มีความสนใจร่วมกันพูดจาเกี่ยวข้องกันโดยไม่ต้องหวาดระแวงและระวังความรู้สึกของคนในกลุ่ม

คุณภาพของข้อมูล ขึ้นอยู่กับกลุ่มว่ามีความเป็นกันเอง ความอยากพูดจากัน อยากร่วม แสดงความคิดเห็น และไม่มีผู้ใดผูกขาดการพูดหรือมีท่าทางใช้อำนาจเหนือความคิดผู้ใด ฯลฯ และสิ่งสำคัญที่สุด คือ ความสามารถและประสบการณ์ของผู้ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่ม ว่า สามารถในการจัดการให้ทุกคนในกลุ่มเกิดกระตือรือร้น อยากพูดคุยและดำเนินไปอย่างราบรื่น สนุกสนาน เวลาผ่านไปอย่างไม่เบื่อหน่าย รวมทั้งได้ข้อมูลครบถ้วนตามที่ต้องการ

ชอบ เข้มกมัด และคณะ (2547 : 65) ได้ให้ความเห็นว่าเป็นการศึกษาหาข้อมูลที่ต้องการ ซึ่งจำเป็นต้องมีการเตรียมการวางแผนอย่างเหมาะสม และหัวข้อที่จะประชุมกลุ่มต้องเป็นเรื่องที่กลุ่มให้ความสนใจด้วย แต่อาจจะมีข้อยกเว้นให้มีได้ ประมาณ 4-5 คน ในบางกรณีระหว่างการสนทนานั้นจะมีผู้คอยจุดประเด็นการสนทนา เรียกว่า ผู้ดำเนินการสนทนา เป็นผู้คอยชักจูงให้สมาชิกในกลุ่มแสดงความคิดเห็นร่วมกัน รวมทั้งสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองภายในกลุ่มด้วย

การสนทนากลุ่มจึงเป็นวิธีการของการสนทนาข้อมูลจากกลุ่ม โดยที่ทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น

องค์ประกอบในการจัดประชุมกลุ่มย่อย

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543 : 105-106) กล่าวถึง องค์ประกอบในการจัดประชุมกลุ่มย่อย ดังนี้

1.บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

- 1) ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้ดำเนินการสนทนาจะต้องเป็นผู้ที่พูดและฟังภาษาท้องถิ่นได้ เป็นผู้ที่มีความคล่องตัว สุขภาพอ่อนน้อม และมีมนุษยสัมพันธ์ดี ผู้ดำเนินการสนทนาจะต้องเป็นผู้รู้ความต้องการและวัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชนในแต่ละครั้งเป็นอย่างดีด้วย
- 2) ผู้จดบันทึกการสนทนา (Notetaker) ผู้จดบันทึกการสนทนาจะต้องรู้วิธีว่าทำอย่างไร จึงจะจดบันทึกได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 3) ผู้ช่วย (Assistant) ผู้ช่วยจะเป็นผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือทั่วไปในขั้นเตรียมการจัดสนทนากลุ่ม เช่น เตรียมสถานที่ จัดสถานที่ บันทึกเสียง เป็นต้น
- 4) ผู้ร่วมสนทนาเพื่อให้ข้อมูลหรือข้อคิดเห็นต่างๆ ประมาณ 6-12 คน

2.แนวทางในการประชุมกลุ่มย่อย ควรต้องจัดแนวทางในการสนทนากลุ่มและจัดลำดับหัวข้อในการสนทนา ในทางปฏิบัติอาจยึดหยุ่นได้จากบรรยากาศในการสนทนาที่เกิดขึ้น

3.อุปกรณ์สนาม อุปกรณ์ที่ควรเตรียม ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง เทปเปล่า ถ่านวิทยุ สมุดบันทึก และดินสอ เป็นต้น

4.แบบฟอร์มสำหรับคัดเลือกผู้เข้าร่วม ควรจัดเตรียมแบบฟอร์มสำหรับคัดเลือกผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มไว้ด้วย

5. สร้างบรรยากาศ เช่น เครื่องดื่ม ขนมขบเคี้ยว บุหรี่ สิ่งของดังกล่าวจะเป็นสิ่งเสริมสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองระหว่างผู้มีส่วนในการสนทนาได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

6. ของสมนาคุณ เพื่อเป็นการตอบแทนผู้เข้าร่วมสนทนา แม้จะเป็นสิ่งเล็กน้อย แต่ในทางจิตวิทยาแล้วเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการแสดงออกซึ่งความมีน้ำใจของผู้ที่ทำการสนทนา

7. สถานที่และระยะเวลา อาจจะเป็นบ้าน ศาลา วัด ได้ร่มไม้ที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก ห่างไกลความพลุกพล่าน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้มีสมาธิในสิ่งที่กำลังสนทนา ส่วนระยะเวลาในการสนทนาโดยทั่วไป ไม่ควรเกิน 2 ชั่วโมงต่อ 1 กลุ่ม

8. หัวข้อและประเด็นประชุมกลุ่ม เพื่อเป็นประเด็นที่จะให้ผู้เข้าร่วมได้พูดคุย เสนอความคิดเห็น ซึ่งจะต้องเตรียมไว้ล่วงหน้าและสอดคล้องกับความสนใจของผู้เข้าร่วมด้วย

ชอบ เข้มงวด และคณะ (2547) ได้เสนอแนะข้อดีของการประชุมกลุ่มย่อยไว้ดังนี้

1. ผู้ดำเนินการสนทนา สามารถแก้ไขได้ทันทีในกรณีที่ผู้เข้าร่วมสนทนาเข้าใจผิดประเด็นที่สนทนา

2. ผู้เข้าร่วมสนทนาจะมีความเป็นอยู่ใกล้เคียงกันจึงไม่ค่อยรู้สึกขัดใจหรือมีความขำเกรง

3. ผู้ศึกษาสามารถวิเคราะห์ ประเมินปัญหาต่างๆ ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากมีการเปิดโอกาสให้ได้ตอบกันและหากยังไม่ชัดเจนในประเด็นใดก็สามารถซักถามต่อเพื่อหาคำอธิบายได้

4. ช่วยลดความกลัวว่าความคิดเห็นของแต่ละคนจะเป็นเป้าหมายในการถูกบันทึกเอาไว้ เพราะบรรยากาศในการสนทนากลุ่มเป็นการแสดงความคิดเห็นในลักษณะกลุ่มมากกว่า

2.7.4 แผนที่ทางความคิด (Mind Map)

กชกร ชินะวงศ์ (2544 : 90) ได้กล่าวว่า แผนที่ทางความคิด (Mind Map) เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการประชุมระดมสมองอย่างสร้างสรรค์ โดยเฉพาะการดำเนินการประชุมให้อยู่ในประเด็นที่ต้องการและเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น

Mind Map เกิดขึ้นเมื่อ ค.ศ.1970 โดยโทนี บูซาน (Tony Buzan) บูซานเป็นนักคิดชาวอังกฤษโดยเขาคิดว่าสมองคนเราประกอบด้วย "เซลล์สมอง" เป็นจำนวนมากขดรวมกันไปมาเหมือนลวดไฟฟ้า และเมื่อเราเริ่มคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ประจุความคิดจะเริ่มทำงานที่เซลล์สมองจุดหนึ่ง และแผ่ขยายไปกว้างโดยไม่มีทิศทางที่ชัดเจน เขาเรียกความคิดนี้ว่า "Radial Thinking"

หลักการสำคัญของ Mind Map

1. ใช้ทักษะของสมองทั้ง 2 ซีก ทำงานไปพร้อมๆ กันอย่างเต็มที่
2. สมองของเราสามารถจุประกายความคิดต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วเท่าที่มือเราเขียนทัน
3. ต้องเขียนแบบไม่หยุด อย่างกังวลกับการจัดองค์ประกอบหรือจัดลำดับให้ดูดี เพราะสามารถมาสรุปในตอนท้ายได้

กชกร ชินะวงศ์ (2544) เสนอจุดเด่นของแผนที่ความคิด (Mind Map) เมื่อเทียบกับการจดบันทึกแบบเส้นตรงไว้ดังนี้

1. ศูนย์กลางหรือความคิดหลักจะถูกกำหนดขึ้นอย่างชัดกว่าเดิม
2. ความสัมพันธ์ที่สำคัญของแต่ละความคิดเชื่อมโยงให้เห็นอย่างชัดเจน โดยความคิดที่สำคัญกว่าอยู่ใกล้จุดศูนย์กลางมากกว่าความคิดที่สำคัญน้อยลงไปจะอยู่บริเวณขอบ
3. การเชื่อมโยงระหว่างความสำคัญจะเห็นได้อย่างชัดเจน เพราะตำแหน่งที่ใกล้กันและการเชื่อมต่อกัน
4. ผลทั้ง 3 ประการข้างต้น ทำให้เห็นความจำสมองเห็นภาพรวมและการทบทวนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และรวดเร็วมากขึ้น
5. ธรรมชาติของโครงสร้างดังกล่าวช่วยให้การเพิ่มเติมข้อมูลใหม่ๆ ทำได้ง่ายขึ้น โดยข้อมูลไม่กระจัดกระจายหรือต้องอัดใส่ซ้อนทับเข้าไป
6. Mind Map แต่ละแผ่นจะมีลักษณะต่างกันออกไป ช่วยให้การฟื้นความจำง่ายขึ้น
7. การจดบันทึกข้อมูลในเชิงสร้างสรรค์มากๆ เช่น การเตรียมบทความหรืออื่นๆ Mind Map มีลักษณะปลายเปิดอยู่แล้ว ช่วยทำให้สมองพร้อมที่จะเกาะเกี่ยวคำหรือความคิดใหม่ทันที

ชอบ เข้มกลัด และคณะ (2547) ได้ให้คำแนะนำการเขียนแผนที่ทางความคิด (Mind Map) ไว้ดังนี้

1. เตรียมกระดาษเปล่า (กระดาษถ่ายเอกสารหรือกระดาษโรเนียว) ขนาด A4 พร้อมอุปกรณ์อื่น ๆ อาทิเช่น ปากกาเมจิกขนาดต่าง ๆ สีเทียน หรือสีเมจิก
2. วางกระดาษแนวนอน แล้วเริ่มต้นเขียนตรงจุดกึ่งกลาง ด้วยข้อความหรือประเด็นหลักที่ใช้เพื่อการพูดคุยระดมสมองหรืออาจเขียนเป็นภาพก็ได้
3. หัวข้อสำคัญของเรื่องแตกออกจากภาพหรือคำศูนย์กลาง เขียนหัวข้อสำคัญด้วยตัวอักษรหนา ๆ เหนือเส้น ถ้าเป็นตัวภาษาอังกฤษให้ใช้ตัวพิมพ์ใหญ่ เพื่อว่าย้อนกลับมาดูใหม่จะได้ภาพที่ชัดเจน สะดุดตา อ่านง่าย

4.ความคิดที่ต่อเนื่องเชื่อมโยงกับหัวข้อสำคัญจะเขียนลงเหนือเส้นที่เปรียบเสมือนกิ่งก้านสาขา และแขนงที่แตกออกไป หลักสำคัญอยู่ที่เส้นต้องต่อเนื่องกันไป และบางลงไป ส่วนตัวคำควรมีลักษณะเป็น "หน่วย" เช่น คำละเส้น เพราะจะช่วยให้แต่ละคำเชื่อมโยงกับคำอื่นๆ ได้อย่างอิสระ เปิดทางให้ Mind Map คล่องตัวและยืดหยุ่นมากขึ้น

5.ใช้สีให้ทั่ว Mind Map เพราะจะช่วยยกระดับความจำเพลลิตา

6.เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ ควรปล่อยให้หัวคิดมีอิสระมากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ อย่ามัวแต่คิดว่าจะเขียนหรือวาดตรงไหนดี หรือว่าจะใส่หรือไม่ใส่อะไรลงไป เพราะลั้วนแต่จะทำให้ทำงานล่าช้า

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปริญญา พรหมมินทร์ (2543 : 104) ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาทของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า บทบาทของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในด้านการจัดกิจกรรม การจัดอบรม การรณรงค์เผยแพร่ การพัฒนาบุคลากร การติดตามประเมินผล และการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อยู่ในระดับน้อย ส่วนใหญ่อยู่ในระดับไม่ปฏิบัติเลย

ประหยัด ตะคอนรัมย์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ศึกษากรณี ตลาดน้ำดอนหวาย จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว คือ รสชาติอาหารและความงามเอกลักษณ์ของตลาดริมน้ำ ในด้านปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละแห่ง คือ ปัญหาด้านการบริการการท่องเที่ยว ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยเฉพาะแหล่งน้ำธรรมชาติ ด้านการบริการจัดการการท่องเที่ยวขององค์กรชุมชน ได้แก่ การขาดการบริหารจัดการที่ดี การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบไม่ชัดเจน ปัญหาการจัดเก็บผลประโยชน์ ปัญหาด้านงบประมาณ การขาดการประสานงานกับองค์กรอื่น ๆ และปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน

จุฑามาศ จิเจริญ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาการท่องเที่ยว : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดเลย พบว่าปัญหาสำคัญที่สุดของการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ ปัญหาการขาดการบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว รองลงมาคือปัญหาเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว จึงควรได้จัดเตรียมความพร้อม บทบาททุกด้านอย่างบูรณาการในการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบล โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจใน

บทบาท อำนาจหน้าที่ให้แก่บุคลากร ทั้งสมาชิก อบต. ผู้ปฏิบัติหน้าที่ใน อบต. และประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น จะทำให้เกิดศักยภาพในการบริหารจัดการและพัฒนาการท้องถิ่นในท้องถิ่นได้มากขึ้น

กษมา ประจง (2546 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาผลกระทบการท้องถิ่นต่อชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย พบว่า การท้องถิ่นส่งผลทางบวกและลบ โดยทางบวกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การสร้างงาน การยกระดับมาตรฐานการครองชีพ การลดภาวะการว่างงาน การสร้างความสามัคคีในชุมชน การป้องกันการอพยพย้ายถิ่น การเสริมสร้างการศึกษา ความร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม การส่งเสริมคุณค่าสิ่งแวดล้อม การพัฒนาปรับปรุงสิ่งแวดล้อมชุมชน ส่วนผลทางลบได้แก่ ปัญหารายได้ไม่แน่นอน ปัญหาค่าครองชีพ ปัญหาการแบ่งปันผลประโยชน์ ปัญหาการถือครองที่ดิน เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยม ความไม่เป็นธรรมในสังคม อาชญากรรม ความขัดแย้งระหว่างนักท้องถิ่นกับชุมชน การเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ค่านิยมในการครองชีพ การแต่งกาย ภาษา เกิดการทำลายทางชีวภาพและภูมิทัศน์ของชุมชน จึงควรใช้ยุทธศาสตร์การจัดการท้องถิ่นภายใต้ปัจจัยที่เอื้ออำนวยเพื่อพัฒนาศักยภาพการท้องถิ่น ควรส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ ควรใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการ และสร้างความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแก่ชุมชนให้เป็นมรดกสืบทอดให้กับคนรุ่นต่อไป

สุทิน สุขคง และคณะ (2546 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการคุณภาพการจัดการท้องถิ่นเชิงนิเวศ : กรณีแหล่งท่องเที่ยวสวนหินผางาม กิ่งอำเภอนองหิน จังหวัดเลย (ระยะที่ 1) โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม พบว่า ระยะเริ่มต้นมีการบริหารจัดการโดยกิ่งอำเภอนองหินจังหวัดเลย ต่อมาปัจจุบันบริหารจัดการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลปวนพุ กิจกรรมการท้องถิ่นที่ก่อให้เกิดรายได้ ส่วนใหญ่ได้จากการนำเที่ยวจุดต่าง ๆ จากการซื้ออาหารและของที่ระลึกของนักท้องถิ่น ปัญหาทั่วไปของการจัดการท้องถิ่น ประชาชนยังมีส่วนร่วมน้อย กิจกรรมเชิงสร้างรายได้มีน้อย แม้ยุคเทคโนโลยีในช่วงเทศกาลสำคัญ ชุมชนไม่เข้าใจและวิตกกับการประกาศจัดตั้งวนอุทยานผางาม น้ำอุปโภคบริโภคไม่เพียงพอในฤดูแล้ง คุณภาพน้ำลดลง ซึ่งเกิดจากน้ำเสียจากขยะสิ่งปฏิกูลที่ซึมลงสู่ชั้นน้ำใต้ดิน จึงควรวิจัยระยะต่อไปโดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการจัดการท้องถิ่นเชิงนิเวศของสวนหินผางามให้เกิดขึ้น

มธุวรรณ พลวัน (2546) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการด้านการท่องเที่ยว กรณีศึกษาตลาดน้ำท่าคา ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากต่อการจัดการการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ เช่น การล่องเรือขายสินค้า ผลผลิตจากการเกษตร วิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำและพึงพอใจด้านสิ่งแวดล้อม ทิวทัศน์และบรรยากาศของตลาดน้ำและชุมชนริมน้ำ พึงพอใจค่อนข้างมากในด้านค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวการเดินทางสะดวกปลอดภัย ในส่วนที่พึงพอใจในระดับปานกลาง คือ ดึงขยะ และสุขาสาธารณะ ในส่วนของอภัยภัยของคนที่อยู่ในท้องถิ่น นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากในด้านความเป็นมิตรและยิ้มแย้มแจ่มใส ให้ความช่วยเหลือและไม่ตรีจิต ในภาพรวมพบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการจัดการการท่องเที่ยวของตลาดน้ำท่าคา

ณรงค์ สุทธิพงศ์พิภณ (2547 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาการจัดการจัดสร้างธุรกิจท่องเที่ยวลักษณะการทำนักระยะยาวบริเวณเหนือเขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก เพื่อศึกษาการพัฒนาองค์กรธุรกิจ ชุมชนที่มีความสามารถในการสร้างธุรกิจท่องเที่ยวลักษณะการทำนักระยะยาวและปัจจัยที่ทำให้มีการจัดตั้งธุรกิจด้านการท่องเที่ยวที่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนยาวนานจากการศึกษาพบว่า การเดินทางเข้าทั้ง 5 หมู่บ้าน ใช้ทางเรืออย่างเดียว ส่วนหมู่บ้านนาไฮ ตั้งอยู่ห่างจากตัวเขื่อนประมาณ 90 กิโลเมตร ประชากรเป็นชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง มีอาชีพการเกษตร ประมง เลี้ยงสัตว์ ซึ่งมีรายได้ต่ำทุกประเภท และประชากรทุกหมู่บ้าน ใช้ไฟฟ้าพลังแสงอาทิตย์ ใช้น้ำประปาภูเขา ผู้วิจัยใช้วิธีจัดโครงการฝึกอบรมด้านที่พักแบบพักกับชาวบ้าน (Home Stay) ให้ชาวบ้านทุกครัวเรือนร่วมกันเสริมสร้างธุรกิจให้เกิดรายได้ ภายใต้ข้อจำกัดของเงินทุนในระหว่างการพักชำระหนี้ ฝึกอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน โดยการจัดการธุรกิจของชุมชน ด้านการท่องเที่ยว ในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วัฒนธรรม ศิลปะ ประเพณี และที่พักแบบ Home Stay และร่วมกันแก้ไขปัญหาโดยสมาชิกในชุมชน

จารุเชษฐ์ เรืองสุวรรณ (2547) ได้ทำการประเมินคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนยี่สารเป็นชุมชนท่องเที่ยว ที่มีแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการท่องเที่ยวในชุมชนเกิดจากความต้องการของคนในชุมชนมีการเตรียมความพร้อมและการบริการตามความต้องการของชุมชน เช่น เงินทุน ภาครัฐ อาสาสมัครเล่าเรื่องราวในชุมชน การเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวก และดูแลสวัสดิ

ภาพแก่นักท่องเที่ยว การดำเนินการอยู่ในรูปแบบคณะกรรมการ ซึ่งคัดเลือกจัดตั้งกรรมการชุมชน ผลการศึกษาความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวที่มาร่วมกิจกรรมโดยรวมอยู่ในระดับดี

สุวารีย์ ศรีบุญณะและคณะ (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการปฏิบัติการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวชายแดนริมน้ำโขง ที่แก่งคุดคู้บ้านน้อย ต.เชียงคาน จ.เลย ผลการศึกษาแก่งคุดคู้มีศักยภาพด้านภูมิทัศน์ ที่ดี ความพร้อมด้านการบริการดีมาก การบริหารจัดการเป็นแบบสหภาคี ยังไม่มีการประเมินสภาวะการท่องเที่ยว ส่วนแบบแผนการพัฒนาคุณภาพถึงกิจกรรมการท่องเที่ยว มีการจัดทำแผนพัฒนารวม โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มต่างๆ ซึ่งได้รับความร่วมมืออย่างดี

ภคพล วีระหงส์ (2548 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวต่อการดำเนินงานการท่องเที่ยวของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จังหวัดนครนายก พบว่าประชาชนที่มาท่องเที่ยวโครงการการท่องเที่ยวประชาชนภายในหน่วยงานทหารฯ มีส่วนร่วมน้อยในเรื่องการบริหารจัดการและการประเมินผลการท่องเที่ยว แต่มีส่วนร่วมในเรื่องการร่วมเสนอแนะความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ในเรื่อง เพศ อาชีพ รายได้ ลักษณะรูปแบบการท่องเที่ยว การเดินทางมาท่องเที่ยว กลุ่มในการท่องเที่ยว และความพึงพอใจในการท่องเที่ยว พบว่า มีผลในการมีส่วนร่วมแตกต่างกัน

กิตติชัย เจริญชัย (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดและศักยภาพการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (โฮมสเตย์) บ้านชะชอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า บ้านชะชอม มีศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (โฮมสเตย์) ในระดับสูง ผู้ประกอบการมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (โฮมสเตย์) ในระดับสูง และนักท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (โฮมสเตย์) อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนแนวทางในการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (โฮมสเตย์) มี 7 ด้าน คือ ผลิตภัณฑ์และบริการ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด บุคลากร กระบวนการ และลักษณะทางกายภาพ รวมทั้งแนวทางในการวางแผนพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (โฮมสเตย์) มี 8 ด้าน คือ ด้านที่พัก ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านความปลอดภัย ด้าน

การจัดการ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านสภาพแวดล้อม ด้านมูลค่าเพิ่ม และด้านการส่งเสริมการตลาด

ภัทรวรรณ เลิศสุชาตวนิช (2548 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ต่อประชากรหึ่งห้อย ณ บ้านโคกเกตู จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวและจำนวนเรือหางยาวมีความสอดคล้องกับจำนวนประชากรหึ่งห้อย ซึ่งบ่งชี้ว่าหึ่งห้อยเป็นสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ณ บ้านโคกเกตู เมื่อทำการประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ต่อประชากรหึ่งห้อย ปัจจุบันการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในพื้นที่ศึกษาไม่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อประชากรหึ่งห้อย เนื่องจากมีจำนวนนักท่องเที่ยวและกิจกรรมต่างๆ จากการท่องเที่ยวในระดับที่ธรรมชาติสามารถรองรับได้ แต่ส่งผลกระทบโดยอ้อมต่อประชากรหึ่งห้อยและยังพบว่าการตัดต้นลำพูที่หึ่งห้อยเกาะอาศัยทิ้ง เนื่องจากรำคาญเสียงเรือหางยาวของนักท่องเที่ยว และจากการสังเกตพบว่า มีการตัดต้นลำพูอย่างน้อย 3 ต้นในระยะเวลาที่ทำการศึกษา ซึ่งเป็นการทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยของหึ่งห้อยโดยตรง นอกจากนี้จากแบบสอบถามและการสังเกตพบว่า นักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่มีพฤติกรรมที่เป็นการรบกวนและทำลายหึ่งห้อย ซึ่งเกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชีววิทยาหึ่งห้อย และความสัมพันธ์ระหว่างหึ่งห้อยและระบบนิเวศ ดังนั้นเมื่อนำข้อมูลจำนวนหึ่งห้อย พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว พฤติกรรมของประชาชนในพื้นที่ และปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษามาพิจารณาร่วมกับความรู้ หลักการ และแนวคิดด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ชีววิทยาการอนุรักษ์นิเวศวิทยา และในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน สามารถเสนอแนะแผนการจัดการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในพื้นที่ศึกษาอย่างเหมาะสม เพื่อเกิดผลกระทบต่อประชากรหึ่งห้อยน้อยที่สุด

สุธีรัตน์ คชสวัสดิ์ (2549) ได้ทำการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยอี จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมคิดร่วมวางแผน การกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยว การดำเนินงาน การรักษาและฟื้นฟูทรัพยากร มีการร่วมจัดสรรรายได้อย่างทั่วถึง และชุมชนบ้านห้วยอี เป็นหมู่บ้านเล็ก แต่ในส่วนแนวคิดของการจัดการการท่องเที่ยวมาจากองค์กรภายนอก โดยมีการประชุมแจ้งให้ชาวบ้านร่วมรับรู้ และติดตามผลได้มีการศึกษาดูงานจากหมู่บ้านอื่น โดยองค์กรภายนอกจะมีศักยภาพเป็นที่เล็งในช่วงแรก ชุมชนมีความภาคภูมิใจ มีความเป็นอยู่เรียบง่าย เป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนในส่วน

ของปัญหาพบว่า ส่วนใหญ่เป็นปัญหาการลอบเข้าไปเก็บกล้วยไม้และพรรณไม้หายากในพื้นที่ และเรื่องขอบเขตของพื้นที่อุทยาน

มินตรา ตีรณปริณูญ (2549) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน บริเวณเทศบาลตำบลอัมพวาเขตพื้นที่ใกล้เคียง พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการจัดการการประสานงานด้านต่าง ๆ 6 ด้าน คือ ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและ สิ่งแวดล้อม ด้านการมีส่วนร่วมของประชากรท้องถิ่น ด้านการจัดการโดยสร้างพื้นฐานและบริการ การท่องเที่ยว ด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนและเยาวชน ด้านการส่งเสริม การตลาดและนำเที่ยว และด้านการส่งเสริมการลงทุน โดยเทศบาลอัมพวามีศักยภาพหลาย ๆ ด้าน เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสม กับทรัพยากรและข้อจำกัดภายในพื้นที่ ภายใต้แนวทางการอนุรักษ์ โดยควรต้องมีการแบ่งเขต การใช้ที่ดินเพื่อการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวและสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวในเทศบาล และพื้นที่ใกล้เคียงแบบครบวงจร รวมทั้งควบคุมและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น พื้นที่บริเวณตลาดน้ำ อุทยาน ร.2 มูลนิธิชัยพัฒนา และบริเวณริมเขื่อนหน้าท่าการอัมพวา เป็นต้น

กอบกุล ศรีวงศ์เจริญ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาความพร้อมของประชาชนใน ท้องถิ่นที่มีต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา : ตลาดน้ำท่าคา ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในท้องถิ่นมีความพร้อมในการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืนด้วยศักยภาพของชุมชน ด้านการดำเนินชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ ที่สืบทอดกันมา ส่วนเป็นที่ที่นักท่องเที่ยวต้องการเข้ามาสัมผัส จึงควรสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนหลังได้ใช้แนว ททางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมาปรับใช้ในชุมชนของตนเอง และส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว ภายในชุมชนให้มากขึ้น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่องโครงการศึกษาจัดวาง รูปแบบแผนงานเกษตรอินทรีย์เชิงท่องเที่ยว และการฝึกอบรมให้ความรู้และอาชีพ ซึ่งได้กำหนด ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ชุมชนบ้านดิน เพื่อหาแนวทางการจัดการกับการ ท่องเที่ยวผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง เน้นชุมชนเป็นศูนย์กลางและมีการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยการ ประสานภาคีร่วมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

สรุป จากแนวคิดและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงเห็นว่าการท่องเที่ยวเป็นงานสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเรียนรู้ และการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งชุมชนและผู้ประกอบการการท่องเที่ยว แต่ยังมีปัจจัยและองค์ประกอบหลายอย่างที่ไม่มีความพร้อมในการสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวเท่าที่ควร ทั้งด้านบทบาทของหน่วยงานและกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง การเสริมสร้างความรู้ความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยว ทั้งงานบริการ งานดูแลสิ่งแวดล้อม การใช้ศักยภาพและภูมิปัญญาที่มีอยู่ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคทุกฝ่ายอย่างเป็นระบบ เหล่านี้ล้วนยังไม่ได้ดำเนินการพัฒนาอย่างจริงจัง จึงควรได้ทำการวิจัยเพื่อค้นหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการวิจัยที่ตั้งอยู่บนฐานการยอมรับและเคารพซึ่งกันและกันระหว่างนักวิจัยกับผู้ถูกวิจัย และให้ประชาชนและองค์กรภาคีที่เคยเป็นผู้ถูกวิจัยปรับตัวเป็นนักวิจัยร่วมในท้องถิ่น เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักวิจัยผู้มีส่วนร่วมวิจัย เป็นการทดลองสร้างมิติใหม่ของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ให้เป็นโมเดลหรือรูปแบบของการพัฒนาต่าง ๆ ต่อไป

2.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีความมุ่งหมายที่จะก่อให้เกิดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการจัดการพัฒนากระบวนการและรูปแบบการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน ในขณะเดียวกันก็สามารถรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนและสภาพแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนซึ่งการที่จะพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะต้องประกอบด้วย

1. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทั้งทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ
2. มีการกระจายรายได้แก่ประชาชนในชุมชนอย่างเป็นธรรม
3. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในทุกขั้นตอน
4. มีการกระตุ้นให้เกิดการดำเนินงานที่ส่งผลกระทบต่ออนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนาอย่าง

ต่อเนื่อง

5. การพัฒนาทางการจัดการใด ๆ อย่างเป็นมิตรกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการพิจารณาองค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยว แนวคิด ทฤษฎี และการจัดการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการศึกษาทำความเข้าใจว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชน ทั้งสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และ

สภาพแวดล้อม เป็นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในทุก ๆ ด้าน อย่างสมดุลและยั่งยืน

บทที่ 3 พื้นที่ศึกษา

การศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลของชุมชนที่ศึกษาทั้งจากเอกสารและจากการสัมภาษณ์พูดคุย เล่าเรื่องจากผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ทั้งมิติทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ประชากร และอื่น ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และนำมาเชื่อมโยงถึงความสัมพันธ์ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้ดีขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาและส่งเสริม ให้ชุมชนทำคายเป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งพักผ่อนและแหล่งเรียนรู้ ข้อมูลพื้นฐานจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้วิจัยได้รู้จัก เข้าใจ มองเห็นภาพรวมของชุมชนและช่วยในการพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ก่อนที่จะดำเนินการศึกษาต่อไป โดยสรุปข้อมูลพื้นฐานของชุมชนมีรายละเอียดดังนี้

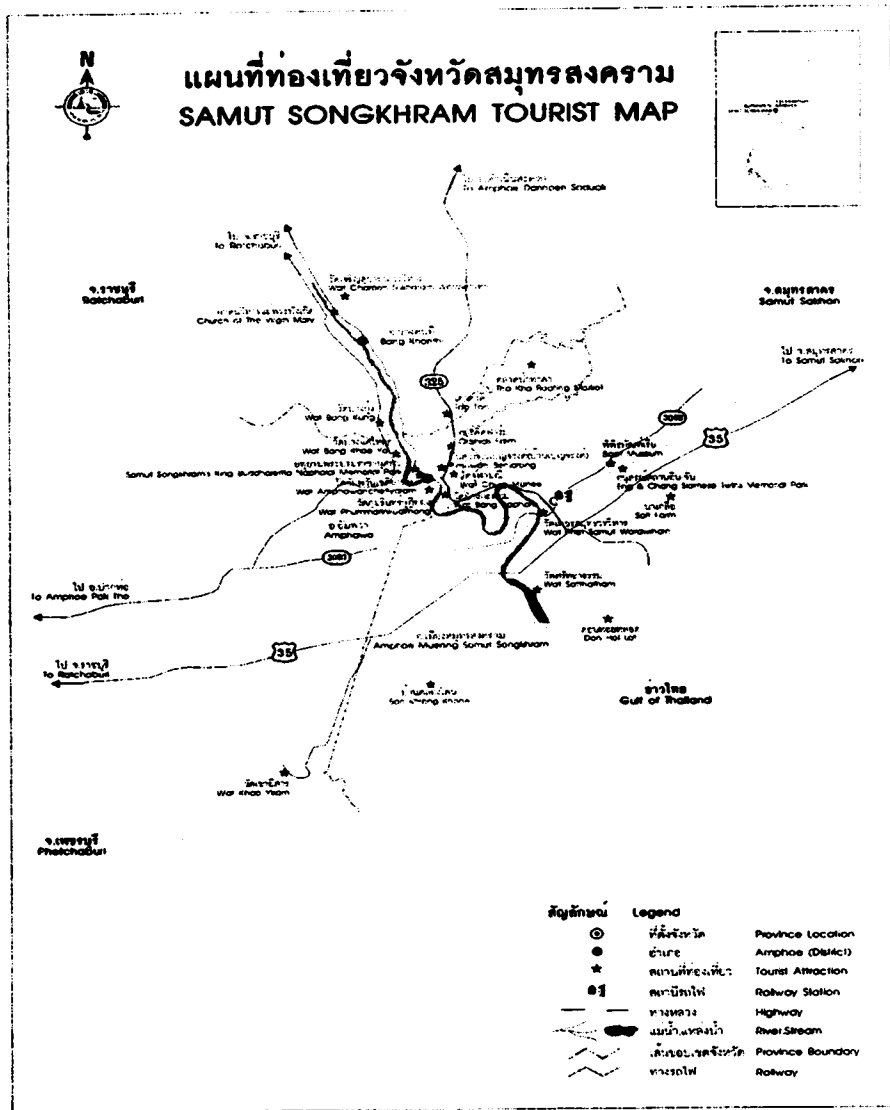
3.1 สภาพทั่วไป

ชุมชนตลาดน้ำท่าคายเป็นอยู่ในบริเวณตำบลท่าคาซึ่งเป็นตำบลเก่าแก่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2460 (www.thaitambon.com. 24 กันยายน 2550) เป็นหนึ่งใน 12 ตำบลของอำเภออัมพวา จ.สมุทรสงคราม มีพื้นที่ประมาณ 9 ตารางกิโลเมตร หรือ 5,631 ไร่ คิดเป็น 5.08 % ของเนื้อที่อำเภออัมพวามีหมู่บ้าน จำนวน 12 หมู่บ้าน ได้แก่

- หมู่ 1 บ้านคลองมะขวิด
- 2 บ้านคลองศาลา
- 3 บ้านคลองบ้านไต้
- 4 บ้านคลองวัดมณีสวรรค์
- 5 บ้านคลองท่าคา
- 6 บ้านคลองผู้ใหญ่ป้อ
- 7 บ้านคลองพลับ
- 8 บ้านคลองตรง
- 9 บ้านคลองขยายคลองตรง
- 10 บ้านคลองบางกึ่ง
- 11 บ้านคลองสวนทุ่ง
- 12 บ้านคลองขุดแจ็ก

ตำบลท่าคา อยู่ห่างจากอำเภออัมพวาประมาณ 10 กิโลเมตร และห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ 15 กิโลเมตร พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม มีคลองและลำประโดงเชื่อมทุกหมู่บ้าน มีอาณาเขตดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลดอนมะโนราห์ ตำบลจอมปลวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
- ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลคลองเขิน ตำบลนางตะเคียน อำเภอเมือง
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลบางกระบือ อำเภอบางคนที

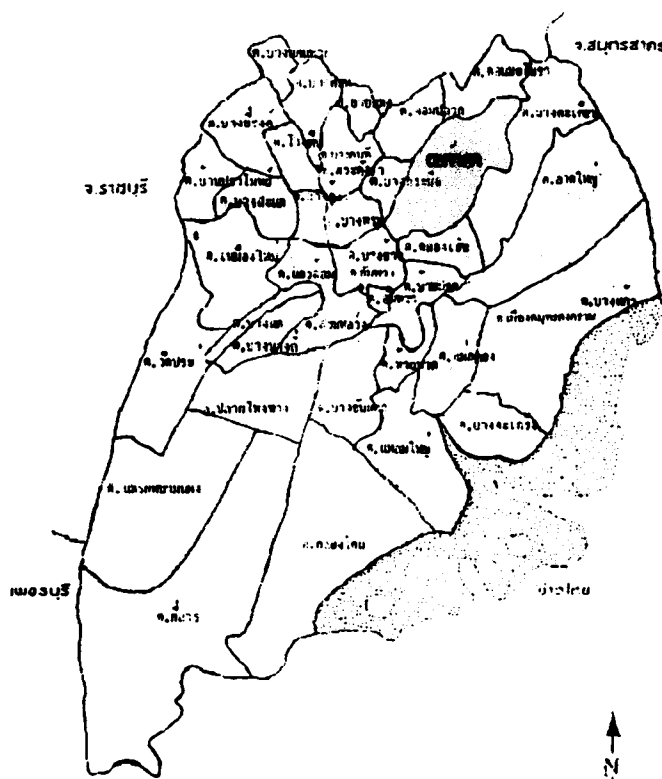
ภาพที่ 3.1 แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดสมุทรสงคราม

ตำบลท่าคามีประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 5,655 คน 2,796 หลังคาเรือน ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพหลักทำสวนเป็นเกษตรกร อาชีพเสริมทำการค้าขาย และรับจ้างทั่วไป ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และใช้ภาษาไทย (สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภออัมพวา, 2550)

3.2 ที่ตั้ง

ที่ตั้งของชุมชนตลาดน้ำท่าคาก่ออยู่บริเวณคลองพันลาหมู่ที่ 2 บ้านคลองศาลา ตำบลท่าคา อำเภออัมพวาตั้งอยู่ทางตะวันตกของจังหวัดสมุทรสงคราม บนเส้นทางสายหลักสมุทรสงครามดำเนินสะดวก ระยะทางจากจังหวัดสมุทรสงครามถึงชุมชนตลาดน้ำท่าคาประมาณ 18 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อื่นดังนี้ (สุรเชษฐ์ บุญพงษ์มณี, 2549)

ทิศเหนือ	จรดกับหมู่ 1 บ้านคลองมะขวิด
ทิศใต้	จรดกับหมู่ 6 บ้านคลองผู้ใหญ่ป้อ และหมู่ 12 บ้านคลองซุดเจ็ก
ทิศตะวันตก	จรดกับหมู่ 10 บ้านคลองบางกิ้ง
ทิศตะวันออก	จรดกับหมู่ 4 บ้านคลองวัดมณีสวรรค์

ภาพที่ 3.2 ที่ตั้งตำบลท่าคา

3.3 ภูมิประเทศ – ภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม มีลำคลองน้อยใหญ่ไหลผ่านหลายสาย เช่น คลองพันลา คลองท่าคา คลองแม่เนียบ คลองวัดมณีสวรรค์ ฯลฯ ส่วนใหญ่พื้นที่เป็นร่องสวน เป็นสวนมะพร้าว สภาพดินเป็นดินเหนียวปนทราย เหมาะสำหรับการเกษตร ลักษณะภูมิอากาศของพื้นที่จากการที่จังหวัดสมุทรสงครามติดต่อกับอ่าวไทย จึงได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จากอ่าวไทยและทะเลจีนใต้ จึงทำให้มีฝนตกมากในฤดูฝนประกอบด้วยอยู่ใกล้กับทะเลจึงมีความชุ่มชื้นอยู่เสมอ สำหรับด้านภูมิอากาศแบ่งออกเป็น 3 ฤดู

ฤดูร้อน	เริ่มในราวเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนพฤษภาคม และอาจเลยไปถึงเดือนสิงหาคม แต่อากาศไม่ร้อนจัด อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 28 องศาเซลเซียส ตลอดปี
ฤดูฝน	โดยทั่วไปเริ่มปลายเดือนพฤษภาคม จนถึงเดือนตุลาคม และบางครั้งอาจมีฝนตกในเดือนสิงหาคม หากฤดูแล้งกินระยะเวลานาน
ฤดูหนาว	เริ่มในเดือนพฤศจิกายน จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ อากาศไม่หนาวจัด เพราะอยู่ใกล้ทะเล

3.4 ประวัติความเป็นมา

พื้นที่ชุมชนตลาดน้ำท่าคา แต่ก่อนที่ยังไม่มีการขุดคลองนั้น ใช้ชื่อว่า “ท่านบท่าคา” ลักษณะของพื้นที่เป็นลำราง มีลำน้ำไหลผ่าน มีคลองท่าคาเป็นคลองสายสำคัญของหมู่บ้านที่พาดผ่านกลางหมู่บ้านในแนวทิศตะวันออก และตะวันตก ประมาณปี พ.ศ. 2500 ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 12 บ้านคลองขุดเจ๊ก มาขุดลำรางให้เป็นคลอง เพื่อปล่อยน้ำจืดเข้าไปทำสวนที่คลองขุดเจ๊ก และหลังจากนั้นจึงมีการขุดคลองเข้ามาเรื่อย เพื่อดึงน้ำเข้ามาใช้ในการทำสวน จนถึงคลองพันลา หรือคลองศาลา ซึ่งความกว้างของคลองไม่มากนักประมาณ 4 เมตร และใช้สัญจรกันต่อมา เชื่อกันว่าคลองพันลาที่ขุดนั้น นอกจากเพื่อการใช้แล้วยังเป็นการขุดเพื่อเชื่อมระหว่างคลองท่าคาไปตำบลสวนทุ่ง ในสมัยบ้านหมื่นพันลา จากการบอกเล่าจากผู้ใหญ่ สืบทอดกันว่า รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสอย่างไม่เป็นทางการถึง 2 ครั้ง และครั้งหนึ่งได้เคยขึ้นพักเสวยพระกระยาหารที่บ้านกำนันจันทร์ จันทร์ประภา ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบริเวณตลาดน้ำท่าคา จากการที่มีคลองต่าง ๆ ไหลผ่านทำให้ชุมชนแห่งนี้มีลักษณะพิเศษคือ การเดินทางของชาวบ้านนั้นนิยม

เดินทางโดยใช้เรือเป็นพาหนะ ซึ่งแม้ว่าภายหลังหน่วยงานราชการได้ทำถนนลาดยางเพื่อความสะดวกของคนในหมู่บ้านแล้วก็ตาม

กำเนิดของตลาดน้ำท่าคายังไม่มีหลักฐานชัดเจนแน่นอนว่าเกิดในช่วงปี พ.ศ.ใด แต่จากหลักฐานส่วนใหญ่สนับสนุนกันว่า ตลาดแห่งนี้ถือกำเนิดมา 100 กว่าปีแล้ว ลุงจตุญ เจือไทย วัย 73 ปี ประธานกลุ่มโฮมสเตย์ ผู้อาวุโส แห่งตลาดน้ำท่าคากล่าวว่าอายุของตลาดน้ำท่าคาอยู่ระหว่าง 70-80 ปี เพราะเริ่มมีมาพร้อมกับที่ลุงจตุญเกิดหรือก่อนหน้านั้นในส่วนของชื่อ "ท่าคา" นั้นเป็นชื่อเดิมที่เรียกกันมาตั้งแต่พื้นที่ของชุมชนยังเป็นลำกลางจนมาถึงการขุดคลอง และยังมีเรียกกันอยู่จนถึงปัจจุบันจากการสอบถามชาวบ้านถึงที่มานั้นแตกต่างกันไป ในความหมายแรกชาวบ้านบอกว่า แต่ก่อนลำกลางนั้นมีหญ้าคาเป็นจำนวนมากจึงเรียกบริเวณนี้ว่า "ท่าคา" ส่วนอีกความหมายมาจากการที่ตั้งเดิมของการค้าจะมีการนัดพบกันที่ "ท่านบท่าคา" และมีเรือมาค้าขายกันจำนวนมาก จนเรือติดขัดค้างคาลำคลองยาวเรื่อยมาจนถึงลำคลองพันลา จึงเป็นที่มาของชื่อว่า "ตลาดน้ำท่าคา"

ตลาดน้ำท่าคาปัจจุบันนั้นได้มีการย้ายสถานที่มาอย่างน้อย 3 ครั้ง โดยเริ่มจากท่านบท่าคา คลองขุดเจ๊ก และคลองพันลา โดยจากเดิมในปี พ.ศ. 2488-2489 มีการค้าขายเริ่มต้นกันที่บริเวณ "ท่านบท่าคา" ซึ่งเป็นลำกลางธรรมชาติ มีความยาวประมาณ 2 วา 8 ศอก สาเหตุจากการสร้างท่านบ เพื่อป้องกันการรุกของน้ำเค็ม สร้างมาประมาณ 70 ปีที่ผ่านมา ผู้ที่ริเริ่มคือ กำนันลพ บุญพลอด ในช่วงแรกการค้าขายต้องเงินหรือข้ามท่านบเข้ามา การค้าขายมีลักษณะของการแลกเปลี่ยนสินค้าที่ผลิตขึ้นเองในชุมชนและระหว่างชุมชน (Barter System) แต่มีสินค้าบางอย่างที่ต้องซื้อขายกันบ้าง เช่น พวกเนื้อสัตว์ต่าง ๆ

ภาพที่ 3.3 สินค้าที่ชาวบ้านนำมาขาย

ภาพที่ 3.4 บริเวณตลาดน้ำท่าคา

สินค้าทั้งหลายของชาวบ้านจะมีพ่อค้าแม่ค้ามาซื้อถึงบ้านจะมีสินค้าอีกส่วนหนึ่งที่ชาวบ้านนำไปขายแลกเปลี่ยนกับสินค้าชนิดอื่นที่นัดทำนบท่าคา (เป็นชื่อเรียกในสมัยนั้น) ชาวบ้านที่อยู่ที่ได้ทำนบลงไปจะนำน้ำตาลมะพร้าว (ปีก) และของทะเล มาขายแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านที่อยู่เหนือท่าคา ที่มีพวกผักสด ผลไม้ พริก หอม กระเทียม เป็นประจำ การเดินทางไปนัดทำนบท่าคาพวกที่อยู่ได้ทำนบจนถึงชาวแม่กลองริมทะเลจะพายเรือมาค้างคืนที่นัด บริเวณนัดทำนบจะมีแผงขายสินค้ามีหลังคาเรียบริ้ว ตั้งอยู่บนฝั่ง ส่วนพวกที่อยู่ส่วนเหนือท่าคา จะออกเดินทางตั้งแต่เช้ามืด ไปถึงนัดตั้งแต่ตี 5 เริ่มค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า ใครหมด หรือซื้อของได้ตามต้องการก็จะเดินทางกลับ ตลาดจะวายหมดคนประมาณบ่ายสามโมงเป็นประจำทุกครั้ง โดยกำหนด วันนัดทุกวันขึ้นและแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ ของทุกเดือน ซึ่งชาวบ้านจะนำพืชผลเกษตรนานาชนิดที่ปลูกไว้มาแลกเปลี่ยนกัน

ภาพที่ 3.5 สินค้าทางการเกษตร

“.....สมัยก่อนคนทะเลเอาของทะเลพวก กุ้ง หอย ปู ปลา มาแลกเปลี่ยนกับพวกผัก ผลไม้ บ้านไหนมีมะพร้าว บ้านไหนมีส้มโอ มีข้าวสาร มีหอยมีปลา ก็เอามาแลกเปลี่ยนกันโดยไม่ต้องใช้เงิน” (ป้าลัดดา บริบูรณ์ วัย 52 ปี อาชีพค้าขาย)

“ ตลาดน้ำท่าคา แต่ก่อนเป็นตลาดบก ชาวบ้านเขานัดขายของกันที่สันเขื่อน หมู่ 5 ใกล้เคียงปากอ่าว สมัยนั้นชาวเรือกับชาวสวนจะนำของมาขายแลกเปลี่ยนกัน ชาวเรือก็มี กุ้ง หอย ปู ปลา ส่วนชาวสวนก็มีพวก ผัก ผลไม้ เมื่อเริ่มเปิดตลาดขึ้นมากก็มีพ่อค้าแม่ค้านำสินค้าอื่น ๆ มาขายด้วย แต่ปัญหามันมีตรงที่จุดขายของที่เป็นสันเขื่อนนั้นขึ้น-ลง ลำบาก คนก็เลยมาแลกเปลี่ยนซื้อขายกันในน้ำแทน เกิดเป็นตลาดน้ำขึ้น แล้วก็มี การเปลี่ยนสถานที่ร้านเข้ามาเรื่อย ๆ จนปากอ่าวมาจบลงที่ปัจจุบัน ” (ลุงจรรยา เจือไทย วัย 73 ปี (www.muang thai.com 17/7/50)

การที่ชาวบ้านนัดขายของกันตามกำหนด ช้างขึ้นช้างแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ นั้น เป็นการนัดพบกัน 5 วันต่อ 1 ครั้ง ไม่รู้เหตุผลที่แน่นอน แต่จากการเก็บข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในชุมชนพบว่าเพื่อทั้งนี้เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงวันสำคัญทางศาสนา ให้ชาวบ้านได้มีเวลาไปทำบุญ นอกจากนั้นผู้อาวุโสท่านหนึ่งได้ให้ความกระจ่างว่า วิถีชีวิตของชุมชนในแถบนี้เกี่ยวข้องกับสายน้ำ เดินทางโดยเรือ สังเกตการขึ้นลงของน้ำเวลาน้ำขึ้น ภาษาดั้งจะเรียกว่าน้ำเกิด ส่วนเวลาน้ำลงเรียกว่า น้ำตาย ช่วงช้างขึ้นช้างแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ เป็นเวลาที่น้ำสมดุลคือมีระดับการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุดเหมาะแก่การสัญจรทางเรือ

ต่อมาเมื่อมีชุมชนหนาแน่นตามบริเวณริมคลอง การเพาะปลูกพืชพันธุ์ต่าง ๆ มีมากขึ้น ประชากรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ทำสวน ยาจัด ปลูกหอม กระเทียม พริกสด ข้าวโพด ถั่วเหลือง มีการทำนา โดยปลูกข้าวในท้องร่อง และปลูกมะพร้าวบนคันร่องสวน สินค้าจึงมีมากขึ้นเหลือเพียงพอที่จะนำออกมาแลกเปลี่ยนกันเพิ่มมากขึ้น รวมไปถึงมีการขุดคลอง เชื่อมเส้นทางต่าง ๆ การเดินทางสัญจรทางน้ำสะดวกสบายขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีการขุดคลองขุดเจ๊กโดยชาวจีนเพื่อนำน้ำจืดไปทำสวนที่มีความยาว 4 กิโลเมตร กว้าง 6 เมตร ทำให้มีการค้าขายเพิ่มมากขึ้น จนถึงคลองขุดเจ๊ก ซึ่งชาวบ้านยังคงใช้ชื่อว่า "นัดทำนบท่าคา" และกำหนดวันนัดเช่นเดิม การค้าขายก็ยังคงเป็นไปในบทบาทการแลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตรเป็นหลัก

จากนัดทำนบเรือก็จะติดร่นมาเรื่อย ๆ ตามลำคลองท่าคา เพราะพ่อค้าแม่ค้ามาดักซื้อสินค้าก่อนถึงนัดในที่สุดก็จะมาติดตลาดเป็นกลุ่มเป็นก้อนที่คลองพันลาหรือคลองศาลา นับตั้งแต่ราวปีพ.ศ. 2500 จะมีเรือทุกลำคลองเดินทางมาค้าขายเป็นจำนวนมากทุกวันนัด กลายเป็นตลาดน้ำท่าคาในปัจจุบัน ซึ่งคลองพันลาหรือคลองศาลาเป็นคลองที่ขุดขึ้นต่อจากคลองขุดเจ๊ก มีความยาวประมาณ 350 เมตร กว้างประมาณ 6 เมตรและยังเป็นคลองที่ขุดเชื่อมต่อกับคลองบ้านใต้เพื่อเชื่อมเส้นทางไปยังตลาดน้ำดำเนินสะดวกจังหวัดราชบุรี นอกจากนั้นจากการท่องเที่ยวของคนเก่าแก่ที่กล่าวถึงการเกษตรย้ายสถานที่จากบริเวณทำนบท่าคาหมู่ 5 ปัจจุบันมาบริเวณ หมู่ 2 ทั้งนี้เพราะ หมู่ 5 อยู่ค่อนข้างทางด้านนอก มีระยะทางที่ห่างออกไป ชาวบ้านที่อยู่ก่อนหมู่ 5 จะสามารถเลือกสินค้าได้ก่อน เมื่อเรือมาถึงที่ท่าจะเหลือสินค้าน้อยด้วยคุณภาพ ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการย้ายมาที่บริเวณหมู่ 2 ในปัจจุบันเพราะอยู่กึ่งกลางให้ทุกคนมีโอกาสแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าต่าง ๆ กัน (กอบกุล ศรีวงศ์เจริญ, 2545)

ภาพที่ 3.6 ตลาดน้ำโบราณ

ชาวบ้านที่อยู่ริมคลองพันลาและบริเวณตลาดน้ำที่อยู่ในหมู่ที่ 2 หลังคลองศาลา เป็นหมู่บ้านที่ตั้งติดกับริมคลอง แต่ละบ้านจะมีศาลาริมน้ำ เพื่อนั่งพักผ่อนหรือรอแม่ค้าพายเรือมาขายของ นั่งพักผ่อน ทอดดูแลงเปลี่ยนสินค้า ซื้อขายสินค้าทางเรือ ชาวบ้านจึงตั้งชื่อว่า “บ้านคลองศาลา” แต่เดิมในอดีตชาวบ้านหมู่ที่ 2 บ้านคลองศาลาเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตเหมือนชาวไทยทั่วไป ลักษณะที่ตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยบริเวณนี้จะเป็นเครือญาติเดียวกันและรู้จักกันทั่วทั้งสองฝั่งคลอง สมาชิกหมู่ที่ 2 นิยมตั้งบ้านเรือนริมน้ำเพื่อความสะดวกสบายในการใช้น้ำอุปโภคบริโภค และให้เป็นการคมนาคมพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอาศัยแรงงานในหมู่บ้านที่น้องในการทำการเกษตร

การจัดตลาดน้ำในบริเวณนี้ทำกันได้โดยสะดวก เรือที่ใช้ส่วนใหญ่แม่ค้าจะใช้เรือลำปั้นเรืออีแปะ ราคาประมาณ 5,600 บาทต่อลำ โดยพายเรือมาพบกันนำสินค้ามาขายมีเรือที่ใช้เครื่องยนต์อยู่บ้างแต่เป็นจำนวนน้อย นักท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียงนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวและมาหาซื้อสินค้าทางการเกษตร กิจกรรมนี้จึงดำเนินเรื่อยมาคงความเป็นอมตะเป็นเสน่ห์ของตลาดน้ำแบบโบราณ แต่เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2525 มีการตัดถนนผ่านทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านชุมชนท่าศาลาเปลี่ยนแปลงไปบ้างจากเดิมที่เคยคึกคักมานานและเคยเป็นเสมือนสายธารแห่งชีวิตของชาวชุมชน เริ่มซบเซาลง ชาวบ้านหันไปค้าขายกันที่ตลาดบกเหลือเพียงผู้ที่ยังคงดำรงชีวิตและผูกพันกับสายน้ำแห่งนี้เท่านั้น โดยชาวบ้านที่ยังคงใช้ชีวิตแบบเดิมยังคงพายเรือมาขายของซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้า เป็นผลผลิตจากสวนในละแวกนั้น อาทิ กล้วย มะพร้าว ส้มโอ น้ำตาล มะพร้าว มะนาว รวมทั้งพวกหอม กระเทียม อาหารทะเลบางอย่าง เช่น ปลาหมึกแห้ง รวมไปถึงอาหาร ขนม แบบดั้งเดิม

ภาพที่ 3.7 ชาวบ้านนำสินค้ามาแลกเปลี่ยนซื้อขายในวันที่มีนัด

แม้วันนี้ความคึกคักของตลาดน้ำท่าคาจะลดน้อยลงกว่าเดิม เหลือเพียงผู้เฒ่าผู้แก่และเด็กที่ยังคงดำรงชีวิตในรูปแบบเดิมที่ยึดถือและปฏิบัติมานานกว่า 100 ปี แต่ก็ยังคงเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากบริเวณใกล้เคียงให้มาเยี่ยมชม อย่างไรก็ตาม ผู้ใหญ่และชาวบ้านบริเวณชุมชนยังคงมีมติที่จะจัดตลาดอยู่ตลอดไป แม้จะไม่ได้ได้รับความนิยมเท่าแต่ก่อน ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวบ้านทำคาร์กษาวิถีชีวิตแบบเดิม ๆ เพื่อพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมและชูความเป็นไทยในสายตาของนักท่องเที่ยวด้วย โดยในปี พ.ศ. 2541 ตลาดน้ำท่าคาได้รับการส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ยังคงสภาพชีวิตพื้นบ้านดั้งเดิมไว้โดยยังคงกำหนดวันนัดเช่นเดิมและต่อมาทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้กำหนดวันนัดเพิ่มขึ้นจากเดิมคือวันจันทร์และวันอาทิตย์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว แต่ไม่ประสบผลสำเร็จนักเพราะมีแม่ค้าน้อย จึงได้ยกเลิกไปในที่สุด

“ผมก็เคยพยายามเปลี่ยนเป็นเสาร์ - อาทิตย์ แต่พวกเขาก็ไม่ยอมเปลี่ยน แม่ค้าก็ไม่มาทำยังไงก็ไม่มา ทำอะไรก็ได้ไม่ได้ เคยให้ทุนแม่ค้าร้านละ 1,000 บาทเอาของมาขายเอากำไร แต่แม่ค้าก็ยังไม่เอา แต่ถ้าบางครั้งเกิดไปตรงกับวันเสาร์ วันอาทิตย์ก็ดี เพราะเขาจะขายดี พวกแม่ค้าเขาก็จะรู้ว่าถ้าข้างขึ้นข้างแรมตรงกับเสาร์ - อาทิตย์ เขาก็จะเตรียมของขายไว้เยอะ แต่ถ้าปกติให้เตรียมมาขายเสาร์ - อาทิตย์ พวกเขาจะไม่มา ก็เลยต้องปล่อยให้ตามวิถีของเขาแบบนี้ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่” ลุงจรรยาบอกพร้อมกับยังบอกอีกว่าการนัดขายของตลาดน้ำท่าคาโดยดูวันจากข้างขึ้น ข้างแรมแบบนี้ ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ที่ดีของตลาดน้ำท่าคา ซึ่งหาไม่ได้จากที่ไหนในประเทศไทยอีกแล้ว

“อยากให้มีนัดเสาร์-อาทิตย์บ้าง เพราะคนส่วนมากหยุดเสาร์-อาทิตย์ จึงได้คนในจังหวัดเดียวกันมาซื้อเท่านั้นเอง นักท่องเที่ยวจริง ๆ จึงไม่ค่อยมี” กัลยา (นักท่องเที่ยว)

“ไม่ต้องบรรยายก็อธิบายได้ว่าอธยาสัยน้ำใจไมตรีมีอยู่มาก ๆ

.....อยากได้ต้นลำพูไปปลูกเพื่อจูงใจนักท่องเที่ยวกลับบ้าน

.....อยากได้ตลาดน้ำวันเสาร์-อาทิตย์

.....อยากให้มีขนมอร่อย ๆ จากผลิตภัณฑ์มะพร้าว

ขอขอบคุณคุณลุงเล็ก คุณทวีป ลุงทรัพย์.....ที่ดูแลอย่างดี” อาจารย์บุปผา (มศว.)

นอกจากนี้ลุงจรรยา ยังได้ฝากข้อคิดทิ้งท้ายไว้ด้วยว่า “ผมขอวิงวอนว่าคนรุ่นใหม่หรือรุ่นเก่า ก็ดี หากว่าได้ยินคำว่าข้างขึ้นข้างแรมให้มองย้อนหลังถึงคำของรุ่นพ่อรุ่นแม่เราว่าให้คงไว้ ผมว่าของโบราณมันไม่เสียหายหรอกครับ และอยากเชิญชวนให้ทุกคนมาเที่ยวที่ตลาดน้ำท่าคาด้วย” (ลุงจรรยา เจือไทย ประธานกลุ่ม กองทุนหมู่บ้านและกลุ่มโฮมสเตย์)

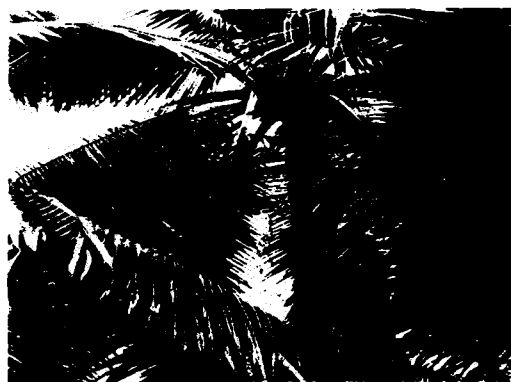
3.5 ประชากร และการประกอบอาชีพ

จากการคำนวณการสร้างทำนบท่าคาเมื่อประมาณ 70 ปี สันนิษฐานว่า ชุมชนนี้คงมีอายุไม่ต่ำกว่า 100 ปี ดังนั้นประชากรที่อยู่ในพื้นที่ นอกจากเป็นประชากรดั้งเดิมแล้วส่วนใหญ่อพยพย้ายมาจาก จังหวัดราชบุรี อำเภอดำเนินสะดวกและจังหวัดเพชรบุรี ส่วนใหญ่เป็นชาวไทย-พุทธ มีจำนวน 392 คน แยกเป็นชาย 186 คน หญิง 206 คน ทั้งหมด 104 หลังคาเรือน โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อคน/ปี 34,688 บาท (จปฐ. ปี 2550)

อาชีพส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ของพื้นที่เป็นเกษตรกรชาวสวน อาทิเช่น สวนมะพร้าว ฝรั่ง ลำไย ลิ้นจี่ รองลงมาคืออาชีพรับจ้างทั่วไปและรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนี้แล้วยังมีอาชีพอื่น ๆ อีก เช่น รับราชการ พนักงานบริษัทเอกชน เป็นต้น ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรคือปลูกพืชล้มลุกทุกชนิด ที่มีชื่อมาก ได้แก่ หอม กระเทียม พริกสด พริกแห้ง ปลูกข้าวโพด ถั่วลิสง ถั่วเหลือง ถึงฤดูกาลทำนาก็จะปลูกข้าวในท้องร่อง บนหลังร่องจะปลูกพืชล้มลุกต่าง ๆ และทำยาจืด (ยาจืด เป็นพืชที่มีลักษณะคล้ายยาสูบ ใช้ใบมาหั่นแล้วล้างนำไปเกลี่ยบนแผงไม้ตากแดดให้แห้ง จะได้ยาจืดเป็นฝอยสีน้ำตาลอ่อนไม่ฉุนมีกลิ่นหอมเล็กน้อย ใช้กินกับหมาก) ส่วนพืชอื่นจะมีการเก็บเกี่ยวตามฤดูกาล สินค้าทั้งหลายของชาวบ้านจะมีพ่อค้าแม่ค้ามาซื้อถึงบ้าน มีสินค้าส่วนหนึ่งที่ชาวบ้านนำไปขายและเปลี่ยนกับสินค้าชนิดอื่นที่นัดทำนบ

ท่าคาเป็นชื่อเรียกในสมัยนั้น ชาวบ้านที่อยู่ใต้ท่านบลงไปจะนำน้ำตาลมะพร้าว (น้ำตาลปึก) และของทะเลมาขายแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านที่อยู่เหนือท่านบท่าคาที่มีพวกผักสด ผลไม้ พริกหอม กระเทียม กันเป็นประจำ

ผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงในหมู่บ้านเป็นผลิตภัณฑ์น้ำตาลมะพร้าวซึ่งกลุ่มแม่บ้านตลาดน้ำท่าคาได้มีการรวมเป็นเครือข่ายทั้งหมู่บ้าน โดยในปี พ.ศ. 2546 ได้รับการคัดเลือกในระดับประเทศ 4 ดาวและในปี พ.ศ. 2547 ได้รับการคัดเลือกในระดับประเทศ 5 ดาว นอกจากนั้นยังมีผลิตภัณฑ์จักสานซึ่งทำจากก้านมะพร้าว เป็นกลุ่มจักสานก้านมะพร้าวท่าคา และผลิตภัณฑ์ขนมไทย ที่มีส่วนผสมหลักคือ มะพร้าว อาทิ ขนมถ้วย เป็นต้น

ภาพที่ 3.8 ชาวบ้านป็นพะองเพื่อเก็บน้ำตาล

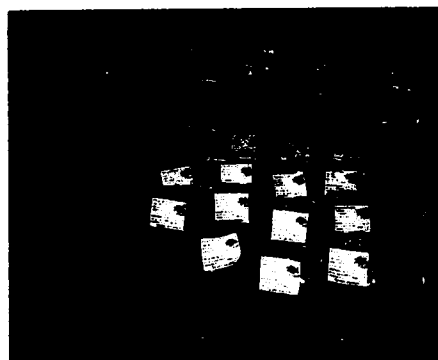
ภาพที่ 3.9 ชาวบ้านสวนใหญ่ปลูกต้นมะพร้าวบนร่องสวน

อย่างไรก็ตามในอดีตอาชีพดั้งเดิมจะทำนาปรังเป็นหลัก โดยเริ่มทำนาในฤดูหนาว เดือน 1 เดือน 2 ร่วมกับปลูกไม้ล้มลุก เช่น มันสำปะหลัง ยาเส้น แต่อาชีพดังกล่าวได้สูญหายไปเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมจากการที่น้ำเค็มได้รุกเข้ามาตามคลองต่าง ๆ ทำให้ชาวบ้านเปลี่ยนมาทำสวนมะพร้าว สวนตาล เกือบทุกบ้านเพราะเป็นต้นไม้ที่มีความคงทนต่อสภาพแวดล้อมเดิมได้ จึงกลายมาเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านในปัจจุบัน โดยปลูกมะพร้าวบนร่องสวน เป็นมะพร้าวเก็บลูกและมะพร้าวทำน้ำตาลทั้งหมด แต่การทำสวนตาลเป็นอาชีพที่เหน็ดเหนื่อย และลำบากเพราะต้องตื่นแต่เช้า เพื่อนำน้ำตาลมาเคี้ยว รวมทั้งมีความเสี่ยงและอันตรายจากการตกต้นมะพร้าวประกอบกับในช่วงปี พ.ศ. 2530 - พ.ศ. 2545 มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมาก ชาวสวนบางส่วนโดยเฉพาะคนรุ่นหนุ่มสาวจึงหันเหไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียงเช่น สมุทรสาคร ราชบุรี กรุงเทพฯ ผลที่เกิดขึ้นทำให้แรงงานภาคเกษตร

ลดลง ชาวสวนบางส่วนจึงเลิกทำตาลเหลือเพียงส่วนน้อยทำให้น้ำตาลมีราคาสูงขึ้น ชาวบ้านหันไปปลูกมะพร้าวเล็กแทนเพื่อขายเป็นมะพร้าวอ่อนและขายมะพร้าวแก่หรือหัวแทนบางส่วนก็จะปลูกฝรั่ง ชมพู่ ลำไย ส้มโอ เป็นต้น

ภาพที่ 3.10 การเคี้ยวน้ำตาลมะพร้าว

ภาพที่ 3.11 ผลิตภัณฑ์น้ำตาลมะพร้าว

3.6 แหล่งน้ำ

จากลักษณะพื้นที่ของชุมชนท่าคาซึ่งมีลำคลองหลายสายไหลผ่านคือ คลองพลับ คลองตรง คลองสวนร่อง คลองสวนทุ่ง คลองซุดเจ๊ก คลองบ้านใต้ คลองวัดมณีสวรรค์ คลองมะขวิด คลองบางกิง คลองท่าคา คลองต่าง ๆ เหล่านี้เป็นคลองที่มีเส้นทางเชื่อมต่อกัน ซึ่งชาวบ้านใช้เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อกันระหว่างแต่ละหมู่บ้านในเขตชุมชนท่าคา นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นจากโครงการของรัฐอีกจำนวน 4 โครงการ คือ ระบายหมู่บ้าน โครงการพัฒนาแหล่งน้ำระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านแบบ ก และระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านแบบ ข ซึ่งมีอยู่ในแต่ละหมู่บ้านดังนี้

1. ระบบน้ำสะอาดจำนวน 1 แห่ง (หมู่ที่ 5)
2. ระบบน้ำสะอาดจำนวน 1 แห่ง (หมู่ที่ 6)
3. ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านมาตรฐาน ก (หมู่ที่ 6)
4. ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านมาตรฐาน ข (หมู่ที่ 1)
5. ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านมาตรฐาน ข (หมู่ที่ 3)
6. ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านมาตรฐาน ข (หมู่ที่ 4)
7. ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านมาตรฐาน ข (หมู่ที่ 5)
8. ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านมาตรฐาน ข (หมู่ที่ 10)
9. ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านมาตรฐาน ข (หมู่ที่ 12)

3.7 การปกครอง

ชุมชนตลาดน้ำท่าคาคั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลท่าคา อำเภอบ้านแพ้ว ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ใหญ่จู่ไร เทียมสมชาติ และอยู่ภายใต้การควบคุมขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา ซึ่งได้รับการยกย่องขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคาเมื่อพ.ศ.2539 โดยมีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมด 37 คน เป็นชาย 34 คนหญิง 3 คน องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบงานทางด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ถนน สะพาน การบำรุงรักษาการสัญจรทางน้ำและทางบก การรักษาความสะอาด และอีกส่วนที่สำคัญคืองานด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวในบริเวณตลาดน้ำท่าคา โดยยึดนโยบายที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งยึดหลักจุดขายของวัฒนธรรมประเพณีทางน้ำที่สืบทอดกันมาแต่อดีต

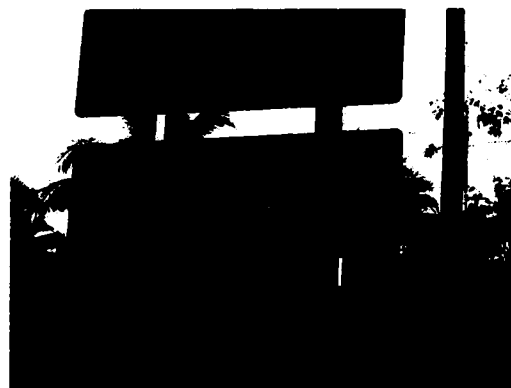
ผลงานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าคาที่ได้ดำเนินการแล้วในปีงบประมาณ 2540 ในส่วนที่เกี่ยวกับงานส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำท่าคา มีดังนี้

- จัดตั้งงบประมาณเพื่อจ้างคนงานในการดูแลและทำความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยยังบริเวณตลาดน้ำท่าคา
- จัดหาอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการทำความสะอาด เช่น ถังขยะ ไม้กวาด อุปกรณ์ในการตกแต่งไม้ประดับและวัสดุอุปกรณ์ในการรักษาและทำความสะอาดห้องน้ำทั้งหมด พร้อมทั้งจัดเจ้าหน้าที่ในการดูแลรักษาความสะอาดห้องน้ำ
- จัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำท่าคา
- จัดทำป้ายบอกทางแบบมาตรฐานเพื่อติดตั้งตามจุดเลี้ยว จุดตัดของถนนต่าง ๆ ที่เข้าสู่ตลาดน้ำท่าคา
- ประชาสัมพันธ์ให้มีการรักษาความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งกับการท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่
- ประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำท่าคา
- องค์การบริหารส่วนตำบลท่าคายังได้จัดตั้งงบประมาณในส่วนที่เกี่ยวกับงานส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำท่าคาไว้ในข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปีในลักษณะรายจ่ายผูกพันต่อปี

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าคาเสมือนกับเป็น
ตัวกลางที่คอยประสานด้านการท่องเที่ยวระหว่างการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและชาวบ้านใน
ชุมชนตลาดน้ำท่าคา การนำโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวจากหน่วยงานทางภาครัฐนั้น
จะอยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา

ภาพที่ 3.12 ป้ายรณรงค์การทิ้งขยะในบริเวณชุมชน

ภาพที่ 3.13 ป้ายบอกทาง

3.8 สาธารณูปโภค

องค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา มีหน้าที่รับผิดชอบงานทางด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน
เช่น การคมนาคม การไฟฟ้า โทรคมนาคม สาธารณสุข ซึ่งมีรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

3.8.1 ถนน

- ถนนลาดยางจำนวน 7 สาย ได้แก่
 1. ถนนลาดยางสายบางใหญ่ - บางสะไ้
 2. ถนนลาดยางสายบ้านปรก - บางปิ่น
 3. ถนนลาดยางสายท่าคา - บ้านดอนสาม
 4. ถนนลาดยางสายบ้านตะโหนดราย - บ้านคลองพลับ
 5. ถนนลาดยางเข้าหมู่ 10 ตำบลท่าคา
 6. ถนนลาดยางสายวัดมณีสวรรค์ - ท่าคา
 7. ถนนลาดยางสายบ้านนายผล ธนิกุล หมู่ที่ 4
 8. ถนนลาดยางศาลตาขุน หมู่ที่ 5
 9. ถนนลาดยางเข้าหมู่ 4 ตำบลท่าคา

ภาพที่ 3.14 ถนนลาดยางเข้าหมู่บ้าน

- ถนนคอนกรีตเสริมเหล็กจำนวน 5 สาย กรมทางหลวงรับผิดชอบ ได้แก่
 1. ถนนคอนกรีตเสริมเหล็กเข้าหมู่ที่ 1
 2. ถนนคอนกรีตเสริมเหล็กเข้าหมู่ที่ 2
 3. ถนนคอนกรีตเสริมเหล็กเข้าหมู่ที่ 10
 4. ถนนคอนกรีตเสริมเหล็กเข้าหมู่ที่ 12
 5. ถนนคอนกรีตเสริมเหล็กเข้าโรงเรียนวัดมณีสวรรค์ หมู่ที่ 4
- ถนนผิวจราจรหินคลุกจำนวน 7 สาย (อบต.ท่าคารับผิดชอบ)
 1. ถนนผิวจราจรหินคลุกเข้าหมู่ที่ 10 จำนวน 2 สาย
 2. ถนนผิวจราจรหินคลุกเข้าหมู่ที่ 12 จำนวน 1 สาย
 3. ถนนผิวจราจรหินคลุกเข้าหมู่ที่ 2 จำนวน 2 สาย
 4. ถนนผิวจราจรหินคลุกเข้าหมู่ที่ 6 จำนวน 1 สาย
 5. ถนนผิวจราจรหินคลุกเข้าหมู่ที่ 5 จำนวน 1 สาย
 6. ถนนผิวจราจรหินคลุกเข้าหมู่ที่ 11 จำนวน 1 สาย
 7. ถนนผิวจราจรหินคลุกเข้าหมู่ที่ 4 จำนวน 1 สาย

การคมนาคมทางถนนที่ตัดเข้าสู่ชุมชนเขตตำบลท่าคานั้นได้สร้างความสะดวกสบายให้ชาวบ้านในการเดินทางติดต่อกันมากขึ้น รวมทั้งยังนำความเจริญในด้านต่าง ๆ มาสู่ชุมชนอีกเป็นจำนวนมาก แต่ทางตรงข้ามกระแสความเจริญที่เข้ามากลับต้องแลกเปลี่ยกับการเผยแพร่เอกลักษณ์ของชุมชนสู่ภายนอก

3.8.2 การไฟฟ้า

ทั้ง 12 หมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้ดังนี้

- หมู่ที่ 1 จำนวนประชากรที่ใช้ไฟฟ้า จำนวน 53 ครัวเรือน
- หมู่ที่ 2 จำนวนประชากรที่ใช้ไฟฟ้า จำนวน 103 ครัวเรือน
- หมู่ที่ 3 จำนวนประชากรที่ใช้ไฟฟ้า จำนวน 52 ครัวเรือน
- หมู่ที่ 4 จำนวนประชากรที่ใช้ไฟฟ้า จำนวน 113 ครัวเรือน
- หมู่ที่ 5 จำนวนประชากรที่ใช้ไฟฟ้า จำนวน 116 ครัวเรือน
- หมู่ที่ 6 จำนวนประชากรที่ใช้ไฟฟ้า จำนวน 93 ครัวเรือน
- หมู่ที่ 7 จำนวนประชากรที่ใช้ไฟฟ้า จำนวน 70 ครัวเรือน
- หมู่ที่ 8 จำนวนประชากรที่ใช้ไฟฟ้า จำนวน 120 ครัวเรือน
- หมู่ที่ 9 จำนวนประชากรที่ใช้ไฟฟ้า จำนวน 79 ครัวเรือน
- หมู่ที่ 10 จำนวนประชากรที่ใช้ไฟฟ้า จำนวน 64 ครัวเรือน
- หมู่ที่ 11 จำนวนประชากรที่ใช้ไฟฟ้า จำนวน 67 ครัวเรือน
- หมู่ที่ 12 จำนวนประชากรที่ใช้ไฟฟ้า จำนวน 66 ครัวเรือน

3.8.3 โทรคมนาคม

มีตู้โทรศัพท์สาธารณะ จำนวน 17 แห่ง

1. ตู้โทรศัพท์สาธารณะตั้งอยู่บริเวณตลาดน้ำท่าคาคาหมู่ที่ 2
 2. ตู้โทรศัพท์สาธารณะตั้งอยู่บริเวณหน้าวัดเทพประสิทธิ์คณาวาส หมู่ที่ 1
 3. ตู้โทรศัพท์สาธารณะตั้งอยู่บริเวณโรงเรียนวัดเทพประสิทธิ์คณาวาส
 4. ตู้โทรศัพท์สาธารณะตั้งอยู่บริเวณโรงเรียนวัดมณีสวรรค์
- ส่วนที่เหลือตั้งอยู่บริเวณบ้านผู้ใหญ่บ้านของทุกหมู่บ้าน ตำบลท่าคาคา

3.8.4 สาธารณสุข

สถานีนอนามัยประจำตำบล จำนวน 2 แห่ง

1. สถานีนอนามัยบ้านคลองศาลา หมู่ที่ 2
2. สถานีนอนามัยคลองพลับ หมู่ที่ 7

3.8.5 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ในบริเวณพื้นที่ไม่มีสถานีตำรวจ มีป้อมตำรวจชุมชน 1 แห่ง และมีศูนย์สายตรวจประจำตำบลตั้งอยู่ที่โรงเรียนอนุบาลอัมพวาและบริเวณชุมชนไม่มีสถานีดับเพลิง ซึ่งชุมชนต้องการดับเพลิงเพื่อใช้ในยามฉุกเฉินโดยอาจติดตั้งบริเวณร้านค้าที่ติดตั้งหอกระจายข่าวของชุมชน บริเวณตลาดน้ำท่าคา

อย่างไรก็ดีการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์และระบบสาธารณูปโภคทั้งหลายในชุมชนตลาดน้ำเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นนั้นได้รับความร่วมมือจากองค์กรหลายฝ่าย ทำให้เกิดโครงการต่าง ๆ มากมาย เช่น โครงการคลองสวย-น้ำใส โครงการอนุรักษ์หิ้งห้อยและปายายคลอง และโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์สองฝั่งลำคลอง โดยมีศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบลท่าคาเข้าร่วมกันหน่วยงานอื่น ๆ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา สาธารณสุขตำบลท่าคา อาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม โรงเรียนเทพสุวรรณชาฎวิทยา เป็นต้น

3.8.6 แหล่งน้ำธรรมชาติ

ลำคลอง จำนวน 10 สาย

1. คลองท่าคา
2. คลองศาลา
3. คลองขุดแจ็ก
4. คลองบ้านไต้
5. คลองวัดมณีสวรรค์
6. คลองพลับ
7. คลองมะขวิด
8. คลองบางกึ่ง
9. คลองสวนทุ่ง

10. คลองตรง

3.8.7 แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

ประปาหมู่บ้าน โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้าน

1. ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านมาตรฐาน ก หมู่ที่ 4
ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 โรงเรียนวัดมณีสวรรค์ ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา
2. ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านมาตรฐาน ก หมู่ที่ 5
ตั้งอยู่ หมู่ที่ 5 บ้านคลองท่าคา ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา
3. ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านมาตรฐาน ก หมู่ที่ 6
ตั้งอยู่ หมู่ที่ 6 บ้านคลองคูใหญ่ป้อม ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา
4. ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านมาตรฐาน ก หมู่ที่ 8
ตั้งอยู่ หมู่ที่ 8 อนามัยคลองพลับ ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา
5. ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านมาตรฐาน ก หมู่ที่ 9
ตั้งอยู่ หมู่ที่ 9 บ้านปลายคลองตรง ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา
6. ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านมาตรฐาน ก หมู่ที่ 10
ตั้งอยู่ หมู่ที่ 10 สำนักหลวงพ่อบ้านแหลม อำเภออัมพวา
7. ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านมาตรฐาน ข หมู่ที่ 1
ตั้งอยู่ หมู่ที่ 1 วัดเทพประสิทธิ์คณาวาส ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา
8. ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านมาตรฐาน ข หมู่ที่ 3
ตั้งอยู่ หมู่ที่ 3 บ้านคลองบ้านใต้ ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา
9. ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านมาตรฐาน ข หมู่ที่ 4
ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 บ้านคลองวัดมณีสวรรค์ ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา
10. ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านมาตรฐาน ข หมู่ที่ 5
ตั้งอยู่ หมู่ที่ 5 บ้านคลองท่าคา ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา
11. ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านมาตรฐาน ข หมู่ที่ 10
ตั้งอยู่ หมู่ที่ 10 บ้านคลองบางกึ่ง ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา
12. ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านมาตรฐาน ข หมู่ที่ 12
ตั้งอยู่ หมู่ที่ 12 บ้านคลองท่าคา ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา
13. ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านของกรมอนามัย

- ตั้งอยู่ หมู่ที่ 2 บ้านคลองศาลา ตำบลท่าคา
14. ดั่งเก็บน้ำฝน ๘.99 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา
15. ดั่งเก็บน้ำฝน ๘.99 หมู่ที่ 12 ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา

3.9 การศึกษา

ในอดีตก่อนการศึกษาภาคบังคับยังไม่ปรากฏ สถาบันครอบครัวและเครือญาติมีหน้าที่ในการอบรมบ่มนิสัยและถ่ายทอดกฎระเบียบทางสังคมแก่บุตรหลานของตนตามความเหมาะสม จนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่หรือมีครอบครัวของตนเอง เช่น ผู้ชายหลังจากอายุครบ 20 ปีแล้วก็จะเข้าไปอุปสมบทเพื่อศึกษาอบรมทางจิตใจจากวัด ซึ่งในสมัยก่อนถือว่าผู้ชายคนใดผ่านขั้นตอนนี้แล้วถือว่าเป็นคนที่มีความพร้อมในการเป็นผู้นำทางครอบครัว สำหรับผู้หญิงจะได้รับการอบรมในงานบ้านงานเรือนต่าง ๆ จากมารดาให้เตรียมพร้อมที่จะมีครอบครัวต่อไป

ในชุมชนท่าคามีการศึกษาอบรมบุตรหลานแบบเดียวกันกับที่ได้กล่าวมาแล้ว คือส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของพ่อและแม่ อย่างไรก็ตามการศึกษาจากครอบครัวในสมัยก่อนส่วนใหญ่จำกัดอยู่ในเรื่องของเศรษฐกิจการทำมาหากิน การช่วยเหลืองานครอบครัวโดยได้รับการปลูกฝังแต่เยาว์วัย แต่ภายหลังปี พ.ศ. 2465 ได้มีพระราชบัญญัติประถมศึกษาเกิดขึ้น สถาบันการศึกษาคือโรงเรียนได้เข้าไปเปิดทำการสอนในชุมชน ซึ่งโรงเรียนที่เปิดสอนแห่งแรกคือ "โรงเรียนวัดเทพประสิทธิ์" เริ่มแรกเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วก็ออกมาช่วยครอบครัวประกอบอาชีพจากข้อมูลดังกล่าวพบว่าชาวบ้านในรุ่นอายุ 45 ปีขึ้นไปส่วนมากมักได้รับการศึกษาภาคบังคับเพียงระดับ ป.4 เท่านั้น

ในปัจจุบันตำบลท่าคามีสถาบันพัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 มีนักเรียนจำนวน 57 คน มีผู้ช่วยครูดูแลเด็กอนุบาลและปฐมวัย จำนวน 2 คน มีโรงเรียน 3 แห่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 2 แห่ง คือ โรงเรียนวัดเทพประสิทธิ์คณาวาส ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 มีนักเรียน 331 คน มีครู 13 คน โรงเรียนวัดมณีธรรม ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 มีนักเรียน 59 คน ครู 5 คน และโรงเรียนมัธยมศึกษาจำนวน 1 แห่ง คือ โรงเรียนวัดเทพสุวรรณชาฎวิทยา ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 มีนักเรียน 233 คน มีครู 15 คน หลังจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนวัดเทพสุวรรณชาฎวิทยาแล้วก็เข้าไปศึกษาต่อยังโรงเรียนในตัวจังหวัดสมุทรสงคราม หรือราชบุรี นครปฐม บ้างก็เข้ามาศึกษาต่อในกรุงเทพมหานครทั้งระดับมหาวิทยาลัยหรืออาชีวศึกษาและในบริเวณชุมชนมีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 4 แห่ง หมู่ที่ 1, 2, 9 และ 10 โดยอบต. ท่าคา รับผิดชอบการจัดซื้อ

หนังสือพิมพ์แห่งละ 2 ฉบับ/วัน สำหรับบทบาทของสถาบันครอบครัวเรื่องการปลูกฝังค่านิยมในการประกอบอาชีพ ตามพ่อแม่เริ่มลดความสำคัญลง ผลอย่างต่อเนืองที่เกิดตามมาจากการที่ได้เรียนหนังสือสูงขึ้นและมีโอกาสได้รับค่านิยมทางสังคมมากขึ้นนั้นมีผลต่อการย้ายออกไปเพื่อประกอบอาชีพอื่นนอกจากอาชีพทำสวนและการค้าขายเพราะคนที่ได้รับการศึกษาระดับอาชีวศึกษาหรือระดับมหาวิทยาลัยจะประกอบอาชีพตามที่ตนได้รับการศึกษาดังกล่าวในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดต่าง ๆ ในเขตปริมณฑล

3.10 การคมนาคม

พื้นที่ของชุมชนตลาดน้ำท่าคาเป็นที่ราบลุ่มมีลำคลองที่สำคัญคือ "คลองพันลา" ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญของชาวบ้านในการเดินทางและการติดต่อค้าขายกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันโดยอาศัยเรือพายเป็นสำคัญ จากคลองพันลามีทางน้ำลัดไปถึงคลองศรีสุราษฎร์ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี รวมทั้งยังเป็นคลองที่เชื่อมกับแม่น้ำแม่กลองจึงสามารถเดินทางด้วยเรือติดต่อกันถึงทั้งจังหวัดราชบุรี สมุทรสงครามและสมุทรสาคร และมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 325 (สมุทรสงคราม-บางแพ) ตัดผ่านเพื่อให้เดินทางจากจังหวัดสมุทรสงครามไปยังจังหวัดราชบุรีได้สะดวกยิ่งขึ้น ภายหลังได้มีการตัดถนนลาดยางแยกออกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 325 ในปี พ.ศ. 2533 เข้าสู่ตลาดน้ำท่าคาระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร ชาวบ้านจึงหันมาใช้ถนน โดยมีรถสองแถวประจำทางสายวัดเทพประสิทธิ์ - แม่กลอง ระยะทาง 18 กิโลเมตรใช้เวลาเดินทางจากตลาดน้ำท่าคาถึงจังหวัดสมุทรสงคราม (ตลาดแม่กลอง) ประมาณ 20-30 นาที รถสองแถวจะมีวิ่งตั้งแต่เวลา 6.00 - 16.30 น. ทุกวัน โดยจะออกทุก ๆ 20 นาที ราคาค่าโดยสาร 12 บาทตลอดสาย ถึงแม้ว่าการคมนาคมทางถนนจะสะดวกสบายขึ้นแต่การสัญจรทางน้ำก็ไม่หมดความสำคัญลงไปเพราะชาวบ้านยังคงใช้เรือพายเพื่อติดต่อกันในชุมชนและละแวกใกล้เคียง เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่ถนนตัดผ่านเข้าไปในหมู่บ้านนั้นมีความโค้งอ้อมกลุ่มบ้านเป็นระยะทางไกลทำให้การติดต่อทางถนนระหว่างละแวกชุมชนใกล้เคียงนั้นจะมีระยะทางไกลกว่าทางเรือ

ถนนในหมู่บ้านแต่เดิมเป็นคันดินริมตลิ่ง ซึ่งชาวบ้านใช้เป็นทางไปมาหาสู่กันเองภายนอกละแวกบ้านใกล้เคียง โดยส่วนมากจะลัดเลาะไปตามบริเวณบ้านต่าง ๆ ซึ่งจะมีทางเดินริมสวนจะปลูกไม้ผลกระจัดกระจายโดยทั่ว ๆ ไป แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 นายสำนึก คำสุวรรณ ผู้ว่าราชการจังหวัดในสมัยนั้นได้นำนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเรื่องการอนุรักษ์ตลาดน้ำท่าคา เพื่อเปิดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว โดยขอความร่วมมือจากชาวบ้านในเรื่องของกรรมสิทธิ์

ที่ดินที่จะขอมาทำเป็นทางเดินคอนกรีตเลียบคลองพันลาระยะทางยาว 350 เมตร ในปัจจุบันนี้ทางเดินเลียบคลองได้สร้างความสะดวกสบายสำหรับชาวบ้านในการติดต่อกันในชุมชนและการเดินชมตลาดน้ำของนักท่องเที่ยวมากขึ้น

3.11 การเดินทาง

เส้นทางที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวยังตลาดน้ำท่าคานี้ ถ้าเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัวสามารถเลือกเดินทางได้ 3 เส้นทางจากกรุงเทพมหานคร คือ

1. เริ่มต้นจากสามแยกบางปะแก้วมาตามถนนพระรามที่ 2 หรือถนนธนบุรีปากท่อ (ทางหลวงหมายเลข 35) ผ่านสมุทรสาคร กิโลเมตรที่ 63 เลี้ยวขวาเข้าทางหลวงหมายเลข 325 ประมาณ 1 กิโลเมตรถึงตัวเมืองแม่กลอง
2. ตั้งต้นจากสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าไปตามถนนปิ่นเกล้าพุทธมณฑล หรือทางหลวงหมายเลข 338 ถึงแยกฉิมพลีเลี้ยวซ้ายเข้าถนนวงแหวนรอบนอกหรือทางหลวงหมายเลข 340 ตรงไปถึงถนนพระรามที่ 2 เลี้ยวขวาไปตามถนนพระรามที่ 2 จนถึงสมุทรสงครามหรือมาถึงทางแยกตัดกับถนนเอกชัย (ทางหลวงหมายเลข 3242) เลี้ยวขวาตรงไปจนถึงถนนพระรามที่ 2
3. ตั้งต้นจากสามแยกท่าพระ ไปตามถนนเพชรเกษม (ทางหลวงหมายเลข 4) ผ่านบางแคหนองแขม เลี้ยวซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข 3097 ผ่านกระทู้มแบนพอดถึงสี่แยกมหาชัยเลี้ยวขวาไปตามถนนพระรามที่ 2 หรือจะตรงไปผ่านสามพราน นครชัยศรี ถึงหลักกิโลเมตรที่ 83 เลี้ยวซ้ายเข้าถนนบางแพ-สมุทรสงคราม (ทางหลวงหมายเลข 325) ผ่านบางแพ ดำเนินสะดวก ถึงสมุทรสงครามระยะทางประมาณ 120 กิโลเมตร

จากเส้นทางทั้ง 3 เส้นทางจะมาถึงที่ทางหลวงหมายเลข 325 สมุทรสงคราม – บางแพ จากตัวอำเภอแม่กลองจากเส้นทางหลวงหมายเลข 325 ถึงทางแยกเข้าสู่ตลาดน้ำท่าคานี้เป็นระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตรและจากทางแยกเข้าสู่ตลาดน้ำอีกประมาณ 5 กิโลเมตร

กรณีเดินทางโดยรถโดยสารประจำทาง

1. บริษัทขนส่งจำกัด เปิดบริการเดินรถกรุงเทพฯ – สมุทรสงคราม ทุกวัน จากสถานีขนส่งสายใต้ ถนนบรมราชชนนี
2. รถตู้โดยสารประจำทางสายอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ – สมุทรสงคราม มีบริการทุกวัน ที่จอดรถตู้ต้นทางที่อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ จะจอดอยู่ใต้ทางด่วนด้านที่จะวิ่งไปถนนพหลโยธิน และที่

จุดรถตู้ปลายทางที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม จะจอดใกล้กับตลาดสดทางรถไฟใน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม (ค่ารถเที่ยวละ 70 บาท)

ต่อจากนั้นเดินทางต่อไปยังตลาดน้ำด้วยรถสองแถวโดยสารประจำทางสายวัดเทพ ประสิทธิ์ (วัดเทพ - ท่าคา - ดอนสาม) ซึ่งมีบริการทุกวัน ที่จุดรถสองแถวสายวัดเทพประสิทธิ์ จะจอดอยู่เยื้องกับธนาคารนครหลวงไทย สาขาสมุทรสงคราม ในอำเภอเมือง จังหวัด สมุทรสงคราม

กรณีเดินทางโดยรถไฟ

มีรถดีเซลรางออกจากสถานีรถไฟวงเวียนใหญ่ทุกวัน สายวงเวียนใหญ่ - มหาชัย แล้วข้ามเรือข้ามฟากแม่น้ำท่าจีน ไปต่อรถไฟที่สถานีบ้านแหลม จังหวัดสมุทรสงคราม ไปลงที่สถานีรถไฟแม่กลอง ต่อจากนั้น เดินทางต่อไปยังตลาดน้ำท่าคาได้โดยรถสองแถวโดยสารประจำทาง สายวัดเทพประสิทธิ์

3.12 สภาพเศรษฐกิจ

ในระยะแรกของชุมชนลักษณะเศรษฐกิจของชุมชนท่าคาเป็นการเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ (Subsistence Economy) หรือการพึ่งพาตนเองโดยยึดอาชีพหลักแต่ดั้งเดิม คือ การทำนาปรัง พื้นที่ในการทำนามีลักษณะเป็นท้องร่อง ปลูกข้าวตามร่องคลอง ตามหัวท้องร่อง จะปลูกไม้ยืน ต้นจำพวก มะม่วง มะพร้าว จากพื้นที่โดยรอบของชุมชนท่าคา ซึ่งแวดล้อมไปด้วยคลองต่าง ๆ หลายสายและเชื่อมต่อกับอ่าวไทยได้นั้น สภาพพื้นที่ดังกล่าวเมื่อถึงฤดูฝนจะมีน้ำมาก ประกอบกับการหนุนของน้ำทะเลได้สร้างความเสียหายกับการทำนาเป็นอย่างมาก การลงทุนนอกจากจะไม่สร้างกำไรแล้ว ยังประสบกับภาวะการขาดทุนอย่างสูง ชาวบ้านจึงเลิกทำนาและเริ่มหันมาสนใจปลูกไม้ผลแทนโดยเฉพาะไม้ยืนต้นต่าง ๆ เนื่องจากเป็นการลงทุนเพียงครั้งเดียวและจะได้ ผลผลิตในระยะยาว จากระบบเศรษฐกิจที่ผูกพันอยู่กับระบบเกษตรกรรมแสดงว่าพื้นที่ของชุมชน มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก กล่าวคือ ในช่วงฤดูฝนประมาณปลายเดือน พฤษภาคม ถึงช่วงเดือนตุลาคมนั้นเป็นช่วงของฤดูน้ำหลากประมาณ 3-4 เดือนจะมีอินทรียี่วัดตุ ต่าง ๆ ที่มากับน้ำจะจมเป็นตะกอนดินในสวนเมื่อปลูกพืชผักต่าง ๆ ก็จะได้งดงามได้ผลผลิตดี สวนสวนผลไม้ที่ทำคันสวนสูงกั้นน้ำได้นั้นสามารถให้ผลผลิตได้ตลอดปี เช่น ชมพู่ ส้มโอ ฝรั่ง เป็นต้น แรงงานสำคัญของการผลิตจะได้มาจากสมาชิกภายในครอบครัว บางครอบครัวอาจมี แรงงานน้อยเพราะเป็นครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบไปด้วยพ่อ แม่และลูก ๆ แต่บางครอบครัวอาจมี

แรงงานเป็นจำนวนนับสิบเพราะเป็นครอบครัวขยาย ความร่วมมือกันทางสังคมในเรื่องการขอแรง หรือเอาแรงกันนั้นยังพบเห็นได้จากอดีตในกิจกรรมการเพาะปลูกเช่น การรอกท้องร่อง การทำคันดินป้องกันน้ำท่วม เป็นต้น

อย่างไรก็ตามในช่วงระยะเวลา 40 กว่าปีของการหันมาทำสวนผลไม้ไม่ได้มีการสร้างทำนบท่าคา (พ.ศ. 2488-2489) เพื่อป้องกันน้ำเค็มไหลเข้ามาทำให้เกิดตลาดน้ำท่าคา ซึ่งใช้คลองพันลาเป็นสถานที่ค้าขายสินค้า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งชาวบ้านได้อาศัยแลกเปลี่ยนผลผลิตส่วนเกิน (Barter System) เพื่อแลกเปลี่ยนที่ยังขาดอยู่กับครัวเรือนอื่น ประเภทของสินค้าที่นำมาแลกเปลี่ยนจะเป็นผลผลิตของแต่ละชุมชนอาจกล่าวได้ว่า ในปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจของชุมชนขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรม รองลงมาเป็นภาคอุตสาหกรรม โดยทั่วไปเป็นเกษตรกรชาวสวน รองลงมารับจ้างทั่วไปและรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนี้แล้วคลองพันลายังเป็นเส้นทางหลักที่ใช้ในการคมนาคมขนส่ง ดังนั้นการแลกเปลี่ยนผลผลิตก็จะเกิดขึ้นจากเส้นทางน้ำเป็นหลัก ชาวท่าคาที่เป็นชาวสวนจะนำผลผลิตที่ได้ลงเรือ มีทั้งกล้วย อ้อย มะพร้าว น้ำตาล ไปตลาดน้ำแถวี่สารหรือคลองโคกเพื่อแลกเปลี่ยน กะปิ ถ่านและไม้โกงกาง ทางเพชรบุรีจะนำข้าวสารและพืชไร่บรรทุกเรือมาแลกเปลี่ยนกันแถวตลาดน้ำบางคนก็ ทางทะเลแถบปากแม่น้ำแม่กลองก็นำเอาปลาทะเลเข้ามาแลกเปลี่ยน นับจากระยะเวลา 40 กว่าปี สืบเนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรที่ปลูกขึ้นเองเป็นอาชีพเสริม นอกจากนี้ในปัจจุบันยังพบว่าคนหนุ่มสาวในช่วงวัย 25-40 ปี จะออกไปรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ในเขตจังหวัดสมุทรสงคราม สมุทรสาคร ราชบุรี นครปฐม

จากอดีตสู่ปัจจุบันระบบเศรษฐกิจที่ผูกพันอยู่กับตลาดน้ำจนเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพราะลักษณะของตลาดน้ำท่าคายังมีลักษณะของการซื้อขายกันเองของชาวบ้านในชุมชนเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงอยู่ของชีวิตมากกว่าการซื้อขายสินค้าด้วยเงินตราที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ไม่ได้มีนักท่องเที่ยวเป็นพื้นฐานเหมือนตลาดอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตามธุรกิจท่องเที่ยวที่กำลังหลังไหลเข้ามายังตลาดน้ำท่าคาในปัจจุบันนั้นเป็นอีกทางเลือกที่สร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชนแต่ในขณะเดียวกันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นฐานการดำรงชีพ

3.13 สภาพสังคมและระบบเครือญาติ

ครอบครัวและเครือญาติเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่ความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและศาสนาความเชื่อ ลักษณะครอบครัวของชาวท่าคามิทั้งระบบครอบครัวเดี่ยว

(Nuclear Family) และครอบครัวขยาย (Extended Family) โดยในระยะแรกมีการตั้งครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวประกอบด้วยสมาชิก 2 ช่วงอายุคือ พ่อ แม่และลูกที่ยังไม่ได้ทำการสมรส ซึ่งส่วนใหญ่จะมีสมาชิกตั้งแต่ 3-6 คน ลักษณะครอบครัวเดี่ยวดังกล่าวพบมากในชุมชนท่าคา ซึ่งมักเป็นครอบครัวที่แต่งงานแล้วแยกเรือนออกมาปลูกสร้างบ้านใหม่ของตนเองอยู่ ทั้งในที่ดินของฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ครอบครัวประเภทนี้บทบาทของฝ่ายชายและหญิงไม่เหนือกว่ากันมากนัก เพราะฝ่ายหญิงจะมีหน้าที่ในการดูแลบ้านเรือนและลูกแต่เรื่องของการประกอบอาชีพจะเป็นหน้าที่ของฝ่ายสามีหรือผู้ชายที่จัดว่าเป็นหัวหน้าครอบครัว ระยะแรกตั้งครอบครัวซึ่งเป็นครอบครัวเดี่ยวประกอบไปด้วย พ่อ แม่ และลูก เมื่อลูกแต่งงานจะนำคู่ครองมารวมอยู่อาศัยกับพ่อแม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก่อนโดยอาศัยรวมอยู่กับพี่หรือน้องของคู่สมรส ที่ยังไม่มีคู่ครองหรือมีอยู่แล้ว ซึ่งในขั้นนี้จัดว่าเป็นครอบครัวขยาย (Extended Family) เมื่อมีบุตรหลานก็จะย้ายออกมาหรืออาจย้ายออกมาก่อนการมีบุตรเพื่อตั้งครอบครัวใหม่ของตน โดยที่อาจจะมีลูกคนสุดท้ายอยู่กับพ่อแม่ของตนเพื่อรับการสืบทอดการครอบครองบ้านเรือน ลักษณะครอบครัวขยายแบบนี้ในที่สุดก็จะเปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยวโดยมีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 3-6 คน ต่อไป ลักษณะครอบครัวแบบนี้มักพบได้ในสังคมไทยภาคกลาง

เครือญาติเป็นแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีส่วนช่วยในการกำหนดความร่วมมือทางสังคมขึ้น ดังนั้นลักษณะขอบข่ายความสัมพันธ์ของเครือญาติจึงกว้างขวางกว่าครอบครัวทางวิชาการ ลักษณะที่ทำให้เกิดความเป็นญาติกันนั้นมี 2 ลักษณะใหญ่คือ

1. เกิดจากการสืบสายโลหิต จากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน
2. เกิดจากการแต่งงานและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของคนใน

จากการศึกษาของ วนิดา บำรุงกิจ (2542 อ้างถึงใน ไสวตรี ณ กลาง และคณะ, 2547) เรื่องเครือญาติของชุมชนท่าคาพบว่า ไม่มีการนับญาติฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างชัดเจน เพราะสาเหตุที่ว่าบทบาทของฝ่ายชายและฝ่ายหญิงไม่เหนือกว่ากันมากนักกล่าวคือ ผู้ชายเป็นผู้นำครอบครัวเป็นแรงงานสำคัญ แต่ขณะเดียวกันฝ่ายหญิงก็ควบคุมค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและการอบรมเลี้ยงดูลูกอีกทั้งการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยหลังการแต่งงานก็ไม่มีการเน้นอนตายเป็นตัวว่าจะต้องไปอยู่กับฝ่ายใด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยของแรงงานในการประกอบอาชีพเป็นสำคัญ จากที่กล่าวมาข้างต้น ลักษณะการนับญาติเช่นนี้อาจจะจัดเข้าอยู่ในการนับญาติ 2 ฝ่ายก็ได้

จากระบบเครือญาติมีส่วนช่วยในการกำหนดแบบแผนแรงงานของชุมชนกล่าวคือ แรงงานที่ใช้ในการทำเกษตรกรรมส่วนใหญ่มาจากครอบครัว เครือญาติและเพื่อนบ้าน จากที่กล่าวมาสังเกตได้ว่าขอบข่ายของแรงงานในชุมชนอยู่ในรูปแบบระหว่างเครือญาติ - เครือญาติ, เพื่อนบ้าน - เพื่อนบ้าน โดยอยู่ในรูปของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นอกจากนี้เครือญาติจะมีส่วนช่วยในการกำหนดแบบแผนแรงงานของชุมชนแล้ว เครือญาติยังมีความสำคัญในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทุก ๆ ด้าน เช่น การแบ่งปันอาหารและเครื่องมือเครื่องไม้ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต โดยทั่วไปลักษณะการสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยของชุมชนท่าคา ส่วนใหญ่จะอยู่ริมน้ำ และมีความสัมพันธ์กันไปในลักษณะเครือญาติซึ่งพากันอาศัยกันและกัน อาศัยแรงงานในหมู่ในการทำการเกษตรมีความสามัคคี เอื้อเฟื้ออาทรต่อกัน

3.14 ศาสนาและความเชื่อ

ระบบความเชื่อของชาวบ้านในชุมชนตลาดน้ำท่าคานั้นแบ่งออกได้ 2 ลักษณะ คือ ความเชื่อถือศรัทธาในพุทธศาสนาและความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ กล่าวคือ ชาวบ้านมีความศรัทธาในพุทธศาสนาดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมของชาวบ้านที่ขอบเข้าวัด ทำบุญ ตักบาตรอยู่เสมอ สำหรับความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตและกำหนดพฤติกรรมของชาวบ้านโดยเฉพาะในเรื่องของการค้าขาย การค้าขายของตลาดน้ำพาหนะที่สำคัญคือ "เรือ" ซึ่งประเด็นนี้แสดงถึงพฤติกรรมของชาวบ้านสำหรับความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติได้เป็นอย่างดีกล่าวคือ ก่อนที่จะมีการพายเรือออกมาค้าขายนั้นจะมีการไหว้แม่ย่านางเรือเพื่อให้ปลอดภัยในการเดินทางมาค้าขายและขายสินค้าที่นำมาให้หมดเร็ว ๆ นอกจากนี้ในบ้านแต่ละหลังยังมีหิ้งบูชาพระพุทธรูปและนางกวัก ซึ่งเป็นตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์ในเรื่องการค้าขายรวมถึงยังมีการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ อีกคือ กองทุนวิปัสสนากรรมฐานหลวงพ่อบ้านแหลมซึ่งเป็นศาลเจ้ามีร่างทรงหลวงพ่อบ้านแหลม ชาวบ้านจะให้ความเคารพศาลเจ้านี้มาก เวลามีปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ก็จะไปบนที่ศาลเจ้าเพื่อให้ปัญหาต่าง ๆ ลุล่วงไปด้วยดี หรือให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตัวเองขอ จากที่กล่าวถึงประเด็นความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งมีอิทธิพลต่อชาวบ้านทั้งหลายนั้น อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็ยังให้ความเชื่อศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานที่สำคัญมากกว่าเห็นได้จากการให้ความสำคัญกับ "วัด" ซึ่งเป็นองค์การทางศาสนาที่ทำหน้าที่ในการรวมกลุ่มของชุมชน

ในตำบลท่าคามีวัดจำนวน 2 แห่ง คือ วัดเทพประสิทธิ์คณาวาส ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 และวัดมณีสวรรค์ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 และมีศาลเจ้าจำนวน 2 แห่ง คือศาลเจ้าแม่เนี้ย อยู่ที่หมู่ที่ 7 และศาลเจ้าแม่ตัวเนี้ย อยู่ที่หมู่ 2 สำหรับชุมชนตลาดน้ำท่าคานั้นวัดเทพประสิทธิ์คณาวาสเป็นวัดที่มีความสำคัญมากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บทบาทของวัดมีความสำคัญหลายประการเช่นกัน ประการสำคัญที่สุดคือ วัดเป็นศูนย์กลางของการรวมผู้คนในชุมชนเพื่อประกอบศาสนกิจหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันรวมถึงงานบุญประเพณีของชาวพุทธ โดยทั่วไปที่จัดขึ้นภายในวัดได้แก่ วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันพระ 8 ค่ำ วันพระ 15 ค่ำ นอกจากนี้ยังมีงานบุญอื่น ๆ ที่จัดตามเทศกาลพื้นบ้าน เช่น สารทไทย สงกรานต์และงานพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต เช่น งานอุปสมบท และงานศพ เป็นต้น

ภาพที่ 3.15 - 3.16 การทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ ของชุมชน

นอกจากวัดจะมีบทบาทต่อชุมชนในการเป็นศูนย์กลางของการรวมผู้คน เพื่อประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ แล้วในอดีตวัดยังเป็นแหล่งให้การศึกษา ซึ่งกล่าวได้ว่าวัดเทพประสิทธิ์คณาวาสเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาแห่งแรกของชุมชนตั้งแต่อดีตสืบเนื่องจนถึงปัจจุบันวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้คนในปัจจุบันทั้งในเรื่องของการศึกษาหาความรู้ทางวิชาการ และการขัดเกลาจิตใจของคนในชุมชน

3.15 อัตลักษณ์/เอกลักษณ์

ชุมชนตลาดน้ำท่าคา ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 2 บ้านคลองศาลา ชุมชนตลาดน้ำท่าคา โดยตระกูลใหญ่ในหมู่ที่ 2 เป็นตระกูลจันทร์ประภา จะเห็นได้จากผู้ที่มีนามสกุลจันทร์ประภา มีอยู่จำนวนมาก ซึ่งเป็นนามสกุลพระราชทานจากสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งแสดงถึงความเป็น

เครือญาติและมีความผูกพันและสัมพันธ์กัน ส่วนการโยกย้ายถิ่นจะมีแต่ส่วนที่เป็นบุตรหลานที่ ได้รับการศึกษาเล่าเรียนที่มักจะไปทำงานต่างพื้นที่ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคบริการต่าง ๆ

ผู้นำชุมชน เป็นผู้นำที่มีลักษณะของการเกื้อหนุนชุมชน ทำงานในลักษณะเครือญาติ แต่ เปี่ยมไปด้วยความรู้ความสามารถ มีความใฝ่รู้อยู่เสมอ เนื่องจากได้รับการอบรมและพัฒนา ตนเองอย่างต่อเนื่องและสามารถถ่ายทอดความรู้ไปสู่ประชาชนได้อย่างแท้จริง ผู้นำเป็น แบบอย่างที่ดีให้กับคนในชุมชน เป็นบุคคลที่มีคุณธรรมและจริยธรรม มีความเสียสละเพื่อชุมชน โดยไม่หวังผลตอบแทน มีความรับผิดชอบ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีวิสัยทัศน์การเป็นนักพัฒนา อย่างแท้จริง ทั้งนี้ อุดมลักษณะของชุมชนยังคงรักษาวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ หยิ่งในศักดิ์ศรีของ ตนเอง ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์

3.16 ชนบธรรมนิยมประเพณี และศิลปวัฒนธรรม

ชาวชุมชนท่าคาโดยส่วนใหญ่ยังคงยึดถือชนบธรรมนิยมประเพณีแบบไทย ๆ โดยยัง ทำบุญ ตักบาตรทั้งกับพระที่ออกเดินบิณฑบาตรทางบกและพระที่พายเรือมารับบาตรทุกเช้า

ภาพที่ 3.17-3.18 นักท่องเที่ยวตักบาตรในช่วงเช้า

นอกจากนั้น ชาวชุมชนท่าคายังร่วมมือร่วมใจกันจัดทอดผ้าป่าสามัคคีตลาดน้ำท่าคาทุก ๆ ปี โดยได้รับความร่วมมือจากชาวชุมชนในลักษณะ "ข้าวหม้อ แกงหม้อ" อาหารที่ชาวบ้าน นำมาทำบุญเลี้ยงพระนั้นมีความหลากหลายและส่วนใหญ่เป็นอาหารที่ทำจากวัตถุดิบที่มีใน ท้องถิ่นและเป็นฝีมือของแม่บ้านของแต่ละครัวเรือน เช่น น้ำพริก ปลาทุย ะอมชุบไข่ทอด ผักสด ห่อหมกใบยอ แกงส้มผักรวม หลนเต้าเจี้ยว ต้มยำกุ้ง หอยทอด ขนมจีน แกงไก่ ส่วนของหวาน เช่น วุ้นกะทิ ขนมปะกริม กะลอจี ไอศกรีมกะทิสด และผลไม้ตามฤดูกาล เงินทำบุญที่ได้จาก

การทอดผ้าป่า ชุมชนจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ถวายให้วัดมณีสรรค์ และวัดเทพประสิทธิ์ และมีการรับประทานอาหาร พุดคุยแลกเปลี่ยนกันรวมทั้งมีกิจกรรมงานประเพณีที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนานกว่า 70 ปี ได้แก่ การแข่งพายเรือ ซึ่งต้องใช้ความเร็วในการพาย โดยในเรือแต่ละลำจะมีผู้พาย 2 คน มีการแข่งพายเรือประเภท "หัวใบ้ท้ายบอด" กติกาของการแข่งพายเรือประเภท "หัวใบ้ท้ายบอด" นั้นจะไม่อนุญาตให้ผู้พายเรือซึ่งอยู่ด้านหลังบอกทิศทางแก่ผู้พายเรือที่อยู่ด้านหลังเสมือนเป็นคนใบ้ ส่วนผู้พายเรือที่อยู่ด้านหลังจะมีผ้าผูกปิดตาไว้เพื่อมิให้มองเห็นทิศทาง แต่อนุญาตให้ตะโกนถามทิศทางจากผู้พายเรือที่อยู่ด้านหน้าได้ ดังนั้น ในระหว่างการแข่งขันพายเรือ เรือจึงแล่นชนกันบ้างหรือแล่นคุดมาเคี้ยวไปบ้าง สร้างเสียงหัวเราะและความสนุกสนานครื้นเครงแก่ชาวชุมชนและนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมากนอกจากนั้นกิจกรรมอีกอย่างหนึ่งที่สืบทอดกันมานานเช่นกัน คือ การชกมวยทะเล ซึ่งทั้งเด็กและผู้ใหญ่สามารถร่วมกิจกรรมได้ให้แต่ละปีจะมีการแข่งกันหลายคู่ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ แต่ละคู่ต่างใช้ชั้นเชิง ไหวพริบ ปฏิภาณ ในการต่อสู้กัน โดยเฉพาะคู่เด็กนั้น สร้างความน่ารัก น่าเอ็นดู ความตื่นเต้นและความสนุกสนานให้กับผู้ชมที่เป็นชาวบ้านในชุมชนและละแวกใกล้เคียง รวมทั้งนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว โดยเมื่อการแข่งขันเสร็จสิ้นลง คู่ต่อสู้ทุกประเภทต่างหัวเราะกันอย่างมีความสุขแสดงถึงความเป็นมิตรที่ดีต่อกัน สำหรับของรางวัลที่ผู้ชนะจะได้รับเป็นของรางวัล ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคาและบริษัทห้างร้านต่าง ๆ โดยของรางวัลได้แก่ พัดลม ผ้านวม เครื่องดื่มชูกำลัง บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป นมเปรี้ยว เขยือกน้ำ ตึกตาคหมี ผ้าขาวม้า กระจเป้า กระจป่อง เป็นต้น

ภาพที่ 3.19 ชกมวยทะเล

ภาพที่ 3.20 แข่งเรือพายหัวใบ้ท้ายบอด

"การทำบุญทอดผ้าป่า ต.ท่าคา มีมานานก่อนที่ผมจะเกิดเสียอีก น่าจะราว ๆ 70-80 ปี เมื่อก่อนหลังจากทำบุญเลี้ยงพระเพลเสร็จแล้วจะมีการแข่งขันกีฬาหลายแบบ เช่น แข่งพายเรือ ชกกระเเย่ พายเรือในกระทะ มวยทะเล ดำน้ำ แต่ตอนนี้เหลือแค่ 2-3 อย่าง และวันลอยกระทงก็เหมือนกันเคยจัดงานตอนกลางคืนและมีการประกวดนางนพมาศด้วยแต่เพิ่งเลิกไปเมื่อ 2

ปีที่แล้ว เพราะเหนื่อย แต่กะว่าปีหน้าจะลองจัดตอนกลางคืนอีกคงต้องช่วย ๆ กัน” (สัมภาษณ์
คุณทวีป เจือไทย 24 พ.ย.50 ที่ศาลาเอนกประสงค์)

ภาพที่ 3.21 การทำบุญประจำปี

บทที่ 4

สภาพทั่วไปด้านการท่องเที่ยว

ในการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวให้นำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นต้องทำให้เกิดความยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม ภายใต้ขีดความสามารถทางธรรมชาติที่จะรองรับได้ในขณะเดียวกันก็สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้ด้วย โดยให้คนในท้องถิ่นทำหน้าที่ดูแลการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ตามความต้องการของชุมชน

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงเป็นการจัดการการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่มีศักยภาพ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการและสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในขณะเดียวกันก็เกิดประโยชน์แก่เศรษฐกิจชุมชน ชุมชนตลาดน้ำท่าคาก็ได้มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยมีพัฒนาการจากเดิมซึ่งเป็นตลาดน้ำในอดีตและเพิ่มเติมรูปแบบการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวตลาดน้ำ ได้แก่ การเข้าพักแบบโฮมสเตย์ การสัมผัสวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำและการสัมผัสกับธรรมชาติเป็นต้น ซึ่งชุมชนได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้คงอยู่ในสภาพเดิมเพื่อให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

4.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ตำบลท่าคาก็ถือว่าเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศที่สมบูรณ์ วิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ วิถีวัฒนธรรม ตลาดน้ำโบราณ ภูมิปัญญาชาวบ้าน กิจกรรมการท่องเที่ยวและการพักผ่อนเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันเจ้าของท้องถิ่นในการพักอาศัยรูปแบบโฮมสเตย์ ฯลฯ

4.1.1 ตลาดน้ำท่าคา

“ตลาดน้ำท่าคา” เป็นตลาดน้ำที่ยังคงสภาพของชุมชนริมน้ำที่มีวิถีชีวิตของการดำรงชีพที่ดำเนินไปอย่างเรียบง่ายเป็นตลาดน้ำประชาชนไม่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัดว่าเกิดมาตั้งแต่เมื่อไร วัตถุประสงค์ของตลาดน้ำยังคงเป็นไปเพื่อการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าหรือผลผลิตของผู้คนในท้องถิ่นและละแวกใกล้เคียงเป็นสำคัญ โดยจะมีการซื้อขายกันเฉพาะในวันขึ้นและแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ ของทุก ๆ 5 วัน ตั้งแต่เวลา 8.00 – 11.00 น. บริเวณริมคลองพันลาหรือคลองศาลา พ่อค้าแม่ค้าจะนำสินค้าใส่เรือล่องมาตั้งแต่เช้าตรู่ บางคนพายเรือออกมาจากบ้าน บางคนพายออกมาจากสวนจากละแวกใกล้เคียงและบางคนพายเรือมาเพื่อพบปะญาติพี่น้องเพื่อนฝูง

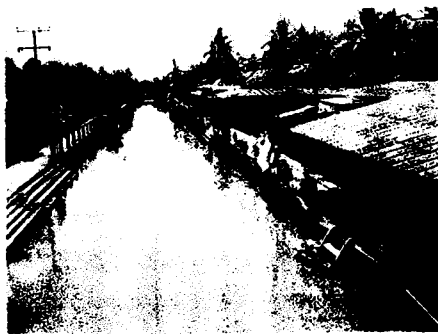
ทักทายสนทนาปราศรัยกันซึ่งส่วนใหญ่แม่ค้าตลาดน้ำรู้จักกันดีการค้าขายที่ตลาดน้ำแห่งนี้จึงมีเฉพาะวันกำหนดนัดแบบดั้งเดิมเท่านั้น แม้ว่าทางองค์การบริหารส่วนตำบลเคยพยายามเปลี่ยนให้เป็นเสาร์ – อาทิตย์ หรือเพิ่มนัดในวันเสาร์ – อาทิตย์เพื่อสนองตอบต่อการท่องเที่ยว แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จพอค้าแม่ค้าตลาดน้ำไม่มีใครมาขายของ

ภาพที่ 4.1 แม่ค้าตลาดน้ำขายอาหารแก่นักท่องเที่ยว

“...ผมเคยพยายามเปลี่ยนแปลงเป็นเสาร์ – อาทิตย์ แต่พวกเขาไม่ยอมเปลี่ยน แม่ค้าก็ไม่มา ทำยังไงก็ไม่มา เคยให้ทุนเค้าล่ำละ 1,000 บาท เอาของมาขาย เอากำไร แต่ก็ไม่มีมา...”
(ลุงจรรยา เจือไทย ประธานกลุ่มโฮมสเตย์และกลุ่มอนุรักษ์ตลาดน้ำท่าคา)

อย่างไรก็ตามผลจากการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ส่งผลให้มีการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น การสร้างสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา การสื่อสาร ฯลฯ รวมทั้งทิศทางการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ประกอบกับการกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวที่กระจายไปทั่วทุกแห่งทุกภูมิภาคในสังคมไทย ส่งผลให้มีการพัฒนาส่งเสริมตลาดน้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกประเภทหนึ่ง ดังนั้นวัตถุประสงค์ของตลาดน้ำซึ่งเคยเป็นตลาดเพื่อการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า จึงได้ปรับเปลี่ยนให้ควบคู่ไปกับการสนองตอบต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว เพราะเป็นความแปลก เป็นเสน่ห์ที่แตกต่างจากสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ ตลาดน้ำหลายแห่งจึงได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว อาทิ ตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำวัดดอนหวาย ตลาดน้ำวัดลำพญา ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ตลาดน้ำท่าคา ฯลฯ

ภาพที่ 4.2 ชุมชนวันที่ไม่มีตลาดน้ำ

ภาพที่ 4.3. อีกมุมหนึ่งของตลาดน้ำ

ตลาดน้ำท่าคา ได้รับการยอมรับว่าเป็นตลาดน้ำโบราณที่ไม่เหมือนใครจึงเป็นเสน่ห์ดึงดูดใจให้ผู้คนต่างถิ่น ต่างวัฒนธรรม สนใจใคร่มาชมและสัมผัสบรรยากาศของชุมชนริมน้ำและตลาดน้ำ ปัจจุบันตลาดน้ำท่าคาได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดสมุทรสงคราม โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม องค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา สำนักงานพัฒนาชุมชน สถานีอนามัยตำบลท่าคา สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ (มธุวรรณ พลวัน, 2546 : 16) ภายใต้การดำเนินงานของกลุ่มอนุรักษ์ตลาดน้ำท่าคา หมู่ที่ 2 บ้านคลองศาลา โดยมีลุงจรรยา เจือไทย เป็นประธานกลุ่ม

ตลาดน้ำท่าคาได้เปิดตัวเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2541 โดยก่อนที่จะเปิดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เข้ามาทำการปรับปรุงถนนทางเข้าสร้างเขื่อนริมคลองสร้างศาลาที่พักให้นักท่องเที่ยวได้พักผ่อนหย่อนใจ ปลูกและตกแต่งต้นไม้ริมทางเดินสองฝั่งลำคลองมีการปรับสภาพถนนจากถนนลูกรังให้เป็นถนนลาดยาง การสร้างที่จอดรถเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวและรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลท่าคา นอกจากนี้ยังแนะนำให้ชาวบ้านปรับปรุงและเปิดบ้านให้นักท่องเที่ยวได้พักแรมโฮมสเตย์ (การพักค้างคืนร่วมกับเจ้าของบ้าน ในบ้านชาวบ้าน กินอาหารพื้นบ้าน และศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตในชุมชน) และที่สำคัญได้ให้ชาวบ้านที่ขายสินค้าในตลาดนัดเปลี่ยนแปลงวันและเวลาของตลาดน้ำเสียใหม่ โดยให้มาขายสินค้าในวันเสาร์ - อาทิตย์ เพื่อให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งในช่วงแรกชาวบ้านต่างพร้อมใจกันพายเรือมาขายสินค้าในวันดังกล่าว จากการขานรับทั้งผู้ขายและนักท่องเที่ยว ทำให้ตลาดน้ำแห่งนี้เฟื่องฟูสุด ๆ และเป็นที่ยู้งักกันดีในช่วง 6-7 ปีที่ผ่านมา (ในช่วงปี พ.ศ.2543-2544) แต่หลังจากนั้น จากการที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยวตลาดน้ำแห่งนี้ เพียงเพื่อถ่ายภาพและชมความแปลกที่หาดูได้ยากเท่านั้น ในขณะที่ชาวบ้านขายสินค้าไม่ได้ ในที่สุดตลาดน้ำท่าคาในวันเสาร์ - อาทิตย์ ก็ค่อย ๆ จาง

หายไป ซึ่งท้ายที่สุดก็ต้องกลับมาอีกรอบวันและเวลาของตลาดนัดที่กำหนดไว้แต่เดิมจากเหตุผลที่ว่าขายสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวไม่ได้ก็ต้องหันไปปฏิบัติแบบเดิมกันดีกว่า

ภาพที่ 4.4 ศาลาอเนกประสงค์ของชุมชนท่าคา

ภายหลังการเปิดตัวเป็นแหล่งท่องเที่ยว และก้าวผ่านยุคเฟื่องฟูในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวมาแล้ว ปัจจุบันนี้ "ตลาดน้ำท่าคา" ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นที่รู้จักและยังคงได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอในช่วงวันที่มีตลาดนัด และนอกเหนือจากการเดินทางไปเที่ยวชมเพื่อซื้อหาสินค้าพื้นบ้าน สินค้าการเกษตร และผลิตผลจากการเกษตรแล้ว ชุมชนตลาดน้ำท่าคายังมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจในการนำเที่ยวชมสวนมะพร้าว ชมการทำน้ำตาลมะพร้าว ชมสวนผลไม้ การนั่งเรือพายเพื่อชมความงดงามของบรรยากาศสองฝั่งคลองและวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ รวมถึงการให้บริการบ้านพักค้างคืน ที่เรียกกันว่าโฮมสเตย์ หรือบริการบ้านพักแบบให้เช่าสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการความเป็นส่วนตัวก็มีเปิดให้บริการอยู่บ้างและยามค่ำคืนมีการบริการล่องเรือนำเที่ยวเพื่อชมหนังห้อยอีกด้วย การให้บริการเพื่อการท่องเที่ยวต่าง ๆ เหล่านี้เป็นกิจกรรมซึ่งดำเนินการโดยกลุ่มคนในชุมชนเป็นผู้ดูแลและจัดการทั้งสิ้น

ภาพที่ 4.5 การทำน้ำดालมะพร้าว

ภาพที่ 4.6 นักท่องเที่ยวชมตลาดน้ำ

4.1.2 โฮมสเตย์

ชุมชนบริเวณตลาดน้ำท่าคาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ของความเป็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ดั้งเดิมของชุมชนชาวไทยสมัยก่อน ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมและพักผ่อนอยู่อย่างสม่ำเสมอ จากการทำธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งทรัพยากรทางบกและทรัพยากรทางน้ำ การคมนาคมยังคงพยายเรือในการสัญจรไปมาหาสู่กัน เรือที่ใช้เป็นเรือพายเหมือนในอดีตที่ผ่านมา ทำให้นอกจากจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมแล้วยังเป็นพื้นที่ที่นักวิชาการ อาจารย์ นักศึกษา จากสถาบันต่าง ๆ เข้ามาศึกษาวิจัยในพื้นที่ รวมทั้งเข้ามาพักผ่อนสัมผัสวิถีชีวิตหลบหนีความวุ่นวายของสังคมเมือง ทำให้ชุมชนได้มีการเตรียมพร้อมในการจัดที่พักรับรองแก่นักท่องเที่ยวดังกล่าว โดยมีการจัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ขึ้นในปี พ.ศ. 2544 โดยผู้ใหญ่บ้าน (อุไร) เป็นผู้ริเริ่มจัดให้มีโฮมสเตย์ขึ้นก่อน เริ่มแรกมีเพียงหลังเดียวเป็นของผู้ใหญ่ ซึ่งต่อมาทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ให้คำแนะนำในเรื่องการจัดตั้งโฮมสเตย์ให้ ในปี พ.ศ.2548 ที่ผ่านมากลุ่มโฮมสเตย์จึงได้มีการพัฒนาเข้าสู่ระบบมาตรฐานของชุมชนและพัฒนาตามตัวชี้วัดของการพัฒนาตนเองโดยเกษตรอำเภอและสำนักงานพัฒนาชุมชนได้เข้ามาตรวจตราเดือนละครั้ง และพัฒนาเรื่อยมาจนได้รับใบรับรองการผ่านเกณฑ์มาตรฐานงานชุมชนจากผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรสงคราม และในปี 2550 ได้รับรางวัลชุมชนการท่องเที่ยวดีเด่น ในโครงการประกวดรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 ลักษณะโฮมสเตย์ในชุมชนแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ

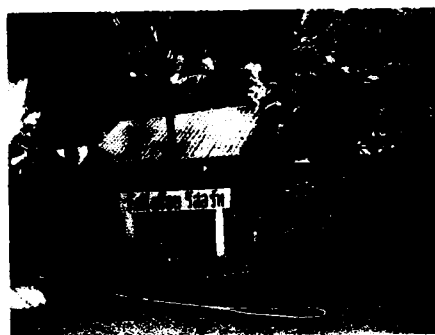
- 1.กลุ่มโฮมสเตย์ ที่มีลักษณะดั้งเดิม พักรวมกับเจ้าของบ้าน
- 2.กลุ่มโฮมสเตย์ ที่มีลักษณะดั้งเดิมแต่มีการปรับปรุงบางส่วน
- 3.กลุ่มรีสอร์ท มีการสร้างขึ้นมาใหม่

ภาพที่ 4.7 โฮมสเตย์ที่มีการปรับปรุงบางส่วน

ภาพที่ 4.8 โฮมสเตย์แบบดั้งเดิม

ภาพที่ 4.9 โฮมสเตย์กึ่งรีสอร์ท

กลุ่มโฮมสเตย์ 2 กลุ่มแรกนั้น ส่วนใหญ่เดิมจะเป็นบ้านของเจ้าของโฮมสเตย์ และได้แบ่งส่วนออกมาทำการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ ห้องพักไม่ได้แยกส่วนกับเจ้าของบ้านโดยเด็ดขาด เนื่องจากห้องพักมักอยู่บริเวณชั้นบนของบ้าน ความเป็นอยู่เสมือนเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในบ้าน ส่วนในแบบที่ 2 จะมีการปรับปรุงจากบ้านเดิมที่สมาชิกย้ายออกไปตั้งครัวเรือนใหม่และมีการปรับปรุงเพิ่มเติมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทำให้มีการแยกส่วน ซึ่งเหมาะกับนักท่องเที่ยวที่ต้องการความเป็นส่วนตัวหรือมาเป็นกลุ่มใหญ่ เนื่องจากสามารถพักได้จำนวนมาก ส่วนแบบที่ 3 ซึ่งมีอยู่ 2 แห่งในชุมชน คือ วังหิงห์ฮ้อย รีสอร์ท และรีสอร์ทของอาจารย์ศิริ ธรรมสวัสดิ์ ซึ่งสร้างและลงทุนเพื่อให้เป็นที่พักแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบรีสอร์ท โดยจัดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวมีเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้บริการมีการนำเที่ยวชมวิถีชีวิตซึ่งค่าใช้จ่ายมีความแตกต่างกันบ้างแต่ไม่มากนักโดยทั่วไปจะคิดค่าใช้จ่ายเท่ากับพักโฮมสเตย์ แต่เพิ่มค่าแอร์ต่อห้อง 200 บาท

โดยสรุปลักษณะโฮมสเตย์ ส่วนใหญ่ในชุมชนไม่แตกต่างกัน รูปแบบบ้านจะคล้ายกัน โดยสภาพแวดล้อมอยู่ท่ามกลางสวนมะพร้าว สวนผลไม้ บ้านจะแบ่งเป็น 4 บริเวณ ภายในมี 1 ห้องใหญ่ มีห้องนอนที่เป็นสัดส่วน มีชุดโซฟา มีเตียงนอน แต่ส่วนใหญ่จะเป็นปูนนอนปูพื้น ห้องน้ำมักแยกออกเป็นห้องสำหรับอาบน้ำ และห้องสุขา แสงสว่างเพียงพอ มีเครื่องอำนวยความสะดวกโดยพื้นนอน หมอน สะอาด ห้องนอนมีมุ้งลวด แต่บางแห่งจะใช้มุ้งผ้าสีขาวกันยุง โดยรวมลักษณะบ้าน จะเป็นบ้านมีได้ถุนสูงแบบบ้านไทยโบราณ มีนอกชาน นั่งพักรับลม ซึ่งใช้เป็นที่รับแขกด้วย (กอบกุล ศรีวงศ์เจริญ, 2546)

ภาพที่ 4.10 สภาพภายในโฮมสเตย์

บ้านที่อยู่ในกลุ่มของโฮมสเตย์ บางบ้านรถยนต์เข้าถึงที่พักได้ แต่บางแห่งต้องเดินเท้าเข้าไป ข้ามลำคลองเดินเลาะไปตามสวนมะพร้าว ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับธรรมชาติชนบทได้เป็นอย่างดี และยังอาจได้ชมการเคี้ยวตาล การขึ้นต้นมะพร้าวของเจ้าของบ้านที่มีอาชีพเคี้ยวตาลเป็นหลักด้วย บางแห่งอยู่ริมคลองติดกับตลาดน้ำ ทำให้เห็นวิถีชีวิตของชุมชนโดยเฉพาะวันที่นัดตรงกับวันข้างขึ้นข้างแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถซื้อสินค้าเกษตรและชมวิถีชีวิตของชาวบ้านของพ่อค้าแม่ค้าตลาดน้ำที่มาค้าขายแลกเปลี่ยน สนทนาปราศรัยกันตามแบบดั้งเดิมด้วยรอยยิ้มและความมีอัธยาศัยไมตรี

4.1.3 วิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ

การล่องเรือชมวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมชุมชนอย่างสม่ำเสมอ วิถีชีวิตชุมชนริมน้ำแห่งนี้ยังคงผูกพันกับสายน้ำ ซึ่งเป็นทั้งแหล่งอาหาร แหล่งทำกิน แหล่งท่องเที่ยว และเป็นทางคมนาคมโดยการใช้เรือเป็นพาหนะ ตลอดเส้นทาง การเดินเรือจะพบกับพิธีกรรมน้ำที่สำคัญ ที่ทำรายได้ให้กับชาวบ้าน อาทิ ต้นลำพู และ

ต้นไม้ต่าง ๆ ในเรือนสวนเขียวครึ้ม เช่น มะพร้าว ถั่วฝักยาว มะม่วง พริก มะกูด มะนาว ส้มโอ ฝรั่ง ฯลฯ โดยเส้นทางการล่องเรือจะแบ่งออกเป็นเส้นทางต่าง ๆ มีเรือให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่สนใจชมวิถีชีวิต

1) การทำสวนมะพร้าว

ชาวชุมชนท่าคางจะมีวิถีชีวิตสืบทอดต่อกันมาโดยสวนใหญ่ร้อยละ 90 มีอาชีพทำสวนมะพร้าว บริเวณชุมชนจึงมีสวนมะพร้าวกระจายทั่วไปโดยรอบพื้นที่ จากสภาพบ้านเรือนสวนใหญ่อยู่ริมน้ำ น้ำเค็มท่วมถึงซึ่งเหมาะแก่การทำสวนมะพร้าวได้ดี ชุมชนได้ใช้ทุกส่วนของมะพร้าวในวิถีชีวิตประจำวัน สวนใหญ่เป็นไปในรูปแบบของการบริโภคและการค้า เช่น ใช้ทางมะพร้าวแห้งเป็นเชื้อเพลิงเวลาเคี้ยวตาล ใช้ก้านมะพร้าวทำจักสาน ลูกมะพร้าว เนื้อมะพร้าว ยังสามารถขายและบางส่วนที่นำมาเคี้ยวตาล จนกลายเป็นอาชีพหลักของชุมชน คือ การทำน้ำตาลมะพร้าว ซึ่งมีความแตกต่างกับน้ำตาลโตนดตรงที่มีความหวานมันและเข้มข้นกว่า จากการศึกษาพบว่า ชาวสวนมะพร้าวจะพิจารณาว่ามะพร้าวน้ำตาลสวนใดที่จะเก็บไว้ทำพันธุ์ โดยปล่อยให้ติดลูกในช่วงฤดูฝน ปล่อยให้แก่พอเหมาะโดยผลเป็นสีน้ำตาลทอง และนำไปเพาะพันธุ์ ในการปั้นต้นมะพร้าวเพื่อไปตัดทะลายมะพร้าวที่จะทำพันธุ์นั้นจะนำเชือกขึ้นไปผูกทะลายมะพร้าวและค่อย ๆ ไรยเชือกลงสู่พื้นดินในการนำไปเพาะพันธุ์ บางสวนจะใช้มีดคม ๆ ปาดเปลือกใกล้หัวจุก และนำไปวางบนดินที่มีความชุ่มชื้นจนเมื่อแตกใบอ่อน 2-3 ใบ ซึ่งจะเป็นเวลาที่มะพร้าวได้กินอาหารที่สะสมอยู่ในรูปจาวมะพร้าวจนหมดแล้ว รากจะเริ่มงอกออกมาที่ดิน บางสวนจะใช้มีดคม ๆ ตัดรากและนำไปปลงร่องสวนที่เตรียมดินไว้ ชาวสวนที่ชุมชนท่าคางนิยมยกร่องสวนโดยการขุดลึกระโดงร่องสวน การขอยร่องเพื่อให้ระบบน้ำสามารถเชื่อมโยงถึงกันให้มีสภาพคล่องของการไหลของน้ำและการลำเรียงมะพร้าวออกจากสวน (สุรจิต ชีรเวทย์, 2550)

ภาพที่ 4.11 สวนมะพร้าวภายในชุมชน

2) การทำน้ำตาลมะพร้าว

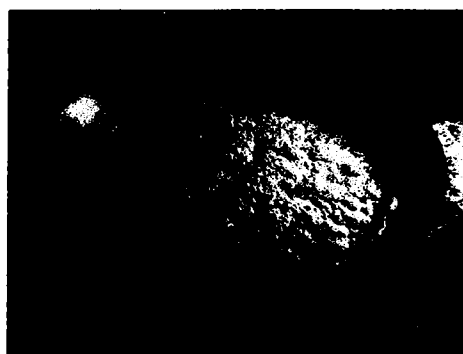
ริมสองฝั่งคลองจะมีชาวบ้านทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถขอ ดูการทำน้ำตาลมะพร้าวได้ โดยการทำน้ำตาลมีขั้นตอนมากมาย ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะได้ชม ตอนเคี้ยวตาล ทั้งนี้เพราะชาวสวนจะออกจากบ้านตั้งแต่ 04.00 น. ไปสวนเพื่อขึ้นตาลและเสร็จ เวลา 12.00 น. เพราะตาลเวลาเช้าจะออกมากกว่าตาลเวลาเย็น เนื่องจากจำนวนชั่วโมงที่แขวน รอไว้ตั้งแต่เย็นวันก่อนมาถึงตอนเช้ามีจำนวนเวลามากกว่า ต้นไหนตาลออกมากจะใช้กระบอ กใหญ่ ชาวสวนผู้ชายจะขึ้นตาลได้รอบละประมาณ 100-120 ต้น วันละ 2 รอบ (เช้า-เย็น) ปีน พะองไปเอากระบอกลูกที่รองไว้ เริ่มต้นจากการหาจั่นมะพร้าว ที่ยังไม่แตกจนเห็นเกสรข้างในบาง ที่เรียกว่า "งวง" เพราะมีลักษณะคล้ายงวงช้าง ชาวสวนต้องเหนี่ยวงวงให้โค้งลง เพราะธรรมชาติ ของงวงจะชี้ขึ้นไปข้างบน ถ้าไม่เหนี่ยวงวงจะเอากระบอกลงไปแขวนรอน้ำตาลไม่ได้ มะพร้าวต้น หนึ่งมี 2 งวง โดยทุก 3 เดือนจะให้น้ำตาลครั้งหนึ่งเป็นเวลา 1 เดือน การเหนี่ยวงวง หรือโน้มจั่น ต้องค่อย ๆ ทำเมื่อออกงวงใหม่ ๆ ใช้เวลาในการเหนี่ยวงวงประมาณ 2-3 วัน เมื่อโค้งได้ที่แล้วจึง เริ่มปาดงวงด้วยมีดปาดตาลให้เป็นแฉลบๆ ปาดไปทุกวันจะเริ่มมีน้ำตาลออกมา ให้นำ กระบอที่ใส่เปลือกพะยอม หรือไม้เคี่ยมสับเป็นชิ้นเล็ก ๆ เพื่อป้องกันมิให้น้ำตาลสดบูดหรือ เปรี๊ยะ เพราะต้องแขวนรอน้ำตาลไว้หลายชั่วโมง ไม้ดังกล่าวยังทำให้น้ำตาล "เป็นตัว" เวลาเคี้ยว อีกด้วย ถ้าไม่ใส่น้ำตาลจะไม่แห้งหรือชาวสวนเรียกว่า "ไม่เป็นตัว" คือเ็นน้ำและคั้นตัวเร็ว โดยทั่วไปชาวสวนมะพร้าวจะพักตาลช่วงหน้าแล้ง เพราะตาลก็เช่นเดียวกับคน ทำงานก็ต้องมี การพัก ถ้าไม่พัก ตาลจะออกงวงน้อยลง เล็กลง สั้นลง หรือออกงวงห่างออกไปหรือหมดงวง

ในการขึ้นตาลนั้น ชาวสวนต้องนำกระบอกลูกใหม่ไปเปลี่ยนกระบอกลูกเดิม ในการขึ้น ตาลชาวสวนต้องใช้เวลามาก เพราะต้องได้น้ำตาลเพียงพอที่จะไปเคี้ยว และต้องรีบนำมาเคี้ยวโดย ผ่านการกรองด้วยผ้าขาวบาง เพื่อกรองเอาฝุ่น แผลง ไม้พะยอมที่กั้นกระบอ ก แล้วจึงนำไปเคี้ยว ในกระทะ กระทะหนึ่งจะใส่น้ำตาลได้ประมาณเกือบ 3 ปีบ ซึ่งจะเคี้ยวเป็นน้ำตาลแห้งได้ ประมาณ 10 กิโลกรัม หรือ 3 กระทะ เคี้ยวได้น้ำตาลแห้ง 1 ปีบ (30 กิโลกรัม) (สุรจิต ชิริเวทย์, 2550 : 177)

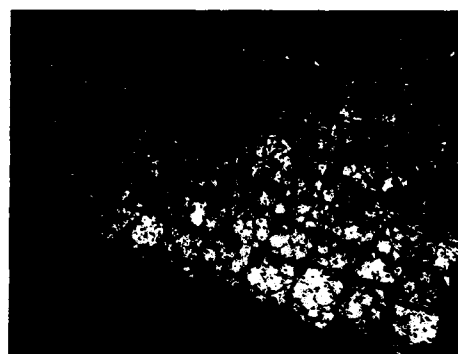

ภาพที่ 4.12 ครอบอกเขวนรอน้ำตาล

จากการศึกษาพบว่า ชาวสวนมะพร้าวใช้เวลาในการขึ้นตาลนาน วันหนึ่งจะต้องขึ้น 2 รอบ รอบเช้า รอบเย็น มีเวลาพักเพียง 2-3 ชั่วโมง จึงไม่สามารถทำทุกอย่างได้ บางบ้านจะแบ่งงานกันทำแต่ชาวบ้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อย การไปขึ้นตาล เคี้ยวตาล ลวกครอบอก หาฟืน ฯลฯ เป็นงานหลายขั้นตอน ต้องใช้แรงงานมากต้องจ้างแรงงานเพิ่ม หรือไม่ได้เคี้ยวตาลเองแต่นำน้ำตาลมารวมกันและขายเพื่อให้บ้านที่ทำหน้าที่เคี้ยวตาลอย่างเดียวมารับซื้อและนำไปเคี้ยวต่อไป เช่น เตาดาลของป่าแต้ว หรือ สุนีย์ กลิ่นสุนนท์ ชาวสวนมะพร้าวในละแวกใกล้เคียงจะขึ้นไปเก็บน้ำตาลสดแล้วนำมาขายต่อ

ภาพที่ 4.13 การเคี้ยวน้ำตาล

ภาพที่ 4.14 ผลกระทบน้ำตาลมะพร้าว

ในการเคี้ยวน้ำตาล ใช้เตาฟืน จากเดิมใช้กระทะเดียว ปัจจุบันใช้เตาปล่องประหยัดเชื้อเพลิง สามารถเคี้ยวได้หลายกระทะ (ส่วนใหญ่ 3 กระทะ) เมื่อเริ่มเคี้ยว ฟองขาวหม่นจะฟูขึ้นมา ชาวสวนจะใช้ ลอมหรือบางที่เรียกว่า กะวัง หรือ โค ซึ่งสานด้วยไม้ไผ่รูปทรงกลม ครอบบนปากกระทะ กันไม่ให้ฟองน้ำตาลล้นออกนอกกระทะ ปกติน้ำตาลในกระทะจะทยอยเดือดไล่กันไปจากกระทะใบแรกที่อยู่ใกล้ไฟฟืน ไปจนถึงกระทะที่อยู่ใกล้ปล่อง

ขณะทำการเคี้ยว ชาวสวนจะใช้กระชอนตักฟองสีหม่นออกจนหมด ใช้ไฟสม่าเสมอ ประมาณ 1.30 ชั่วโมง น้ำตาลจะค่อย ๆ งวดจนเป็นสีเหลืองเหนียวเหมือนน้ำลายวัว ชาวบ้านเรียกว่า ชื่นดอกหมาก เป็นฟองเล็ก ๆ เคี้ยวต่อไปจนน้ำตาลเดือดตุต ๆ แสดงว่าได้ที่แล้ว ยกวางลงที่รองและใช้ที่สูมน้ำตาล ซึ่งทำด้วยเหล็กเส้นขดเป็นวงซ้อนกัน ด้ามยาวทำด้วยไม้รูปราง เหมือนไม้ตีไซ้มากระทุ้งน้ำตาลขึ้นลงอย่างรวดเร็ว เพื่อให้น้ำตาลละเอียดเสมอกัน และเปลี่ยนสภาพจากเหลวเป็นชั้นแข็งขึ้นสีเหลืองและใช้เนียนกวาดลงหม้อ หรือป้อนหรือหยอดลงแบบพิมพ์ที่ตามต้องการ

3) การทำสวนส้มโอ

จากการทำสวนมะพร้าว การทำสวนส้มโอเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ชาวบ้านได้ปลูกขึ้นแทนที่สวนมะพร้าว เพราะทำรายได้ดีกว่า สามารถให้ผลตอบแทนมากกว่าถึง 10 เท่า รวมทั้งยังใช้แรงงานน้อยกว่าด้วย ส้มโอเป็นผลไม้ที่ขึ้นชื่ออีกชนิดหนึ่งในอำเภวน้ำ เป็นที่มีชื่อเสียงและรู้จักกันดี ถือว่าเป็นผลไม้พระเอกของแม่กลอง เป็นต้นไม้ยืนต้นที่ปลูกง่าย ปลูกได้ดีในดินเกือบทุกชนิด แต่เจริญงอกงามได้ดี คุณภาพดี ผลดก ส้มโอที่นี้ส่วนใหญ่ที่นิยมปลูกคือพันธุ์ชาวใหญ่ ลักษณะผลใหญ่ ทรงกลมแป้น รสชาติหวานกลมกล่อม มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ผลผลิตส้มโอจะมีผลออกมาตลอดทั้งปี แต่ส่วนใหญ่บางสวนจะตัดขายในเดือนสิงหาคม – กันยายน

4.1.4 การชมหิ่งห้อย

สิ่งดึงดูดใจที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของชุมชนท่าคา คือ การล่องเรือชมหิ่งห้อยยามค่ำคืน หิ่งห้อย เป็นสัตว์จำพวกแมลงปีกแข็ง เป็นสัตว์ที่ส่องแสงได้โดยสามารถสร้างแสงสว่างได้จากภายในของตัวเองจากปฏิกิริยาเคมีภายในเซลล์ ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Firefly หรือแมลงไฟ ส่วนหิ่งห้อยตัวเมียไม่มีปีกลักษณะคล้ายหนอนเรียกว่า Glow worm หรือหนอนเรืองแสง ในประเทศไทยเรียกชื่อต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ เช่น แมลงทิ้งถ่วง แมงคาเรือง แมงแสง เป็นต้น (www.maeklongdee.com, 14/7/2550) ซึ่งนอกจากจะเรียกชื่อต่างกันแล้ว ในแต่ละที่ยังมีความเชื่อและความรู้เกี่ยวกับหิ่งห้อยต่างกันไป ทั้งในด้านปรัชญา ศาสนา ศิลธรรม (โดยความเชื่อของคนมาเลเซีย พวกโอรังดูตัน ซึ่งเป็นเผ่าพื้นเมือง เชื่อว่าหิ่งห้อยเป็นวิญญาณของคนตาย ส่วนคนมลายูก็เชื่อว่าหิ่งห้อยเกิดจากเล็บมือมนุษย์ ในอินเดียมีคนเชื่อว่าหิ่งห้อยคือนัยน์ตาของเทพเจ้าที่หลงเหลืออยู่หลังจากสงคราม ส่วนเนื้อหนังและกระดูกนำไปโยนลงแม่น้ำ และเนาเปื่อยไปแล้วเหลือเพียงนัยน์ตาที่ส่องแสงได้ในความมืด ในอินเดียยังมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับกำเนิดหิ่งห้อยด้วยว่า

หิ่งห้อยเกิดจากความร่วมมือของเทพ 3 องค์ เพื่อให้มนุษย์เลิกกินอาหารดิบ และมีไฟเอาไว้ใช้ โดยเทพองค์แรกเป็นแมลงตัวหนึ่งบินมาจากที่โคลของพระองค์ อีกพระองค์ดูพระวรกายของพระองค์เองจนเกิดไฟลุกขึ้น แล้วก็เอาไฟไปติดที่แมลงตัวนั้น ส่วนอีกพระองค์ก็รับนำแมลงตัวนี้ส่งให้มนุษย์อย่างเร่งด่วน แต่ระหว่างทางไฟก็ค่อย ๆ มอดลง เหลือเพียงที่กันแมลงอยู่ชนิดหนึ่ง ซึ่งแมลงตัวนี้ก็คือ หิ่งห้อยตัวแรกนั่นเอง ชาวญี่ปุ่นเชื่อว่าหิ่งห้อยคือวิญญาณของคนตายตามที่ ส.พรายน้อย (นักเขียนผู้หนึ่ง) เล่าว่าในฤดูร้อนริมฝั่งแม่น้ำอูจิ (ในญี่ปุ่น) ฝูงหิ่งห้อยที่อยู่คนละฟากของแม่น้ำจะยกพลเข้ารบกัน พวกที่แพ้ก็จะตกลงไปในน้ำ ทำให้ผิวน้ำเป็นประกายชาวบ้านจึงจับกลุ่มกันดูความงามอันน่าประหลาดนี้และกล่าวว่า นี่คือนิสัยคุ้มถิ่นที่ติดตัวมาครั้งที่ยังเป็นมนุษย์และหิ่งห้อยนี่คือ วิญญาณของ 2 ตระกูลนักรบในอดีตที่รบรากันมาแต่เมื่อหลายร้อยปีก่อน

ในอดีตมีการใช้ประโยชน์หิ่งห้อยเป็นโคมไฟราคาถูกสำหรับชาวบ้าน ในจีนและญี่ปุ่น นักศึกษาที่อยากจนจะจับหิ่งห้อยใส่ภาชนะต่างตะเกียง เพื่อให้อ่านหนังสือในเวลากลางคืน ที่จาไมก้าหิ่งห้อยมีขนาดใหญ่ให้แสงสว่างมากเพียงแค่ 6-7 ตัวก็ให้แสงสว่างเพียงพอกับการอ่านหนังสือแล้ว ที่บราซิลจะจับหิ่งห้อยมาใช้ในพิธีพวกน้ำเต้า เจาะรูรอบ ๆ ใช้แทนตะเกียงในกระท่อม บางครั้งชาวบราซิลจะจับหิ่งห้อยมาประดับในเรือนผม หรือไม่ก็ผูกไว้ที่ข้อเท้าขณะเดินป่า ชาวปานามาที่อยากจนนิยมจับหิ่งห้อยใส่ในกรงกระดาษเล็ก ๆ เพื่อนำมาติดเป็นต่างหู หรือแม้แต่ในประเทศไทยก็มีตำนานที่สืบทอดกันมานาน กล่าวว่าหิ่งห้อยคือ วิญญาณของชายที่จุดตะเกียงโคมตามหาหญิงคนรักที่ชื่อนางลำพู ซึ่งจมหายไปในแม่น้ำ เพราะฉะนั้น ลำพูจึงเป็นต้นไม้ที่หิ่งห้อยชอบเกาะเนื่องจากความเชื่อที่ว่าเป็นวิญญาณของคนรักตน ซึ่งเรื่องราวดังกล่าว กลุ่มเรือพายมักเล่าให้นักท่องเที่ยวฟัง นั่งเรือพายชมหิ่งห้อยในยามค่ำคืน นักท่องเที่ยวจะสามารถติดต่อขอรับบริการได้โดยติดต่อผ่านกลุ่มโฮมสเตย์ หรือติดต่อที่กลุ่มเรือ อัตราค่าใช้บริการเรือ 1 ลำ 200 บาท

4.2 แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง

นอกจากแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนแล้ว ในพื้นที่ใกล้เคียงนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ ดังนี้

ตลาดน้ำอัมพวา ตั้งอยู่บริเวณปากคลองอัมพวา ใกล้วัดอัมพวันเจติยาราม บริเวณเดียวกับที่เคยเป็นตลาดน้ำดั้งเดิม ซึ่งได้สูญหายไปเมื่อหลายสิบปีก่อน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ร่วมมือร่วมกับประชาชนหรือพื้นที่คืนชีวิตให้ตลาดน้ำอัมพวาคืนกลับมาอีกครั้ง โดย

จัดตั้งเป็นตลาดน้ำยามเย็นทุกวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ ตั้งแต่เวลาประมาณ 16.00 นาฬิกา ซึ่งเป็นตลาดน้ำยามแตร่มลมตก มีเรือชาวบ้านชาวสวนนำผักสด ผลไม้ ขนม และอาหาร ลงเรือพายมาขายนักท่องเที่ยวให้เลือกรื้อเลือกรวมกันได้ จนถึงเวลาประมาณ 20.00 นาฬิกา

วัดจุฬามณี ตั้งอยู่บนทางหลวงหมายเลข 325 (สมุทรสงคราม-บางแพ) กิโลเมตร 34-35 ตำบลบางช้าง เป็นวัดโบราณริมฝั่งคลองวัดจุฬาต่อเนื่องกับคลองผีหลอก วัดนี้สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ตอนปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง สันนิษฐานว่าทำวแก้วผลึก (น้อย) นายตลาดบางช้างต้นวงศ์ราชินิกุลบางช้างเป็นผู้สร้างขึ้น บริเวณหลังวัดเดิมเป็นนิวาสดานของคุณนาค (สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีในรัชกาลที่ 1) และคุณบุญรอด (สมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินีในรัชกาลที่ 2)

วัดบางกะพ้อม ตั้งอยู่กิโลเมตรที่ 37-38 ไปตามทางหลวงหมายเลข 325 (สมุทรสงคราม-บางแพ) เป็นวัดเก่าแก่สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย สิ่งที่น่าสนใจอยู่ในวิหารเก่าของวัด ผนังวิหารด้านบนเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนัง ลักษณะแตกต่างจากทั่วไป คือ เป็นปูนปั้นลวดลายนูนสูงแสดงเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธประวัติ ผนังวิหารด้านล่างโดยรอบมีช่องเจาะเป็นซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป นอกจากนี้ กลางวิหารยังประดิษฐานรอยพระพุทธรบาทจำลองขนาดใหญ่ซ้อนกัน 4 รอยลดหลั่นกันไป สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยกรุงธนบุรี เดิมมีแผ่นเงินหุ้มแต่ถูกขโมยไปเมื่อครั้งสงคราม พระพุทธรบาทรอยที่ซ้อนลึกที่สุดนั้นเป็นไม้ประดับมุก ยังคงหลงเหลือลวดลายงดงาม บริเวณลานวัดมีร้านกาแฟเล็ก ๆ จำหน่ายชา กาแฟ รสชาติหอมอร่อยแบบดั้งเดิม

วัดอัมพวันเจติยาราม อยู่ติดกับอุทยาน ร.2 เป็นวัดของตระกูลบางช้าง สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยรัชกาลที่ 1 หลังวัดแห่งนี้ เคยเป็นนิวาสดานเก่าของหลวงยกกระบัตร (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) และคุณนาค (สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีในรัชกาลที่ 1) และเป็นสถานที่พระราชสมภพของรัชกาลที่ 2 เชื่อกันว่าบริเวณพระปรางค์ของวัดอัมพวันเจติยาราม เดิมเป็นเรือนที่คุณนาคใช้เป็นที่พักของคุณนิมนบุตรชาย ซึ่งต่อมาคือพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

วัดอัมพวันเจติยาราม ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ โดยรัชกาลที่ 3 รัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ปัจจุบันเป็นพระอารามหลวงชั้นโท อุโบสถตลอดจนถาวรวัตถุในวัดนี้ ส่วนใหญ่เป็นศิลปะ

และสถาปัตยกรรมในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งนับเป็นอุโบสถที่มีความงดงาม นอกจากนี้ ยังมีพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยประดิษฐานอยู่ด้วย

วัดภุมรินทร์กุฎีทอง ตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองตรงปากคลองประชามขึ้นฝั่งตะวันตก ตำบลสวนหลวง สิ่งที่น่าสนใจภายในวัดมีมากมาย ได้แก่ กุฎีทอง ทำด้วยไม้สัก ประดิษฐานที่ เศรษฐีบิดาของคุณนาค (สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 1) ให้สมภารวัด บางลี่ตรวจดูดวงชะตาคุณนาค สมภารทำนายว่าจะได้เป็นพระราชินี เศรษฐีบิดาคุณนาค จึงให้ คำมั่นว่า ถ้าเป็นจริงจะสร้างกุฎีทองถวายให้วัดบางลี่จึงได้ชื่อว่า วัดบางลี่กุฎีทอง ต่อมาวัดบางลี่ ถูกน้ำเซาะที่ตลิ่งพังลง จึงรื้อกุฎีทองมาสร้างไว้ที่วัดภุมรินทร์ วัดนี้จึงได้ชื่อว่า วัดภุมรินทร์กุฎีทอง นอกจากนี้ ยังมีพิพิธภัณฑสถานวัดภุมรินทร์และอุทยานการศึกษา เป็นสถานที่เก็บรวบรวมโบราณวัตถุ ล้ำค่า สมควรแก่การศึกษาและอนุรักษ์ไว้ เช่น พระพุทธรูป หนังสือไทย โถลายคราม และ เครื่องทองเหลือง พระพุทธรูปเก่าแก่อายุกว่า 300 ปี เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปิดทองปางมารวิชัย ชื่อพระพุทธรัตนมงคล หรือหลวงพ่อโต และยังมีพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระพุทธ เลิศหล้านภาลัยประดิษฐานอยู่

วัดบางแคใหญ่ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง บริเวณปากคลองบางแค ตำบลแควอ้อม สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2357 ภายในวัดมีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่น่าสนใจ ได้แก่ อุโบสถหลัง ใหญ่อายุกว่า 150 ปี ด้านหน้ามีเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ศิลปะสมัยกรุงศรีอยุธยา พระ ประธานในอุโบสถปางมารวิชัยสลักจากศิลาแลง มีธรรมเจดีย์ 7 องค์ สร้างเมื่อปี พ.ศ.2415 มี กำแพงแก้วล้อมรอบ บนฝาประจัน (ฝากันห้อง) ภูมิสงฆ์ยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เขียนด้วยสี ฝุ่นผสมกาวในปลายสมัยรัชกาลที่ 2 เป็นเรื่องราวการทำสงครามไทย-พม่าซึ่งน่าจะเป็นครั้งที่ ร.2 โปรดให้ไปขัดดาบทที่ราชบุรีเมื่อปี พ.ศ.2364

วัดบางแคน้อย ตั้งอยู่ที่ตำบลแควอ้อม ริมแม่น้ำแม่กลอง คุณหญิงจ้อย (น้อย) วงศา โรจน์ เป็นผู้สร้างเมื่อ พ.ศ.2411 เดิมอุโบสถของวัดสร้างบนแพไม้ไผ่ผูกไว้กับต้นโพธิ์ริมฝั่งแม่น้ำ แม่กลอง ปัจจุบันวัดนี้ได้รับการบูรณะอย่างดีสิ่งที่น่าสนใจภายในวัด ได้แก่ ผนังภายในอุโบสถทำ จากไม้สักแกะสลักเป็นเรื่องราวในพุทธประวัติ การประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ และเรื่องพระเจ้า สิขชาติ ลวดลายสวยงามชัดเจนโดยฝีมือช่างแกะสลักเมืองเพชรบุรี ซึ่งมีชื่อเสียงด้านการ แกะสลักไม้ นับเป็นอุโบสถที่มีความงดงามในศิลปะการแกะสลักไม้

วัดอินทาราม ตั้งอยู่ที่ตำบลเหมืองใหม่ เป็นวัดโบราณ สร้างเมื่อ พ.ศ.2300 ในสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่มาปฏิสังขรณ์ใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 3 สิ่งที่น่าสนใจภายในวัด ได้แก่ พระพุทธรูปหลวงพ่โตอายุกว่า 300 ปี อุโบสถสร้างด้วยหินอ่อนทั้งหลัง บานหน้าต่างและบานประตูเป็นไม้สักแกะสลักสุภาพชิตสอนใจ ทำน้ำของวัดเป็นอุทยานปลาตะเพียน นักท่องเที่ยวสามารถให้อาหารปลาได้ ส่วนหนึ่งของวัดจัดเป็นศูนย์ฟื้นฟูสภาพจิตใจที่ใช้สมุนไพรควบคู่กับการปฏิบัติธรรมรักษาผู้ติดยาเสพติด

วัดเจริญสุขารามวรวิหาร ตั้งอยู่ที่ตำบลบางนกแขวก ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 5 กิโลเมตร สิ่งที่น่าสนใจภายในวัด ได้แก่ อุโบสถที่มีศิลปะการก่อสร้างเฉพาะตัว เพดานโบสถ์เป็นรูปโค้งคล้ายประทุนเรือ ภายในประดิษฐานหลวงพ่โต ลักษณะเป็นประติมากรรมสมัยสุโขทัย สร้างด้วยศิลาแลง ขนาดหน้าพระเพลากว้าง 178 เซนติเมตร สูงจากพื้นรองประทัดถึงพระเศษมาลา 208 เซนติเมตร บริเวณทำน้ำหน้าวัดมีฝูงปลาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะปลาตะเพียนเงินและปลาตะเพียนทอง ประชาชนนิยมมาให้อาหารปลาและรับประทานก๋วยเตี๋ยวเรือรสชาติอร่อยบริเวณทำน้ำ

วัดบางกุ้ง อยู่ในเขตพื้นที่เดียวกับค่ายบางกุ้ง แต่อยู่คนละฝั่งกัน มีถนนตัดผ่านกลางภายในวัดมีโบสถ์เก่าประดิษฐานพระประธานเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ ชาวบ้านเรียกว่าหลวงพ่โตโบสถ์น้อย มีภาพจิตรกรรมฝาผนังสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ เป็นภาพพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมและภาพพระพุทธเจ้าประทับนั่งอยู่ในขุม ขนบช่างด้วยอักษรสาวกนึ่งพนมมือ

ค่ายบางกุ้ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลบางกุ้ง เมื่อมาถึงบริเวณค่ายจะมองเห็นแนวกำแพงจำลองสร้างไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์จากการสู้รบ ค่ายแห่งนี้เป็นค่ายทหารเรือไทยที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ หลังจากเหตุการณ์เสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ.2310 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้โปรดให้ยกกองทัพเรือมาตั้งค่ายที่ตำบลบางกุ้ง เรียกว่า ค่ายบางกุ้ง เนื่องจากเมืองแม่กลองเป็นเส้นทางที่กองทัพพม่าใช้ในการเดินทัพ โดยสร้างกำแพงล้อมวัดบางกุ้ง ให้อยู่กลางค่าย เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นที่พักพิงของทหาร สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้โปรดให้คนจีนจากระยอง ชลบุรี ราชบุรี และกาญจนบุรี รวบรวมผู้คนมาตั้งเป็นกองทหารรักษาค่าย ค่ายนี้จึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ค่ายจีนบางกุ้งพระองค์ทรงให้ชื่อทหารเหล่านี้ว่า "ทหารภักดีอาสา" ในปี พ.ศ.2311 พระเจ้ากรุงอังวะทรงยกทัพผ่านกาญจนบุรีมาล้อมค่ายจีน

บางกุ้ง สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและพระมหามนตรี (บุญมา) ร่วมรบขับไล่กองทัพพม่าทำให้เข้าศึกแตกพ่าย นับเป็นค่ายทหารไทยที่สร้างความเกรงขามให้กองทัพพม่า สร้างขวัญกำลังใจให้คนไทยกลับคืนมา และเป็นสงครามครั้งแรกที่ไทยทำกับพม่า หลังจากที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี ค่ายบางกุ้งแห่งนี้ถูกปล่อยให้รกร้างเกือบ 200 ปี จนมาถึงปี พ.ศ.2510 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ตั้งเป็นค่ายลูกเสือขึ้น เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และได้สร้างศาลของพระองค์ไว้เป็นอนุสรณ์โดยทำพิธียกศาลเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2511 ภายในบริเวณค่ายยังมีโบสถ์ที่สร้างตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ชาวบ้านเรียกว่า “โบสถ์หลวงพ่อดำ” มีลักษณะพิเศษคือ โบสถ์ทั้งหลังปกคลุมด้วยต้นไม้ถึง 4 ชนิด คือ ต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้นไกร ต้นกร่าง ชาวบ้านเรียกว่าโบสถ์ปรกโพธิ์ และไม่ไกลนักเป็นที่ตั้งของอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

อาสนวิหารแม่พระบังเกิด หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า โบสถ์บางนกแขวก ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลบางนกแขวก โบสถ์นี้เป็นสถานที่สักการะอันศักดิ์สิทธิ์ของคริสตศาสนิกชนที่อาศัยอยู่โดยรอบสร้างขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2433 (ค.ศ.1890) โดยบาทหลวงเปาโล ซัลมอน มิชชันนารีชาวฝรั่งเศส ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากญาติพี่น้องของท่านในประเทศฝรั่งเศส คณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส กรุงโรม และผู้ใจบุญในกรุงเทพฯ ใช้เวลาสร้างถึง 6 ปี จึงเสร็จสมบูรณ์ ทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2439 (ค.ศ.1896) เป็นสถาปัตยกรรมแบบโกธิคของประเทศฝรั่งเศส ฉาบด้วยปูนดำ ภายในประดับภาพกระจกสีสวยงาม มีรูปปั้น ธรรมชาติ เทพณ์ อ่างล้างบาป ขาเทียนลักษณะต่าง ๆ และรูปแกะสลักบรรยายเกร็ดประวัติในพระคัมภีร์ คริสต์ศาสนา นับเป็นโบสถ์ที่มีความสวยงามตั้งอยู่ไม่ไกลจากริมฝั่งน้ำ

บ้านแมวไทยโบราณ เป็นสถานที่อนุรักษ์พันธุ์แมวไทยโบราณ ตั้งอยู่เลขที่ 2/1 หมู่ 7 ตำบลแควอ้อม บ้านแมวไทยโบราณเกิดจากการรวมตัวของเพื่อนที่นิยมเลี้ยงแมวไทย เพื่อส่งเสริมและสนับสนุน การอนุรักษ์แมวไทยให้อยู่คู่กับประเทศไทย เป็นสมบัติของชาติตลอดไป และเพื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องคุณสมบัติและลักษณะที่ถูกต้องของแมว สนับสนุนด้านการค้นคว้าวิจัย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมทั้งเพิ่มพูนความรู้ระหว่างสมาชิก แลกเปลี่ยนเรื่องและประสบการณ์การวิจัย การผสมพันธุ์ กับองค์การการเลี้ยงแมวที่เกี่ยวข้อง คุณปรีชา พุคคะบุตร ผู้ร่วมก่อตั้งและเป็นผู้ดูแลบ้านแมวไทยโบราณเล่าให้ฟังว่า “เดิมคุณแม่เป็นผู้เลี้ยงแมวไทยสายพันธุ์วิเชียรมาศ สมัยนั้นผมยังเด็ก ไม่ค่อยได้สนใจ พอโตขึ้นถูกใช้ให้คลุกข้าวเลี้ยงแมว ช่วงนั้นมีแมวอยู่ในบ้านไม่มากนัก เลี้ยงมาเรื่อย ๆ แมววิเชียรมาศไม่เคยขาดบ้าน มีความผูกพันกับ

แมวมาตลอด ต่อมาเมื่อเพื่อนฝูงที่นิยมเลี้ยงแมวมากขึ้น ไปมาหาสู่พูดคุยกันว่าน่าจะอนุรักษ์ไว้ เพราะแมวไทยเป็นแมวที่ฉลาด ช่างประจบ รักบ้านรักเจ้าของ และสวยสง่า มองดูสะอาดตา" แมวไทยมีหลายพันธุ์ ทั้งพันธุ์สีสวาด ศุภลักษณ์ โกญจา ภายในบ้านแมวไทยโบราณมีเรือนเพาะเลี้ยงแมวไทย แบ่งเป็นกรงเลี้ยงแมวไทยประเภทต่าง ๆ

บ้านพญาขอ ขอเป็นเครื่องดนตรีไทยพื้นบ้านภาคกลาง บ้านพญาขอเป็นบ้านช่างขอผู้ ที่นำศิลปะการเล่นดนตรีไทยมาผนวกกับการแกะสลักขอเป็นลวดลายทิ้งดงาม โดยการนำลูกมะพร้าวที่ใช้ทำขอซึ่งมีลักษณะพิเศษมาแกะสลักเป็นลวดลายต่าง ๆ เช่น ลายตัวละคร ลาย พุดตาน ลายนวมย่อ ลายนวมปีกกษัตริ์ เช่น ขวด จลุ ปัจจุบันหาชมศิลปะการแกะสลักเช่นนี้ ได้ยาก

อุทยานพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (อุทยาน ร.2) เป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยของมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อเป็นการสนองพระมหากรุณาธิคุณที่ได้พระราชทานศิลปวัฒนธรรมอันงดงามไว้เป็นมรดกแก่ชาติ จนได้รับยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกจากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) บริเวณที่ก่อสร้างอุทยาน ร.2 นี้ พระราชสมุทร์เมธี เจ้าอาวาสวัดอัมพวันเจติยาราม เป็นผู้มอบเกล้าฯ ถวาย มีพื้นที่ประมาณ 11 ไร่ พื้นที่บริเวณนี้มีความสำคัญ เพราะเป็นสถานที่พระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) ภายในอุทยาน ร.2 มีสิ่งที่น่าสนใจ ได้แก่

พิพิธภัณฑท์ ลักษณะเป็นอาคารทรงไทย 4 หลัง แบ่งออกเป็นสวนต่าง ๆ เช่น หอกลาง ภายในประดิษฐานพระบรมรูปรัชกาลที่ 2 และจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เช่น เครื่องเบญจรงค์ เครื่องถ้วย หัวโขน ห้องชาย จัดแสดงให้เห็นลักษณะความเป็นอยู่ของชายไทยที่มีความกล้าหาญมีพระพุทธรูปสำหรับบูชา รวมทั้งแท่นพระบรรทม ซึ่งเชื่อว่าเป็นของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ห้องหญิง แสดงให้เห็นลักษณะความเป็นอยู่ของหญิงไทยโบราณ โต๊ะเครื่องแป้ง คันฉ่อง ขานเรือน จัดแสดงตามแบบบ้านโบราณ ตกแต่งด้วยกระดางไม้ดัด ไม้ประดับ ห้องครัวและห้องน้ำ จัดแสดงลักษณะครัวไทย มีเครื่องหุงต้ม ถ้วยชาม และห้องน้ำของชนชั้นกลาง

นอกจากนี้ ยังมีโรงละครกลางแจ้งและสวนพฤกษชาติ เป็นสวนพรรณไม้ในวรรณคดี นานาชนิด และมีร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง จำหน่ายพรรณไม้ อุทยาน ร.2 เป็นสถานที่ที่มีความร่มรื่นเหมาะสำหรับเข้าไปเยี่ยมชมบรรยากาศแบบไทยที่ยังคงอนุรักษ์ไว้ เปิดให้เข้าชมทุกวัน เวลา 09.00 – 18.00 น.

4.3 เครือข่ายองค์กรในชุมชนท่าคา

ภายหลังการเปิดตัวเป็นแหล่งท่องเที่ยว “ตลาดน้ำท่าคา” เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งที่เป็นที่สนใจจากนักท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอในช่วงวันที่มีตลาดนัด และนอกเหนือจากการเดินทางไปเที่ยวชมเพื่อหาซื้อสินค้าพื้นบ้าน สินค้าการเกษตร และผลิตผลจากเกษตรแล้ว ชุมชนตลาดน้ำท่าคามีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เพื่อให้การบริการแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจ ในการนำเที่ยวชมสวนมะพร้าว ชมการทำน้ำตาลมะพร้าว ชมสวนผลไม้ การนั่งเรือพายเพื่อชมวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ รวมถึงการให้บริการบ้านพักที่เรียกว่าโฮมสเตย์

การบริหารจัดการชุมชนท่าคา จะมีลักษณะการทำงานด้วยการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบเป็นกลุ่มเช่นกัน อาทิเช่น กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ แต่ละกลุ่มจะมีแกนนำทำงานประสานกัน และร่วมงานกันกับกลุ่มอื่นๆในชุมชน แต่ละกลุ่มมีการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรนั้นๆ อาทิ การจัดกิจกรรมโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์สองฝั่งคลอง การอนุรักษ์ต้นลำพูสองฝั่งคลอง กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการกำจัดขยะ เป็นต้น (จากเอกสารชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว ประจำปี 2550 โดยกลุ่มอนุรักษ์ตลาดน้ำท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม)

ปกติกลุ่มต่างๆ จะมีการประชุมเดือนละครั้งที่ศาลาทรงไทย บ้านคลองศาลา การประชุมจะเป็นการพูดคุยกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สร้างมิตรร่วมกันเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน มติเสียงส่วนใหญ่ในเวทีเป็นการตัดสินใจ (สุรเชษฐ์ บุญพงษ์มณี: 2549) กลุ่มหรือองค์กรต่างๆจะประชุมเพื่อวางระเบียบ แก้ปัญหาและกำหนดข้อตกลง ตลอดจนมีการแบ่งผลประโยชน์ทั้งต่อสมาชิกและท้องถิ่น ได้แก่ มีการจัดสวัสดิการให้กับชุมชน มีการควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุน เช่น กองทุนหมู่บ้าน มีการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาให้กับบุตรหลาน สาธารณะประโยชน์หมู่บ้าน กลุ่มโฮมสเตย์ให้เงินช่วยเหลืออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์การปลูกต้นลำพู กลุ่มออมทรัพย์ช่วยในส่วนของ การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยมีการจัดทำแผ่นพับ เอกสารแจก และประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน เป็นต้น

เครือข่ายองค์กรและกลุ่มต่างๆของชุมชนท่าคา มีดังนี้

1.กลุ่มออมทรัพย์ เริ่มก่อตั้งปี 2541 โดยมีคุณจรรยา เจือไทย เป็นประธานกลุ่ม แรกเริ่มให้มีการฝากอย่างเดียว ไม่มีการถอน แต่ปัจจุบันมีเงินในไซ จะต้องฝากขั้นต่ำ อย่างน้อย 100 บาท ขึ้นไป แต่ไม่เกิน 1,000 บาท/คน ฝากครบ 6 เดือนแล้วจึงจะสามารถกู้ได้เป็นจำนวน 2 เท่าของเงินฝาก เมื่อสิ้นปีจะคืนเงินปันผลให้กับสมาชิกในกลุ่ม

2.กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน เริ่มก่อตั้งปี 2544 โดยมีคุณจรรยา เจือไทย เป็นประธานกองทุน เงินกองทุนได้จากการขายหุ้น หุ้นละ 20 บาท เมื่อถึงเวลาสิ้นปีจะมีการปันผลให้กับสมาชิกในกลุ่ม

3.กลุ่มประเพณีวัฒนธรรม มีคุณทวีป เจือไทย เป็นประธานกลุ่ม ดูแลการจัดกิจกรรม ประเพณีต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น ประเพณีงานลอยกระทง การแข่งขันเรือพาย การชกมวยทะเล ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น จัดทำงบประมาณเพื่อขอรับในการจัดงานประเพณีต่างๆจากองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา

4.กลุ่มสตรี คุณธนาพร กิ่งวงศ์ เป็นประธาน มีหน้าที่ดูแลสมาชิกในกลุ่มได้แก่ กลุ่มชมกลุ่มเครื่องจักรสาน กลุ่มผ้ามัดย้อม และกลุ่มผ้าบาติก มีหน้าที่จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และเป็นผู้นำสินค้า OTOP ของหมู่บ้านของสมาชิกกลุ่มไปแสดงในงานสินค้าต่างๆ รวมทั้งมีการจัดให้สมาชิกไปดูงานตามสถานที่ต่างๆ อีกด้วย โดยกลุ่มสตรีจะร่วมกับกลุ่ม OTOP และเป็นกลุ่มที่เคยได้รับการคัดสรร 4 ดาวระดับประเทศในปี 2546 และ 5 ดาวระดับประเทศในปี 2547 โดยกลุ่มมีการบริหารจัดการที่ดี มีคณะกรรมการที่ได้รับเลือกจากสมาชิกกลุ่ม มีการแบ่งหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจน โดยแบ่งเป็นฝ่ายบริหาร ฝ่ายผลิต ฝ่ายตลาด ฝ่ายจัดซื้อและฝ่ายประชาสัมพันธ์ โดยการดำเนินงานครั้งแรก ผู้ใหญ่ฐานิดา (อุไร) สีเหลือง เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งกลุ่มเมื่อปี 2542 การเป็นสมาชิกครั้งแรกจะต้องถือหุ้นคนละไม่ต่ำกว่า 1 หุ้น หุ้นละไม่เกิน 100 บาท โดย 1 คนจะถือหุ้นได้ไม่เกิน 10 หุ้น เมื่อสิ้นปีจะมีการแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกตามการถือหุ้น ซึ่งในแต่ละปีคนในชุมชนจะมีผู้สมัครเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้น โดยสมาชิกมีการเข้าร่วมบริหารจัดการ และสมาชิกก็จะส่งวัตถุดิบให้กับกลุ่ม เพราะสมาชิกทุกคนจะมีอาชีพในการทำมะพร้าว กลุ่มจึงมีวัตถุดิบในชุมชนอย่างเพียงพอกับความต้องการของตลาด

5.กลุ่มเรือพาย คุณเป็รื่อง ทองศิริ เป็นประธานกลุ่ม ในกลุ่มมีจำนวนเรือพายทั้งสิ้น 24 ลำ มีหน้าที่ในการจัดลำดับเรือพายให้กับนักท่องเที่ยว โดยเรียงตามลำดับ ถ้าหากสมาชิกไม่สามารถให้บริการได้ ก็ถือว่าสละสิทธิ์นั้นไป ค่าบริการเรือพายลำละ 200 บาทและเจ้าของเรือต้องหักค่าบริการดังกล่าวจำนวน 20 บาทให้กับกลุ่มเรือพาย เพื่อจะนำไปให้กลุ่มสมาชิกที่มีหน้าที่ดูแล

รักษาสภาพแวดล้อม ได้แก่ ต้นโกงกาง ทำความสะอาดในลำคลอง และเงินที่เข้ากองทุนนั้นจะนำมาปันผลให้กับสมาชิกในกลุ่มทุก ๆ 6 เดือน

6.กลุ่มท่องเที่ยว และ กลุ่มโฮมสเตย์ คุณจรรยา เจือไทย เป็นประธานกลุ่ม มีหน้าที่คอยประสานงานเรื่องการท่องเที่ยว ได้แก่การจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ภายในจังหวัดและบริเวณใกล้เคียง ทุกๆ 2 เดือน จะมีการประชุมกลุ่มเพื่อรับทราบถึงความก้าวหน้า ผลกระทบ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการบริหารงานโฮมสเตย์ทั้งภายในจังหวัดและจังหวัดที่ใกล้เคียง

7.กลุ่มขนมไทย เป็นกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากงบสนับสนุนกลุ่มอาชีพ จากองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา กลุ่มขนมไทยก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2549 โดยการดำเนินงานจะมีการจำหน่ายขนมไทยในวันที่มีตลาดน้ำและส่งให้กับร้านค้าในชุมชน

8.กลุ่มจักสานกำนันมะพร้าว เนื่องจากมะพร้าวเป็นวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก จึงทำให้กลุ่มต้องการที่จะใช้วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ จึงรวมกลุ่มขึ้น ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิก 10คน

9.กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่าคา กิจกรรมของชุมชนท่าคามีการรวมตัวกันของชุมชนเพื่อร่วมกันสร้างรายได้ และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน การประกอบการเพื่อการจัดการ โดยการระดมทุนของคนในชุมชนท่าคาได้รับการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนแล้ว ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 ในชื่อของ "วิสาหกิจชุมชนกลุ่มโฮมสเตย์ตลาดน้ำท่าคา"

ภาพที่ 4.15 – 4.16 ชาวบ้านมาร่วมประชุมกันที่ศาลาอเนกประสงค์

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน โดยมีกลุ่มต่างๆ ของสมาชิกในชุมชน ดังนี้

4.3.1 กลุ่มโฮมสเตย์

กลุ่มโฮมสเตย์ตลาดน้ำท่าคา เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกบ้านคลองศาลาที่รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ.2541 ซึ่งในระยะเริ่มก่อตั้งนั้นมีสมาชิกเพียง 10 คน ในการก่อตั้ง

กลุ่มโฮมสเตย์ตลาดน้ำท่าคา เป็นกลุ่มที่เชื่อมโยงกับตลาดน้ำท่าคาซึ่งรองรับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวตลาดน้ำ ซึ่งจะมีขึ้นทุกวัน ขึ้นและแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ โดยเฉพาะถ้าวันใดตรงกับวันเสาร์ อาทิตย์ ก็จะมีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากที่เข้ามาเที่ยวชม

ภาพที่ 4.17 อีกมุมหนึ่งของโฮมสเตย์

วัตถุประสงค์ของกลุ่ม

กลุ่มจัดตั้งขึ้น เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในตำบลท่าคา และเป็นการเชื่อมโยงกับกลุ่มอื่นๆ ในตำบล เช่น กลุ่มเรือพาย ซึ่งในปี พ.ศ. 2548 นั้น กลุ่มโฮมสเตย์ได้สมัครเข้าสู่ระบบมาตรฐานงานชุมชน และมีการพัฒนากลุ่มอย่างเป็นระบบขึ้น

**โครงสร้างและกระบวนการทำงาน กลุ่มโฮมสเตย์
คณะกรรมการกลุ่มโฮมสเตย์ ตลาดน้ำท่าคา**

1. นายจรรยา	เจือไทย	ประธาน
2. นายทวีป	เจือไทย	รองประธาน
3. นางฐานิดา	สีเหลือง (อุไร สีเหลือง)	รองประธาน
4. นายทรัพย์	ผ่องเพชร	ผู้ช่วยเหรัญญิก
5. นางสาววันชุลี	น้อยสุวรรณ	เหรัญญิก
6. นายจรรยา	เจริญรัตน์	ประชาสัมพันธ์
7. นางธนาพร	กิ่งวงศ์	ประชาสัมพันธ์
8. นายศิริ	ธรรมสวัสดิ์	กรรมการ
9. นางบังเอิญ	ปถมสาร	กรรมการ
10. นางมาลี	วงษ์ประสิทธิ์	กรรมการ
11. นายสุธี	เจือไทย	กรรมการ
12. นางอัจฉรา	แก้วปู้วัตร	กรรมการ

ความเป็นมา

การดำเนินงานกลุ่มโฮมสเตย์ เกิดจากความต้องการของคนในชุมชน ที่มีความต้องการที่จะพึ่งตนเอง เพื่อการพัฒนาตนเองและชุมชน การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ในการพัฒนาชุมชนเริ่มแรก ในการจัดตั้งกลุ่มนั้น เนื่องจากตำบลท่าคา มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญคือ ตลาดน้ำท่าคา ซึ่งโดยกำหนดวันนัดทุกวันขึ้นและแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ เป็นประจำ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้การเป็นเมืองสามน้ำยังส่งผลให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์ ทำให้เกิดพรรณไม้ยืนต้น เช่นต้นลำพู ซึ่งสามารถพบเห็นต้นลำพูได้ทั่วไปบริเวณริมแม่น้ำ และบริเวณนี้เองเป็นแหล่งที่อยู่ของหิ่งห้อยนับล้านตัว

การชมหิ่งห้อยเป็นการท่องเที่ยวที่ได้บรรยากาศแปลกใหม่ และไม่สามารถถ่ายรูปได้ เนื่องจากตัวหิ่งห้อยมีแสงไฟกระพริบเป็นระยะๆ นักท่องเที่ยวจึงให้ความสนใจ และมีการบอกต่อกันทำให้เกิดความสนใจที่จะเข้ามาเที่ยวชม แต่การล่องเรือเที่ยวชมหิ่งห้อยนั้น มีข้อจำกัดคือต้องดูเฉพาะตอนกลางคืนเท่านั้น ทำให้หลังจากล่องเรือชมหิ่งห้อยแล้ว การหาที่พักค้างคืนก็เป็นสิ่ง

สำคัญ และจากการที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ นั้น เป็นคนต่างถิ่น เป็นคนชุมชนเมือง เมื่อได้มาสัมผัสกับธรรมชาติของที่นี่แล้ว ก็ย่อมต้องการที่จะหาที่พักค้างคืน และทางเลือกที่ดีที่สุดของนักท่องเที่ยวก็คือ การได้พักโฮมสเตย์ ซึ่งเป็นการพักผ่อนกับเจ้าของบ้านอยู่กันแบบลูกหลานแบบเครือญาติซึ่งมีไม่มากนักในปัจจุบัน และสิ่งนี้เองที่เป็นมนต์ขลังและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย ต่างประเทศเข้ามาเที่ยวชมธรรมชาติ และเพื่อเป็นการรองรับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะในวันเสาร์ อาทิตย์ วันหยุดต่างๆ ในระยะเริ่มต้นมีสมาชิกนั้นมีเพียง 10 คนเท่านั้น การดำเนินงานยังไม่เห็นหลักเกณฑ์ที่แน่นอน การจัดสรรเงินทุนและทรัพยากรยังไม่ชัดเจนนัก

การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ในระยะแรกการดำเนินงานของกลุ่มโฮมสเตย์ ยังคงยึดถือวัตถุประสงค์และเป้าหมายเดิมคือ เพื่อที่จะรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวตลาดน้ำ และชมธรรมชาติเท่านั้น ทางกลุ่มยังไม่ได้คิดที่จะเชื่อมโยงการดำเนินงานกับกลุ่มอื่นในตำบล การดำเนินงานก็ยิ่งหวังผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มเท่านั้น แต่ในปี พ.ศ.2548 เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภออัมพวาได้ให้แนวคิดในเรื่องมาตรฐานงานชุมชน ชาวบ้านคลองศาลาจึงจัดเวทีประชาคมและมีมติให้กลุ่มเข้าสู่มาตรฐานงานชุมชน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการกลุ่มโฮมสเตย์ และช่วยเหลือสมาชิกในชุมชน

ภายหลังที่กลุ่มได้สมัครเข้าสู่มาตรฐานงานชุมชน และผ่านเกณฑ์การประเมินมาตรฐานงานชุมชนแล้วนั้น กลุ่มสามารถบริหารจัดการภายในกลุ่มได้ดี มีการจัดสวัสดิการให้กับชุมชน มีการเชื่อมโยงกับกลุ่มต่างๆ ในตำบล เช่น กลุ่มแม่บ้านตลาดน้ำท่าคา กลุ่มจักสานก้านมะพร้าว กลุ่มเรือพาย กลุ่มทำขนมไทย กลุ่มต่างๆ เหล่านี้ สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในตำบลได้เป็นอย่างดี และที่สำคัญคือเป็นการกระจายรายได้ให้กับตำบลท่าคาอีกด้วย นอกจากนั้นกลุ่มโฮมสเตย์ยังเป็นกลุ่มที่ช่วยด้านสวัสดิการชุมชนในเรื่องการให้เงินช่วยเหลือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ปลุกต้นลำพู

ปัจจุบันที่ชุมชนท่าคามีโฮมสเตย์จำนวนทั้งสิ้น 13 หลัง มีผู้เป็นเจ้าของดังนี้

1. นายจตุร เจือไทย
2. นายทวีป เจือไทย
3. นางฐานิดา สีเหลือง (ผู้ใหญ่อุไร)
4. นายศิริ ธรรมสวัสดิ์
5. นายทรัพย์ ผ่องเพชร

6. นายละออ ปูนชาติ
7. นางมาลี วงศ์ประสิทธิ์
8. นางมาลัย เกิดบัณฑิตย
9. นางตุ้ สุขเกษม
10. นางบังเอิญ ปฐมสาคร
11. นายอัจฉรา แก้วปู้วตร
12. นายเต็ม พันธุ์เจริญ
13. นายสุพจน์ ศรีประเสริฐ

ในช่วงแรกของการจัดการให้มีการจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ ได้มีการตกลงในหลักการเบื้องต้นโดยกำหนดเป็นระเบียบการจัดการ และรูปแบบการดำเนินการโฮมสเตย์เพื่อให้สามารถดำเนินการได้ในระยะแรก ดังนี้

1) ระเบียบการจัดการโฮมสเตย์

1. จัดให้มีศูนย์กลางการต้อนรับนักท่องเที่ยว ณ สถานที่ทำการกลุ่มและที่บ้านประธานกลุ่ม (จตุร เจือไทย)
2. หมุนเวียนกระจายนักท่องเที่ยวให้ครบทุกบ้าน
3. รวบรวมรายชื่อนักท่องเที่ยวให้กับกลุ่ม เพื่อตรวจสอบการกระจายนักท่องเที่ยวให้กับกลุ่มตามแบบรายงานจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ตามแบบที่การส่งเสริมการเกษตรได้จัดทำให้ชุมชน
4. จัดเก็บเงินรายได้ของโฮมสเตย์ บ้านละ 100 บาท เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้าพักตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป โดยนำเงิน 100 บาทเข้าในบัญชีเงินฝากของกลุ่ม เพื่อสามารถจัดสวัสดิการให้กับชุมชน
5. จัดกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เช่น ร่วมกับกลุ่มเรือพาย

2) รูปแบบการดำเนินงาน

ชุมชนได้กำหนดรูปแบบการดำเนินงานไว้ดังนี้

1. ราคาที่พัก 350 บาท/คน/วัน โดยให้บริการอาหารเช้า/เย็น รวมทั้งจัดอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวตักบาตรในตอนเช้าของวันรุ่งขึ้น
2. นำนักท่องเที่ยวชมสวนผลไม้ที่ตำบลดอนมะโนรา

3. ล่องเรือชมหิ่งห้อยยามค่ำคืน ชมธรรมชาติสองฝั่งคลองท่าคา หมู่ 2 หมู่ 4 หมู่ 5 และ หมู่ 12

ระยะทางการนำเที่ยว 1-5 กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง

อย่างไรก็ตามในการมาท่องเที่ยวที่ชุมชนท่าคานั้น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมากันเป็นกลุ่มมากกว่ามาเป็นครอบครัว ซึ่งบางกลุ่มของนักท่องเที่ยวมีตั้งแต่ 5 – 300 คน ด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไป เช่น การมาเพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชนตามหลักสูตรการเรียนที่คณาจารย์จะเป็นผู้นำนักศึกษาไปเพื่อค้นคว้าวิจัย มาประชุมสัมมนาวิชาการ มาเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ อาทิ การท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีไทย รวมทั้งมาช่วยเก็บขยะในคลอง และบริเวณแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง เป็นต้น ซึ่งในการมาท่องเที่ยวและพักค้างคืนรูปแบบโฮมสเตย์นั้น ส่วนใหญ่ถ้ามาเป็นกลุ่ม จะมีการติดต่อกับชุมชนล่วงหน้าโดยผ่านประธานกลุ่ม (จรรยา เจือไทย) ซึ่งจะเป็นผู้จัดสรรว่าจะพักที่ใดอย่างไร โดยชุมชนที่เป็นสมาชิกในกลุ่มจะให้ประธานเป็นผู้จัดสรรให้ตามที่ได้กำหนดไว้ตามระเบียบการจัดการ โดยมีการหมุนเวียนและจัดการตามความเหมาะสม ทั้งนี้เพราะในบางครั้งนักท่องเที่ยวบางกลุ่มอาจจะมีการกำหนดว่าต้องการพักอย่างไร กับกลุ่มใด หลังใดในละแวกใกล้เคียงกัน เพื่อสะดวกในการพูดคุย ปกษาหารือ ซึ่งบางครั้งอาจทำให้เกิดความไม่เข้าใจในระหว่างกลุ่มได้

3) การต้อนรับนักท่องเที่ยว

ในกรณีที่นักท่องเที่ยวได้ติดต่อประธาน และแจ้งกำหนดการเดินทางมาล่วงหน้ากับกลุ่มโฮมสเตย์ ชุมชนจะมีตัวแทนโดยเฉพาะหัวหน้ากลุ่มมาต้อนรับบริเวณตลาดน้ำท่าคา ซึ่งส่วนใหญ่ประธานกลุ่มจะมาต้อนรับด้วยตนเอง บางครั้งก็จะมีเจ้าของโฮมสเตย์ออกมาต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วย โดยเฉพาะกรณีที่นักท่องเที่ยวมาเป็นกลุ่มใหญ่ จะมีการกำหนดให้ตัวแทนชุมชนแต่ละกลุ่มออกมาคอยต้อนรับ ซึ่งเรื่องนี้ชุมชนยังไม่ได้กำหนดว่าจะมีรูปแบบขั้นตอนอย่างไร ส่วนใหญ่จะเป็นการทักทายแลกเปลี่ยนข้อมูลเบื้องต้นเท่านั้น นอกจากนี้บางครั้งที่นักท่องเที่ยวมาเป็นกลุ่มเล็ก 4 – 5 คน กลุ่มที่มาเที่ยวเช้า ซึ่งกลุ่มที่มากศึกษาค้นคว้าวิจัย หรือกลุ่มที่คุ้นเคย บางกลุ่มจะมีการต้อนรับด้วยน้ำสมุนไพรบ้าง มะพร้าว น้ำหอมบ้าง เพราะมีอยู่มากมายในชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ

“การเข้าพักโฮมสเตย์แต่ละครั้ง ยังไม่มีระบบการลงทะเบียนแบบที่เป็นรูปธรรมให้เห็นชัดเจน แต่ได้เคยแจ้งเรื่องการที่ควรจะให้มีสมุดลงทะเบียนเข้าพักด้วย สำหรับการติดประกาศเกี่ยวกับโฮมสเตย์ก็ยังมี”(อภิเชษฐ เกิดวงศ์, สัมภาษณ์ 9 กันยายน 2550)

“สำหรับการต้อนรับนักท่องเที่ยว ประธานชุมชนจะแจ้งล่วงหน้าให้แก่เจ้าของโฮมสเตย์แต่ละหลัง ปัญหาที่มีบ้างเพราะบางที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงเวลาค่ำ ไม่ตรงที่กำหนดเวลาบางที่ก็ไม่มา” (ทวีป เจือไทย เจ้าของโฮมสเตย์, สัมภาษณ์ 9 กันยายน 2550)

ในขั้นตอนการรับนักท่องเที่ยวยังไม่มีข้อกำหนดที่แน่นอน เพราะบางครั้งนักท่องเที่ยวมาไม่ตรงกำหนด บางครั้งยกเลิกการมาพัก ซึ่งส่งผลให้เกิดความขัดแย้งบ้าง เพราะเจ้าของโฮมสเตย์อาจจะสำรองที่พักไว้ก่อนและยกเลิกนักท่องเที่ยวรายอื่น ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ในการต้อนรับนักท่องเที่ยวแต่ละครั้งจึงแตกต่างกันตามเจ้าของโฮมสเตย์ แต่ส่วนใหญ่เจ้าของโฮมสเตย์ที่ชุมชนจะให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี ทั้งนี้จากการสังเกตสมุดบันทึกที่ทางกลุ่มผู้วิจัยให้นักท่องเที่ยวได้ลงบันทึกไว้ก่อนกลับ ซึ่งส่วนใหญ่พบว่านักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจในบรรยากาศไมตรีของชุมชน ความเป็นกันเอง การให้การต้อนรับพูดคุยเหมือนญาติสนิท ความเป็นมิตร ทำให้มีการบอกต่อ ๆ กันไป และส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมอยู่อย่างสม่ำเสมอ

แบบรายงานจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้
ชื่อแหล่งท่องเที่ยว ตลาดน้ำท่าคา
หมู่ที่ 2 ตำบล ท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ประเด็น	วันที่ 1 - 10	วันที่ 11 - 20	วันที่ 21 - 31	รวม	ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ คำอธิบายเพิ่มเติม
1.จำนวนนักท่องเที่ยว					
1.1 ชาวไทย	คน	คน	คน	คน	
1.2 ชาวต่างประเทศ	คน	คน	คน	คน	
2.รายได้					
2.1 รายได้จากการให้บริการ	บาท	บาท	บาท	บาท	
2.2 รายได้จากการจำหน่ายสินค้า	บาท	บาท	บาท	บาท	
2.3 รายได้อื่น ๆ	บาท	บาท	บาท	บาท	

หมายเหตุ

- 1.รายได้จากการบริการ เช่น ค่าผู้นำชม ค่าเช่ารถ ฯลฯ
- 2.รายได้จากการจำหน่ายสินค้า เช่น ผลผลิต อาหารแปรรูป นวัตกรรม ฯลฯ
- 3.รายได้อื่น ๆ คือ รายได้ที่นอกเหนือจาก 2.1 และ 2.2

ลงชื่อ (ผู้แทนชุมชน)
(.....)

วันเดือนปี ที่รายงาน

ลงชื่อ
(.....)

นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 6

แบบรายงานจำนวนนักท่องเที่ยวตลาดนำท่าคา
หมู่ที่ 2 ตำบลท่าคา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดสมุทรสงคราม
ประจำเดือน.....

วันที่	จำนวนนักท่องเที่ยว			รายได้			
	ไทย	ต่างประเทศ	พักค้างโฮมสเตย์	จากการใช้บริการ	จากการจำหน่ายสินค้า	รายได้อื่นๆ	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

ลงชื่อ..... (ผู้แทนชุมชน)

(.....)

วัน/เดือน/ปี.....

ลงชื่อ.....

(.....)

นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวสวนใหญ่นอกจากจะมาชมตลาดน้ำและซื้อสินค้าทางการเกษตรแล้ว ถ้าเป็นช่วงวันหยุดหรือตรงกับเทศกาลก็มักจะนิยมพักค้างคืนในรูปแบบโฮมสเตย์ ซึ่งเมื่อพักผ่อนในที่พักแล้วจะมีการนำชมวิธีการทำน้ำตาล นักท่องเที่ยวจะได้ชมวิธีการเคี่ยวตาล ซึ่งสามารถพูดคุยสอบถามได้อย่างใกล้ชิด หลังจากนั้นอาจเป็นการเดินท่องเที่ยวตามสวนของชาวบ้านเพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนชาวสวน แล้วร่วมรับประทานอาหารเย็นกับเจ้าของโฮมสเตย์ ซึ่งรายการอาหารจะเป็นอาหารไทยที่ใช้ทรัพยากรและวัตถุดิบในท้องถิ่น อาทิ น้ำพริกปลาหู ผักสด ไข่เจียวระอม ปลาหูทอด แกงจืด ผัดผักหวาน ส่วนผลไม้จะเป็นผลไม้ตามฤดูกาล ที่มีชื่อเสียงของชุมชนคือ ส้มโอ มะพร้าว บางบ้านอาจมีการทำขนมให้นักท่องเที่ยว เช่น ขนมด้วยขนมกล้วย มะพร้าวกะทิ กล้วยบวชชี เป็นต้น

ในระหว่างรับประทานอาหารเย็น จะมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเป็นมาของชุมชน

“สมัยก่อนที่ดินแถบนี้จะปลูกพืชผักสวนครัว ปลูกต้นหอม ทำแปลงยกร่อง ปลูกต้นยาจิด การทำยาจิดต้องนำไปตากแดด 2 - 3 แดด แล้วเอามาหั่นฝอยเอาไปขายที่ตลาดน้ำวันที่มีนัดได้ครั้งละ 100 - 200 บาท” (มารดาคุณธนาพร เกิดวงศ์ อดีตเจ้าของโฮมสเตย์, วัย 83 ปี สัมภาษณ์)

ลุงจรรยา เจือไทย ประธานกลุ่มกองทุนชุมชนท่าคา เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงอนุรักษ์ตลาดน้ำท่าคาเอาไว้ กล่าวว่สมัยก่อนสวนย่านอัมพวาไม่ใช้สวนทึบเป็นดงมะพร้าวเหมือนสมัยนี้พื้นที่ย่านอัมพวา ชาวบ้านส่วนใหญ่จะทำสวนผัก ปลูกหอม กระเทียม พืชผักต่าง ๆ แบบยกร่องน้ำล้อมรอบ ชาวบ้านอยู่กันอย่างสงบเรียบง่าย พอถึงเวลาข้างขึ้นแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ 12 ค่ำ ชาวบ้านก็จะนำพืชผลเกษตรของตนที่ปลูกไว้มาแลกเปลี่ยนกัน บริเวณตลาดบกแล้วก็ย้ายเป็นตลาดน้ำ

การทำสวนผักปลูกหอมกระเทียมนอกจากเอาไว้แลกเปลี่ยนกันแล้ว ส่วนหนึ่งจะมีพ่อค้าจากต่างถิ่นมารับซื้อไปขายยังที่อื่นต่อไปอีกด้วย นอกจากทำสวนผักแล้ว ในร่องน้ำที่ใช้รดผักบนร่อง พอถึงช่วงลงน้ำ ชาวบ้านจะชักน้ำออกจากร่องสวนแล้วดำนาปลูกข้าวได้เวลาประมาณเดือนเมษายนทำการเกี่ยวข้าว ใช้วิธี “ลงแขก” ช่วยกัน วิธีการเกี่ยวข้าวในร่องสวนสมัยนั้นชาวบ้านจะใช้ด้งไม้ขนาดใหญ่ ภายในฤดูเสื่อลำแพนแล้วเอาขันยาให้สุนัขเพื่อป้องกันน้ำเข้าด้านนอกตัวด้งจะทำไม้แบบชันบันได ไว้สำหรับพาดข้าวการเกี่ยวข้าวก็จะใช้ด้งลอยลงไปร่องน้ำข้าว ใช้เคียว

เกี่ยวข้าวแล้วก็ฟาดรวงข้าวให้เมล็ดข้าวตกลงถึง แต่ละปีชาวบ้านจะมีข้าวเก็บใส่ยุ้งเอาไว้บริโภคได้ตลอดปี โดยวิธีปลูกข้าวในร่องน้ำสวนผัก จากปลูกผักต่อมามีการปลูกต้นยาจิดที่ใช้กินกับหมาก ในสมัยนั้นยาจิดบางช่วงที่สมุทรสงครามมีชื่อเสียงมาก คนเฒ่าคนแก่ที่กินหมากนิยมและรู้จักกันดี

ลุงจรรยา ได้เล่าให้ฟังว่า บทบาทและวิถีชีวิตของชุมชนเริ่มแปรเปลี่ยนไปเมื่อมีการพัฒนามากขึ้น ชาวบ้านหันมาทำสวนปลูกมะพร้าว ทำน้ำตาลปีบกัน สวนมะพร้าวขึ้นกันดาดดินไปทั้งบาง เตาตาลเกิดขึ้นมากมาย ผู้คนเปลี่ยนวิถีการทำงานจากปลูกผัก หันมาทำสวนมะพร้าว ขึ้นมะพร้าวเก็บน้ำตาลนำมาทำน้ำตาลปีบ รายได้จากการทำน้ำตาลปีบค่อนข้างดี ทำให้พื้นที่ในย่านนี้เต็มไปด้วยสวนมะพร้าว

หลังจากที่นักท่องเที่ยวได้ชมวิถีชีวิตและรับประทานอาหารเย็นแล้ว นักท่องเที่ยวที่ต้องการไปชมหิ่งห้อยสามารถติดต่อกับกลุ่มเรือโดยแจ้งความประสงค์ที่หัวหน้ากลุ่ม หรือแจ้งกับเจ้าของโฮมสเตย์ซึ่งสามารถติดต่อได้ โดยจะเน้นเรือพาย เพื่อพานักท่องเที่ยวไปชมหิ่งห้อย และในช่วงเช้าเจ้าของโฮมสเตย์จะเตรียมอาหารให้นักท่องเที่ยวได้ใส่บาตรในตอนเช้า ซึ่งจะมีพระพายเรือมารับบิณฑบาต หลังจากนั้นอาจจะมีการนำไปชมการทำขนม การทำเครื่องจักสาน เป็นต้น

โดยภาพรวมนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อการมาพักค้างคืนที่ชุมชนในรูปแบบโฮมสเตย์ เพราะเห็นว่ายังคงรักษาความเป็นชุมชนบ้านสวนริมน้ำได้ดี (สุรเชษฐ์ บุญพงษ์มณี, 2549) ที่พักอาศัยมีความเป็นเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมภาคกลาง ซึ่งเป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและชุมชนมีความเป็นมิตร เป็นกันเอง มีอัธยาศัยไมตรีที่ดี ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกมาท่องเที่ยวอย่างอบอุ่น และปลอดภัย จึงส่งผลให้มีการแนะนำบอกต่อ เผยแพร่รวมทั้งการกลับมาเที่ยวซ้ำที่ชุมชนแห่งนี้

การกำหนดข้อตกลงของกลุ่มโฮมสเตย์

1) ระเบียบของกลุ่ม

- คณะกรรมการ และสมาชิกปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่มโฮมสเตย์ตลาดน้ำท่าคาอย่างเคร่งครัด โดยในแต่ละเดือนจะมีการประชุมกรรมการกลุ่มทุกวันที่ 15 ของเดือน และมีการประชุมประจำปี ปีละ 1 ครั้ง เพื่อสรุปผลการดำเนินงานและวิเคราะห์ข้อดีข้อเสีย เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้การบริหารจัดการกลุ่มโฮมสเตย์ ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

- กลุ่มไฮมสเตย์ตลาดน้ำท่าคา มีศูนย์กลางดำเนินการที่บ้านนายทวีป เจือไทย
- มีการดำเนินการจัดหาทุน โดยการก่อตั้งกลุ่มเรือพาย และกองทุนสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพและให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สมาชิก
- มีการระดมความคิดจากสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มโดยการนำเสนอข้อมูล

2) การพัฒนาขีดความสามารถของกลุ่ม

- การพัฒนาการเรียนรู้
 - มีการบริหารจัดการ มีความรู้ความสามารถในการต้อนรับ และให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งในแต่ละปีจะมีสมาชิกเข้ารับการอบรมอย่างต่อเนื่อง เช่น การอบรมเรือพาย พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การอบรมพัฒนาด้านภาษาอังกฤษ นอกจากนี้กลุ่มยังมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างสม่ำเสมอ

- การพัฒนาทุนทางสังคม

กลุ่มสามารถนำภูมิปัญญาในยุคเก่ามาผสมผสาน ประยุกต์ให้เป็นศิลปะที่สร้างสรรค์ จักสานเครื่องใช้ต่าง ๆ และการทำขนมไทยโดยใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น โดยได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- การเชื่อมโยงกับกลุ่มองค์กรอื่น

มีการจัดกิจกรรมเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่น เช่น การจัดกิจกรรมโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์สองฝั่งคลอง การอนุรักษ์ต้นไม้สองฝั่งคลอง กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การกำจัดขยะเหล่านี้ เป็นต้น

3) ผลประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชน

- การดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาของสมาชิก

มีการจัดตั้งกลุ่มเรือพายเพื่อสร้างอาชีพให้กับผู้สูงอายุในชุมชนได้มีอาชีพ และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ช่วยแก้ปัญหาการว่างงานของคนในชุมชนและสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจกับการแก้ไขปัญหากลุ่ม

- การแบ่งปันผลประโยชน์ต่อสมาชิก

มีการเฉลี่ยกำไรและแบ่งปันผลประโยชน์ต่อสมาชิกในกลุ่มอย่างทั่วถึง รวมทั้งแบ่งปันให้กับชุมชน เช่น การจัดสรรให้กับครัวเรือนที่มีต้นลำพู เป็นต้น

- การจัดสวัสดิการของสมาชิก

มีการจัดเก็บเงินรายได้ของโฮมสเตย์บ้านละ 100 บาท เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้าพัก 5 คนขึ้นไป โดยนำเงิน 100 บาท เข้าในบัญชีเงินฝากของกลุ่มเพื่อช่วยสวัสดิการให้กับชุมชนและนำไปเป็นกองทุนในการพัฒนาชุมชนต่อไป

4) การบริหารเงินทุนและทรัพยากร

- การจัดหาทุนและทรัพยากร

ในระยะเริ่มต้นจะมีการจัดเก็บเงินทุนสมาชิกกลุ่มครัวเรือนละ 100 บาท เพื่อนำมาเป็นทุนในการก่อตั้งกลุ่ม และได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากแหล่งทุนภายนอก เช่น อบต.

- การจัดสรรผลประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

มีการจัดสรรผลประโยชน์จากเงินทุนโดยการเฉลี่ยคืนผลกำไรให้กับสมาชิก

- การควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุน

มีการจัดทำบัญชีในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และการทำหลักฐานทางการเงินที่เป็นปัจจุบัน โดยยึดหลักการโปร่งใส ตรวจสอบได้

5) การจัดรูปแบบการดำเนินงาน

- มีศูนย์กลางการต้อนรับนักท่องเที่ยว ณ สถานที่ทำการกลุ่ม คือบ้านประธานกลุ่ม (นายจตุร ใจไทย)

- ให้มีการกระจายนักท่องเที่ยวให้ครบทุกบ้าน

- มีการรวบรวมรายชื่อนักท่องเที่ยวให้กับกลุ่มเพื่อตรวจสอบการกระจายนักท่องเที่ยวให้กับกลุ่ม

- มีการจัดเก็บรายได้ของโฮมสเตย์บ้านละ 100 บาทเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้าพัก 5 คนขึ้นไป โดยนำเงิน 100 บาท ฝากในบัญชีเงินฝากของกลุ่มเพื่อสามารถช่วยจัดสวัสดิการให้กับชุมชน

- เรือพายสำหรับการท่องเที่ยว 1 ลำ ค่าบริการลำละ 200 บาท โดยต้องนำเงินให้กลุ่มโฮมสเตย์ครั้งละ 20 บาท/เที่ยว

การเข้าพักโฮมสเตย์ จะมีราคาการเข้าพัก 350 บาท/คน/วัน โดยเป็นการบริการในด้านที่พักและค่าอาหารเช้ารวมทั้งในเช้าของวันรุ่งขึ้นก็จะมีการจัดอาหารให้สำหรับนักท่องเที่ยวที่จะพักค้างคืน หลังจากนั้นนักท่องเที่ยวที่สนใจสามารถติดต่อใช้บริการเรือพายเพื่อชมสวนผลไม้ที่ตำบลดอนมะโนรา และมีการชมล่องเรือชมหิ่งห้อยยามค่ำคืน เส้นทางล่องเรือชมธรรมชาติสองฝั่งคลองท่าคา หมู่ 2 หมู่ 4 หมู่ 5 และหมู่ 12 ระยะทางการนำเที่ยวประมาณ 1.5 กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง

ผลที่เกิดขึ้น

กลุ่มโฮมสเตย์และชุมชน มีการบริหารจัดการ และมีความรู้ความสามารถในการต้อนรับ และให้คำแนะนำนักท่องเที่ยว ซึ่งในแต่ละปีได้เข้ารับการอบรมอย่างต่อเนื่อง การอบรมเครือข่าย การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การอบรมพัฒนาด้าน ภาษาอังกฤษสำหรับนักท่องเที่ยว

นอกจากนั้นกลุ่มมีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง และในปี พ.ศ.2548 กลุ่มโฮมสเตย์ร่วมกับชุมชนเข้าร่วมประกวดกิจกรรมตามโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดสมุทรสงคราม โดยส่งเข้าประกวดตามโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ สองฝั่งคลอง บ้านคลองศาลา ในโครงการจะมีกิจกรรมสร้างความตระหนักเรื่องการสร้างภูมิทัศน์ สองฝั่งคลอง การอนุรักษ์ต้นไม้สองฝั่งคลอง กิจกรรมให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ต้นไม้ชายคลอง กิจกรรมรณรงค์ทำความสะอาดลำคลองเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

แม้ว่าการดำเนินงานของกลุ่มโฮมสเตย์นั้นมีการบริหารจัดการที่ดี มีระเบียบข้อตกลงที่ชัดเจน มีการพัฒนาตนเองตามตัวชี้วัดมาตรฐานงานชุมชน มีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ มีแนวทางและเป้าหมายในการดำเนินงานที่ชัดเจนแต่มีปัญหาอุปสรรค คือการขาดเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาบริหารจัดการกลุ่มให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

1. ปัจจัยภายใน

1.1 คณะกรรมการ มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานตามโครงสร้าง กระบวนการทำงานของกลุ่ม มีความรู้ด้านการบริหารงานกลุ่ม การจัดการและการตลาดสมาชิกมีความมั่นใจในคณะกรรมการว่า มีความรู้ความสามารถในการบริหารเงินทุนและทรัพยากร มีการจัดสรรเงินทุน และทรัพยากรอย่างถูกต้องเหมาะสม

1.2 คณะกรรมการมีความซื่อสัตย์ มีความโปร่งใสในการปฏิบัติงานการ ดำเนินงานในเรื่องการเงิน การจัดสรรเงินทุนและทรัพยากรอย่างทั่วถึง ทั้งนี้จากการพูดคุยกับสมาชิกกลุ่ม มีความคิดเห็นว่าคณะกรรมการมีความโปร่งใสและซื่อสัตย์ในการปฏิบัติงานมาก

1.3 คณะกรรมการมีแผนการปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรมชัดเจน

1.4 การยอมรับระเบียบของกลุ่มในการใช้ระเบียบกลุ่มเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน

1.5 สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ร่วมคิด ร่วมติดตาม ร่วมประชุมร่วมรับผลประโยชน์ เนื่องจากสมาชิกเข้าร่วมกลุ่มด้วยความสมัครใจ นอกจากนี้ยังมีการประชุมทุกเดือน ทำให้สมาชิกกลุ่มสามารถรับรู้ข้อมูล และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างสมาชิกและยังเป็นตัวกระตุ้นให้กลุ่มขับเคลื่อนต่อไปได้

2. ปัจจัยภายนอก

2.1 การให้ความช่วยเหลือจากส่วนราชการในการดำเนินงานกลุ่มโฮมสเตย์ ได้รับความช่วยเหลือและแนะนำจากส่วนราชการเป็นอย่างมาก เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภออัมพวา ในการแนะนำให้กลุ่มเข้าร่วมสมัคร มชช. (มาตรฐานงานชุมชน) ทำให้กลุ่มมีหลักการในการบริหารงานที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น

2.2 การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ของสื่อมวลชน ประชาสัมพันธ์จังหวัด การท่องเที่ยวจังหวัด ซึ่งเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จด้านการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของกลุ่มโฮมสเตย์

4.3.2 กลุ่มเรือพาย

ความเป็นมา

จากการที่ตลาดน้ำท่าคา มีเอกลักษณ์โดดเด่นในการคงสภาพตลาดน้ำแบบดั้งเดิมซึ่งสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวแวะเวียนมาเที่ยว บริเวณโดยรอบตลาดน้ำยังมีสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ของชาวบ้านริมน้ำที่ยังคงวิถีชีวิตแบบไทย บ้านเรือนไม้ทรงไทย การทำสวนเกษตร การประกอบอาชีพด้วยภูมิปัญญา และแรงงานฝีมือท้องถิ่นที่ยังสืบทอดมาให้เห็นในปัจจุบัน การใช้น้ำและทำน้ำเพื่อการสัญจรโดยรอบชุมชน ตลอดจนที่หมู่บ้านคลองศาลาและหมู่บ้านริมสองฝั่งลำคลองของตำบลท่าคายังเป็นแหล่งอาศัยของหิงห้อยนับล้านตัว เป็นมรดกทางธรรมชาติ และเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้มาชมยามค่ำคืนดังนั้นการท่องเที่ยวทางเรือจึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่นักท่องเที่ยวสนใจและสามารถสัมผัสกับธรรมชาติได้อย่างแท้จริง

ภาพที่ 4.18 การเดินทางภายในชุมชนโดยใช้เรือพาย

การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวทางเรือที่ท่าคา เริ่มจากชาวบ้านซึ่งอยู่ริมน้ำใกล้ตลาดน้ำท่าคา และว่างจากการประกอบอาชีพประจำจะมารับนักท่องเที่ยวนั่งเรือพาย ต่อมาเมื่อมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น จำนวนชาวบ้านที่สนใจจะพายเรือพานักท่องเที่ยวเที่ยวทางเรือจึงเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการพายเรือชมหิ่งห้อยในยามค่ำคืน จึงมีการรวมกลุ่มเรือพายซึ่งเริ่มเมื่อปี พ.ศ.2548 พร้อมกับกลุ่มโฮมสเตย์เพื่อให้เกิดระเบียบในการรับนักท่องเที่ยว

“ ผมมีอาชีพหลักคือเก็บมะพร้าว คือมีสวนมะพร้าวเป็นของตัวเองด้วย และซื้อมาจากสวนอื่นด้วย แต่ถ้ามีนักท่องเที่ยวสนใจจะนั่งเรือพาย ผมก็มารับพายเรือให้นักท่องเที่ยว เรือพายที่พานักท่องเที่ยวเที่ยวมีมาก่อนมีโฮมสเตย์ แต่มาจริงจังเมื่อประมาณ 2-3 ปี นักท่องเที่ยวบางคนไม่สนใจตลาดน้ำ ต้องการจะชมสวนและบ้านเรือนแบบไทยที่อยู่ริมน้ำ บางคนก็ขอดูการทำน้ำตาล” (หัวหน้ากลุ่มเรือพาย, สัมภาษณ์ 19 ก.ย.2550)

สมาชิกกลุ่มเรือพาย

ชาวบ้านที่อยู่ริมน้ำจะมีเรือพายเป็นของตนเอง เพราะยังคงใช้เรือพายในการสัญจรติดต่อและไปมาหาสู่กัน ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงมีอาชีพเสริมด้วยการพายเรือพานักท่องเที่ยวเที่ยว เพื่อให้การดำเนินงานมีการจัดระเบียบ มีรูปแบบการให้บริการที่เหมือนกัน และมีการแบ่งปันผลประโยชน์เพื่อใช้พัฒนาท้องถิ่น จึงมีการรวมกลุ่มเรือพายซึ่งมีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 21 คน (รวมเรือที่ยังไม่ได้ทำนัก 3 คน : ข้อมูลวันที่ 7 พ.ย. 2550) หัวหน้ากลุ่มคือ นายเป็รื่อง ทองศิริ สมาชิกประกอบด้วย

1. นายจรรยา เจือไทย
2. นายเต็ม พันธุ์เจริญ
3. นางนวลฉวี สุขลักษณะ
4. นายจำรัส เจริญรัตน์
5. นางวิไลย นาคฉาย
6. นายทวีป เจือไทย
7. นางทัศนีย์ มารชัย
8. นายเป็รื่อง ทองศิริ
9. นางวันชูลี น้อยสุวรรณ
10. นางฐานิดา (อุไร) สีเหลือง (ผู้ใหญ่บ้าน)
11. นายสมบุญรณ์ ล้ำเหลือหลาย
12. นางจำเลียง กุลขลา
13. นายโสทรศ บุญรอด
14. นายสุพจน์ ศรีประเสริฐ
15. คุณหมอสสมหมาย ปรีสุขเกษม
16. นางบุญจง (จิว) คเชนทร
17. นางเฉลียว (ตี๋) รัฐะโกศา
18. นายชูชีพ สุขเกษม
19. นายมานพ วาตะยัง
20. นายจรรยา เจริญรัตน์
21. นางบุญลักษณ์ บริบูรณ์

ทั้งนี้สมาชิกกลุ่มเรือพายจะมีการจัดประชุมทุกวันที่ 30 ของเดือน โดยการประชุมแต่ละครั้งมีการจัดทำสมุดบันทึกรายงานการประชุม และสมุดจดคิด

เส้นทางการล่องเรือและสถานที่ท่องเที่ยว

เส้นทางการการล่องเรือของนักท่องเที่ยวที่ชุมชนท่าคา แบ่งตามความสนใจของนักท่องเที่ยว ได้แก่การล่องเรือเพื่อชมทัศนียภาพและวิถีชีวิตริมน้ำบริเวณใกล้เคียง ชมสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ริมน้ำที่อยู่ห่างออกไป หรือการล่องเรือชมหิ่งห้อยในยามค่ำ เส้นทางการล่องเรือจึงสามารถแบ่งได้เป็น 3 เส้นทาง คือ

1. เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อชมทัศนียภาพ วิถีชีวิตริมน้ำ สถานที่สำคัญๆ ที่อยู่ริมน้ำ และไปท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ซึ่งเป็นตลาดน้ำที่มีชื่อเสียงในจังหวัดราชบุรี เส้นทางนี้นักท่องเที่ยวนิยมล่องเรือตอนเช้าขณะที่แดดยังไม่แรงนัก โดยเส้นทางเริ่มจากตลาดน้ำท่าคาขึ้นไปทางทิศเหนือโดยเรือยนต์ ระหว่างทางจะผ่านหมู่ที่ 1 บ้านคลองมะขวิด และหมู่ที่ 4 บ้านคลองวัดมณีธรรม์ ใช้เวลาการเดินทางไป-กลับประมาณ 3-4 ชั่วโมง

2. เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อชมวิถีชีวิตริมน้ำ บ้านเรือนไทย ชมสวนผลไม้ และสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่บริเวณด้านนอกตลาดน้ำท่าคา คือเส้นทางที่ผ่านวัดเทพประสิทธิ์ ไปเที่ยวค่ายบางกุ้ง อุทยาน ร.2 โดยนักท่องเที่ยวจะนั่งเรือยนต์ออกจากตลาดน้ำท่าคา ลงทิศใต้ประมาณ 500 เมตรถึงทางแยกเลี้ยวไปทางด้านขวามือ ใช้เวลาการเดินทางไป-กลับประมาณ 2-3 ชั่วโมง ขึ้นอยู่กับนักท่องเที่ยว

3. เส้นทางที่นักท่องเที่ยวจะนั่งเรือพายเพื่อชมวิถีชีวิตริมน้ำของชาวบ้านชุมชนท่าคา บ้านเรือนไทย ชมสวนผลไม้ตามฤดูกาล ชมการเก็บน้ำตาลมะพร้าว เตาตาลและการเคี้ยวตาล ตลอดจนการชมหิ่งห้อยยามค่ำตลอดแนวลำคลอง เส้นทางนี้เริ่มจากตลาดน้ำท่าคาลงทิศใต้ประมาณ 500 เมตรถึงทางแยก เลี้ยวทางด้านซ้ายมือสู่คลองใหญ่ ผ่านหมู่ที่ 6 คลองขุดเจ๊ก หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 12 และหมู่ที่ 5 คือเส้นทางท่องเที่ยวเริ่มตั้งแต่ทางแยกถึงท่านบท่าคายาวประมาณ 5 กิโลเมตร การชมหิ่งห้อยจะพบหิ่งห้อยมากช่วงหมู่ที่ 12 จนถึงท่านบท่าคา เส้นทางนี้จะใช้เวลาประมาณ 1-1.5 ชั่วโมง

การบริการและค่าบริการ

การให้บริการกิจกรรมทางเรือที่ท่าคาแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. เรือพาย เรือมีขนาด 3 วา 2 คอก นักท่องเที่ยวสามารถนั่งได้ 5-8 คน คิดค่าบริการลำละ 200 บาท (หักเข้ากองทุน ลำละ 20 บาท) เรือพายจะมีบริการ 2 แบบ 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงเช้าหรือช่วงบ่าย ล่องเรือชมสวนเกษตร ได้แก่ สวนผลไม้สวนมะพร้าว การเก็บน้ำตาลมะพร้าว การเคี้ยวน้ำตาล วิถีชีวิตริมน้ำ บ้านเรือนไทย และช่วงเย็นถึงค่ำ ชมวิถีชีวิตริมน้ำยามเย็นและดูหิ่งห้อยช่วงค่ำ (ระหว่างเวลา 19.00 - 21.00 น.)

2. เรือยนต์ นักท่องเที่ยวสามารถนั่งได้ 5-8 คนเช่นกัน ค่าบริการขึ้นอยู่กับระยะทาง เส้นทางระยะใกล้ ได้แก่เส้นทางที่ไปดอนมะโนรา และชมสวนผลไม้ จะคิดค่าบริการลำละ 450 บาท ส่วนเส้นทางที่ไปตลาดน้ำดำเนินสะดวก เที่ยวอุทยาน ร.2 ค่ายบางกุ้ง วัดบางแค่น้อย และสวนผลไม้ ใช้เวลาประมาณ 4 ชั่วโมง ขึ้นกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงมีราคาตั้งแต่ลำละ 800 - 1,200 บาท (หักเข้ากองทุนลำละ 50 บาท)

ภาพที่ 4.19 การบริการนักท่องเที่ยวโดยใช้เรือยนต์และเรือพาย

การติดต่อ

นักท่องเที่ยวที่มาพักค้างคืนที่ท่าคา และประสงค์จะนั่งเรือสามารถติดต่อผ่านเจ้าของที่พัก หรือนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวตลาดน้ำ และประสงค์จะนั่งเรือ สามารถสอบถามศูนย์บริการท่องเที่ยว หรือหัวหน้ากลุ่มเรือพาย นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มเรือพายทุกคนจะมีโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อโดยตรงและที่ท่าน้ำมีเครื่องกระจายเสียงที่สามารถเรียกสมาชิกกลุ่มเรือพายมาบริการการ ท่องเที่ยวได้

ความปลอดภัยและการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว

กลุ่มสมาชิกเรือพาย มีการประชุมและกำหนดข้อตกลงทั้งในเรื่องความปลอดภัยและการ ให้คำอธิบาย การให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพ และความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น ในด้านความ ปลอดภัยมีการจัดเสื้อชูชีพจำนวน 30 ตัวไว้บริการแก่นักท่องเที่ยวเมื่อนักท่องเที่ยวร้องขอ และมีการตรวจดูแลสภาพเรือให้ได้มาตรฐานอยู่เสมอ

“ผมเล่านิทานเรื่องกำเนิดหิ่งห้อยให้นักท่องเที่ยวฟังเป็นนิทานพื้นบ้าน ผมเล่าเพื่อความ ขบขัน ซึ่งนักท่องเที่ยวชอบมาก” (ลุงจรรยา เจริญรัตน์, การประชุมกลุ่มย่อย 19 ก.ย. 2550)

การมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในกิจกรรมเรือพาย จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวพบว่า นักท่องเที่ยวบางคนที่ได้มาชมวิถีชีวิตริมน้ำ ได้เห็นการใช้เรือพายของชาวบ้านริมน้ำ มีความ ต้องการจะพายเรือ เพื่อสัมผัสกับความเป็นธรรมชาติของท่าคาอย่างแท้จริง สมาชิกกลุ่มเรือพาย บางคนจะอนุญาตให้นักท่องเที่ยวสามารถพายเรือด้วยตนเอง แต่บางคนเห็นว่าหากนักท่องเที่ยว

พายเรือเองอาจทำให้เรือเสียหายได้ ดังนั้นในส่วนนี้จึงยังไม่มีข้อสรุปในเรื่องการให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวขึ้นอยู่กับ การตกลงพูดคุยระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของเรือแต่ละคน

การจัดการและการจัดสรรประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มเรือพาย

การที่จำนวนสมาชิก จำนวนเรือพายและจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น กลุ่มสมาชิกจึงมีความจำเป็นต้องมีข้อตกลงร่วมกัน เพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นระบบ ทั้งนี้เพื่อรักษาผลประโยชน์ของสมาชิก และการแบ่งปันผลประโยชน์ เพื่อนำมาใช้ในการบำรุงรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน ซึ่งเป็นจุดเด่นของท้องถิ่นให้ยั่งยืน ดังนั้นการจัดการของกลุ่มเรือพายคือ มีการจัดลำดับเรือพายให้กับนักท่องเที่ยว โดยเรียงตามลำดับการเข้าเป็นสมาชิกลงในสมุดจดคิว เมื่อมีนักท่องเที่ยวสนใจจะล่องเรือ หัวหน้ากลุ่มจะติดต่อสมาชิกมารับบริการนักท่องเที่ยวตามลำดับในสมุดจดและจดบันทึกไว้ และเรียกสมาชิกลำดับต่อไปเมื่อมีนักท่องเที่ยวสนใจจะใช้บริการอีก หากสมาชิกไม่สามารถให้บริการได้เมื่อถึงคิวจะถือว่าสมาชิกท่านนั้นสละสิทธิ์และจะเรียกสมาชิกถัดไป ส่วนค่าบริการเรือพายลำละ 200 บาท เจ้าของเรือต้องหักค่าบริการดังกล่าวจำนวน 20 บาทให้กับกลุ่มเรือพาย ส่วนค่าบริการเรือยนต์จะหักเข้ากลุ่มลำละ 50 บาท จำนวนเงินที่หักเข้ากลุ่มจะนำไปให้กลุ่มสมาชิกที่มีหน้าที่ดูแลรักษาสภาพแวดล้อม ได้แก่ ต้นลำพู ต้นโกงกาง และการทำความสะอาดในลำคลอง เป็นต้น

ปัญหาและข้อตกลงของกลุ่มเรือพาย

จากการประชุมกลุ่มเรือพายซึ่งประชุมพร้อมกลุ่มโฮมสเตย์ พบว่าปัญหาของสมาชิกกลุ่มเรือพายได้แก่

- 1.การลัดคิว สมาชิกบางคนกล่าวว่าหัวหน้ากลุ่มไม่เรียกสมาชิกตามคิว มีสมาชิกที่ได้รับการติดต่อ ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวติดต่อกันหลายครั้ง หัวหน้ากลุ่มชี้แจงว่า สมาชิกบางคนติดต่อแล้วไม่มารับนักท่องเที่ยวเนื่องจากสมาชิกบางคนไม่ประสงค์จะบริการหลังเวลา 21.00 น. หรือไม่บริการช่วงฝนตก นอกจากนี้สมาชิกบางคนไม่สามารถให้บริการเนื่องจากช่วงเวลาน้ำตาย น้ำแห้งมากจนไม่สามารถนำเรือออกจากบ้านได้ และปัญหาอื่นๆ อีก ทำให้หัวหน้ากลุ่มต้องติดต่อสมาชิกลำดับถัดไป นอกจากนี้ในบางครั้งมีนักท่องเที่ยวติดต่อก่อนล่องเรือกะทันหัน จึงจำเป็นต้องติดต่อสมาชิกที่อยู่ใกล้ตลาดน้ำก่อน

สมาชิกกลุ่มเรือพายได้มีกำหนดข้อตกลงของกลุ่มคือ การจัดทำบัญชีสมาชิกโดยกำหนดรูปแบบบัญชีใหม่ คือทำเป็นตารางพร้อมรายชื่อสมาชิกตามลำดับ เพื่อสะดวกในการบันทึกการให้บริการในแต่ละเดือน และจัดลำดับการหมุนเวียนสมาชิกตามลำดับ ส่วนสมาชิกที่ไม่สามารถมาให้บริการให้เลื่อนลำดับถัดไป ซึ่งการทำบัญชีจะสะดวกในการบันทึกและตรวจสอบการจัดคิวในแต่ละเดือนได้ แต่ถ้ากรณีไม่มีใครสามารถให้บริการได้ให้หัวหน้ากลุ่มเป็นผู้รับผิดชอบ

2.การปฏิเสธการมารับนักท่องเที่ยว สมาชิกที่เข้ากลุ่มเรือพาย เมื่อได้รับการติดต่อจากหัวหน้ากลุ่มให้มารับนักท่องเที่ยว สมาชิกบางคนปฏิเสธที่จะมา หรือติดต่อแล้วไม่มาตามเหตุผลที่ได้กล่าวข้างต้น ทำให้หัวหน้ากลุ่มต้องติดต่อสมาชิกท่านอื่น เป็นเหตุให้นักท่องเที่ยวรอเวลานาน ในขณะที่สมาชิกแจ้งว่าบางครั้งติดต่อมารับนักท่องเที่ยวแล้วแต่นักท่องเที่ยวไม่มา บางครั้งสมาชิกต้องคอยนักท่องเที่ยวหลายชั่วโมงและท้ายสุดนักท่องเที่ยวต้องแจ้งยกเลิก

ปัญหาที่สมาชิกปฏิเสธมารับนักท่องเที่ยว กลุ่มสมาชิกมีข้อตกลงร่วมกันจากการประชุมกลุ่มว่าสมาชิกที่ไม่มารับนักท่องเที่ยว จะถือว่าสละสิทธิ์ และครั้งต่อไปอาจถอนชื่อจากสมาชิก ส่วนกรณีนักท่องเที่ยวติดต่อเรือแล้วไม่มาตามที่กำหนด ครั้งต่อไปให้แจ้งนักท่องเที่ยวว่าต้องมีการยืนยันการขอใช้บริการเรือ พร้อมแจ้งกำหนดเวลาที่แน่นอนแล้วให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามที่ตกลงก่อนติดต่อสมาชิกกลุ่มเรือพายมาให้บริการต่อไป

3.การจ่ายเงินเข้ากองทุนกลุ่มเรือพาย จากที่ประชุมกลุ่มพบว่า เจ้าของเรือที่ไม่รับนักท่องเที่ยวแล้วไม่หักเงินปันผลเข้ากลุ่มตามที่ตกลงคือค่าละ 20 บาท

ที่ประชุมแจ้งว่าการไม่หักเงินเข้ากองทุน จะเป็นเหตุให้สิ้นปีกองทุนของกลุ่มเรือพายจะมีเงินปันผลที่จะมอบให้บ้านที่อยู่ริมคลองน้อยเกินไป กิจกรรมการล่องเรือพายจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากบ้านที่อยู่ริมคลอง เพื่อให้ช่วยดูแลและรักษาต้นไม้ริมคลอง ดังนั้นหากสมาชิกท่านใดไม่หักเงินเข้ากองทุนจะตัดสิทธิ์และถอนชื่อจากสมาชิก เพราะหากไม่ตัดสิทธิ์จะมีสมาชิกที่ไม่หักเข้ากองทุนอีก

4.การบริการหลังเวลา 21.00 น. เนื่องจากสมาชิกหลายคนไม่สามารถให้บริการหลัง 21.00 น. แต่เนื่องจากหลังเวลาดังกล่าวยังมีนักท่องเที่ยวต้องการล่องเรือ ดังนั้นเพื่อให้มีการบริการเรือช่วงเวลาดังกล่าว ที่ประชุมจึงเห็นว่า สมาชิกที่ให้บริการหลัง 21.00 น. ไม่ต้องหักเงินเข้ากองทุน

4.3.3 กลุ่มผลิตภัณฑ์

1) ผลิตภัณฑ์น้ำตาลมะพร้าว

ผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีเมื่อก้าวถึงชุมชนบ้านคลองศาลา ตำบลท่าคานักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะนึกถึงน้ำตาลมะพร้าว เพราะน้ำตาลมะพร้าวชุมชนท่าคานำมาบดถึงน้ำตาลมะพร้าวแท้ มีรสชาติหวานหอมมันไม่ใส่สารกันบูด ซึ่งเป็นลักษณะเดิมของผลิตภัณฑ์ของชุมชน เป็นการรู้จักนำสิ่งใกล้ตัวที่มีอยู่มากในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ แสดงออกถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น น้ำตาลมะพร้าวที่ชุมชนท่าคา สามารถรักษาคุณภาพแบบนี้ไว้ได้อย่างต่อเนื่องและยาวนาน ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเนื่องจากชาวชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพในการทำสวนมะพร้าว ทำให้ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่เป็นวัตถุดิบในการผลิต 100% นับตั้งแต่น้ำตาลที่นำมาเคี่ยว ทางมะพร้าวที่ใช้เป็นเชื้อเพลิง ซึ่งช่วยรักษาสภาพแวดล้อมได้อย่างสมดุล โดยมีกระบวนการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น แรงงานส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชน ้วยแรงงาน กลุ่มเยาวชนที่สานต่อสืบเนื่องกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ

ผลิตภัณฑ์น้ำตาลมะพร้าวกลุ่มแม่บ้านตลาดน้ำท่าคา ได้มีการรวมกันเป็นเครือข่ายทั้งชุมชนและทำการแปรรูปน้ำตาลมะพร้าวออกมาในลักษณะต่าง ๆ บ้างทำเป็นน้ำตาลปีบ หยอดหรือเพลงแบบพิมพ์ที่ต้องการ แต่ก่อนนิยมเพลงชั้นซึ่งเป็นแบบดั้งเดิม ปัจจุบันมีการปรับในรูปแบบต่าง ๆ ตามความต้องการของลูกค้า และเพื่อให้สะดวกต่อการนำไปใช้หรือบริโภค การนำไปเป็นของฝาก บรรจุลงถุง ลงกล่อง ออกแบบผลิตภัณฑ์ให้สวยงามติดตราสัญลักษณ์ให้เพื่อรับรองคุณภาพมาตรฐานและวางจำหน่ายทั่วไป ซึ่งโดยทั่วไปราคาขายของน้ำตาลมะพร้าวอยู่ที่กิโลกรัมละ 25-35 บาท ขึ้นอยู่กับรูปแบบผลิตภัณฑ์บรรจุภัณฑ์ (packaging) และน้ำตาลมะพร้าวที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าเป็นน้ำตาลมะพร้าวแท้ ปลอดสารพิษ ปราศจากสารกันบูดคือ น้ำตาลมะพร้าวของกลุ่มชาวสวนท่าคา ซึ่งอยู่ที่หมู่ 12 โดยจะทำเป็นก้อนเล็กเหมาะเป็นของฝากได้เป็นอย่างดีและในปี พ.ศ.2546 ได้รับการคัดเลือกในระดับประเทศ ระดับ 4 ดาว ในปี พ.ศ.2547 ได้รับการคัดสรรเป็นสินค้า OTOP (หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์) ระดับ 5 ดาว

ภาพที่ 4.20 ผลผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจักสาน

2) ผลผลิตภัณฑ์จักสานจากก้านมะพร้าว

ผลผลิตภัณฑ์จักสานจากก้านมะพร้าวของตลาดน้ำท่าคา เกิดขึ้นอย่างจริงจังเมื่อประมาณปี พ.ศ.2545 เริ่มจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตำบลท่าคาได้จัดสรรงบประมาณเพื่อสร้างรายได้และอาชีพให้กับชุมชน โดยการจ้างผู้เชี่ยวชาญด้านการจักสานชื่อคุณทองหล่อมาสอนคนในชุมชน และมีผู้สนใจเรียนประมาณ 20 คน แต่มีผู้ที่สามารถจักสานและมีฝีมือการจักสานที่สวยงามและมีคุณภาพถึงขั้นทำขายได้มีเพียง 2 คนเท่านั้น เพราะเป็นงานที่ยากต้องใช้ความพยายามและความอดทนสูง เนื่องจากระหว่างทำต้องใช้มือสอดประสานทางมะพร้าวทำให้บาดเจ็บได้ กอปรกับวัตถุดิบที่สำคัญในการทำคือทางมะพร้าวค่อนข้างหายาก แม้จะเป็นท้องที่มีต้นมะพร้าวมากก็ตาม เนื่องจากการได้ทางมะพร้าวในแต่ละครั้งต้องรอชาวบ้านโค่นต้นมะพร้าว หรือหาซื้อจากชาวสวนในราคาทางละ 2 บาท และชาวสวนบางรายมักจะไม่ขายทางมะพร้าวเนื่องจากจะมีผลต่อการเจริญเติบโตและลูกมะพร้าว ทั้งนี้ทางมะพร้าวไม่สามารถนำมาจักสานได้ทั้งหมดเนื่องจากทางมะพร้าวที่สามารถจักสานได้ดีจะต้องเป็นทางมะพร้าวที่มีลักษณะตั้งไม่หักงอหรือมีส่วนโค้ง และต้องเป็นทางมะพร้าวที่สดใหม่เท่านั้นเพราะจะทำให้สานง่ายไม่แตกหัก สำหรับวัตถุดิบนอกเหนือจากทางมะพร้าว คือ น้ำมันวานิช ราคาปีละประมาณ 250 บาท หวายราคากิโลกรัมละ 600 บาท ปัจจุบันการทำผลผลิตภัณฑ์จักสานของตำบลท่าคามีสมาชิก รวม 3 คน คือ คุณทองสร้อย บ้านอยู่หมู่ที่ 12 คุณม่วย และคุณอัจฉรา หมู่ 2 โดยสมาชิกทั้ง 3 คน จะทำงานจักสานที่บ้าน แต่หากใครได้รับยอดสั่งซื้อที่เกินกำลังที่จะทำได้สมาชิกทั้ง 3 จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และแบ่งงานกันทำจนเสร็จสมบูรณ์ สำหรับการตั้งราคาผลผลิตภัณฑ์จักสานแต่ละชนิดนั้น สมาชิกในกลุ่มจะตกลงและกำหนดราคาไว้ล่วงหน้าและจะไม่ตัดราคาขายกันเอง อาทิ ฝาชีอันละ 300-500 บาท ขึ้นอยู่กับขนาด ตะกร้าสานใบละ 200-250 บาท เป็นต้น (อัจฉรา แก้วปู้วัตร, สัมภาษณ์ 7 พ.ย.2550)

ภาพที่ 4.21 ขนมด้วยหน้าบ้านประธานชุมชน

ภาพที่ 4.22 ขนมกล้วย

3) ขนมไทย

ขนมไทยหรือของหวานไทย กล่าวได้ว่ามีอยู่คู่กับคนไทยมานับพันปี เป็นมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทยอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีเพราะขนมไทยผูกพันกับประเพณีและวัฒนธรรมไทย ขนมแต่ละชนิดล้วนมีเสน่ห์ มีรสชาติที่แตกต่างกันออกไป แต่แฝงด้วยความละเอียดอ่อน ละเมียดละมัย ความวิจิตรบรรจงประณีตในการทำ ซึ่งเริ่มตั้งแต่การเตรียมวัตถุดิบ วิธีการทำที่กลมกลืนพิถีพิถัน มีรสชาติ สีสัน ความสวยงาม กลิ่นหอม ชวนน่ารับประทาน ขนมไทยซึ่งเป็นขนมที่มีมาตั้งแต่โบราณ ชาวบ้านจะทำขนมเพื่อใช้ในงานประเพณีและงานมงคลต่าง ๆ ซึ่งนำมาใช้ประกอบงานทำบุญเลี้ยงพระ ขนมไทยนิยมทำกันทุกภาค และทำไม่ยากอีกทั้งต้นทุนและวัตถุดิบที่นำมาใช้เป็นส่วนประกอบหาง่ายมีอยู่ในท้องถิ่น เช่น มะพร้าว กล้วย น้ำตาล เผือก มัน ฯลฯ ดังนั้นกลุ่มขนมไทยจึงได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จากงบประมาณกลุ่มอาชีพการบริหารส่วนตำบลท่าคา กลุ่มขนมไทย เริ่มก่อตั้งครั้งแรกปี พ.ศ. 2549 โดยมีคุณสมปอง พุฒนาค เป็นประธานกลุ่ม โดยการดำเนินงานจะมีการจำหน่ายขนมไทยต่าง ๆ เช่น ขนมด้วย ขนมตาล ข้าวเหนียวตัด ขนมกล้วย ขนมสอดไส้ ข้าวต้มมัด ฯลฯ ซึ่งจำหน่ายในวันที่มีตลาดน้ำให้กับร้านค้าที่อยู่ในชุมชน เพื่อเป็นการสนับสนุนการท่องเที่ยว

กลุ่มแม่ค้าตลาดน้ำ

พ่อค้าแม่ค้าบริเวณตลาดน้ำท่าคา ส่วนใหญ่ขายสินค้าในลำคลองมากกว่าบนบก โดยพายเรือมาขายตั้งแต่เช้าตรู่เวลาประมาณ 6.00 – 12.00 น. โดยช่วงเวลาที่เรือมากที่สุด คือ 8.00 น. เรือส่วนใหญ่เป็นเรือพายมากกว่าเรือยนต์ สินค้าที่พ่อค้าแม่ค้านำมาขายส่วนใหญ่เป็นผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งบางส่วนรับมาอีกทอดหนึ่งแต่ส่วนใหญ่เป็นสินค้าในสวนของตนเอง นอกจากนั้นยังมีสินค้าต่าง ๆ อีกหลายชนิดซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภค เช่น ก๋วยเตี๋ยว ข้าวแกง อาหารตามสั่ง ขนมจีน หอยทอด ผัดไทย กล้วยทอด ขนมไทยโบราณ เช่น ข้าวเหนียวตัด ขนมตาล ขนมด้วย ผัก ผลไม้ ยาเส้น หอม กระเทียม ไม้ดอกไม้ประดับ เป็นต้น

พ่อค้าแม่ค้าส่วนใหญ่มีอายุโดยเฉลี่ยประมาณ 40 ปีขึ้นไป บางรายล่องเรือมาจากตลาดน้ำดอนมะโนรา ซึ่งมีตลาดน้ำในวันเดียวกัน แต่จะอยู่ในช่วงตี 5 ตั้งแต่เช้ามีดประมาณตี 5 บางรายล่องมาจากบ้าน ทั้งนี้จากการคำบอกเล่าของแม่ค้าขายกล้วยเดี่ยวหมู่ซึ่งใช้เรือพายเป็นพาหนะจอดประจำบริเวณหน้าบ้านลุงจตุรญ เจือไทย

“ฉันขายที่มีมานานประมาณ 50 ปี เดิมทีเดี่ยวขายแค่จานละ 10 บาท แต่เดี๋ยวนี้ข้าวของแพงเลยขายจานละ 15 บาท ขายมาตั้งแต่รุ่นพ่อ รุ่นแม่ เคยหยุดขายไปช่วงหนึ่งไปอยู่กรุงเทพฯ กับลูกแต่อยู่ไม่ได้ไม่ชอบอากาศ ฉันเลยกลับมาขายข้าวแกงเหมือนเดิม”
(สัมภาษณ์แม่ค้าตลาดน้ำ 7 พฤศจิกายน 2550)

ส่วนแม่ค้าอีกประเภทเป็นแม่ค้าขายผักและผลไม้ทางการเกษตรที่ส่วนใหญ่ปลูกไว้บริโภคภายในครอบครัว และส่วนที่เหลือนำมาขาย ชาวสวนจะนำมาใส่เรือและขายที่ตลาดนัดแห่งนี้ ผักที่นำมาขาย เช่น ผักบุ้ง ตำลึง ผักกระเจต ดอกแค ดอกโสน หัวปลี มะกรูด มะนาว เป็นต้น แม่ค้าส่วนหนึ่งเป็นแม่ค้าที่อยู่ในพื้นที่ทำคาและบางคนเป็นแม่ค้าที่มาจากที่อื่น ๆ ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียง เช่น อัมพวา หรือดำเนินสะดวก ผักต่าง ๆ ที่ชาวสวนนำมาขายจะเป็นผักที่ปลูกขึ้นเองและไม่ใส่ยาฆ่าแมลงสังเกตจากใบผักจะไม่สวยมีร่องรอยแมลงเจาะกิน ส่วนผักที่แม่ค้าซื้อมาจากที่อื่นและนำมาขายต่อ ผักจำพวกนี้มักใส่ยาฆ่าแมลงเพื่อให้มีลักษณะสวยงามน่ารับประทานกว่าผักที่แม่ค้าชาวสวนปลูกเอง เช่น ผักชีแม่ค้าซื้อมาจากที่อื่น และนำมาขายบวกกำไรโดยซื้อมา 10 บาท และขาย 15 บาท แม่ค้าที่เป็นชาวสวนหลังจากตลาดนัดวายแล้วจะกลับบ้านเพื่อทำสวนหรือภารกิจต่าง ๆ ตามวิถีชีวิตของชุมชน สำหรับการสัมภาษณ์แม่ค้าเกี่ยวกับความต้องการในการเปิดตลาดน้ำทุกวันเสาร์-อาทิตย์ เพิ่มขึ้นจากวันขึ้นและแรม 2 คำ 7 คำ และ 12 คำนั้น แม่ค้าส่วนใหญ่ร้อยละ 82 ต้องการให้เปิดขายวันเสาร์-อาทิตย์ด้วย เนื่องจากจะทำให้ขายสินค้าดีขึ้น เพราะนักท่องเที่ยวมักจะเดินทางมามากในวันเสาร์-อาทิตย์ อีกทั้งการเปิดขายวันเสาร์-อาทิตย์จะทำให้นักท่องเที่ยวมีกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เพราะที่ผ่านมานักท่องเที่ยวมักจะคิดว่ามีตลาดน้ำทุกวันเสาร์-อาทิตย์ เมื่อมาแล้วพบว่าไม่มีตลาดน้ำจึงเสียความรู้สึกและผิดหวังกลับไป อย่างไรก็ตาม ยังมีแม่ค้าส่วนหนึ่งร้อยละ 18 แสดงความเห็นว่าจะไม่มาขายในวันเสาร์-อาทิตย์ เนื่องจาก โดยปกติวันเสาร์-อาทิตย์ทางอำเภอจัดให้มีตลาดนัดที่อื่นอยู่แล้ว เช่น นัดตามวัดต่าง ๆ หรือนัดบก เช่น ที่บางปิ่น และบางรายให้เหตุผลว่าที่ไม่มาขายเพราะต้องทำภารกิจอย่างอื่นของครอบครัว ต้องทำสวน สินค้ามีไม่พอที่จะมาขายบ่อย ๆ และบางรายเกรงว่าจะมีนักท่องเที่ยวมาน้อย รวมทั้งแสดงความหวังใยว่าการประชาสัมพันธ์ของทาง

ราชการต่อการเปิดขายวันเสาร์-อาทิตย์จะไม่ทั่วถึง เพราะจากอดีตที่ผ่านมาตลาดน้ำท่าคาเคยเปิดขายวันเสาร์-อาทิตย์แล้วแต่ต้องล้มเลิกไป เพราะเมื่อแม่ค้ามาขายแต่นักท่องเที่ยวไม่ทราบแน่ชัดว่ามีตลาดนัดหรือไม่จึงไม่มาหรือมาน้อยแม่ค้าจึงขายของไม่ดีและไม่อยากกลับมาขายอีกทำนองเดียวกันเมื่อนักท่องเที่ยวมาแล้วไม่ประทับใจเพราะแม่ค้ามาน้อย สินค้าให้เลือกซื้อน้อยจึงไม่มาอีก การเปิดตลาดวันเสาร์-อาทิตย์ของตลาดน้ำท่าคาจึงต้องล้มเลิกไปในที่สุด

4.4 การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวตลาดน้ำท่าคา หรือตลาดน้ำโบราณ ว่ามีเฉพาะในวันขึ้นและแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ ตั้งแต่เวลา 8.00 – 12.00 น. โดยเน้นความเป็นตลาดน้ำที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวบ้าน ชาวสวนริมน้ำ ท่ามกลางบรรยากาศที่ร่มรื่น พ่อค้าแม่ค้าจะนำผลผลิตจากสวนมาขายด้วยตนเอง เรือแต่ละลำส่วนใหญ่เป็นเรือพาย มีสินค้าไม่มากนัก ชาวบ้านบางคนพายเรือมาเพื่อพบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้านชาวสวนด้วยกัน และนอกจากผลิตภัณฑ์จากสวนแล้ว ยังมีเรือขายขนมหวาน ก๋วยเตี๋ยว ข้าวแกง ขนมไทย ฯลฯ ที่มีราคาถูกให้ทดลองชิมเพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวที่สนใจศึกษาวิถีชีวิต สามารถลองเรือชมวิถีชีวิตชุมชนชาวสวน ความเป็นอยู่ของชาวสวน ตลอดจนการประกอบอาชีพการขึ้นตาล เคี้ยวตาล หรือหักค่างคินแบบโฮมสเตย์เพื่อชมหิ่งห้อยในยามค่ำคืน ซึ่งมีคำกล่าวที่ว่า

*“หิ่งห้อยละลานตา ตลาดน้ำท่าคาน่าชม
รื่นรมย์บ้านโบราณ ล้มรสหวานน้ำตาลมะพร้าว”*

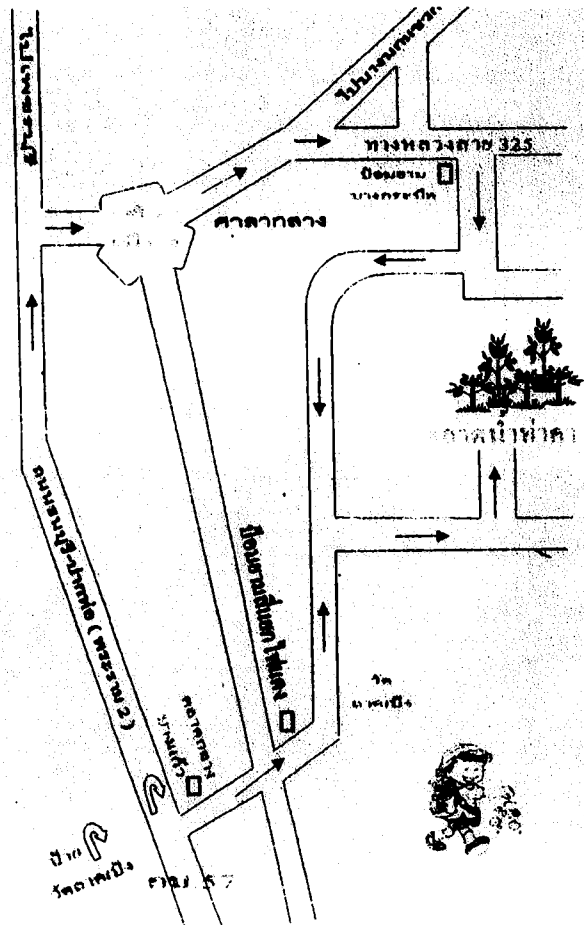
ทั้งนี้องค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา ได้ทำการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ เพื่อให้ผู้ที่สนใจมาท่องเที่ยวทราบ โดยได้กำหนดตารางนัดตลาดน้ำท่าคา และพิมพ์เป็นแผ่นพับเพื่อเผยแพร่ประจำปี โดยเฉพาะในปี พ.ศ.2551 ได้กำหนดวันที่มีนัดตลาดน้ำท่าคาประจำเดือน เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้มาท่องเที่ยวในช่วงวันดังกล่าว

นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน สามารถสอบถามข้อมูลได้ที่ประธานชุมชน (ลุงจรรยา เจือไทย) ได้ที่บริเวณหน้าบ้านซึ่งอยู่ริมคลองพันลา โดยมีบอร์ดและป้ายส่งเสริมการท่องเที่ยวบางส่วน ซึ่งนับว่าเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวของชุมชนรวมทั้งเป็นที่ติดต่อในเรื่องต่าง ๆ เช่น การพักโฮมสเตย์ การให้บริการเรือพาย การชมวิถีชีวิตของชุมชน อย่างไรก็ตามได้มีการก่อสร้างอาคารส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำท่าคา และได้ทำพิธีเปิดอาคาร

เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2550 อาคารส่งเสริมการท่องเที่ยวมีลักษณะเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ชั้นเดียว ขนาดกว้าง 4.50 เมตร ยาว 8 เมตร มีห้องที่ใช้สอย 36 ตารางเมตร งบประมาณในการก่อสร้าง 562,000 บาท ซึ่งประธานชุมชนเป็นผู้บริจาคที่ดินในการสร้างอาคาร การสร้างอาคารส่งเสริมการท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยว ตลาดน้ำท่าคาและเพื่อเป็นการแนะนำข้อมูลการท่องเที่ยว การเดินทางและสร้างที่พักให้นักท่องเที่ยวได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้อาคารส่งเสริมการท่องเที่ยวตั้งอยู่ปากทางเข้าตลาดน้ำท่าคาซึ่งสามารถเห็นได้ชัดเจน แต่ปัจจุบันยังไม่ได้มีการตกลงว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้เข้ามาดูแลรับผิดชอบและจะมีการจัดการในรูปแบบใด

ในภาพรวมจะเห็นว่าชุมชนท่าคามีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายมีกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในชุมชนนอกจากจะได้ชมตลาดน้ำโบราณที่ไม่เหมือนที่ไหนแล้วยังได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของชุมชน ล่องเรือพายชมการทำน้ำตาลและชมหิ่งห้อยในยามค่ำคืน โดยชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่าตลาดน้ำโบราณการพักโฮมสเตย์ การชมหิ่งห้อยตามลำคลองนั้นน่าจะเป็นที่ดึงดูดใจที่สำคัญให้นักท่องเที่ยวได้มาท่องเที่ยวมากขึ้น จึงต้องการให้มีการจัดตลาดน้ำเพิ่มในวันเสาร์-อาทิตย์ ทั้งนี้จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า สิ่งที่น่าจะเป็นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้กลับมาเที่ยวซ้ำและบอกต่อ ๆ กันไปคือความเป็นมิตร ความมีน้ำใจ มีบรรยากาศไมตรีที่ดีของชุมชน ที่นักท่องเที่ยวได้สัมผัสจนนำไปบอกต่อ ๆ กันไป และเป็นที่ประทับใจจนกลับมาเที่ยวซ้ำในหลาย ๆ ครั้ง เพราะชุมชนท่าคาอยู่ท่ามกลางแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงอีกหลายแห่ง ทั้งตลาดน้ำดำเนินสะดวก ตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำคอนทวาย และแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ สินค้าและผลิตภัณฑ์ที่มีขายแก่นักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นประเภทเดียวกันราคาใกล้เคียงกัน ดังนั้นการมาเที่ยวตลาดน้ำท่าคาอาจเป็นที่แปลกใหม่ในครั้งแรก นักท่องเที่ยวจะมาถ่ายรูปแล้วกลับไป ถ้าพ่อค้าแม่ค้า ชุมชน ขาดสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญก็ไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้กลับมาเที่ยวได้ ดังนั้นจึงควรให้ความสำคัญและรักษาความงาม ความมีน้ำใจ ดังเช่นที่นักท่องเที่ยวได้รู้สึกและสัมผัสได้ อย่างไรก็ตามชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่าการท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริมไม่ใช่รายได้หลัก จึงไม่ได้คำนึงถึงกำไร-ขาดทุน ไม่มีการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ดังเช่นที่อื่น ๆ อันจะนำไปสู่การล่มสลาย ดังนั้นการรักษาเอกลักษณ์ความเป็นตัวตนเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จึงจะสามารถทำให้การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืนตลอดไป

แผนที่ตลาดน้ำท่าคา

**Welcome to
Thakha Floating Market
Amazing Thailand**

ตลาดน้ำท่าคา

**อำเภออัมพวา
จังหวัดสมุทรสงคราม**

ตลาดน้ำท่าคาเป็นตลาดน้ำที่ยังคงความเป็นธรรมชาติของวิถีชีวิตชาวสวนริมน้ำ ท่ามกลางบรรยากาศธรรมชาติรื่นรมย์ของสวน นำผลิตผลทางการเกษตรและสินค้าต่าง ๆ มาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันในวันที่มีนัด

ตลาดน้ำท่าคา

ตลาดน้ำท่าคา ตลาดน้ำอันเก่าแก่โบราณอายุกว่า 100 ปี ที่มีการค้าขายทางน้ำมาช้านาน แห่งชุมชนท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม จัดขึ้นในวันข้างขึ้นและข้างแรม ๒ ค่ำ ๗ ค่ำ และ ๑๒ ค่ำ ของทุกเดือน ชาวตำบลท่าคา ขอเชิญเที่ยวซื้อสินค้าราคาประหยัด อาทิเช่น มะพร้าวน้ำหอม น้ำตาลสด น้ำตาลปึก กล้วยน้ำว่า กล้วยหอม กล้วยไข่ ส้มโอ ชมพู ฝรั่ง และผลไม้อื่น ๆ อีกมากมาย

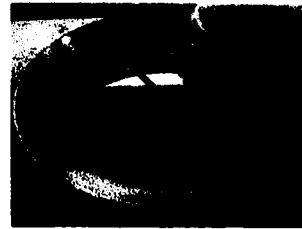
ตลาดน้ำท่าคา ประจำปี 2551

เฉพาะวันขึ้น - แรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ 12 ค่ำ

เดือน	วันที่มีนัดตลาดท่าคา (วันขึ้น)						
มกราคม	5	9	14	19	24	29	
กุมภาพันธ์	3	8	13	18	23	29	
มีนาคม	4	8	13	18	23	28	
เมษายน	2	7	12	17	22	27	
พฤษภาคม	2	6	11	16	21	26	31
มิถุนายน	5	10	15	20	25	30	
กรกฎาคม	4	9	14	19	24	29	
สิงหาคม	3	8	13	18	23	28	
กันยายน	1	6	11	16	21	26	
ตุลาคม	1	6	11	16	21	26	30
พฤศจิกายน	4	9	14	19	24	29	
ธันวาคม	4	9	14	19	24	28	

หมายเหตุ ตลาดนัดจะเริ่มตั้งแต่ เวลา 08.00 - 12.00 น.

ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

เคี้ยวน้ำตาลมะพร้าว

ล่องเรือชมหิ่งห้อย

สถานที่ตั้งตลาดน้ำท่าคา

หมู่ที่ 2 ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เดินทางมาเที่ยวชมตลาดน้ำท่าคา มาทางรถยนต์ โดยใช้ทางหมายเลข 35 (ธนบุรี-ปากท่อ) เข้าได้ 2 ทาง
 ⇨ ถึง กม.63 เข้าตัวเมืองสมุทรสงคราม ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 325 (สมุทรสงคราม-บางแพ) ประมาณ 8 กิโลเมตร มีแยกบางกระบือ เลี้ยวขวาไปอีก 5 กิโลเมตร จะมีป้ายเดินทางเข้าตลาดน้ำท่าคา
 ⇨ ถึง กม.57 จะเห็นป้ายยูเทิร์นวัดลาดเป้ง ให้ยูเทิร์นเข้าทางตลาดบางแก้ว ระวังตรงผ่านสี่แยกไฟแดงจะมาถึงวัดลาดเป้งแล้ววิ่งไปตามป้ายการเดินทางเข้าตลาดน้ำท่าคา

บริการบ้านพัก (HOME STAY)

- บ้านพักหนึ่งคืนต่อหนึ่งคน 350 บาท พร้อมอาหาร 2 มื้อ (เช้า-เย็น) พร้อมใส่บาตร
- บริการเรือชมหิ่งห้อย ลำละ 200 บาท

ติดต่อ

คุณจรรยา เจือไทย ☎ 0-3476-6123
 จัดทำโดยองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา
 ☎ 0-3476-6208 Fax : 0-3476-6327
www.khonthai.com
www.lambol.com
www.thakha.th.gs
 E-Mail : thakha@thaimail.com

4.5 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ชุมชนท่าคา ต้องคำนึงถึงและให้ความสำคัญกับปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่อาจจะส่งผลกระทบต่อการจัดการการท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้การจัดการการท่องเที่ยวสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า โดยภาพรวมชุมชนไม่ค่อยมีปัญหาใหญ่มากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจำนวนนักท่องเที่ยวไม่มาก การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีการแบ่งกลุ่มกันรับผิดชอบ และมีการจัดการตามกฎระเบียบที่ได้ตั้งไว้ โดยสรุปมีปัญหาและอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยว ดังนี้

1. ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับการรับนักท่องเที่ยว จำนวนที่แน่นอนของนักท่องเที่ยวที่มาพักโฮมสเตย์ และการล่องเรือชมหิ่งห้อย ชุมชนไม่สามารถกำหนดได้ว่าจะมีนักท่องเที่ยวจำนวนเท่าไร เวลาใด ที่แน่นอน ทำให้บางครั้งมีการยกเลิกกระทันหัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อเจ้าของโฮมสเตย์ นอกจากนั้นการที่กลุ่มเรือพาย จัดสรรในเรื่องผลประโยชน์ที่ไม่ลงตัว ซึ่งทางหัวหน้ากลุ่มและประธานชุมชนได้มีการชี้แจงให้ที่ประชุมทราบทุกครั้ง และมีมติให้มีการจัดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เรียงตามลำดับก่อนหลังเพื่อเป็นหลักฐาน

2. ปัญหาในการเข้าถึงชุมชนไม่สะดวก เพราะถนนค่อนข้างแคบ คดเคี้ยว รวมทั้งป้ายบอกทางเล็ก ไม่ชัดเจนป้ายเข้าชุมชนมีจำนวนน้อยขนาดเล็ก ไม่ถาวร ทำให้นักท่องเที่ยวหลงทาง และสับสน ทางองค์การบริหารส่วนตำบลควรหาทางปรับปรุงแก้ไขโดยจัดสรรงบประมาณในการจัดทำป้ายบอกทางให้มีขนาดใหญ่เหมาะสมและชัดเจนมากขึ้น

3. ปัญหาเกี่ยวกับที่พัก เนื่องจากในชุมชนมีที่พักทั้งแบบโฮมสเตย์และแบบรีสอร์ท ซึ่งมีความแตกต่างกัน โฮมสเตย์แต่ละหลังยังมีความแตกต่างกันคือ บางแห่งไม่ได้มีการแบ่งส่วนที่ชัดเจน รวมทั้งมาตรฐานในการรองรับนักท่องเที่ยวก็ยังคงแตกต่างกันด้วย ทำให้นักท่องเที่ยวที่เคยมาพักจะเลือกที่พักโฮมสเตย์ ซึ่งขัดกับมติของกลุ่มโฮมสเตย์ ซึ่งต้องกระจายนักท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมรวมทั้งนักท่องเที่ยวที่เคยมาพักจะมีการแนะนำและติดต่อกับเจ้าของโฮมสเตย์โดยตรง ไม่ผ่านศูนย์กลางหรือบางโฮมสเตย์บริการเอาใจนักท่องเที่ยวในทางที่ไม่ถูกต้อง เช่น การจัดหาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เป็นต้น แนวทางการแก้ปัญหาคือ นักท่องเที่ยวที่ต้องการจะเข้าพัก

โฮมสเตย์ทุกหลังต้องผ่านศูนย์กลางเพราะจะมีการหักค่าใช้จ่าย ตามที่กลุ่มได้ตกลงร่วมกัน และต้องคิดราคาที่พักในอัตราเดียวกันเพื่อไม่ให้เกิดปัญหา ทั้งนี้เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน นอกจากนั้น เจ้าของโฮมสเตย์ทุกหลัง ต้องดูแลรักษาความสะอาดและปฏิบัติตามมาตรฐานโฮมสเตย์ที่กำหนด

4.ปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชน พบว่า ชุมชนบางส่วนรวมทั้งแม่ค้า พ่อค้าบางคนจะทิ้งขยะลงในลำคลอง หรือทิ้งตามริมฝั่ง ซึ่งทำให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอย เคลื่อนไปทั้งชุมชนเกิดมลพิษทางทัศนียภาพ รวมทั้งอาจเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนั้นพ่อค้า แม่ค้าที่ขายอาหาร ยังทิ้งขยะ และล้างภาชนะในลำคลอง ซึ่งอาจทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรำลึกว่าอาหารนั้นไม่สะอาด ถูกสุขลักษณะ รวมทั้งมีการบอกต่อ ๆ กันไป ทำให้เสียภาพลักษณ์ที่ดีของชุมชน การแก้ปัญหาคือ ทาง อบต.ควรจัดหาดังขยะให้เพียงพอและกระจายออกตามพื้นที่ละแวกบ้าน เพราะจากการสังเกตมีถังขยะอยู่บางจุดเท่านั้น รวมทั้งควรมีการขอความร่วมมือจากชุมชนทุกครัวเรือน ให้ทิ้งขยะลงในภาชนะและนำมาวางไว้ในที่ที่ อบต. จัดหาให้ และจัดเก็บเป็นประจำ โดยชี้ให้เห็นถึงข้อเสียผลกระทบ ที่อาจเกิดขึ้น อันจะส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมทั้งในลำคลองและในพื้นที่ชุมชน

5.ปัญหากิจกรรมการท่องเที่ยวยังไม่หลากหลาย และไม่เป็นระบบ ทำให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักโฮมสเตย์ ขาดกิจกรรมที่จะร่วมกับชุมชนโดยเฉพาะวันที่ไม่มีตลาดน้ำ ดังนั้นควรจัดกิจกรรมและให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ เช่น การไปชมวิถีชีวิต การชมการเคี้ยวน้ำตาล และควรจัดกิจกรรมอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น โดยให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วม

6.ปัญหาการขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร ห้องน้ำ ที่จอดรถ พบว่า ในชุมชนขาดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว มีห้องน้ำและห้องอาบน้ำอย่างละ 1 ห้อง มีร้านค้า 1 ร้าน ไม่มีร้านอาหารในชุมชน ดังนั้นจึงควรวางแผนแก้ไขปัญหาโดยจัดทำจัดหาให้เหมาะสมและสอดคล้องต่อการรองรับนักท่องเที่ยวโดยไม่ขัดกับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม

7.ปัญหาความไม่สม่ำเสมอของจำนวนนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ถ้ามีตลาดน้ำซึ่งตรงกับวันเสาร์-อาทิตย์ จะมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากและพักค้างคืนโฮมสเตย์พร้อมกับล่องเรือชมหิ่งห้อย แต่ถ้าตลาดน้ำไม่ตรงกับวันหยุดดังกล่าวจะมีนักท่องเที่ยวน้อยมาก ส่วนในบางครั้งมีนักท่องเที่ยว

ที่เป็นนักเรียน นักศึกษา มากันเป็นกลุ่มจำนวนเป็นร้อย ซึ่งมากเกินไปต่อการรองรับนักท่องเที่ยว ทำให้บางครั้งอาจมีปัญหาบ้าง

ตารางที่ 4.1 ปัญหาและสาเหตุของปัญหา

ปัญหา	สาเหตุ
1.การรวมกลุ่มเพื่อการจัดการการท่องเที่ยว	การกระจายผลประโยชน์ที่ไม่เป็นธรรมก่อให้เกิดความขัดแย้ง
2.การคมนาคม, การเข้าถึง	- ถนนแคบ คดเคี้ยว - ป้ายบอกทางไม่ชัดเจนและมีจำนวนน้อย
3.โฮมสเตย์	- มาตรฐานโฮมสเตย์ - ความแตกต่างของลักษณะโฮมสเตย์แต่ละหลัง การรับนักท่องเที่ยวโดยไม่ผ่านศูนย์ฯ
4.ขยะมูลฝอย	- ชุมชนทิ้งขยะลงลำคลอง และบริเวณโดยรอบ ก่อให้เกิดความสกปรก - พ่อค้าแม่ค้าทิ้งขยะ และล้างภาชนะในลำคลอง
5.กิจกรรมการท่องเที่ยว	ขาดความหลากหลาย และไม่เป็นระบบ
6.สิ่งอำนวยความสะดวก	มีไม่เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยวกรณีนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่
7.ความไม่สม่ำเสมอของจำนวนนักท่องเที่ยว	นักท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่มมีจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่เป็นนักเรียน นักศึกษา แต่มีเป็นบางช่วง และกรณีนักท่องเที่ยวที่สนใจชมตลาดน้ำแต่ไม่ตรงกับวันหยุด

ในการกำหนดแนวทางและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องวิเคราะห์ศักยภาพ ภายในและภายนอก องค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและเงื่อนไขสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยว

4.6 ความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

นายอำเภอ (ภาครัฐ)

ผลจากการสัมภาษณ์นายอำเภอ (สำราญ ต้นเรืองศรี, 6 พ.ย.2550) เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนท่าคานั้น เห็นว่า การที่มีการจัดตลาดน้ำในวันดังกล่าว เป็นเพราะภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนที่นี่ ที่อิงกับธรรมชาติ การเกิดน้ำขึ้นน้ำลงซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดกิจกรรม ในวันขึ้นและแรม 2 ค่ำ, 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ เป็นช่วงที่น้ำมีความสมดุลมากที่สุด โดยใช้หลักทางจันทรคติที่สืบทอดมาขนาดนั้นจึงควรอนุรักษ์ไว้ และยังเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนที่สอดคล้องกับธรรมชาติ การจะมาเปิดตลาดน้ำเพิ่มในวันเสาร์-อาทิตย์ นั้น โดยความคิดเห็นว่าไม่ควรจะเปลี่ยนแปลง เพราะเป็นการปรุงแต่งที่เน้นด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมากเกินไป แต่เดิมเป็นเพียงแต่น้ำของที่มีอยู่มาแลกเปลี่ยน พบปะพูดคุยกัน ไม่ได้เน้นการค้าขาย เพราะมีความพอเพียง นอกจากนั้นถ้ากำหนดให้มีตลาดน้ำทุกวันเสาร์-อาทิตย์ อาจจะขัดกับวิถีชีวิตชุมชนและบางแห่งในหน้าแล้ง ช่วงน้ำตายน้ำจะแห้งมากทำให้การคมนาคมไม่สะดวกส่งผลต่อการค้าขาย

อย่างไรก็ตามเห็นว่าสิ่งที่มีอยู่ควรจะรักษาเอกลักษณ์ไว้ เน้นคุณภาพและควรจะมีการปรับปรุงการประชาสัมพันธ์ให้ชัดเจน เพราะที่ผ่านมาสื่อทำให้นักท่องเที่ยวสับสน มีนักท่องเที่ยวทั้งของไทยและต่างประเทศเดินทางมาเยี่ยมชมแล้วผิดหวัง นอกจากนั้นควรมีการจัดการกิจกรรมอื่น ๆ และการจัดที่พักโฮมสเตย์ให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ เพราะนักท่องเที่ยวที่มาที่ชุมชนท่าคาสส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักวิชาการ นักศึกษา คณาจารย์ นักวิจัยที่มาศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม รวมทั้งกลุ่มที่ต้องการมาพักผ่อน ซึ่งไม่ใช่นักท่องเที่ยวกลุ่มเดียวกับที่ตลาดน้ำอัมพวา ซึ่งมักเป็นนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาหาซื้อสินค้า ผลิตภัณฑ์ มาชมตลาดน้ำยามเย็น ซึ่งปัจจุบันมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากทำให้เกิดปัญหา โดยเฉพาะความขัดแย้งกันในเรื่องของผลประโยชน์ที่ไม่ลงตัว ปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อชุมชนที่เคยอยู่อย่างสงบ

สำหรับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น นายอำเภอเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีโดยหัวใจของการจัดการอยู่ที่ "การมีส่วนร่วม ความต่อเนื่อง และความเป็นเจ้าของ" ซึ่งทั้งชุมชนหากช่วยกันดูแลจัดการการท่องเที่ยวเองจะทำให้ยั่งยืนแต่ต้องมีที่เลี้ยง มีที่ปรึกษาที่คอยให้คำแนะนำช่วยเหลือ รวมทั้ง อบต. ควรมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณการจัดการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนอย่าให้เกิดการขัดแย้ง ดังนั้นผู้ใหญ่บ้านควรช่วยเหลือในการดูแลสภาพแวดล้อม ดูแล

คลองให้สะอาด มีการขุดลอกคูคลอง ปล่อยพันธุ์ปลาให้มีการจับเคลื่อนหมุนเวียนกันในชุมชนทำให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization)

“ผมถือว่าผมเป็นส่วนหนึ่งของที่นี่เป็นเจ้าของที่นี่ เพราะฉะนั้นหากใครมาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านในทางที่ดีขึ้น ผมรับได้ แต่หากทำให้เกิดความเสียหายผมไม่ยอม”

(สัมภาษณ์นายอำเภอสำราญ ตำบลศรี, 6 พ.ย.2550)

ชุมชน

ชุมชนมีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาตั้งแต่เดิม ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เคยเข้ามาช่วยสร้างทางเดินเท้าและสามารถข้ามคลองได้ แต่ในส่วนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้มีการแบ่งเป็นกลุ่ม และแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละกลุ่ม ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น อย่างไรก็ตามชุมชนส่วนใหญ่ยังคงมีความต้องการให้เปิดตลาดน้ำในวันเสาร์-อาทิตย์ แม้ว่าที่ผ่านมาจะไม่ประสบผลสำเร็จก็ตามเพราะมีความสับสนรวมทั้งงบประมาณไม่ต่อเนื่อง ทั้งนี้ในปี พ.ศ.2550 ชุมชนได้เสนอเรื่องผ่าน อบต.ในการขอทำงบประมาณเพื่อสนับสนุนการจัดตลาดน้ำเพิ่มในวันเสาร์-อาทิตย์ แล้ว โดยให้เหตุผลว่า เพื่อสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่หยุดพักผ่อนวันเสาร์-อาทิตย์ และพ่อค้า-แม่ค้ารวมทั้งชุมชนก็ต้องให้มีตลาดน้ำเพิ่มขึ้น เพราะสามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ เสริมได้ นักท่องเที่ยวที่มาพักโฮมสเตย์ ก็ต้องการดูตลาดน้ำโบราณในช่วงเช้า รวมทั้งยังสามารถสอดรับกับตลาดน้ำยามเย็นที่อัมพวา และกลับมาชมหนึ่งห้อยที่ชุมชนได้อีกด้วย นอกจากนั้นยังทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและสามารถนำมาพัฒนาชุมชนต่อไป

อย่างไรก็ตามในส่วนของท่านตแพทย์มานะชัย ทองยัง ประธานกลุ่มงานลานวิถีชุมชนคนแม่กลอง เห็นว่าการจะเพิ่มตลาดน้ำในวันเสาร์-อาทิตย์นั้น ชุมชนควรเป็นผู้ตัดสินใจ โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อพิจารณาให้รอบคอบ เพราะชุมชนยังเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นผู้ได้รับผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ ควรตระหนักถึงสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญที่จะทำให้นักท่องเที่ยวประทับใจกลับมาเที่ยวต่อ (สัมภาษณ์ 10 ธ.ค.2550)

แม่ค้าตลาดน้ำ

บริเวณตลาดน้ำท่าคามีเรือล่องมาขายตั้งแต่เช้าตรู่เวลาประมาณ 6.00 - 12.00 น. โดยช่วงเวลาที่เรือมากที่สุดคือ 8.00 น. เรือส่วนใหญ่เป็นเรือพายมากกว่าเรือยนต์ ตลาดน้ำแห่งนี้ เป็นตลาดน้ำที่เก่าแก่โบราณมีอายุนับร้อยปี และยังคงแสดงถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างแท้จริง ตลาดแห่งนี้มีวันนัดที่สืบทอดมาแต่โบราณ คือจะมีนัดเฉพาะวันข้างขึ้น ข้างแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ เท่านั้น วิถีชีวิตชาวบ้านในบริเวณชุมชนท่าคาส่วนใหญ่จะเป็นชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำในลำคลอง ซึ่งสังเกตจากการคมนาคมในปัจจุบันยังคงใช้เส้นทางเรือเพื่อสัญจรไปมา แม้จะมีถนนตัดผ่านตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 ก็ตาม สินค้าที่แม่ค้านำมาขายส่วนใหญ่เป็นผลผลิตทางการเกษตร นอกจากนั้นยังมีสินค้าต่าง ๆ อีกหลายชนิดซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภค เช่น กวยเตี๋ยว ข้าวแกง อาหารตามสั่ง ขนมจีน หอยทอด ผัดไทย ก๋วยเตี๋ยว ขนมไทยโบราณ เช่น ข้าวเหนียวตัด ขนมตาล ขนมถ้วย ผัก ผลไม้ ยาเส้น หอม กระเทียม ไม้ดอกไม้ประดับ เป็นต้น แม่ค้าส่วนใหญ่มีอายุโดยเฉลี่ยประมาณ 40 ปีขึ้นไป มักล่องเรือมาจากตลาดน้ำดอนมะโนรา หรือบางรายล่องมาจากบ้าน ทั้งนี้ จากการคำบอกเล่าของแม่ค้าขายกวยเตี๋ยวหมู่ซึ่งใช้เรือพายเป็นพาหนะจอดประจำบริเวณหน้าบ้านลุงจรรยา เจือไทย โดยขายที่ตลาดน้ำมาประมาณ 40 ปี กล่าว

“ฉันขายที่มีมานานประมาณ 50 ปี เดิมทีเดียวขายแค่จานละ 10 บาท แต่เดี๋ยวนี้ข้าวของแพงเลยขายจานละ 15 บาท ขายมาตั้งแต่รุ่นพ่อ รุ่นแม่ เคยหยุดขายไปช่วงหนึ่งไปอยู่กรุงเทพฯ กับลูกแต่อยู่ไม่ได้ไม่ชอบอากาศ ฉันเลยกลับมาขายข้าวแกงเหมือนเดิม”

(สัมภาษณ์แม่ค้าตลาดน้ำ 7 พฤศจิกายน 2550)

ส่วนแม่ค้าอีกประเภทเป็นแม่ค้าขายผักและผลไม้ทางการเกษตรที่ส่วนใหญ่ปลูกไว้รับประทานภายในครอบครัวหลังจากบริโภคในครัวเรือนไม่หมด ชาวสวนก็นำมาใส่เรือและขายที่ตลาดนัดแห่งนี้ ผักที่นำมาขาย เช่น ผักบุ้ง ตำลึง ผักกระเฉด ดอกแค ดอกโสน หัวปลี มะกรูด มะนาว เป็นต้น แม่ค้าส่วนหนึ่งเป็นแม่ค้าที่อยู่ในพื้นที่ท่าคาและบางคนเป็นแม่ค้าที่มาจากที่อื่น ๆ ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียง เช่น อัมพวา หรือดำเนินสะดวก ผักต่าง ๆ ที่ชาวสวนนำมาขายจะเป็นผักที่ปลูกขึ้นเองและไม่ใส่ยาฆ่าแมลงสังเกตจากใบผักจะไม่สวยมีร่องรอยแมลงเจาะกิน ส่วนผักที่แม่ค้าซื้อมาจากที่อื่นและนำมาขายต่อ ผักจำพวกนี้มักใส่ยาฆ่าแมลงเพื่อให้มีลักษณะสวยงามน่ารับประทานกว่าผักที่แม่ค้าชาวสวนปลูกเอง เช่น ผักชีแม่ค้าซื้อมาจากที่อื่น และนำมาขายบวกกำไร โดยซื้อมา 10 บาทและขาย 15 บาท แม่ค้าที่เป็นชาวสวนหลังจากนัดขายแล้วก็จะกลับบ้านเพื่อ

ทำสวนหรือภารกิจต่าง ๆ ตามวิถีชีวิตของชุมชน สำหรับการสัมภาษณ์แม่ค้าเกี่ยวกับความต้องการในการเปิดตลาดน้ำทุกวันเสาร์-อาทิตย์เพิ่มขึ้นจากวันขึ้นและแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ นั้น แม่ค้าส่วนใหญ่คิดเป็น 82% ต้องการให้เปิดขายวันเสาร์-อาทิตย์ด้วย เนื่องจากจะทำให้ขายสินค้าดีขึ้น เพราะนักท่องเที่ยวมักจะเดินทางมามากในวันเสาร์-อาทิตย์ อีกทั้งการเปิดขายวันเสาร์-อาทิตย์ดังกล่าวจะทำให้นักท่องเที่ยวมีกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เพราะที่ผ่านมานักท่องเที่ยวมักจะคิดว่ามีตลาดน้ำทุกวันเสาร์-อาทิตย์ เมื่อมาแล้วพบว่าไม่มีตลาดน้ำจึงเสียความรู้สึกและผิดหวังกลับไป อย่างไรก็ตาม ยังมีแม่ค้าส่วนหนึ่ง แสดงความเห็นว่าจะไม่มาขายในวันเสาร์-อาทิตย์ เนื่องจาก โดยปกติวันเสาร์-อาทิตย์ทางอำเภอจัดให้มีตลาดนัดที่อื่นอยู่แล้ว เช่น ตลาดนัดต่าง ๆ หรือนัดบก เช่น ที่บางปิ่น และบางรายให้เหตุผลว่าที่ไม่มาขายเพราะต้องทำภารกิจอย่างอื่นของครอบครัว ต้องทำสวน สินค้ามีไม่มากพอที่จะมาขายบ่อย ๆ และบางรายเกรงว่าจะมีนักท่องเที่ยวมาน้อย รวมทั้งแสดงความห่วงใยว่าการประชาสัมพันธ์ของทางราชการต่อการเปิดขายวันเสาร์-อาทิตย์จะไม่ทั่วถึง เพราะจากอดีตที่ผ่านมาตลาดน้ำท่าคาเคยเปิดขายวันเสาร์-อาทิตย์แล้วแต่ต้องล้มเลิกไป เพราะเมื่อแม่ค้ามาขายแต่นักท่องเที่ยวไม่ทราบแน่ชัดว่ามีตลาดนัดหรือไม่จึงไม่มาหรือมาน้อยแม่ค้าจึงขายของไม่ดีและไม่อยากกลับมาขายอีก ดังนั้นเมื่อนักท่องเที่ยวมาแล้วไม่ประทับใจเพราะมีพ่อค้าแม่ค้ามาน้อยไม่มีสินค้าให้เลือกซื้อ จึงไม่กลับมาเที่ยวอีก การเปิดตลาดวันเสาร์-อาทิตย์ของตลาดน้ำท่าคาจึงต้องล้มเลิกไป

นักท่องเที่ยว

จากการสังเกต การสัมภาษณ์ รวมทั้งศึกษาข้อมูลจากสมุดเยี่ยมที่นักท่องเที่ยวลงบันทึกไว้ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มาตลาดน้ำท่าคา ส่วนใหญ่จะพักโฮมสเตย์มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับตลาดน้ำท่าคาจากเพื่อน ๆ คนในครอบครัว และจากสื่ออินเทอร์เน็ต ส่วนเหตุผลที่มาท่องเที่ยวคือการเข้าไปสัมผัสวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ ตลาดน้ำ และเหตุผลที่มาตลาดน้ำท่าคา เพราะเห็นว่าระยะทางไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มากนัก และวัตถุประสงค์ที่มาเที่ยวคือ ต้องการมาพักผ่อนแบบโฮมสเตย์ และล่องเรือชมหิ่งห้อย

นักท่องเที่ยวที่สนใจเข้าพักค้างคืนแบบโฮมสเตย์ที่ชุมชนท่าคา พบว่า ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจทั้งในด้านความสะดวกสบาย และความสะอาด และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของตลาดน้ำท่าคา ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทิวทัศน์ บรรยากาศของตลาดน้ำและชุมชนริมน้ำ ซึ่งมีความพึงพอใจในระดับมาก ความคิดเห็นที่มีต่อชุมชนท่าคา พบว่านักท่องเที่ยวพึงพอใจอัตรา

และความเป็นมิตรมากที่สุด ร้อยละ 96 จะกลับมาอีกเพราะประทับใจในบรรยากาศ ความเงียบสงบ และชอบวิถีชีวิตและความเป็นเอกลักษณ์ ความมีน้ำใจ ความเป็นมิตรของชาวบ้าน

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวตลาดน้ำท่าคาต่อการเปิดให้มีนัดเพิ่มในวันเสาร์-อาทิตย์ นอกเหนือจากวันนัดเดิมพบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วย เพราะตลาดน้ำท่าคาจะได้มีนักท่องเที่ยวมามากขึ้น เป็นการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวสามารถพาครอบครัวมาเที่ยวได้เพราะเป็นวันหยุดทำงานอีกทั้งสะดวกในการประชาสัมพันธ์ให้กับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศทราบ และยังเป็นกิจกรรมเพิ่มให้กับนักท่องเที่ยวที่มาพักในชุมชนท่าคา ส่วนนักท่องเที่ยวที่ไม่เห็นด้วยต่อการให้มีนัดเพิ่ม เพราะต้องการให้อนุรักษ์วิถีชีวิตชาวบ้านแบบดั้งเดิม และการรู้จักการนับเวลาทางจันทร์คติแบบโบราณ

สำหรับความคาดหวังต่อการเข้าพักค้างคืนแบบโฮมสเตย์ พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นไปตามที่คาดหวัง โดยมีความพอใจกับความเป็นกันเองของเจ้าของบ้านและคนในชุมชน ส่วนข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุงโฮมสเตย์ นักท่องเที่ยวให้ความเห็นหลากหลาย ได้แก่ การจัดระบบการจัดการและสิ่งอำนวยความสะดวก จัดกิจกรรมและสันทนาการให้มากขึ้นที่พักควรทำมุ้งลวดทั้งหลัง ห้องน้ำเล็กไป ควรปรับปรุงให้ทันสมัย และควรเพิ่มการนวดแผนไทยโบราณ

ข้อเสนอแนะที่นักท่องเที่ยวมีต่อตลาดน้ำท่าคา เพื่อให้มีความเป็นเอกลักษณ์อย่างยั่งยืน คือ การเพิ่มการประชาสัมพันธ์ การควบคุมดูแลตลาดน้ำรอบข้าง การคงวิถีชีวิตแบบชาวบ้าน การคิดป้ายบอกเส้นทางให้ชัดเจน การเพิ่มเรือที่จะค้าขาย ตลอดจนการจัดระเบียบการท่องเที่ยวในชุมชนให้เหมาะสม การรักษาความสะอาดของแม่น้ำลำคลอง และธรรมาสัยของคนในชุมชนและแม่ค้า

ความเห็นของนักท่องเที่ยวในการใช้บริการเรือพาย พบว่า นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวตลาดน้ำและเข้าพักค้างคืนจะใช้บริการเรือพายร้อยละ 75 โดยให้เรือพายนำชมวิถีชีวิตชุมชนคิดเป็นร้อยละ 80 และร้อยละ 20 นักท่องเที่ยวจะนั่งเรือพายชมทิวทัศน์ ส่วนความรู้สึกรักของนักท่องเที่ยวต่อการใช้เรือพาย พบว่า ประทับใจการให้บริการเรือพายทุกคนโดยเห็นว่า คนพายมีธรรมาสัยดี รู้สึกอบอุ่น เหมือนเป็นคนหนึ่งในครอบครัวให้คำแนะนำเกี่ยวกับความรู้ประเพณีของท้องถิ่น และการนั่งเรือพายได้เข้าถึงวิถีชีวิตชาวบ้านที่ยังคงพึ่งพาลำคลองเหมือนในอดีต

สื่อมวลชน

ผลจากการสัมภาษณ์สื่อมวลชนในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการท่องเที่ยว เห็นว่า ตลาดน้ำท่าคาเป็นตลาดน้ำโบราณเก่าแก่ มีอายุมานานเกือบ 100 ปี ชาวบ้านมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่กับธรรมชาติ การดูเวลาทางจันทรคติดูข้างขึ้นข้างแรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับน้ำขึ้น-น้ำลง โดยช่วงที่น้ำสมดุลงจะมาพบเจอกันเรียกว่า "นัด" ปัจจุบันเรียกว่า ตลาดน้ำ ชาวบ้านที่มาตลาดนัดส่วนใหญ่มาจากสถานที่ต่าง ๆ บริเวณใกล้เคียง เช่น อัมพวา บางคนก็ คลองเงิน วัดลาดเป้ง วัดประดู่

"สมัยก่อน ชาวบ้านมานัดเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้า การซื้อ-ขายมีน้อยมาก ชาวบ้านมาพบปะกันถามสารทุกข์สุขดิบกัน..." (สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าว หนังสือพิมพ์มติชน, 10 ธ.ค.2550)

ในส่วนของการจัดตลาดน้ำเพิ่มในวันเสาร์-อาทิตย์นั้น เห็นว่า ชุมชนต้องดูความพร้อมของตลาดว่ามีมากน้อยเพียงใด เช่น น้ำในลำคลองมีมากพอที่จะสามารถพายเรือออกมาค้าขายสินค้าได้หรือไม่ เพราะบางช่วงน้ำแห้งมาก โดยเฉพาะช่วงน้ำตาย ถ้าต้องการให้มีน้ำตลอดควรต้องมาพูดคุยและพิจารณาให้รอบคอบ โดยเฉพาะการสร้างเขื่อนเช่นที่ตลาดน้ำบางแห่งสามารถเก็บน้ำไว้และเปิด-ปิดได้ตามต้องการ ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวตลาดน้ำโบราณซึ่งจะเสียเอกลักษณ์ทางชุมชนเพราะไม่ตรงกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ดั้งเดิม นอกจากนั้นยังเห็นว่าปัจจุบันมีตลาดนัดในละแวกใกล้เคียงมากมายอยู่แล้ว

บทที่ 5

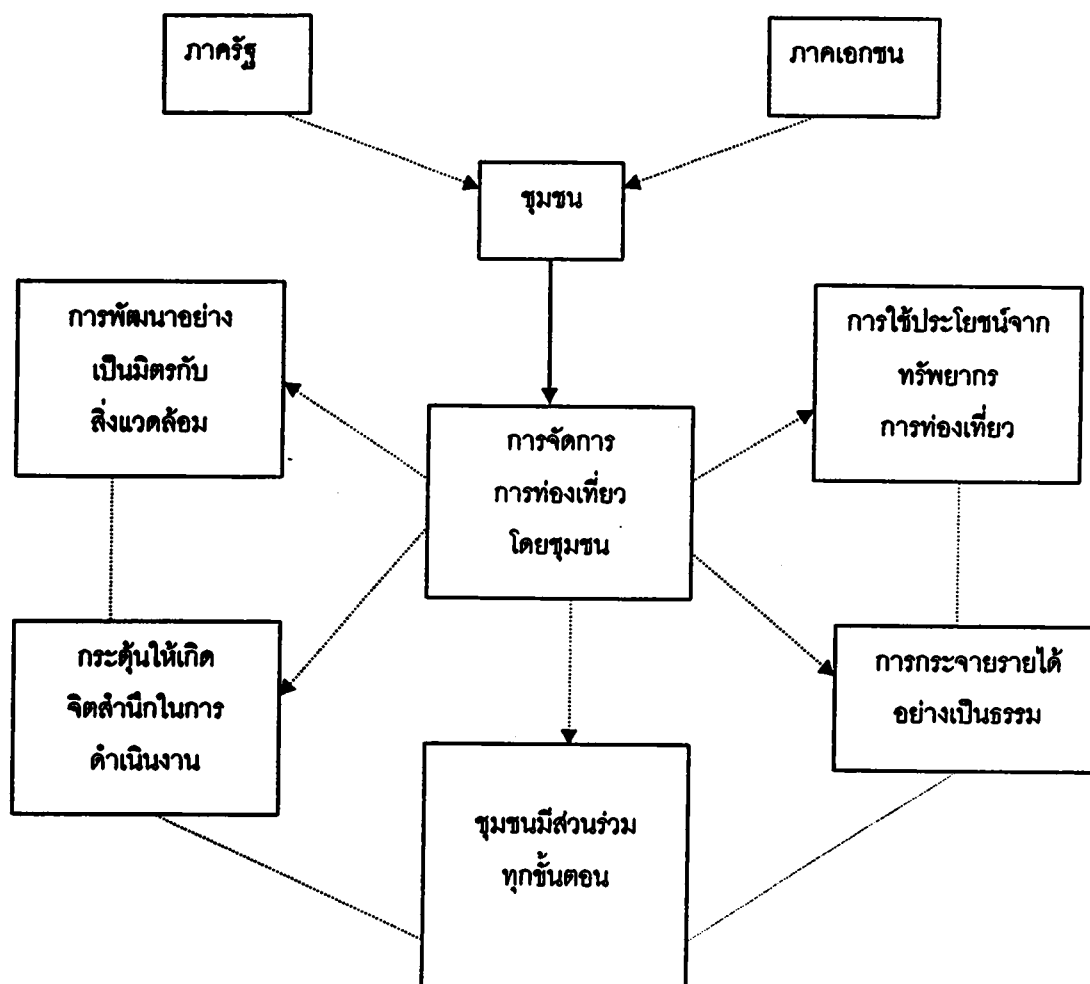
แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นทางเลือกในการจัดการการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวโดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนในการจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาคนในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถในการดำเนินการตั้งแต่เริ่มแรก เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกรุ่นหลานและเกิดประโยชน์โดยรวมแก่ท้องถิ่น โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อก่อให้เกิดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยพิจารณาองค์ประกอบและหลักการของการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งจะต้องประกอบด้วย

1. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ ทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติ และทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ชนบธรรมนิยมประเพณี
2. มีการกระจายรายได้แก่ประชาชนในชุมชนอย่างเป็นธรรม ประชาชนได้รับผลประโยชน์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม
3. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผลและร่วมรับผลประโยชน์
4. มีการกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการดำเนินงาน ส่งผลต่อการอนุรักษ์ พื้นฟูและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ให้ชุมชนเกิดความตระหนักและร่วมรักษาสีงแวดล้อมและระบบนิเวศ
5. ให้มีการพัฒนาทางการจัดการใด ๆ อย่างเป็นมิตรกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนจะเป็นหลักในการดำเนินการโดยภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุน ทั้งในด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร อุปกรณ์ เครื่องมือหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่จะช่วยให้การจัดการการท่องเที่ยวสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

แผนภาพที่ 5.1 กรอบแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ดังนั้นในการกำหนดแนวทางและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องวิเคราะห์ศักยภาพภายในและภายนอก องค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและเงื่อนไขสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยว

5.1 การวิเคราะห์สถานการณ์ภายในและภายนอก (SWOT)

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน การสำรวจ การสัมภาษณ์และการระดมความคิดเห็นของผู้นำกลุ่มต่าง ๆ สามารถนำมาวิเคราะห์โดยวิธี SWOT ANALYSIS หรือหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของชุมชน เพื่อจะนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

จุดแข็ง (Strength)

1. ชุมชนท่าคาเป็นชุมชนที่ยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์และความเป็นธรรมชาติของวิถีชีวิตชาวสวนริมน้ำแบบดั้งเดิม ชาวบ้านยังคงใช้เรือพายไปมาหาสู่กัน และมีอาชีพที่สอดคล้องกับธรรมชาติ

2. เป็นชุมชนที่มีตลาดน้ำโบราณ ที่มีนัดกันทุกข้างขึ้น ข้างแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ ต่างกับตลาดน้ำอื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่น้ำมีความอุดมสมบูรณ์ที่สุด รวมทั้งเป็นการหลีกเลี่ยงวันสำคัญทางศาสนา เพื่อให้ชาวบ้านได้ไปทำบุญที่วัด

3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร สามารถเดินทางไปสะดวกได้หลายเส้นทางและสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียงได้หลากหลาย ทั้งตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำดำเนินสะดวกและแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ

4. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ มีระบบนิเวศที่สมบูรณ์และยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม มีสวนผลไม้ สวนมะพร้าว มีความร่มรื่น

5. มีสินค้าทางการเกษตร ปลอดภัย ราคาถูก รวมทั้งผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพระดับ OTOP ทั้งนี้เพราะชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพด้านการเกษตร จึงมีทั้งผลิตผลต่าง ๆ ออกมาซื้อขายแลกเปลี่ยนรวมทั้งน้ำตาลมะพร้าวที่ได้คุณภาพระดับประเทศ

6. มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย อาทิ การท่องเที่ยวตลาดน้ำโบราณ การล่องเรือชมวิถีชีวิต ชมหิ่งห้อย การพายเรือ การเดินท่องเที่ยวในสวนผลไม้ ฯลฯ

7. ชุมชนมีอัยยาสัยไมตรีมีความเป็นมิตร มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเอื้ออาทร เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้กลับมาเที่ยวซ้ำและบอกต่อ ๆ กันไป

8. ชุมชนมีการรวมกลุ่ม ในการจัดการการท่องเที่ยว อาทิ กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มเรือ กลุ่มจักสาน กลุ่มขนม และแต่ละกลุ่มมีการประชุมเพื่อหาแนวทางร่วมกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

9. มีโฮมสเตย์แบบธรรมชาติที่ยังคงรักษารูปแบบเดิม ๆ ให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิต และทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน โดยนักท่องเที่ยวที่สนใจการเคี้ยวน้ำตาล การพายเรือ การฝึกทำจักสาน สามารถร่วมกิจกรรมกับชุมชนได้ตลอดเวลา

จุดอ่อน (Weakness)

1. ป้ายบอกทางมีน้อย ไม่ชัดเจน ไม่ถาวร ส่วนใหญ่จะเป็นป้ายเล็ก ๆ และติดตั้งไม่ตลอดเส้นทางทำให้นักท่องเที่ยวต้องจอดรถถามชาวบ้านและบางส่วนหลงทาง

2. ปัญหาที่จอดรถไม่เพียงพอ โดยเฉพาะวันที่มีตลาดน้ำมีเพียงถนนด้านนอก ซึ่งส่วนใหญ่จะมีรถของพ่อค้าแม่ค้านอกพื้นที่นำสินค้าเข้ามาขายมาจอดในบริเวณดังกล่าว

3. การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการมีตลาดน้ำไม่ชัดเจน ไม่ถูกต้อง สร้างความสับสนให้กับนักท่องเที่ยว เพราะสื่อทางอินเทอร์เน็ต (Internet) จะแจ้งวันที่มีตลาดน้ำเป็นวันเสาร์-อาทิตย์ ทำให้บางครั้งนักท่องเที่ยวมาแล้วผิดหวัง และทำให้ไม่แน่ใจว่ายังคงมีตลาดน้ำอยู่หรือไม่ หรือมีวันใดแน่นอน

4. การท่องเที่ยวตลาดน้ำ ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีวันหยุดในช่วงเสาร์-อาทิตย์ เพราะส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยวจะเป็นคนเมือง โดยเฉพาะคนกรุงเทพมหานคร ที่มีวันหยุดในวันดังกล่าว

5. ปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะบริเวณที่พักโฮมสเตย์ และบริเวณตลาดน้ำในวันที่มีนัดด้วยความเข้าใจว่าสามารถย่อยสลายได้หรือลอยไปเมื่อชวงน้ำขึ้น รวมทั้งการขนขยะออกมาจากที่พักค่อนข้างลำบาก เพราะชาวบ้านจะต้องขนขยะออกทางเรือเท่านั้น

6. พ่อค้า แม่ค้า บางคนทิ้งขยะและล้างภาชนะในลำคลองทำให้นักท่องเที่ยวไม่พึงพอใจ ส่งผลต่อการไม่ซื้อสินค้าหรือไม่รับประทานอาหารจากพ่อค้าแม่ค้าและบอกต่อกันไป นอกจากนี้ยังมีส่วนทำให้เกิดมลพิษทางน้ำด้วย

7. โฮมสเตย์บางแห่งยังไม่ได้มาตรฐาน ไม่เป็นระบบ เพราะชาวบ้านบางส่วนไม่ได้มีการดูแล ปรับปรุง ให้เหมาะสมโดยเฉพาะเรื่องความสะดวก และความเป็นสัดส่วน

8. การจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นอยู่บางครั้ง เกิดความขัดแย้งกัน โดยเฉพาะในเรื่องการรับนักท่องเที่ยวเข้าที่พัก การนำนักท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยหรือทำกิจกรรมอื่น ๆ

9. ไม่มีศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวที่เป็นระบบและถูกต้อง เนื่องจากยังไม่มีผู้อยู่ประจำชุมชนมีแต่ประธานชุมชน เท่านั้น รวมทั้งยังขาดเอกสารข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

10. ชุมชนขาดความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เช่น ประวัติความเป็นมาของชุมชน ความรู้เรื่องหิ่งห้อย ฯลฯ ที่ถูกต้องชัดเจน ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องบอกต่อ ๆ กันมาเท่านั้น

โอกาส (Opportunity)

1. นโยบายรัฐให้การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากขึ้นในปัจจุบัน

2. ตลาดน้ำท่าคาเริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้นจากสื่อต่าง ๆ เช่น ผ่านพับ website และหนังสือท่องเที่ยวต่าง ๆ

3.รัฐให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนให้ยั่งยืน

4.หน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสนใจในการจัดการการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์ชุมชนให้เป็นเอกลักษณ์ เพราะมีความแตกต่างจากพื้นที่อื่นโดยเฉพาะความเป็นตลาดน้ำโบราณและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม

5.มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำท่าคา กับแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงมากขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวได้หลายแห่งในครั้งเดียว

อุปสรรค (Threat)

1.ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ราคาน้ำมัน ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยว อาจทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลงหรือมีการซื้อสินค้าน้อยลง

2.มีการท่องเที่ยวในลักษณะเดียวกัน บริเวณใกล้เคียง อาทิ ตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำดำเนินสะดวก และที่จะเกิดขึ้นในอนาคต คือ ตลาดน้ำบางน้อย ทำให้นักท่องเที่ยวมีทางเลือกมากขึ้น

3.การแพร่กระจายของวัฒนธรรมคนเมืองอาจจะมีผลต่อเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชน

4.วันที่มีตลาดน้ำที่ไม่ตรงวันเสาร์ – อาทิตย์ ไม่ตรงกับวันหยุดของนักท่องเที่ยวที่ทำงานประจำในเวลาราชการ

ผลจากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ของชุมชนร่วมกับโอกาสและอุปสรรคสามารถนำไปพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนให้ดีขึ้น โดยใช้จุดแข็งที่มีอยู่ในชุมชนในด้านความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่มีตลาดน้ำโบราณ ความเป็นธรรมชาติ วิถีชีวิตชุมชนชาวสวนแบบดั้งเดิม ความมีอัธยาศัยไมตรี ความเป็นมิตรของชาวชุมชนท่าคา ประกอบกับกิจกรรมการท่องเที่ยว การซื้อขายสินค้าทางการเกษตร ปลอดภัย ราคาถูก และสามารถพักอาศัยในรูปแบบโฮมสเตย์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน โดยใช้โอกาสที่ปัจจุบันรัฐให้การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศร่วมกับหน่วยงานอื่นที่ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ทางสื่อมากขึ้นจนตลาดน้ำท่าคาเริ่มเป็นที่รู้จัก ทั้งนี้ต้องปรับแก้ไขจุดอ่อนในด้านการประชาสัมพันธ์ที่ยังไม่ชัดเจน ไม่ถูกต้องให้ดีขึ้น ปรับปรุงด้านป้ายบอกทางภายในชุมชน และบริเวณใกล้เคียงให้นักท่องเที่ยวไม่สับสน รวมทั้งพิจารณาในข้อสรุปของการมีตลาดน้ำเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ชุมชนต้องพิจารณาร่วมกันถึงผลดี-ผลเสีย แนวโน้มและความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นด้วย นอกจากนี้อาจมีกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น โดยให้ความสำคัญกับจุดเด่นของชุมชนคือ ความมีอัธยาศัยไมตรีซึ่งจะเป็นที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวซ้ำและบอกต่อ ๆ ไป

5.2 การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนท่าคา

ชุมชนท่าคา (หมู่ 2 บ้านคลองศาลา) ได้มีการจัดการการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว เริ่มตั้งแต่การวางแผน ประชุม เพื่อกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน การดำเนินงานมีการแบ่งปันจัดสรรรายได้ ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านบางส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในด้านการรับรู้ การดำเนินงาน เพราะหมู่ 2 บ้านคลองศาลาเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก การกระจายข่าวสารเป็นไปอย่างทั่วถึงมีหอกระจายข่าวในชุมชน โดย อบต.เข้ามามีส่วนในการบริหารจัดการ ซึ่งนับว่าการท่องเที่ยวในชุมชนเกิดจากความต้องการของคนในชุมชน จึงมีการเตรียมความพร้อมได้พอควร เช่นเดียวกันกับที่ชุมชนยี่สาร ซึ่งจากรัฐ เรื่องสุวรรณ (2547) ได้ประเมินคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนยี่สาร อำเภออัมพวา พบว่า การท่องเที่ยวของชุมชนยี่สารเกิดจากความต้องการของคนในชุมชนเช่นกัน โดยดำเนินการอยู่ในรูปแบบของคณะกรรมการ มีการจัดตั้งกรรมการชุมชน เช่นเดียวกับที่ชุมชนท่าคา ซึ่งผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มได้เคยไปดูงานด้านการท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ

ชุมชนได้ดำเนินการด้านการท่องเที่ยวโดยยังคงรักษาความสมดุลของผลผลิตและรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวดังนี้

5.2.1 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น

ชุมชนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่โดยเฉพาะสวนมะพร้าว สวนผลไม้ มีการแปรรูปออกเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ หลากหลาย ทั้งการทำน้ำตาลมะพร้าวในรูปแบบเดิม และรูปแบบใหม่ที่ตรงกับความต้องการของตลาด การนำมะพร้าวมาเป็นวัตถุดิบในการทำขนมไทยต่าง ๆ เพื่อจำหน่ายและไว้สำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาพักร่วมกับชาวบ้านในรูปแบบโฮมสเตย์ นอกจากนั้นยังมีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ดังนี้

1) การนำเอาอาชีพในชุมชนเป็นจุดขาย เช่นอาชีพการทำสวนมะพร้าว การทำสวนผลไม้ การขายสินค้าทางการเกษตรในวันที่มีนัด การพายเรือ การปั่นพะองเพื่อเก็บน้ำตาล การสาธิตการทำขนม การทำจักสาน เป็นต้น

2) การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ในเทศกาลต่าง ๆ เช่น วันสงกรานต์ การทำบุญตามประเพณี การทอดกฐิน และกิจกรรมที่ชุมชนอนุรักษ์และหาดูแลได้ยาก เช่น การแข่งขันพายเรือกระทะ การชกมวยทะเล เป็นต้น

3) การจัดให้มีตลาดน้ำโบราณในวันขึ้นและแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ โดยพ่อค้าแม่ค้าจะพายเรือนำสินค้าทางการเกษตรมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน โดยส่วนใหญ่เป็นพืชผักผลไม้ในเรือกสวนของตนเอง หรือเป็นการทำอาหาร ทำขนมมาขาย เช่น ขนมครก ก๋วยทอด ขนมไทยต่าง ๆ ก๋วยเตี๋ยว ข้าวแกง เป็นต้น ซึ่งนักท่องเที่ยวนิยมมาซื้อสินค้าและรับประทานอาหารริมน้ำ พุดคุยแลกเปลี่ยนกับพ่อค้าแม่ค้าที่ตลาดน้ำ ซึ่งเป็นเสน่ห์ดึงดูดใจที่แตกต่างจากตลาดน้ำที่อื่น ๆ

4) การนำวิถีชีวิตชุมชนชาวสวนริมน้ำมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาสัมผัสบรรยากาศ มาพักผ่อนร่วมกับชาวบ้านในรูปแบบโฮมสเตย์ เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตกับชุมชนในบ้านชาวบ้าน กินอาหารพื้นถิ่นร่วมกับชาวบ้าน

5) การอนุรักษ์หัตถกรรมพื้นบ้านที่ได้จากทรัพยากรท้องถิ่น คือ มะพร้าวโดยนำเอาก้านมะพร้าวมาจักสานเป็นเครื่องใช้ และสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ เป็นของที่ระลึกเพื่อบริการและขายให้แก่นักท่องเที่ยว

ในภาพรวมชุมชนท่าคาได้มีการใช้ประโยชน์ทั้งจากทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพทั้งจากการอนุรักษ์และการมีวิถีชีวิตลักษณะเป็นชุมชนริมน้ำจากบ้านเรือนทรงไทย การใช้เรือพายในการสัญจรไปมาหาสู่กัน การค้าขายทางน้ำ การประกอบอาชีพทางการเกษตรโดยการทำสวนมะพร้าว การเคียวตาล และมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยจัดให้มีกิจกรรมตามประเพณีในเทศกาลต่าง ๆ ช่วยปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชนและลูกหลาน และมีส่วนดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชม สัมผัส ชื่นชม เห็นคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชนที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตามที่ Shirley Eber ได้ให้ความเห็นว่าแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) จะต้องสนับสนุนการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างฉลาดและดำเนินภายใต้ขีดความสามารถตามธรรมชาติรวมทั้งขนบธรรมเนียมและรูปแบบการดำเนินชีวิต ของชุมชน โดยมีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งลักษณะการท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่มีขนาดเล็ก จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว อยู่ในสภาพท้องถิ่นซึ่งคนในท้องถิ่นเป็นเจ้าของ โดยมีสิ่งดึงดูดใจ (Attractions) คือ วัฒนธรรม และธรรมชาติที่อนุรักษ์ไว้ตามหลักการพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่คำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ และมีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมและปรับให้เกิดความสมดุลตามที่กอบกุล ศรีวงศ์เจริญ (2550) ได้ทำการศึกษาความพร้อมของประชาชนในท้องถิ่นที่มีต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาตลาดน้ำท่าคา ที่พบว่าประชาชนในท้องถิ่นมีความพร้อมในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วยศักยภาพชุมชนใน

การดำรงชีวิตและอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา ซึ่งเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการเข้ามาสัมผัส สอดคล้องกับที่ประหยัด ตะคอนรัมย์ (2544) ซึ่งได้ทำการศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตลาดน้ำคอนหวาย จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว คือ อาหารพื้นถิ่นและเอกลักษณ์ของตลาดริมน้ำ

5.2.2 การกระจายรายได้แก่ประชาชนและชุมชนอย่างเป็นธรรม

ชุมชนท่าคามีการจัดการการท่องเที่ยวโดยมีการรวมกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มเรือพาย กลุ่มขนมไทย และกลุ่มจักสาน โดยมีศูนย์กลางการท่องเที่ยวที่บ้านของผู้นำชุมชน (ลุงจรรยา เจือไทย) การจัดการการท่องเที่ยวได้มีการกำหนดให้มีการประชุมกันทุกเดือน และสร้างข้อตกลงร่วมกันในการจัดคิวกันเพื่อแบ่งปันจัดสรรรายได้ให้เกิดความเป็นธรรม และมีการจัดสรรรายได้ส่วนหนึ่งเพื่อนำมาเป็นกองทุนในการพัฒนาชุมชน ซึ่งยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เพราะกลุ่มที่มีการจัดสรร มีเฉพาะกลุ่มโฮมสเตย์ และกลุ่มเรือพายเท่านั้น ซึ่งบางครั้งนำไปสู่การถกเถียง และการไม่เข้าร่วมกลุ่มกันบ้างเพราะเกิดความรู้สึกถึงความไม่เป็นธรรม เช่นเดียวกันกับผลการศึกษาของประหยัด ตะคอนรัมย์ (2544) กษมา ประจง (2546) ที่พบว่า ปัญหาการจัดเก็บผลประโยชน์การแบ่งปันผลประโยชน์เป็นปัญหาหนึ่งในการจัดการการท่องเที่ยว

5.2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่ความร่วมมือ ดังนั้นการมีผู้นำกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง การเสียสละ มีภาวะผู้นำ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความเข้าใจในการจัดการการท่องเที่ยวและเป็นผู้ที่ชุมชนยอมรับให้ความเคารพนับถือ จึงเป็นแกนนำสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน และยังมีการคัดสรรผู้นำกลุ่มแต่ละกลุ่มโดยการคัดเลือกและโหวตเสียงในที่ประชุมตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เพื่อให้การบริการการท่องเที่ยวกระจายหน้าที่ความรับผิดชอบในกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้หลายฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมและให้การท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริมให้กับชุมชน โดยอาชีพหลักยังคงเป็นอาชีพด้านการเกษตรเช่นเดิม

การประชุมกลุ่มจะมีการระดมความคิดเห็นแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกันวางแผนออกกฎระเบียบข้อกำหนดเพื่อยึดเป็นแนวทางปฏิบัติในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้เป็นรูปธรรมเดียวกัน โดยคำนึงถึงการใช้ประโยชน์จากงานทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน อย่างไรก็ตามยังมีชุมชนบางส่วนที่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้เนื่องจากชาวบ้านยังขาดความรู้ ความเข้าใจในหลักการการท่องเที่ยวและบางส่วนมีภารกิจตลอดทั้งวัน โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพเกี่ยวตาลทำให้ไม่มีเวลาที่

จะมาร่วมกิจกรรม ประชุม ทำให้บางครั้งมีการตัดสินใจของกลุ่มแกนนำ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ในระยะยาวได้ ดังนั้นควรมีการสร้างความรู้ความเข้าใจและกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เพราะจะทำให้เกิดศักยภาพในการบริหารจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้น

5.2.4 การกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการดำเนินการที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์พื้นที่ฟู และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ชุมชนส่วนใหญ่มีความตั้งใจที่พัฒนาด้านการท่องเที่ยว โดยนำสิ่งดึงดูดใจคือ ตลาดน้ำโบราณ การพักโฮมสเตย์ การชื่นชมวิถีชีวิตในชุมชน เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน กระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์ พื้นที่ฟูและพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนท้องถิ่น โดยร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์ธรรมชาติ สอนผลไม้ สอนมะพร้าว ต้นลำพู รวมทั้งรักษาพื้นที่วัฒนธรรมประเพณีที่มีมาแต่เดิม ซึ่งเป็นต้นทุนที่ชุมชนมีอยู่ พร้อมทั้งนำเอาความรู้เรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวมาปรับใช้ให้เหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ เป็นรายได้เสริมแก่ชุมชน อย่างไรก็ตามในช่วงที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้มีการตัดต้นไม้เพื่อสร้างขยาย ปรับปรุงที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งในระยะยาวอาจนำไปสู่การใช้ทรัพยากรมากเกินไปที่ธรรมชาติจะรองรับได้ อันจะเป็นการทำลายคุณภาพของธรรมชาติ โดยเฉพาะปัญหาขยะในชุมชนที่เกิดจากการขาดการจัดการที่ดี การทิ้งขยะในคลอง การล้างภาชนะของพ่อค้าแม่ค้าตลาดน้ำ ซึ่งนอกจากจะส่งผลให้เกิดมลภาวะทางน้ำแล้วยังเป็นการทำลายภาพลักษณ์ที่ดีของชุมชนด้วยเช่นเดียวกับผลการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีตลาดน้ำคอนวายที่พบว่า การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพโดยเฉพาะแหล่งน้ำธรรมชาติ (ประหยัด ตะคอนรัมย์, 2544) และผลการศึกษาของสุทิน สุขคง (2546) ด้านมาตรฐานคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งพบว่า คุณภาพน้ำลดลงจากการทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูล

5.2.5 การพัฒนาการที่เป็นมิตรกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ชาวบ้านในชุมชนท่าคาปัจจุบันยังคงดำรงชีวิตแบบชาวสวนริมน้ำ และดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของชุมชนที่มีอาชีพทางการเกษตร การทำน้ำตาลมะพร้าว การแลกเปลี่ยน การขายสินค้า การสัญจรไปมาหาสู่กันโดยใช้เรือพาย การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นการต่อยอดพัฒนาจากฐานเดิมโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชนที่มีอยู่ ซึ่งนับว่าสอดคล้องเหมาะสมกับทรัพยากรในพื้นที่ ลักษณะการจัดการการท่องเที่ยวดังกล่าวยังไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อ

สิ่งแวดล้อมในทางตรงข้ามได้ก่อให้เกิดความร่วมมือของคนในชุมชน โดยร่วมมือร่วมใจกันรักษาคุณภาพของระบบนิเวศ โดยเฉพาะการอนุรักษ์ต้นลำพู เพื่อให้เป็นที่อยู่ของหิ่งห้อย ทำให้ในพื้นที่ชุมชนมีประชากรหิ่งห้อยจำนวนมากทั้งนี้ส่วนหนึ่งมาจากการที่ชุมชนยังคงให้ความสำคัญกับการใช้เรือพายในการพานักท่องเที่ยว ชมหิ่งห้อยยามค่ำคืนซึ่งไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชนริมน้ำและไม่รบกวนหิ่งห้อย ทำให้ระบบนิเวศของชุมชนยังคงรักษาความสมดุลได้ดีแตกต่างจากผลการศึกษาของ ภัทรวรรณ เลิศสุชาติวณิช (2548) ซึ่งทำการศึกษาผลกระทบจากการการท่องเที่ยวแบบไฮมาสเตอร์ต่อประชากรหิ่งห้อย ซึ่งพบว่า การท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อประชากรหิ่งห้อย และชุมชนตัดต้นลำพูเนื่องจากรำคาญเสียงเรือหางยาวของนักท่องเที่ยว

5.3 การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย และแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

5.3.1 วัตถุประสงค์ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. ส่งเสริมและดูแลให้มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และศักยภาพของพื้นที่ให้อยู่ในขีดความสามารถที่จะรองรับได้เพื่อการอนุรักษ์และรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน
2. เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการใช้ทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน
3. เพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการจัดการการท่องเที่ยวตั้งแต่ร่วมกันวางแผน ดำเนินงาน ประเมินผล และรับผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม
4. เพื่อก่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมในทุกกลุ่มอาชีพ
5. เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว โดยเน้นหลักการอนุรักษ์ และมีการพัฒนาอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

5.3.2 นโยบายด้านการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

นโยบายด้านการท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดแนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้ดำเนินการที่สอดคล้องกับนโยบาย และช่วยกันส่งเสริมสนับสนุน ดังนั้นจึงควรมีการกำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยว เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาดังนี้

1. ส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างต่อเนื่องเน้นการอนุรักษ์และรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชน

2. ควบคุมการขยายตัวของพื้นที่ท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ และไม่มีผลกระทบต่อการอนุรักษ์พื้นที่ดั้งเดิม และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

3. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นและสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน

4. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยชุมชนเข้ามาดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวในทุกขั้นตอน เพื่อให้การท่องเที่ยวสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนที่เป็นอยู่

5. ภาครัฐ ภาคเอกชน ให้การสนับสนุนและส่งเสริมเพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวสอดคล้องและตอบสนองความต้องการของทุกฝ่าย โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนที่เป็นอยู่

6. มีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำผลที่ได้ไปปรับปรุงแก้ไข และส่งเสริมให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

5.3.3 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ชุมชนหมู่ 2 บ้านคลองศาลาเป็นชุมชนที่มีศักยภาพและมีความเหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ควรมีแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวดังนี้

1. ด้านการอนุรักษ์พัฒนาและฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

- ร่วมกันจัดทำโครงการในการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อก่อให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูโดยขอความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ อาทิ สถาบันการศึกษา เทศบาล อบต. ฯลฯ

- จัดทำโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ในพื้นที่ชุมชนและบริเวณใกล้เคียงให้สวยงาม เป็นระเบียบ การขุดลอกคูคลอง การปลูกพืชผักผลไม้ในพื้นที่ว่าง เป็นต้น

- จัดทำโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คงความเป็นระบบนิเวศที่สมบูรณ์ รวมทั้งดัชนีตัวชี้วัดทางธรรมชาติ และร่วมกันหาแนวทางการลดปัญหาขยะในพื้นที่ โดยจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การนำกลับมาใช้ใหม่ การแปรรูป หรือการจัดเก็บที่เป็นระบบ

ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ชุมชนท่าคามีสักยภาพของชุมชนในการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น ตลาดน้ำโบราณ วิถีชีวิตแบบชาวสวนริมคลอง สวนมะพร้าว สวนผลไม้ การเคียวตาล การทำน้ำตาลมะพร้าว ฯลฯ การพัฒนาการท่องเที่ยวควรคำนึงถึงความสามารถในการรองรับได้ การรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ ดังนั้นการจัดการกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรจะสอดคล้องและคำนึงถึงศักยภาพเพื่อมิให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงการท่องเที่ยวใหม่จนไม่สามารถรักษาเอกลักษณ์ไว้ให้เป็นที่ดึงดูดใจได้ จึงควรมีการจัดการที่ถูกต้องเหมาะสม สอดคล้อง โดยเป็นกิจกรรมของชุมชน ซึ่งจะต้องได้รับความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ รวมทั้งประชาชนในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีวิถีชีวิตดำรงอยู่อย่างเป็นธรรมชาติ ความเป็นตัวตน และรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้

2.ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

- ส่งเสริมให้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในชุมชน โดยอาจกำหนดเวลาที่แต่ละครัวเรือนว่างจากภารกิจเป็นประจำทุกเดือน เพื่อช่วยในการเสนอแนะและแก้ไขปัญหที่อาจจะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการส่งเสริมและช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง

- จัดตั้งกลุ่มอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยทุกครัวเรือนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมและร่วมจัดทำแผนหรือโครงการในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เป็นระบบ

- ส่งเสริมให้มีผู้นำชุมชนในหลายระดับเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เข้ามามีส่วนช่วยเป็นแกนนำในการจัดการการท่องเที่ยว โดยมีการคัดเลือกผู้นำที่เหมาะสม ซึ่งจะเป็นผู้ช่วยเหลือส่งเสริม สนับสนุน และควรเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ทั้งนี้ผู้นำควรเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ เสียสละรับผิดชอบเพื่อส่วนรวม

การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุก ๆ ขั้นตอนอย่างเป็นธรรมจะช่วยส่งเสริมให้ร่วมกันและกระจายความรับผิดชอบ และลดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น การเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำที่พักแบบโฮมสเตย์ การมีส่วนร่วมในการจัดกลุ่มเรือเพื่อการให้บริการนักท่องเที่ยว การขายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ชุมชน การจัดทำของที่ระลึก การทำขนมไทย การจักสาน ฯลฯ ทั้งนี้โดยมีข้อตกลงร่วมกันที่จะวางแผนในการดำเนินการที่ไม่ขัดต่อสภาพแวดล้อม และความเหมาะสมของพื้นที่ โดยไม่มุ่งหวังผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจ แต่ควรรักษาเอกลักษณ์ เน้นการบริการด้วยน้ำใจและความเป็นมิตร ความมีอัธยาศัยไมตรีเพื่อให้

นักท่องเที่ยงเกิดความประทับใจ รวมทั้งร่วมกันดูแลสภาพแวดล้อมให้เป็นธรรมชาติและอุดมสมบูรณ์

3.ด้านการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม

- ควรให้มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมในชุมชน เพื่อมิให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง และจะส่งผลต่อการแย่งนักท่องเที่ยง การหลอกลวง เอาเปรียบนักท่องเที่ยง มุ่งหาประโยชน์โดยไม่คำนึงถึงภาพลักษณ์ที่ดีของชุมชน ดังนั้นในการจัดแบ่งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ภายในกลุ่มควรกำหนดให้มีมติ ข้อตกลง และมีการปฏิบัติจริงสามารถชี้แจงได้

- จัดให้มีการประชุมทุกเดือน เพื่อแลกเปลี่ยน สรุปการดำเนินงานและร่วมกันหาแนวทางพัฒนา การแก้ไขเพื่อการจัดการการท่องเที่ยว

- ส่งเสริม ดูแล และกระจายผลประโยชน์ให้กับกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรงแต่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว อาทิ บ้านที่มีต้นลำพู บ้านที่เคียวตาล บ้านที่รักษาเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อช่วยให้เกิดความร่วมมือและร่วมกันดูแลให้ชุมชนมีเอกลักษณ์และภาพลักษณ์ที่ดีในสายตาของนักท่องเที่ยงและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

4.ด้านการกระตุ้นและปลูกจิตสำนึก

- ร่วมจัดทำโครงการในการกระตุ้นให้ชุมชนได้เข้ามาร่วมกันดูแลสภาพแวดล้อมของชุมชน เช่น การขุดลอกคูคลอง การไม่ทิ้งขยะลงลำคลองในพื้นที่ริมฝั่ง ในสวน หรือบริเวณบ้านพัก

- จัดกิจกรรมประกวด แข่งขัน การรักษาความสะอาด การตกแต่งภูมิทัศน์ให้สวยงาม การประดิษฐ์สินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรในชุมชน การวาดภาพทิวทัศน์ การออกแบบสื่อแผ่นพับ โปสเตอร์ และกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น

- ขอความร่วมมือจากแม่ค้าพ่อค้าตลาดน้ำในการรักษาความสะอาดของคลอง โดยการไม่ทิ้งขยะและสิ่งอื่น ๆ หรือล้างภาชนะในคลอง

- รณรงค์ให้มีการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น รูปแบบผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ เช่น ตะกร้า, ภาชนะใส่ผักผลไม้ และกระทงที่ทำจากใบตอง เป็นต้น

- ขอความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ ในการจัดอบรมให้ความรู้เชิงวิชาการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การรักษาสิ่งแวดล้อม อาทิ ความรู้เรื่องหิ้งห้อย การทำขยะหอม การทำปุ๋ยหมัก การแปรรูปสินค้า การออกแบบผลิตภัณฑ์ ฯลฯ

- จัดให้มีโครงการอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือยุวมัคคุเทศก์ รวมไปถึงผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อนำไปเผยแพร่ต่อไป

5. ด้านการพัฒนาอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน การดำเนินการใด ๆ ควรคำนึงถึงสภาพแวดล้อมให้ความเป็นมิตร ให้การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด การตัดต้นไม้ ต้นมะพร้าว ต้นลำพู ในชุมชน ควรได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะกรณีการขยายพื้นที่ก่อสร้าง การปรับปรุงหรือสร้างบ้านพักแบบโฮมสเตย์ รีสอร์ท รวมทั้งการดูแลรักษาลำคลองแหล่งน้ำ ให้สะอาดสวยใสอยู่เสมอ การขอความร่วมมือจากพ่อค้าแม่ค้าตลาดน้ำไม่ทิ้งขยะหรือล้างภาชนะในคลอง ซึ่งจะทำให้เกิดภาพที่ไม่น่าดูในสายต่านักท่องเที่ยว นอกจากนั้นการใช้เรือพายจะคงความเป็นเอกลักษณ์มากกว่า เพราะจุดขายหลักของชุมชนท่าคา คือตลาดน้ำโบราณ และวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำและชุมชนในเรือกลสวน ถ้าขาดสิ่งดึงดูดใจต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้

5.4 สรุป

ชุมชนท่าคาเป็นชุมชนที่มีศักยภาพสูง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวที่ต้องการมาศึกษา มาพักผ่อนหาความสงบได้ดี เพราะมีเอกลักษณ์ในด้านความใกล้ชิดกับธรรมชาติ บรรยากาศ และตลาดน้ำโบราณ วิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ และอรัญญาลัยไมตรีที่ดีของชุมชนที่หาได้ยากในปัจจุบัน ซึ่งกล่าวได้ว่า เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่อยู่ในกระแสความนิยม การร่วมงานหรือกิจกรรมย้อนยุคที่เน้นการแสวงหาภูมิปัญญาไทยหรือการกลับไปสัมผัสบรรยากาศในอดีต เป็นภาวะอารมณ์โหยหาอดีต (nostalgia) ของคนไทยในสังคมสมัยใหม่ที่ต้องการหนีจากภาวะของการเร่งรีบแข่งขันของความเป็นเมืองให้กลับสู่ธรรมชาติชั่วคราวหรือต้องการหาความหมายให้แก่ตัวตนจากบรรยากาศในอดีต นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวจะเน้นการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายปราศจากการปรุงแต่งที่ขัดกับธรรมชาติ ดังนั้นการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนจึงควรได้รับการส่งเสริมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับเอกลักษณ์ตัวตนแบบดั้งเดิม ตั้งแต่การจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ การบริการชมวิถีชีวิต การชมหิ่งห้อยโดยใช้เรือพาย การเดินเท้าท่องเที่ยวในพื้นที่สวนมะพร้าว สวนผลไม้ การชมการเคี้ยวตาล การป็นพะอง การหัดพายเรือ การดูการจักสาน เป็นต้น

ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของพื้นที่ โดยมีการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน และมีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม เพื่อให้ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ อันจะนำไปสู่ความร่วมมือในการจัดการการท่องเที่ยวโดยภาครัฐให้การส่งเสริมและสนับสนุน และร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนต่อไป

5.5 ข้อเสนอแนะ

5.5.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ การจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน โดยให้ชุมชนทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมบนฐานคิดของความเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว มีความเข้าใจในชุมชนอย่างดีและลึกซึ่งสามารถประสานคนในชุมชนได้ โดยควรให้การสนับสนุนในด้านการจัดหาโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมและสอดคล้องกับพื้นที่ อาทิ สาธารณูปโภคต่าง ๆ รวมทั้งการสนับสนุนการประชาสัมพันธ์ที่ถูกต้อง และจัดให้มีหน่วยงานที่ดูแลให้การช่วยเหลือในด้านวิชาการ การฝึกอบรมเพื่อเสริมความรู้ให้แก่ชุมชนให้ทันกับกระแสความเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อชุมชนจะได้สามารถนำไปประยุกต์กับชุมชนของตนได้อย่างเหมาะสม สามารถจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้โดยให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนร่วมกันกับภาครัฐ ในระดับเดียวกัน หรือเป็นความร่วมมือแบบเสมอภาค เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง และมีการจัดการการท่องเที่ยวที่ดีและยั่งยืน

2. ส่งเสริมให้เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยภาครัฐสร้างความเข้าใจร่วมกันกับชุมชนให้เข้าใจถึงปรัชญาที่แท้จริงของการท่องเที่ยว ว่าเป็นประโยชน์และเป็นกิจกรรมระยะยาว ซึ่งจะสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ช่วยเสริมรายได้ของชุมชน ไม่ใช่เป็นรายได้หลักจึงไม่ควรเน้นการแสวงหาผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวมากเกินไปจนทำลายสภาพแวดล้อมหรือวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อในหลาย ๆ ด้าน การจัดการการท่องเที่ยวควรให้เป็นไปในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป รักษาสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน ให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวให้เกิดการบอกต่อเผยแพร่และกลับมาท่องเที่ยวอันจะทำให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3. ส่งเสริมให้มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนเพราะแต่ละพื้นที่มีสภาพแวดล้อม เอกลักษณ์ จุดดึงดูดต่างกัน รูปแบบการท่องเที่ยวตลาดน้ำ แต่ละแห่งมีความแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นตลาดน้ำดำเนินสะดวก ตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำดอนหวาย ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง หรือตลาดน้ำอื่น ๆ เพราะแต่ละแห่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตน การพัฒนาลอกเลียนแบบให้เป็นไปในลักษณะเดียวกัน จึงเป็นสิ่งไม่ถูกต้อง เพราะมีฉะนั้นนักท่องเที่ยวก็ไม่จำเป็นต้องเดินทางไปตลาดน้ำต่าง ๆ เพราะมีความเหมือนกัน ดังนั้นในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวจึงควรหาเอกลักษณ์ที่สมจริง สอดคล้อง เป็นวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ โดยต้องศึกษาหาข้อมูลของชุมชน ตระหนักถึงความสำคัญของมิติทางวัฒนธรรมในการจัดการการท่องเที่ยว ศึกษาความต้องการ จุดแข็ง จุดอ่อน ศักยภาพของชุมชน ระดมภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้รู้ ผู้ชำนาญ ผู้อาวุโส เพื่อร่วมจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวมากกว่าการขายสินค้าและผลิตภัณฑ์ การจัดหาเอกลักษณ์ ความสงบ เรียบง่าย ความมีน้ำใจ อธิยาสัยไมตรี ความเป็นกันเองของชุมชน และการได้พักผ่อนท่ามกลางธรรมชาติที่สวยงาม ปลอดภัย ราคายุติธรรม จะเป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญที่สุด ที่ทำให้นักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวซ้ำแล้วเผยแพร่ต่อไป

5.5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชน

1. การจัดการการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืน ต้องมีรูปแบบการบริหารจัดการที่เป็นธรรม และโปร่งใส ให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม คิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผลประโยชน์ในทุกอาชีพทุกระดับ และผู้ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) สร้างมาตรการที่จะกระจายรายได้และผลประโยชน์ให้ออกสู่ชุมชนมากที่สุด โดยมีการแบ่งรายได้ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวทุกรูปแบบ โดยจัดแบ่งส่วนหนึ่งให้มีลักษณะเป็นกองทุนเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชนโดยรวม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับประโยชน์ ซึ่งจะช่วยลดความขัดแย้ง และยังก่อให้เกิดความร่วมมือที่ดีในชุมชนด้วย

2. การบริหารจัดการ ควรมีกฎระเบียบที่เป็นที่ยอมรับ และมีการตรวจสอบ โปร่งใส เป็นธรรม โดยมีผู้รับผิดชอบที่ได้รับการคัดเลือกเป็นตัวแทน โดยได้รับการยอมรับและมีการหมุนเวียนอย่างสม่ำเสมอ

3. ร่วมกันค้นหาเอกลักษณ์ความเป็นตัวตน จุดแข็งของชุมชน สิ่งดึงดูดใจ เพื่อนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมหรือรูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชน โดยเรียนรู้จากแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ถึงผลดีผลเสียและนำมาร่วมพิจารณาเพื่อประยุกต์ให้เหมาะสมกับชุมชน

4.สำรวจ ค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับมิติทางสังคม วัฒนธรรม ความเป็นมาของท้องถิ่น นำมา รวบรวม เรียบเรียง เป็นพัฒนาการของชุมชนให้เป็นไปในทางเดียวกัน และสามารถนำมาจัด กิจกรรมทางวัฒนธรรมและกิจกรรมต่อเนื่องอื่น ๆ เป็นการฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ให้ นักท่องเที่ยวโดยรวมย้อนรอยอดีตกับชุมชน

5.มีการประชาสัมพันธ์ในสื่อต่าง ๆ ที่ถูกต้องและไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อไม่ทำให้เกิด ความสับสนแก่นักท่องเที่ยว โดยชุมชนร่วมกันกับ อบต.ในการบริการจัดการศูนย์ประชาสัมพันธ์ แก่นักท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในบริเวณชุมชน

6.พัฒนาและปรับปรุงป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมายต่าง ๆ ให้ชัดเจน มั่นคง และ ดาวร รวมทั้งสถานที่สำคัญในชุมชนและบริเวณใกล้เคียง

7.จัดให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการทำ กิจกรรมได้ ทั้งนี้ ควรเป็นกิจกรรมที่อยู่ภายในชุมชน และใช้ทรัพยากรภายในชุมชน โดยจัดให้มี อย่างเป็นระบบ และจัดทำเป็นรายการต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกทำได้ตามความ เหมาะสม

5.5.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1.ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีข้อจำกัดในด้านเวลาในการศึกษา (6 เดือน) ซึ่งมีผลต่อการ เก็บรวบรวมข้อมูล ดังนั้นควรมีการศึกษาโดยใช้ระยะเวลาที่สามารถครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ได้ ทั้งหมด หรือในทุกช่วงฤดูกาลของผลผลิต เพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวต่อความพึง พอใจในการมาท่องเที่ยวในชุมชน

2.ควรมีการศึกษาถึงแนวโน้มและความเป็นไปได้ในการที่จะเปิดตลาดน้ำเพิ่มในวันเสาร์- อาทิตย์ รวมทั้งผลดี-ผลเสียที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เพื่อนำผลที่ได้เป็นแนวทางในการพัฒนาด้านการ ท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป

3.ควรมีการศึกษาถึงความต้องการและปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวใน การมาท่องเที่ยวที่ชุมชน เพื่อชุมชนได้ใช้เป็นข้อมูลและแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวโดย ชุมชนต่อไป

4.ควรมีการศึกษาถึงประวัติความเป็นมา ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อที่จะได้นำข้อมูลมาใช้ในการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและกิจกรรมต่อเนื่องอื่น ๆ ในชุมชน

5.ศึกษาขีดความสามารถในการรองรับของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้การ ท่องเที่ยวไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชนในอนาคต

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กมล สุดประเสริฐ. 2540. การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน. กรุงเทพมหานคร : เจ.เอ็น.ที.

กษมา ประจง. ผลกระทบการท่องเที่ยวต่อชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษา เพื่อการพัฒนา สำนักงานบัณฑิตศึกษา สถาบันราชภัฏเลย.

กอบกุล ศรีวงศ์เจริญ. 2545. ความพร้อมของประชาชนในท้องถิ่นที่มีต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา ตลาดน้ำท่าเสา ตำบลท่าเสา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

จารุเชษฐ์ เรืองสุวรรณ. 2547. การประเมินคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (อุทยานและนันทนาการ) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประหยัด ตะคอนรัมย์. 2544. แนวทางการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา ตลาดริมน้ำคอนหวาย จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปริญญา พรหมมินทร์. 2543. บทบาทของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

- พจนานุกรม. 2546. การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชน. เอกสารประกอบการบรรยายหลักสูตรปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- “_____”. “โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ”. จุลสารท่องเที่ยว ททท. (ปีที่ 17 เล่มที่ 1 มกราคม – มีนาคม 2541) กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- มินตรา ตีรณปริณูญ. 2549. การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริเวณเทศบาล ตำบลอัมพวา. หลักสูตรปริญญาโทวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มธุวรรณ พลวัน. 2546. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการด้านการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาตลาดน้ำท่าคา ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานวัตศึกษและการพัฒนา สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รณกร ตีรگانนท์. “มุมมองของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน”. ข่าวสารป่ากับชุมชน (ปีที่ 5 ฉบับที่ 11 เดือนกันยายน 2541). ศูนย์ฝึกอบรมวรรณศาสตร์ชุมชนแห่งเอเชียและแปซิฟิก, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สินธุ์ สโรบล. 2546. การท่องเที่ยวโดยชุมชน : แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : วนิดาเพรส.
- สิรินยา วัฒนสุขชัย. 2545. ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าบ้านกับผู้มาเยือน กรณีศึกษา หมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรจิต ชีรเวทย์. 2550. ต้นแม่กลอง. สมุทรสงคราม : ส.เอเชียเพรส.

สุทิน สุขคง และคณะ. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง การพัฒนามาตรฐานคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีแหล่งท่องเที่ยวสวนหินงาม กิ่งอำเภอหนองหิน จังหวัดเลย. สถาบันราชภัฏเลย สำนักงานสถาบันราชภัฏ.

สุริรัตน์ คชสวัสดิ์. 2549. การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยฮี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

สุรเชษฐ์ บุญพงษ์มณี. 2549. การจัดการที่อยู่อาศัยโฮมสเตย์ ณ บ้านท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญาเคหศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเคหการ ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวารีย์ ศรีปุณะ. 2549. รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบการปฏิบัติการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวชายแดนริมน้ำโขง วิกฤติหมู่บ้าน ต.เชียงคาน จ.เลย.

โสวัตรี ณ ถลาง และคณะ. 2547. ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีต่อระบบนิเวศวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม. ทุนวิจัยวัฒนธรรม.

อุคร วงษ์ทับทิม. 2545. "แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ประโยชน์ของการท่องเที่ยวต่อชุมชน และผลกระทบจากการท่องเที่ยว : กรณีบ้านแม่กำปอง ต.ห้วยแก้ว กิ่งอ.แม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่. (เอกสารประกอบการบรรยาย).

"_____". 2545. โครงการวิจัย ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค.

Books.

Adhikary, Mc.Kinsey. 1995. "Management of Ecotourism" Ecotourism : Concept, Design and Strategy. Bangkok : Srinakharinwirot.

Buckley, R. 1993. Research Report of 1993 International Centre for Ecotourism. Australia :
Gold Coast.

Collier, Alan and Harraway. Sue. 1997. The New Zealand Tourism Industry. Auckland :
Longman.

Fennell, David A. 1999. Ecotourism an Introduction. London : Routledge.

Kinnaird, Vivian, and Hall, Derek. (Ed). 1994. Tourism : A Gender Analysis. New York :
John Wiley & Sons.

ภาคผนวก

รายงานการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ครั้งที่ 1

วันที่ 30 สิงหาคม 2550

ณ ศาลาทรงไทย

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. คุณวรรณณี	ธรรมาสภิตย์
2. คุณจำรัส	เจริญรัตน์
3. คุณจรรยา	ปิ่นมณี
4. คุณสมบุญ	บุญพุ่ม
5. คุณอีด	เอี่ยมละออ
6. คุณจรรยา	เจริญรัตน์
7. คุณทรัพย์	ผ่องเพชร
8. คุณจำเรียง	กุนชรา
9. คุณจรัญ	ธรรมสวัสดิ์
10. คุณธัจฉรา	แก้วบัวตาร
11. คุณจรรยา	เจือไทย
12. คุณวรรณภา	เทียนประเสริฐ
13. คุณยวณ	เกิดบัณฑิตย์
14. คุณศุภาฤกษ์	เกิดบัณฑิตย์
15. คุณปราณี	เทียนประเสริฐ
15. คุณสมาน	เปี่ยมทอง
16. คุณเปลื้อง	ทองศิริ
17. คุณบุญจง	กะเชนทร
18. คุณน้อม	ศิริผล
19. คุณจรรยา	จันทร์ประภา
20. คุณทัศนีย์	ชำนาญรอด
21. คุณธนัทพร	พรหมรินทร์

22. คุณมาลี	วงศ์ประสิทธิ์
23. คุณบังเอิญ	ประดมสาคร
24. คุณนวลฉวี	สุขลักษณ์
25. คุณนาฏยา	เกิดแก้ว
26. คุณมานพ	วาตะยัง
27. คุณสมหมาย	ปรีสุขเกษม
28. คุณโสทร	จำพิศรอด
29. คุณประเสริฐ	ปิ่นมณี
30. คุณอดิศักดิ์	ธรรมสวัสดิ์
31. คุณสุพจน์	ศรีประเสริฐ
32. คุณเกรียง	दारชัย
33. คุณบุญมา	กลับสกุล
34. คุณธนา	แก้วนุวัตร
35. คุณอุดมรัตน์	ดอกแก้ว
36. คุณประสาน	ใจโต
37. คุณนงลักษณ์	อุทัยวัฒน์
38. คุณประเสริฐ	แสงสาคร
39. คุณประสิทธิ์	แสงสาคร
40. คุณวันชูลี	น้อยสุวรรณ
41. คุณฐิพี	สุขเกษม
42. ผศ.ดร.วิไลลักษณ์	รัตนเพียรธัมมะ
43. ผศ.ดวงทิพย์	จันทร์อ่วม
44. อ.นวลจันทร์	โชติคุณากร
45. อ.จรรยา	ไพโรจน์กุล
46. อ.จุฬาลักษณ์	แก้วศิระวงศ์

เริ่มประชุมเวลา 13.15 น.

ชาวบ้านได้มีการประชุมประจำเดือนก่อนโดยได้มีการคัดเลือกคณะกรรมการการบริหารกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งได้หมดวาระลง และได้เลือกคณะกรรมการชุดใหม่ ดังมีรายชื่อดังนี้

รายชื่อคณะกรรมการ ฯ (ชุดเดิม)

1.นายจตุญ	เจือไทย	ประธาน
2.นายสมหมาย	ปรีสุขเกษม	รองประธาน
3.นางวรรณิ	ธรรมาสถิตย	รองประธาน
4.นางธนาพร	กิ่งวงษ์	เหรัญญิก
5.นางวันเพ็ญ	กุลชลา	เลขานุการ
6.นางสุชาติ	จิตต์บรรจง	ผู้ช่วยเลขานุการ
7.นางชนัษพร	พรหมรินทร์	ผู้ช่วยเลขานุการ
8.นายทรัพย์	ผ่องเพชร	กรรมการ
9.นายประจักษ์	สุขเกิดผล	กรรมการ
10.นายประเสริฐ	แสงสาคร	กรรมการ

ผลการเลือกตั้งคณะกรรมการฯ (ชุดใหม่) มีรายชื่อดังนี้

1.นายจตุญ	เจือไทย	ประธาน
2.นายสมหมาย	ปรีสุขเกษม	รองประธาน
3.นางวรรณิ	ธรรมาสถิตย	รองประธาน
4.นางธนาพร	กิ่งวงษ์	เหรัญญิก
5.นางชนัษพร	พรหมรินทร์	เลขานุการ
6.นายธนา	แก้วบัวต	ผู้ช่วยเลขานุการ
7.นายทรัพย์	ผ่องเพชร	กรรมการ
8.นายประจักษ์	สุขเกิดผล	กรรมการ
9.นายมานพ	วาตะยัง	กรรมการ

คุณสมบัติคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน หรือชุมชนเมือง
 ประชาชนร่วมกันคัดเลือกคนดีและมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้ เป็นคณะกรรมการกองทุนเพื่อบริหาร
 กองทุนของประชาชน

- 1.เป็นผู้ที่อยู่อาศัยในหมู่บ้าน หรือชุมชนมาไม่น้อยกว่า 2 ปี
- 2.เป็นผู้ที่มีอายุ 20 ปีบริบูรณ์
- 3.เป็นผู้ปฏิบัติตนในหลักศาสนา มีความรับผิดชอบเสียสละ มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน
 และชุมชนเมือง ไม่ติดการพนัน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ไม่มีประวัติเสียด้านการเงิน และยึดมั่นใน
 ระบบประชาธิปไตย
- 4.ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย หรือไร้ความสามารถ
- 5.ไม่เคยรับโทษจำคุก เว้นแต่โทษที่กระทำโดยประมาท
- 6.ไม่เคยต้องคำพิพากษาสูงสุดว่าทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือไม่เคยกระทำผิดเสียสินทรัพย์ เว้น
 แต่ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์และความผิดฐานบุกรุก
- 7.ไม่เคยถูกไล่ออก หรือให้ออกจากราชการหรือรัฐวิสาหกิจ
- 8.ไม่เป็นผู้ไม่ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง
- 9.ไม่เคยถูกไล่ออกจากคณะกรรมการกองทุนด้วยมติของคณะกรรมการหรือมติของสมาชิก

หลังจากการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารกองทุนหมู่บ้าน ประธานแจ้งให้ที่ประชุมทราบ เรื่อง
 ปัญหายาเสพติด ขอให้ชาวบ้านช่วยกันสอดส่องดูแล มีคนภายนอกพื้นที่ที่เข้ามาภายในหมู่บ้าน
 เนื่องจากเมื่อประมาณ 1 สัปดาห์ก่อนการประชุมมีขโมยขั้บรถมาจอดด้านหลังศาลเจ้าและขโมยกระถาง
 ไปจำนวน 6 ใบ ซึ่งเป็นปัญหาของหน่วยที่ดูแลรักษาความปลอดภัยในทรัพย์สิน ดังนั้น จึงขอความ
 ร่วมมือให้ชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนนี้ช่วยกันสอดส่องดูแล

หลังจากนั้นประธานฯ (ลุงจรรยา) และผู้ใหญ่เจเลียวได้แจ้งให้ชุมชนทราบว่า มีทีมวิจัยเข้ามาศึกษา
 เรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงขอให้ชุมชนให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลและตอบคำถาม

ทีมวิจัยโดยหัวหน้าโครงการวิจัยได้แนะนำทีมวิจัยและได้สรุปประเด็นที่จะเข้ามาศึกษาและให้
 หัวหน้ากลุ่มทุกกลุ่มแนะนำตัวและร่วมเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ที่
 ประชุมสรุปสิ่งดึงดูดใจในชุมชนดังนี้

- 1.ตลาดน้ำ
- 2.การชมการเคียวตาล

- 3.การส่องเรือหมิงห้อย
- 4.การพักโฮมสเตย์
- 5.การชมวัฒนธรรมท้องถิ่น และวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ
- 6.คลองสวยน้ำใส สิ่งแวดล้อมอุดมสมบูรณ์
- 7.การพายเรือ
- 8.การชมเครื่องจักสาน
- 9.การชมบ้านพักเชิงประวัติศาสตร์
- 10.การนวดแผนโบราณ
- 11.การทำขนมไทย
- 12.การทำสมุนไพร

การบริการและการให้ข้อมูลของกลุ่มเรือพาย เจ้าของเรือจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่น และสถานที่ที่ไปเที่ยว การให้ความรู้เรื่องหมิงห้อย และการเล่านิทานเรื่องหมิงห้อย การแจ้งข้อปฏิบัติการส่องเรือเที่ยว เช่น การไม่ส่งเสียงดัง การถ่ายภาพหมิงห้อยและการใช้ยากันยุง

กลุ่มเรือพายมีการประชุมประจำเดือน เพื่อขอความร่วมมือสมาชิกในด้านการรักษา สภาพแวดล้อม การไม่ใช้สารพิษ การรณรงค์เรื่องการอนุรักษ์อาชีพดั้งเดิม เช่น การทำสวนมะพร้าว การเคียนน้ำตาลมะพร้าว การดูแลรักษาความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว เช่น การใช้เรือชูชีพที่มีอยู่ 30 ตัว การตรวจดูแลสภาพเรือให้ได้มาตรฐานอยู่เสมอ

สำหรับปัญหาและข้อตกลงของกลุ่มเรือพาย คือ การทำบัญชีสมาชิกเพื่อบันทึกการให้บริการ และเพื่อลำดับการหมุนเวียนสมาชิกตามลำดับ ส่วนสมาชิกที่ไม่สามารถมาให้บริการให้เลื่อนลำดับถัดไป และถ้าไม่มีใครสามารถมาให้บริการให้หัวหน้ากลุ่มเป็นผู้รับผิดชอบ ในกรณีนักท่องเที่ยวจองเรือแล้วไม่มา ผู้รับผิดชอบควรให้นักท่องเที่ยวยืนยันและกำหนดเวลาให้แน่นอน ส่วนการบริการหลัง 3 ทุ่ม จะไม่หักเงินเข้ากองทุนฯ

ปิดประชุม เวลา 16.00 น.

รายงานการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ครั้งที่ 2
วันที่ 19 กันยายน 2550 (ครั้งที่ 2)
ณ ศาลาทรงไทย

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1.นายบังเอิญ	ประภสาคร	-
2.คุณลุงจรรยา	เจือไทย	กลุ่มโฮมสเตย์
3.คุณสุพจน์	ศรีประเสริฐ	กลุ่มโฮมสเตย์
4.คุณโสทรศ	จำบุญรอด	กลุ่มเรือพาย
5.คุณสมหมาย	ปรีสุขเกษม	กลุ่มโฮมสเตย์ และ เรือ
6.คุณทรัพย์	ผ่องเพชร	กลุ่มโฮมสเตย์
7.คุณเฉลียว		ประชาสัมพันธ์
8.ป้าตุ้	สุขเกษม	กลุ่มขนมไทย
9.คุณเปลื้อง	ทองศิริ	กลุ่มเรือพาย
10.คุณอัศจรรย์	แก้วปวีตร	กลุ่มโฮมสเตย์ – วังหิ่งห้อย
11.คุณธนา	แก้วปวีตร	กลุ่มโฮมสเตย์ – วังหิ่งห้อย
12.คุณจรรยา	เจริญรัตน์	กลุ่มเรือพาย
13.คุณทวีป	เจือไทย	กลุ่มเรือพาย
14.คุณมานพ	วาตะยัง	กลุ่มเรือพาย
15.คุณอดิศักดิ์	ธรรมสวัสดิ์	กลุ่มเรือพาย
16.คุณละออ	ปุ่นชาติ	กลุ่มเรือพาย
17.คุณนวลฉวี	สุชลักษณ์	กลุ่มเรือพาย
18.คุณพจนานพร	ศราวุธสกุล	เจ้าหน้าที่พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดสมุทรสงคราม
19.ผศ.ดร.วิไลลักษณ์	รัตนเพียรธัมมะ	นักวิจัย
20.ผศ.ดวงทิพย์	จันทร์อ่วม	นักวิจัย
21.อ.นวลจันทร์	โชติคุณากร	นักวิจัย
22.อ.จรรยา	ไพโรจน์กุล	นักวิจัย

เริ่มประชุมเวลา 8.30 น.

คณะที่มิวิจัยได้มีการประชุมร่วมกับชุมชน 2 กลุ่มย่อยได้แก่

1.กลุ่มโฮมสเตย์

2.กลุ่มรีสอร์ท

โดยในที่ประชุมได้ร่วมกันนำเสนอปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน คือ การนำเงินเข้ากองกลางยังมีปัญหาเรื่องการเก็บเงินเข้าส่วนกลางไม่เท่ากัน ชุมชนจึงมีมติการกำหนดการเก็บเงินเข้ากองกลาง โดยให้มีการหักเงินส่วนหนึ่งจากรายได้ เพื่อนำไปพัฒนาบำรุงรักษา ดูแลชุมชน

1.กลุ่มโฮมสเตย์

ปัจจุบันหักค่าใช้จ่ายจากรายได้นักท่องเที่ยวหัวละ 350 – 400 บาท

โดยนักท่องเที่ยว 5-10 คน นำเงินเข้ากองกลาง 100 บาท

นักท่องเที่ยว 10 คนขึ้นไป นำเงินเข้ากองกลาง 150 บาท

นักท่องเที่ยว 20 คน นำเงินเข้ากองกลาง 150 บาท

หมายเหตุ ยกเว้นนักเรียนและนักศึกษาที่มาพัก ไม่ต้องนำรายได้เข้าส่วนกลาง เพราะเก็บค่าใช้จ่ายต่ำกว่านักท่องเที่ยวทั่วไป ซึ่งบางครั้งจะเก็บคนละ 100 บาท

2.กลุ่มรีสอร์ท มี 2 แห่ง คือ วังหิ้งห้อยรีสอร์ท และรีสอร์ท อ.ศิริ

หมายเหตุ กลุ่มรีสอร์ททั้ง 2 แห่ง จ่ายเงินเข้ากองกลางตามอัตราสัปดาห์ไม่ได้ระบุแน่นอน การเก็บเงินกองกลางโดยให้คุณทรัพย์และคุณวรรณชูลีเป็นผู้ดูแลบัญชี และแจ้งให้กลุ่มสมาชิกทุกท่านทราบทุก ๆ สัปดาห์

ข้อเสนอแนะ จากการประชุมเห็นว่า กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ และรีสอร์ท แต่ละหลังควรมีสมุดเยี่ยม และบริเวณตลาดน้ำท่าคาควรมีกล่องรับข้อเสนอแนะและความคิดเห็น เพื่อจะได้ข้อมูลนำไปพัฒนา และปรับปรุงต่อไป

กำหนดให้มีการบริการ ที่นอน น้ำแข็ง น้ำเย็น กาแฟ ห้องน้ำ ผ้าเช็ดตัว สบู่

ส่วนกลุ่มเรือพาย ผู้เข้าประชุมสรุปการดำเนินงานของกลุ่มเรือพาย โดยแยกการบริการเป็นเรือยนต์และเรือพาย ในส่วนเรือยนต์แบ่งเป็นเส้นทางไปดอนมะโนรา และชมสวนผลไม้ คิดค่าบริการลำละ 450 บาท (นั่งได้ประมาณ 6-8 คน) เส้นทางไปตลาดน้ำดำเนินสะดวก และเที่ยวอุทยาน ร.2 ค่ายบางกุ้ง วัดบางแคน้อย และสวนผลไม้ ใช้เวลาประมาณ 4 ชั่วโมง คิดค่าบริการลำละ 800-1,200 บาท เก็บเข้า

กองทุนฯ ล่าละ 50 บาท ส่วนเรือพายชมวิถีชีวิต เตาตาลและเคียวตาล และชมหิ่งห้อย ใช้เวลา
ประมาณ 1 - 1½ ชั่วโมง คิดค่าบริการล่าละ 200 บาท เก็บเข้ากองทุนฯ ล่าละ 20 บาท

ที่ประชุมมีมติเห็นด้วย

ปิดประชุม เวลา 16.30 น.

รายงานการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ครั้งที่ 3
วันที่ 7 พฤศจิกายน 2550
ณ ศาลาทรงไทย

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1.นายจรรยา	เจือไทย	ประธานชุมชน	034-766-123
2.นายจรรยา	เจริญรัตน์		034-766-091-7
3.นางนวลฉวี	สุลักษณ์		034-766-250
4.นางสมปอง	พุดมภาค		089-260-8981
5.น.ส.บังเอิญ	ปฐมสาคร		034-766-236
6.นายจำรัส	เจริญรัตน์		034-766-042
7.นายทรัพย์	ผ่องเพ็ชร		034-766-190
8.นายมานพ	วาทะยัง		70/1 ม.2 ต.ท่าคา อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม
9.นางวีณา	เทียมสมชาติ	(ปลัด อบต.ท่าคา)	085-174-5093
10.นางอุดมรัตน์	ดอกแก้ว		45 ม.2 ต.ท่าคา อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม
11.นายทวีป	เจือไทย		089-551-3217, 034-766-170
12.นางสมหมาย	ปรีสุขเกษม		034-766-021
13.นายละออ	บุญชาติ		034-766-249
14.นางโสทร	จำบุญรอด		086-809-2779
15.นางลำดวน	เยี่ยมละออ		51/1 ม.2 ต.ท่าคา อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม
16.นายสุพจน์	ศรีประเสริฐ		034-766-063
17.นายบุญจง	คเชนทร์		034-766-235
18.นางอัจฉรา	แก้วภู่วัตร		034-766-087
19.นางตุ้	สุขเกษม		
20.นางบุญธรรม	คำชัย		086-652-9422
21.นายศิริ	ธรรมสวัสดิ์		034-766-324
22.นางวันชุลี	น้อยสุวรรณ		
23.นางประสาน	ใจโต		

24.นายชูชีพ	สุขเกษม	
25.นายเป็รื่อง	ทองศิริ	
26.นายสุรชัย	สุขจะ	034-766-168
27.นางธนาพร	กิ่งวงษ์	034-766-167
28.นางฐานิดา	สีเหลือง	ผู้ใหญ่ 086-789-8130
29.นางวรรณณี	ธรรมาสถิตย์	089-910-9390
30.นางธณัษพร	พรมรินทร์	

เริ่มประชุมเวลา 13.00 น.

ทีมผู้วิจัยได้สรุปผลจากการประชุมครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 19 กันยายน และได้มอบรายงานการประชุม รวมทั้งมาตรฐานโฮมสเตย์ ประวัติความเป็นมาของชุมชน ความรู้เรื่องนึ่งห้อย ให้แก่ประธานชุมชนตามที่ชุมชนได้ให้ทีมผู้วิจัยค้นคว้าและจัดทำให้ ทั้งนี้ทีมผู้วิจัยได้สรุปมาตรฐานโฮมสเตย์อีกครั้งเพื่อให้เป็นที่เข้าใจตรงกัน และชุมชนสามารถนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งทางผู้วิจัยได้จัดทำสมุดเยี่ยมเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถให้ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ข้อติชมแก่เจ้าของโฮมสเตย์ทุกหลัง รวมทั้งแบบประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาพักจำนวน 50 ชุด

จากนั้นได้มีการประชุมในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยว โดยมีผู้เข้าร่วมทั้งสิ้น 30 คน ทีมผู้วิจัยจึงทำการแบ่งกลุ่มออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน เพื่อร่วมระดมสมองกันในคำถามหลัก ๆ 4 คำถามด้วยกัน คือ

- 1.ท่านคิดว่าชุมชนตลาดน้ำท่าคามีจุดเด่นอะไรบ้าง
- 2.ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันคิดคำขวัญของชุมชนตลาดน้ำท่าคา
- 3.สิ่งที่เราฝันว่าอยากจะทำให้ตลาดน้ำท่าคาเป็น และเราจะร่วมมือกันอย่างไร
- 4.สิ่งที่ท่านคิดว่าตลาดน้ำท่าคาแตกต่างจากตลาดน้ำแห่งอื่นอย่างไร

ทั้งนี้โดยให้เวลาในการร่วมกันคิดประมาณ 1 ชั่วโมง หลังจากนั้นทีมผู้วิจัยได้รวบรวมคำตอบให้แต่ละกลุ่มนำเสนอโดยสรุปแต่ละข้อของแต่ละกลุ่มว่ามีประเด็นใดเสนอเหมือนกันและลำดับความสำคัญ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1.จุดเด่นของตลาดน้ำท่าคา

- อันดับแรก - วิถีชีวิตแบบดั้งเดิม
- อันดับสอง - ตลาดน้ำ หิ่งห้อย น้ำตาลมะพร้าว
- อันดับสาม - โฮมสเตย์ บ้านริมคลอง

2.การสร้างคำขวัญของตลาดน้ำท่าคา พบว่ามีเสนอเหมือนกัน 3 กลุ่ม คือ

“หิ่งห้อยละลานตา ตลาดน้ำท่าคาน่าชม
 รัญรมย์บ้านโบราณ ลิ้มรสหวานน้ำตาลมะพร้าว”

ส่วนอีก 2 กลุ่ม ได้แก่

- คลองสวย น้ำใส เก๋ไก๋แต่มีคุณค่า

3.ท่านฝันอยากให้ตลาดน้ำท่าคาเป็นอย่างไร และจะร่วมมือกันอย่างไร พบว่า อันดับหนึ่งคือ

- อันดับแรก คือ การจัดให้มีตลาดน้ำเพิ่มในวันเสาร์ - อาทิตย์
 - อันดับสองให้ยังคงมีตลาดน้ำตามวัน ขึ้นและแรม 2 ค่ำ, 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ
- ทีมวิจัยได้ถามถึงเหตุผลการจัดตลาดน้ำเพิ่มในวันเสาร์-อาทิตย์ ชาวบ้านให้เหตุผลว่าที่ต้องการให้มี

- 1.เมื่อมาพักบ้านพักโฮมสเตย์ (เสาร์-อาทิตย์) ล่องเรือชมหิ่งห้อย จะได้เที่ยวตลาดน้ำช่วงเช้าที่ท่าคาและสามารถไปเที่ยวตลาดน้ำยามเย็น ที่อัมพวา
- 2.ใน website แจ้งว่ามีตลาดน้ำเสาร์-อาทิตย์แล้ว ไม่ควรทำให้นักท่องเที่ยวผิดหวัง ปัญหาคือ เริ่มแรกที่จัดต้องยอมรับอาจมีนักท่องเที่ยวมาน้อย ให้ประชาสัมพันธ์ต่อเนื่อง และให้มีตามที่ประชาสัมพันธ์ไว้ เพื่อจะได้ไม่ผิดหวังลงอย่างที่เคยเป็นมา
- 3.เป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ท้องถิ่น เพื่อมีเงินนำมาพัฒนาชุมชนต่อไป

กลุ่ม 5 แจ้งว่าได้เคยทำโครงการให้มีตลาดน้ำเพิ่มในวันเสาร์-อาทิตย์ และเสนอผู้ว่าราชการจังหวัด แล้ว

ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวและความร่วมมือของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวคือ

- 1.ร่วมรณรงค์ให้รักษาความสะอาด การปลูกจิตสำนึกโดยเริ่มจากบ้านตนเองและละแวกบ้านใกล้เคียง โดยการแบ่งโซนความรับผิดชอบและมีการประกวดความสะอาดแต่ละโซน
- 2.ร่วมรักษาความเป็นธรรมชาติและวิถีชีวิต ไม่เปลี่ยนวิถีชีวิตให้เน้นเป็นเชิงอนุรักษ์
- 3.ร่วมแนะนำสินค้าซึ่งเป็นสินค้าพื้นบ้านที่ปลอดภัย เช่น การจัดอาหารประจำท้องถิ่นในแต่ละโฮมสเตย์ อาทิ ปลาทุ น้ำพริก ผักสด เป็นต้น

4. ตลาดน้ำท่าคามีความแตกต่างจากตลาดน้ำที่อื่น ดังนี้

1. ชุมชนตลาดน้ำท่าคามีแม่ค้าพ่อค้าส่วนใหญ่ใช้เรือพาย ซึ่งยังคงเป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ไม่ก่อให้เกิดมลพิษ ประหยัดพลังงาน
2. ตลาดสินค้าราคาถูกปลอดภัย ไม่มีเรื่องของธุรกิจเป็นการขายตรง
3. การมาแลกเปลี่ยนสินค้าแบบเดิมยังคงมีให้เห็น หรือการมาพบกันทักทายกันของชุมชน ในวันที่มีนัด
4. คงสภาพตลาดน้ำแบบดั้งเดิมคือ วันขึ้นและแรม 2 ค่ำ, 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ

ในส่วนจุดอ่อนของตลาดน้ำท่าคา คือ ป้ายต่าง ๆ ยังไม่ชัดเจนและการประชาสัมพันธ์วันที่มีตลาดน้ำยังไม่ถูกต้องทำให้นักท่องเที่ยวสับสน

หลังจากการประชุม รองประธานชุมชน ได้แจ้งว่า ชุมชนที่เป็นเจ้าของโฮมสเตย์ทั้ง 9 รายได้รับประกาศนียบัตรการประกวดโฮมสเตย์ระดับ 3 ดาว ตามโครงการจัดการการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงโดยชุมชนขอให้หัวหน้าโครงการวิจัย (ผศ.ดร.วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ) เป็นตัวแทนมอบใบประกาศนียบัตรให้ชุมชนและต่อจากนั้นได้มีการประชุมต่อในส่วนของชุมชนในเรื่องเกี่ยวกับการจัดงานประเพณีในวันลอยกระทง วันที่ 24 พฤศจิกายน 2550 และการเบิกจ่ายเงินของกองทุนหมู่บ้าน

ปิดประชุม เวลา 17.15 น.

หมายเหตุ นายลออ ปุนชาติ ได้แต่งเพลงในวันประชุมกลุ่มย่อย

*"ตลาดน้ำท่าคา แม้ใครได้มาคงไม่ลืมง่าย แม่ค้าในตาหวานซึ่ง คำพูดติดตลกหัวใจ เมื่อได้พบ
คราใดหัวใจนั้นไผ่ผืนหา คงลืมเขาได้ยาก เธอมาขายผักมีผักแพงแพงดีกว่า มีพริกมาด้วย ผู้คนเขาช่วย
ซื้อหา แม่สาวชาวตลาดน้ำท่าคา หวานทั้งวาจาหน้าใจแสนดี*

*ตลาดน้ำท่าคา เมื่อผมจากมาคิดถึงเหลือที อยากรู้บ้านน้องอยู่ไหน ตอบหน่อยได้ไหมคนดี
โปรดจงเอ่ยจิตตอบผมนี้สักคำ อยากหวนลมอีกครั้ง คิดถึงนาเข้าคำ ผมจะขอจดจำคำเธอนั้นไม่ลืม คำ
เธอนั้นไม่ลืม...คำเธอนั้นไม่ลืม....."*

มาตรฐานโฮมสเตย์ชุมชนท่าคา

1.ด้านที่พัก ประกอบด้วย

- 1.1 โครงสร้างบ้านพักมีความมั่นคงแข็งแรง
- 1.2 บ้านพักมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และแสงสว่างส่องเข้าถึง ไม่มีกลิ่นอับ มีหลังคาที่สามารถกันน้ำฝนได้
- 1.3 มีเตียง ที่นอนและอุปกรณ์สำหรับนอนสะอาด
- 1.4 มีห้องอาบน้ำ และห้องส้วมที่สะอาด ถูกสุขลักษณะ
- 1.5 มีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอนและอุปกรณ์สำหรับการนอนและทำความสะอาดทุกครั้ง
- 1.6 มีการกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอยู่เสมอ
- 1.7 มีการดูแลสภาพแวดล้อมของบ้านพักอยู่เสมอ

2.ด้านอาหารและโภชนาการ ประกอบด้วย

- 2.1 บริการอาหารท้องถิ่นที่สะอาด และถูกสุขลักษณะ
- 2.2 อุปกรณ์และภาชนะที่ใช้ในครัวสะอาด ถูกสุขลักษณะและปลอดภัย
- 2.3 ห้องครัวและบริเวณที่รับประทานอาหารอยู่ในสภาพสะอาด สะดวก ไม่มีกลิ่น
- 2.4 มีการให้บริการน้ำดื่มที่สะอาด

3.ด้านการรักษาความปลอดภัย

- 3.1 มีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย
- 3.2 มีเครื่องมือและวิธีการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่เมื่อเกิดเหตุร้าย
- 3.3 มีเครื่องมือสื่อสารตลอดจนการเคลื่อนย้ายที่เหมาะสมในกรณีนักท่องเที่ยวเจ็บป่วย
- 3.4 มีการตั้งเตือนนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเก็บรักษาทรัพย์สิน
- 3.5 มีการดูแลและซ่อมแซมพื้นที่ต่าง ๆ ในที่พักเพื่อความปลอดภัยอยู่เสมอ
- 3.6 มีชุดปฐมพยาบาลเบื้องต้นในที่พัก
- 3.7 มีถังดับเพลิงประจำหมู่บ้าน ติดตั้งไว้ที่ศูนย์กลางชุมชนซึ่งสามารถใช้ปฏิบัติการได้สะดวก
- 3.8 มีภาชนะใส่น้ำที่มีฝาปิดเพื่อป้องกันยุงและ ไล่ใช้สำหรับการดับเพลิงกรณีเกิดอัคคีภัยยาม

ถูกเงิน

4.ด้านการบริหารจัดการและบริการ ประกอบด้วย

4.1 มีการรวมกลุ่มชาวบ้าน จัดการในรูปแบบของชมรม หรือสหกรณ์ หรือกลุ่มชาวบ้าน โดยมีการตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการ โยมสแต่ย์อย่างเป็นทางการ

4.2 มีศูนย์กลางต้อนรับนักท่องเที่ยว ให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในวันแรก โดยมีการบริการน้ำสมุนไพร และมอบดอกไม้ท้องถิ่นให้ได้

4.3 มีการกำหนดข้อปฏิบัติ สำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อมิให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรม จารีต ประเพณี ความเชื่อของชุมชน

4.4 มีระบบการจองล่วงหน้า และลงทะเบียนเพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว

4.5 มีรายละเอียดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียม และบริการต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยวทราบชัดเจน

4.6 มีโปรแกรมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ละเอียดให้นักท่องเที่ยวเลือกใช้บริการ และจัดให้แต่ละโยมสแต่ย์ มีสมุดเขียนและมีแบบประเมิน เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวแสดงความคิดเห็น

4.7 ชุมชนไม่หวังจะสร้างรายได้จากโยมสแต่ย์อย่างเดียว และต้องไม่มีผลกระทบต่ออาชีพดั้งเดิมของชุมชน

4.8 ผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ที่เป็นคนท้องถิ่น ควรมีความรู้เกี่ยวกับพื้นที่

4.9 ควรมีการประชุมทุกเดือนเพื่อทราบปัญหาและหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขร่วมกัน

5.ด้านสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย

5.1 มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

5.2 มีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมอยู่เสมอ

5.3 พื้นที่หลักยังคงสภาพเดิมของชุมชนท้องถิ่น มีการรักษาวัฒนธรรมและประเพณีเก่าแก่

6.ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวใกล้พื้นที่ ประกอบด้วย

6.1 มีกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น มีการชมวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ ชมการประกอบอาชีพของชุมชน เช่น การพายเรือชมสวนผลไม้ การล่องเรือชมหิ่งห้อย และการตกบาตรยามเช้า ฯลฯ

6.2 เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำขนมไทย การทำจักสาน การพายเรือ และการเคียวตาล ฯลฯ

7. ด้านมูลค่าเพิ่ม ประกอบด้วย

7.1 มีร้านขายของที่ระลึก และมีผลิตภัณฑ์โดยชาวบ้านที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น

7.2 มีการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ในด้านการให้บริการ เช่น การนวดแผนโบราณ

8. ด้านส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ประกอบด้วย

8.1 มีการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลการท่องเที่ยวของชุมชนในสื่อต่าง ๆ เช่น Website แผ่นพับ ตารางกิจกรรม โดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับแผนที่การเดินทาง เส้นทางแหล่งท่องเที่ยว

8.2 จัดทำศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวในชุมชนให้เป็นระบบ